

שבווע פרשת בא

(6-12 January 08)

כ"ח טבת - ה' שבט ה'תשס"ח

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עזר ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֹל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
ג אֲשֶׁר־י שְׁמִרִי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה כְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עֲמָךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעֶתְךָ:
ה לְרָאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחַ בְּשִׂמְחַת גִּוְיָךְ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
הַעֲוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עֲלֵיהֶם
בְּיַם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
בַּמִּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּנְאַלֵּם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיַּכְסֹּף־מַיִם צָרִיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאוֹ תְהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכּוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישְׁמִימֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רֶזֶן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לֹא־הָרִן
קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וְאֶת־חֶמֶד עַל־עַדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעֶר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֹּה
תַּלְהֵט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיֹּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם גְּזֵרָאוֹת עֲלֵי־סוּף:
כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ
בָּאָרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזֹרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פַּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־אֲפָם מִגִּפְתָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֹל וַתַּעֲצֹר הַמַּגִּפָּה:
לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְכֹּא בִשְׁפָתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
לה וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׁדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּעֲמּוֹ וַיִּתְּעַב
אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:
מג פַּעֲמֵי־רַבּוֹת יֵצִילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדָיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתִהְלָתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּהָ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים לתודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
ה מִצָּאוֹ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שְׁקָקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיּוֹן נֶאֱצַו: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
כָּשְׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיִּצִּיאֵם מִחֹשֶׁךְ
וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדְּעַ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֵכֶל תִּתַּעֲב
נֶפֶשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח
דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד הִמָּה
רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ
שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כִּשְׁפּוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצִּיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מְחוֹז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֲנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצֵר רָעָה
וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כָּצֹאן
מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמְרֵ־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנְנוּ
חֲסִדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מכתב ראש חודש שבט תשי"א ה
- ג) מאמר ד"ה באתי לגני שבת פרשת בשלח י"א שבט, ה'תשמ"ח ו
- ד) שיחת יום ה' פרשת בשלח יו"ד שבט ה'תשי"ד יב
- ה) משיחות שבת פרשת בא, ד' שבט, ה'תנש"א לא
- ו) לקוטי שיחות פרשת בא (בלה"ק) מא
- ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בא מז
- ח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בא נח
- ט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ס
- י) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בא סב
- יא) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בא פא
- יב) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת בא פט

מתורת נשיאי חב"ד:

- יג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן צד
- יד) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן צה
- טו) לקוטי תורה מבואר - ד"ה וידעת היום - אדמו"ר הזקן צז
- טז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי צח
- יז) דרך מצותיך - שרש מצות התפילה - אדמו"ר ה"צמח צדק" צט
- יח) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש קא
- יט) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב קב
- כ) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ קג
- כא) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קד
- כב) רשימת המאסר - אדמו"ר מוהרי"צ קה
- כג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת בא קז
- כד) לוח זמנים לשבוע פרשת בא קכז

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

שבט קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעט לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (לבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראתו על ציון שלו.

במשך המעט לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעט לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעט לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו. במשך המעט לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעט לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

בס"ד. ש"פ בשלח, י"א שבט ה'תשמ"ח*

באתי לגני אחותי כלה¹, ומביא ע"ז כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בהמאמר דיום ההסתלקות ויום ההילולא שלו², דאיתא במדרש רבה (במקומו) לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, אלא שע"י הענינים הבלתי רצויים נסתלקה השכינה מלמטה למעלה עד רקיע השביעי, ואח"כ [והותחל תיכף לאחר זה] עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה מלמעלה למטה, עד שבא משה שהוא השביעי (דכל השביעין חביבין³) והורידה למטה בארץ. וענין זה (ירידת והמשכת השכינה למטה בארץ) נעשה בעיקר ע"י המשכן שעשה משה [ועד דהמשכן נק' מעשה משה⁴], כמ"ש⁵ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.

(ב) **וממשיך** בהמאמר⁶, שהמשכת עיקר שכינה למטה (ושכנתי בתוכם) נעשית ע"י העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא. וזהו מה שבמשכן כתיב⁷ ועשית את הקרשים למשכן, קרש הוא אותיות שקר, וע"י שמהפכים את השקר דעולם לקרש המשכן, ע"ז נעשה ושכנתי בתוכם, המשכת עיקר שכינה בתחתונים. [ויש להוסיף, דזהו גם מה ששקר אותיות קשר⁸, כי העבודה שעל ידה נעשה ושכנתי בתוכם היא לא באופן שהאדם העובד פורש עצמו מעניני העולם, כי אם, שיש לו קשר עם העולם⁹, ומהפך את העולם גופא לקדושה, אתהפכא חשוכא לנהורא], וזהו¹⁰ גם מה שהמשכן הי' מעצי שטים⁷, שטים מלשון שטות¹¹, היינו שטות דלעו"ז, והעבודה שעל ידה נעשה ושכנתי בתוכם היא להפוך את השטות דלעו"ז לשטות דקדושה. דבכדי שיהי' ושכנתי בתוכם המשכת עיקר שכינה למטה [דעיקר שכינה הוא עצמות אוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות¹²] אינו מספיק העבודה שע"פ טעם ודעת, וצריכה להיות העבודה דשטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת. כמאמר רז"ל¹³ אהני לי' שטותי' לסבא, דמאמר זה הוא בנוגע לאמורא שהי' מגדולי ישראל (גם לפני זה) ועד שנקרא בשם סבא, וע"י עבודתו באופן של שטות דקדושה שלמעלה מטו"ד נתעלה עוד יותר, אהני לי' שטותי'.

(ג) **והנה ידוע**¹⁴ שהציווי ועשו לי מקדש הוא גם על המקדש, בית ראשון בית שני, וגם ביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו. ומזה מובן, דכמו שהמשכת עיקר שכינה במשכן היתה ע"י העבודה שלמעלה ממדידה והגבלה, שטות דקדושה שלמעלה מטעם

(* יצא לאור בשעתו, "ט"ו שבט שנת הקהל, שנת תשמ"ח).

(1) שה"ש ה, א.

(2) ד"ה באתי לגני הישי"ת (נדפס בסה"מ הישי"ת ע' 111 ואילך), שניתן על ידי בעל המאמר ליו"ד שבט הישי"ת, יום ההסתלקותו.

(3) ויק"ר פכ"ט, יא.

(4) סוטה ט, א. שמו"ר פל"ה, ג.

(5) תרומה כה, ח.

(6) פ"ו ואילך.

(7) תרומה כו, טו.

(8) ראה בהמשך ההילולא רפ"י.

(9) ראה רמב"ם הל' דיעות פ"ג.

(10) בהבא להלן – ראה בהמשך ההילולא פ"ג ואילך.

(11) ראה סנהדרין קו, א. ספרי ר"פ בלק. במדב"ר פ"כ, כב.

תנחומא בלק טז.

(12) ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א (סה"מ באתי לגני ח"א

ע' כט ואילך).

(13) כתובות יז, א. הובא בהמשך ההילולא פ"ה.

(14) ראה רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

ודעת, עד"ז הוא בנוגע להמשכת עיקר שכינה בביהמ"ק, שזה נעשה ע"י העבודה דשטות דקדושה שלמעלה ממדידה והגבלה. דע"י מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות באופן דשטות דקדושה שלמעלה מטעם ודעת, עי"ז ועשו לי, עשיית ביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימינו, שיהי נעלה עוד יותר מהמשכן וביהמ"ק הא' והב', מקדש אד' כוננו ידיך¹⁵. (ד) וזהו מה שישראל נק' בשם צבאות הוי"ו¹⁶ במשך כל הדורות, דכאו"א מישראל הוא חייל בצבאות השם, שיוצא צבא למלחמה, לכבוש את העולם ולעשותו דירה לו ית'. וזה מה שישראל נק' בשם צבאות ה' (צבא דייקא) הוא להורות, שעבודתם צריכה להיות באופן שלא יתחשבו עם חשבונות שע"פ טו"ד, שטות דקדושה שלמעלה מטו"ד, בדוגמת צבא כפשוטו.

ה) וממשיך בהמאמר¹⁷, דכמו שבמלחמה בגשמיות, בכדי לנצח את המלחמה מבזבז המלך את כל האוצרות שנקבצו במשך כמה שנים מדור אחר דור¹⁸, דהגם שע"ד הרגיל הנה לא רק שאין משתמשים בהם (אפילו לצורך גדול) אלא יתירה מזו, שהם כמוסים וגנוזים מעין כל רואה, ומ"מ בכדי לנצח את המנגד, הנה לא רק שמשתמשים בהאוצרות אלא שגם מבזבזים אותם, דבזבז הוא למעלה מחשבון מדידה והגבלה, והטעם לזה הוא כי הנצח מושרש בעצם הנפש דשם (בעצם הנפש) אין שייך שום חשבונות, עד"ז הוא גם למעלה, שבכדי שצבאות ה' ינצחו את המלחמה, לכבוש את העולם ולעשותו דירה לו ית', נותנים להם בחי' האוצר שלמעלה, ולא עוד, אלא שנתנית האוצרות להם הוא באופן דבזבז, למעלה מחשבון. והגם שגם בנתינה (ע"ד הרגיל) אמרו¹⁹ כל הנותן בעין יפה נותן, הרי גם "עין יפה" הוא תואר של מדידה והגבלה, משא"כ כשהנתינה היא באופן דבזבז, אין בה הגבלות. והטעם על זה (שבכדי שהצבאות ה' ינצחו את המלחמה, נותנים להם את האוצרות ובאופן דבזבז) הוא, כי שרש הנצח הוא בפנימיות הכתר²⁰, דשם (בפנימיות הכתר) אין שייך שום חשבונות. והגם שנתנית האוצרות ובאופן דבזבז היא ע"י השרים ומפקדי המלחמה, נשיאי ישראל שבכל דור, עד לנשיא דורנו בעל ההילולא, הרי עיקר הכוונה בזה הוא שהאוצרות יומשכו ויותנו להאנשי חיל, צבאות הוי", שעל ידם נעשה הנצחון בפועל²¹. וזהו גם מה שהנצחון שיהי ע"י העבודה דצבאות ה' (בביהמ"ק השלישי) הוא נצחון נצחי (הוי' ימלוך לעולם ועד²²), דמכיון שהנתינת כח על עבודתם היא מפנימיות הכתר, דבפנימיות הכתר אין שייך ענין השינויים, לכן גם העבודה דהצבאות ה' היא בתוקף חזק בלי שינויים, ובמילא גם הנצחון שע"י העבודה הוא נצחי שאין שייך בו הפסק ושינוי.

ח"א לו, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 121 ואילך).

18) וצריך ביאור בפירוש ענין זה ("מדור אחר דור") בהנמשל למעלה. ואכ"מ.

19) ב"ב נג, א. וש"נ.

20) המשך ההילולא ספי"ז.

21) כמבואר בהמשך ההילולא ספי"א. רפי"ט.

22) פרשתנו טו, יח.

15) פרשתנו טו, יז. ובמכילתא ופרש"י עה"פ. וראה לקו"ש

חל"א ע' 77 ואילך. וש"נ.

16) בא יב, מא. וראה בהמשך ההילולא פ"י.

17) פ"א ואילך. וראה גם ד"ה בעצם היום הזה פר"ת. וראה

בכ"ז גם ד"ה צדקת פרונו בתו"ח פרשתנו (שכב, א ואילך [בהוצאה החדשה – ח"א רכא, סע"ב ואילך]). אוה"ת פרשתנו ס"ב (ע' תערב). ד"ה צדקת פרונו תרפ"ט ס"ו (סה"מ קונטרסים

ו) וממשיך בהמאמר בפרק ח"י (הפרק שלומדים בשנה זו²³ בפעם השני, כפלים לתושי²⁴), דביאור הענין (ששרש הנצח הוא בפנימיות הכתר) יובן ע"פ מ"ש²⁵ וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם, דזה שנצח ישראל לא ינחם הוא לפי ששרש הנצח הוא בבחי' לא אדם. דענין ניחומין וחרטה שייך רק בבחי' אדם. והטעם על זה הוא, כי אדם הוא מוחין ומדות, היינו מדות שע"פ שכל ושכל השייך למדות, ולכן שייך בו שינוי, דמכיון שהמדות דאדם הם ע"פ שכל, לכן, כשנעשה שינוי בהשכל משתנים המדות. ועד"ז הוא גם ברצון שלמעלה מהשכל, שגם הוא בכלל ציור אדם, מוחין ומדות. דברצון יש המדות שבו והטעם שבו, טעם כמוס. ומכיון ששכל (גם טעם כמוס) הוא דבר המשתנה, לכן, כשנעשה שינוי בטעם הכמוס, משתנה הרצון (מדות שברצון). דכל זה הוא בחיצוניות הרצון, שדוגמתו למעלה הוא חיצוניות הכתר. משא"כ בפנימיות הכתר, דאין שם בחי' מדות ולא טעם כמוס, אין שייך שם ענין הניחומין וחרטה. ויש לומר, דזה שמוסיף בהמאמר דאין שם בחי' מדות [אף שענין הניחומין וחרטה הוא ע"י השינוי שנעשה בהטעם, וזה שבפנימיות הרצון (הכתר) אין שייך ניחומין וחרטה הוא, לכאורה, מצד זה דאין שם טעם כמוס] הוא, כי עי"ז מובן יותר הענין דלא אדם הוא להנחם. דלא רק שבפנימיות הכתר אין סיבה לענין הנחמה והשינוי [דברצון שיש לו טעם, מכיון שטעם הוא דבר המשתנה, הרי שינוי הטעם הוא סיבה לשינוי הרצון, משא"כ רצון שלמעלה מהטעם אין סיבה שישתנה], אלא יתירה מזו, שאינו גם בגדר שינוי. דבבחינת המדות, מכיון שבמדות ישנם ב' קוין, חסד ודין, שייך שיהי' שינוי מחסד לדין ומדין לחסד, משא"כ בפנימיות הכתר, דאין שם בחי' מדות, היינו שהוא למעלה מציור קוין, דלית שמאלא בהאי עתיקא²⁶ (כמובא בהמאמר), הרי אין שייך כלל שישתנה לדין (שמאל), מכיון דשם לית שמאלא²⁷, וכולא ימין²⁸. וזהו מ"ש וגם נצח ישראל גו' לא ינחם כי לא אדם הוא להנחם, דנצח ישראל הוא בבחי' לא אדם, פנימיות הכתר²⁹. וכדאיתא בזהר³⁰ עה"פ³¹ הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, שהוא בחינת עין אחת (שלמעלה משתי עינים³¹), עין אחת דעתיקא, דבבחינה זו אין שייך שינה, עינא פקחא דלא נאים.

ז) והנה הגם שעתיק הוא למעלה מציור אדם (למעלה מקוין), מ"מ, מזה שהענין דעתיק (למעלה מקוין) בא בהמאמר בהמשך למה שמבואר לפנ"ז (באותו הפרק) הענין

ראה תו"ח וירא קיד, א ואילך.
(28) ראה גם תו"א יתרו עב, ג. ד"ה באתי לגני תשכ"ח ס"ד ואילך (ספר המאמרים מלוקט ח"ב ע' רמב ואילך).
(29) ח"ג קכט, ב. וראה שם באד"ז רפט, א.
(30) תהלים קכא, ד.
(31) ראה לקו"ת ראה כד, ג. אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' קכב. סה"מ עזר"ת ע' סה. סה"מ קונטרסים ח"ב רפב, ב ואילך.
סה"מ איריש ע' 24. ע' 47 ואילך.

(23) כהמנהג שנקבע אצל כו"כ ללמוד פרק מעשרים הפרקים* של ההמשך ע"פ סדר (גם) דשנה אחר שנה. ולאחרי שנשלמו עשרים השנים הראשונות (ה'תשי"א-ה'תש"ל), מתחילים המנין דעשרים שנה השניות, בעשרים פרקים אלו, כל שנה פרק אחד.
(24) ראה איוב יא, ו. שמו"ר פמ"ו, א.
(25) שמואל-א טו, כט.
(26) זח"ג קכט, א (באד"ר).
(27) הביאור ב"לית שמאלא" ו"כולא ימיןא" – אף שמכיון שעתיק הוא למעלה מקוין הרי אין בו לכאורה גם קו הימין –

* ולהעיר, שנעשרים בגימטריא כתר (לקו"ת שה"ש לה, ג. וראה ס' הערכים-חב"ד מערכת אותיות אות כ"ף ע' סט ואילך. וש"נ).

דאדם (שאדם הוא מוחין ומדות), היינו, דענין עתיק (עתיק מלשון נעתק ונבדל³²) הוא שנעתק מציור אדם, מובן מזה שגם עתיק יש לו שייכות לבחי' אדם. ויתירה מזו, דמזה שמבאר (בתחלת הפרק) הענין דאדם גם באדם התחתון, מובן, דענין עתיק שייך גם לאדם התחתון, דהגם שעתיק הוא דרגא תחתונה שבא"ס, כדאינא בע"ח³³, מ"מ, הוא שייך גם לאדם התחתון כנ"ל. וענין זה (שעתיק שייך גם לאדם התחתון) הוא לא רק בבחי' עתיק יומין, אלא גם בעתיק (סתם). דהגם שעתיק (סתם) הוא למעלה מעתיק יומין³⁴, דפירוש עתיק יומין הוא שנעתק מיומין, היינו שיש לו שייכות ליומין אלא שנעתק מהם, משא"כ עתיק (סתם) הוא למעלה מיומין³⁵, מ"מ, מכיון שנקרא בשם עתיק, דפירוש עתיק הוא שנעתק, בהכרח לומר, שישנו ענין שממנו הוא נעתק. ולהעיר מהמבואר בלקוטי לוי"צ³⁶ שקו"ט בענין בחינות אלו עתיק יומין ועתיקא דעתיקין וכו', דהשקו"ט שם שייך להמבואר לעיל. עיי"ש. ומזה שמבאר בהמאמר הענין דאדם גם באדם התחתון, מובן, שהענין שעתיק נעתק ממנו, היינו שיש לו איזו שייכות אליו, הוא גם באדם התחתון. ויתירה מזו, דענין זה (שעתיק שייך גם לאדם התחתון) הוא בכל הדרגות דעתיק, גם בפנימיות עתיק, דהגם שבנוגע לפנימיות עתיק מבאר הצ"צ שהוא בחי' א"ס ממש³⁷, ו"עד שהוא נקרא עצמותו ית"מ³⁸, מ"מ מכיון שנקרא בשם עתיק שפירושו נעתק, בהכרח שיש ענין שממנו הוא נעתק, שבענין זה נכלל (כנ"ל) גם אדם התחתון.

ח) וכן מובן גם ממ"ש אדמו"ר האמצעי בתורת חיים³⁹ בביאור הענין דעתיק שלמעלה מקוין (עין אחת שלמעלה מהתחלקות חו"ג), שמקדים⁴⁰ ענין התחלקות חו"ג שמצד המוחין (הקוין דחו"ג שבבחי' אדם), ושמצד המוחין אפשר שאותה הסברא תשתנה ותתהפך (וכמה פעמים) מזכות לחוב ומחוב לזכות (ענין נחמה ושינוי שבבחי' אדם), ושענין זה שבבחי' אדם (ענין ההתחלקות דחו"ג וענין הנחמה ושינוי) הוא גם באדם התחתון, ויתירה מזו, שכל זה מבואר שם עה"פ⁴¹ ויאמר ה' גו' ארדה נא ואראה הכצעקתה (דסדום), הירידה דאדם העליון לראות צעקתה דסדום [שמזה מובן, שגם הדוגמא לזה מאדם התחתון הוא גם כמו שהוא נמצא במצב ירוד ביותר], ולאחרי הקדמה זו בא הביאור בענין עתיק, היינו דענין עתיק הוא שנעתק מבחינה זו דאדם שמבאר לפנ"ז, דמזה מובן, שענין עתיק שייך גם לאדם התחתון, גם כמו שהוא במצב ירוד ביותר. וכן מובן גם ממה שמבאר אדמו"ר מהר"ש בהמשך מים רבים⁴² בענין השינוי שנעשה ע"י וירח את ריח הניחוח אחר המבול⁴³, וענין

(37) אוה"ת שלח ע' תרכב.

(38) אוה"ת לך תשכח, א. וראה אוה"ת על מארז"ל וענינים ע'.

רפן. המשך תער"ב ח"א פט"ו.

(39) וירא – ד"ה ארדה נא הב' פ"ז ואילך.

(40) ראה שם פ"ט ואילך. פי"ד ואילך.

(41) וירא יח, כא.

(42) תרל"ו – פ"ו.

(43) נח ח, כא.

(32) תו"א צח, רע"ג. לקו"ת ר"ה סא, ג. דרמ"צ לט, א. סה"מ

תרנ"ח ע' קצט. ובכ"מ.

(33) שער דרושי אבי"ע פ"א.

(34) ראה גם אוה"ת שבועות ס"ע פה. המשך תער"ב ח"ג ע' אית'לט.

(35) סה"מ תרנ"ב ס"ע לח.

(36) לזח"ג נשא (אד"ר קלה, א) ע' שנט ואילך. ולהעיר מהשקו"ט ובכמה דרגות דאתתקן ולא אתתקן שנאמר בעת"י. וצ"ע איך להתאים להמבואר בכהנ"ל דפנ"י הכתר אין שינוי.

עתיק הוא שנעתק מזה. ועוד ענין בזה, שבמים רבים שם, בהמשך הענין דעתיק, מבואר (לא רק בענין קוצו של יו"ד, ואפילו לא רק בענין יו"ד, אלא גם) בענין ה' דשם הוי". וכן מובן ממ"ש אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בהמשך תער"ב⁴⁴ דעתיק לשון זקן⁴⁵ לפי שבחי' עתיק (שאין בו שינויים) הוא דוגמת זקן כפשוטו [דכמו שזקן אינו מתפעל (ומשתנה) מדבר שנגד רצונו, עד"ז הוא בעתיק, שאין שייך בו התפעלות ושינוי], דמזה שמדמה עתיק לזקן כפשוטו (שבאדם התחתון), מובן שזהו ענין טבעי שעתיק שייך באדם התחתון. ויתירה מזו, דזה שעתיק שייך לאדם התחתון הוא גם לנער (וגם לפני זה), מכיון שאז בכחו להיות זקן [ועד שע"י אופן ההנהגה בנערותו, תהי' כן (במילא) גם ההנהגה בזקנותו, כמ"ש⁴⁶ חנוך לנער גו' גם כי יזקין לא יסור ממנה], ואינו אלא מחוסר זמן.

ט) ויש להוסיף, דעי"ז שהנשיאים ועד כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא כתבו וביארו ענינים הנ"ל שיהי' מובן שהענין דעתיק שייך לאדם התחתון, הנה עי"ז ניתוסף עוד יותר בהנתינת כח לכאו"א שיהי' לו שייכות להענין דעתיק, ובכל הדרגות שבו, עד לפנימיות עתיק. ובפרט ע"פ הידוע בנוגע לאדמו"ר הזקן⁴⁷, דמזה מובן שכן הוא בהנשיאים שלאחריו, ממלאי מקומו, דבעת שאמר או כתב ע"ד איזה ענין ומדריגה, הנה לא זו בלבד שהוא עצמו הי' אז במצב זה, אלא שגם פעל גם על החסידים.

י) ויובן זה (השייכות דעתיק לאדם התחתון) ע"פ תורת הרב המגיד⁴⁸ על מרז"ל⁴⁹ דע מה למעלה ממך, דכל מה שלמעלה הכל הוא ממך. ופירש אדמו"ר הזקן⁵⁰, דזה מה שכל מה שלמעלה הכל הוא ממך, הוא (לא רק שע"י עבודת האדם נעשה תוספות אור, וכיו"ב, אלא) שהמציאות שלמעלה נעשית ע"י עבודת האדם. והנה מלשון הרב המגיד "שכל מה שלמעלה הכל הוא ממך" מובן שזהו לא רק בנוגע לספירות אלא גם בנוגע לעתיק [ואדרבה, מכיון שעתיק הו"ע עיקרי, הרי בנוגע לעתיק זהו ביותר], וגם בנוגע הענינים שלמעלה מעתיק. והענין הוא, דכל הענינים שלמעלה, התהוותם היא יש מאין. ולא רק הענינים שאחרי הצמצום, שנתהוו ע"י הצמצום, אלא גם הענינים שלפני הצמצום, גם האורות הכי נעלים, מכיון שהם ענין שאינו עצמות, הרי נתהוו מהעצמות. ובלשון הרמב"ם⁵¹, שכל הנמצאים [דבכל הנמצאים נכללו גם אורות הכי נעלים] לא נמצאו אלא מאמתת המצאו. דאמתת המצאו הוא העצמות, שמציאותו מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו⁵², וממנו נמצאו (נתהוו) כל הנמצאים. ואופן התהוותם מהעצמות הוא ע"י עבודת האדם. והטעם לזה הוא, כי כל הענינים שלמעלה, הם בבחי' ירידה מאור פניו ית'⁵³

44) ח"ג ע' א'שסח ואילך.

45) שעתיק פירושו זקן – מובן גם מהכתוב (ומפרשים לדניאל

ז, ט) ועתיק יומין גו'. והחידוש שבתער"ב שם, שגם הענין

דעתיק שאינו משתנה (דענין זה הוא בעיקר בעתיק סתם

שלמעלה מעתיק יומין) נקרא זקן. ויתירה מזו, דענין זה בעתיק

(שאינו משתנה) מקשר עם זקן כפשוטו.

46) משלי כב, ו.

47) ס' השיחות תורת שלום ע' 86.

48) לקו"א שלו (הוצאת קה"ת) סקצ"ח. או"ת שלו קיב, ב.

49) אבות פ"ב מ"א.

50) ראה ס' השיחות תש"ד ע' 23. וראה ד"ה פדה בשלום

תשל"ח סעיף ג (סה"מ מלוקט ח"ב ע' ד) ובהערות שם.

51) הל' יסוה"ת בתחלתם.

52) אגה"ק סי' כ (קל, ריש ע"ב). – ולהעיר אשר כ' ר"ת

כתור ועשרים בגימטריא כתר (כנ"ל בשוה"ג להערה 23).

53) תניא פל"ו (מה, ב). וראה בארוכה סה"מ תרנ"ח ע' ל

(ואין בהם עלי' מצד עצמם), וכוונת הירידה היא בכדי שיהי' התהוות עוה"ז התחתון, שאין תחתון למטה ממנו, שבו דוקא (בעוה"ז), ע"י עבודת האדם, מתחיל ענין העלי'. ועי"ז נשלמה הכוונה דהתהוות הענינים שלמעלה, שגם בהם נעשה עלי' 54. ולכן, ההתהוות דכל הענינים שלמעלה, מה שהם מתהווים תמיד מאין ליש, כתורת הבעש"ט הידועה 55 שהתהוות היא תמיד בכל רגע ורגע, היא ממך, ע"י עבודת האדם.

(יא) ועפ"ז יובן גם מה שמבאר הצ"צ 56 עה"פ 57 כי א-ל דעות הוי' ולא נתכנו עלילות, דהקרי הוא ולו בוא"ו, והכתיב הוא ולא באל"ף, דדעות לשון רבים הם דעת עליון ודעת תחתון, דדעת תחתון יש בו התחלקות חו"ג משא"כ דעת עליון הוא למעלה מהתחלקות, כי ד"ע הוא בעתיק שאין שם דין. וענין ולא באל"ף ולא בוא"ו הוא בשתי דיעות אלו. ולו בוא"ו הוא בדעת תחתון, ששם נתכנו עלילות, ולא באל"ף הוא בדעת עליון, דשם לא נתכנו עלילות, שאין מעשה בנ"א (עלילות) נוגע שם. ומבאר שם 58, דבאמת הקרי והכתיב הכל אחד. ויש לומר הכוונה בזה, שמכיון שגם עתיק שלמעלה מקוין נעשה ע"י עבודת האדם (כנ"ל), לכן גם הענין דולא נתכנו (ולא באל"ף) שייך לאדם, גם לאדם התחתון, ולו נתכנו (ולא בוא"ו). ויש לקשר ענין זה (החיבור דדעת עליון שבבחי' לא אדם עם דעת תחתון שבבחי' אדם) עם זה שמבאר הצ"צ שם 59 בפירוש א-ל דעות הוי', דא-ל הוי' מחבר שתי הדיעות. ויש לומר, דזהו גם מה שעבודת האדם היא בכלל בג' הענינים דסור 60 מרע ועשה טוב בקש שלום 61 [דמכיון שאדם הוא בציור ג' קוין, לכן גם עבודתו היא בג' קוין], דג' הקוין דסור מרע ועשה טוב שייכים לשתי הדיעות 62, והעבודה דבקש שלום [דשלום הוא תורה 63, קו האמצעי] הוא החיבור דשתי הדיעות, החיבור דלא אדם עם אדם. וגם ענין זה שייך להאדם, מכיון שזה נעשה ע"י עבודתו.

(יב) והנה, כאמור לעיל, דע"י שהנשיאים גילו לנו כל זה, ניתוסף עוד יותר בהנתינת כח לכאו"א מהצבאות הוי' [ובפרט צבאות הוי' דדורנו זה, דור השביעי מאדמו"ר הזקן, ודור התשיעי מהבעש"ט, ומיד נעשה דור זה (דור האחרון דהגלות) דור הגאולה, דור העשירי שהולך לקראת משיח צדקנו], שעבודתו תהי' בתוקף בלי שינויים (מכיון שכאו"א מישראל שייך לעתיק שאין שייך בו שינוי), דהגם שעבודת האדם צריכה להיות בג' קוין (סור מרע ועשה טוב בקש שלום) מ"מ צריך שיהי' בזה התוקף שמצד עתיק שלמעלה מקוין (ע"ד שנת"ל בענין החיבור דאדם עם לא אדם). ובפרט ביום ההילולא, שאז, כל מעשיו ותורתו ועבודתו (של בעל ההילולא) הם בגילוי, ובאופן דפועל ישועות בקרב הארץ 64, שגם בקרב הארץ (בערות הארץ) 65 נמשכים ומתגלים הישועות שלמעלה ואילך.

(60) תהלים לד, טו.

(61) ראה לקו"ת בלק ד"ה מה טובו (עג, ב ואילך).

(62) ראה אוה"ת שם ע' כז (ע"פ לקו"ת ר"פ פקודי) דשרש

מ"ע הוא בנ"א (לו בוא"ו) ושרש ל"ת הוא בע"ק (ולא באל"ף).

(63) ראה לקו"ת בלק שם ע"ד, א. ובכ"מ.

(64) אגה"ק סי' כח (קמח, א).

(65) בארץ מצרים (מקץ מב, ט) – שנאמר בו "בקרוב הארץ"

(54) וראה סה"מ שם ע' לג.

(55) הובאה בשעהיוה"א פ"א.

(56) אוה"ת נ"ך ס"ע כה ואילך.

(57) שמואל-א ב, ג.

(58) אוה"ת שם ריש ע' כו.

(59) ראה שם ע' כד. ע' כח.

מהשתלשלות, ובפרט שמיום ההילולא באים תיכף לש"ק ונמצאים עתה בזמן דמנחת שבת, רעוא דכל רעוין (בחי' עתיק), שאז מיתוסף עוד יותר בהנתינת כח לכאו"א מבנ"י, צבאות הוי', לעבוד עבודתו בתוקף בלי שינויים, שעיי"ז נמשך עיקר שכינה בתחתונים, כמו שהי' בתחלת הבריאה, ועוד יותר, דהגם שגם בתחלת הבריאה כתיב⁶⁶ תולדות מלא⁶⁷, עולם על מילואו נברא⁶⁸, הרי אלה תולדות פרץ⁶⁹, תולדות מלא⁶⁷, הוא למעלה יותר מתולדות מלא שבתחלת הבריאה, ועד שיהי' גם הגילוי דפנימיות עתיק, שזה יהי' דוקא לע"ל⁷⁰, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(ורא ח, יח. וראה ראב"ע שם).

(68) שם פי"ד, ז. פי"ג, ג.

(66) בראשית ב, ד.

(69) רות ד, יח.

(67) ב"ר פי"ב, ו.

(70) פע"ח שער הק"ש פט"ו. הובא בלקו"ת שה"ש בסופו.

בס"ד. שיחת יום ה' פרשת בשלח, יו"ד שבט ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני". אחרי כן צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל באתי לגני גו'.
אחרי המאמר צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון מכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, וניגון מכ"ק אדמו"ר מהר"ש.

* * *

ב. ידוע פתגם הרב המגיד¹ בביאור גודל התענוג למעלה מעבודת האדם למטה דוקא, — דאף שמצד ההעלמות וההסתרים (הן מצד הגוף ונפש הבהמית של האדם העובד, והן מצד ענייני העולם שמחוץ הימנו) הרי העבודה למטה אינה בתכלית השלמות, מכל מקום, עבודה זו פועלת למעלה תענוג גדול יותר מהתענוג שנעשה על ידי עבודת המלאכים, שרפים וחיות ואופני הקודש —

שזהו "כמו צפור המדברת", שהחידוש בדיבורה של הצפור, מעורר אצל המלך תענוג גדול יותר מאשר התענוג בדיבורו של אדם, שדיבורו הוא ענין טבעי.

אמנם, משל זה דורש ביאור והסבר:

ציפור המדברת — כיון שדיבורה הוא בכוח עצמה (ולא מצד המלך), שייך לומר שהמלך יתענג מזה; אבל בנוגע להקב"ה — הרי הכל הוא ממנו ית', כמו שנאמר² "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" (כל העושר הזה בא ממך והבא מידך חזרנו ונתנו לך).

לרוקע הארץ תקס"ב — סה"מ תקס"ב ח"א ע' קצד ואילך. ח"ב ע' תלה ואילך. ועם הגהות וכו' — בדרמ"צ קנט, סע"ב ואילך (ועיין בהנסמן ב"מ"מ וציונים" לשם — בהוצאת קה"ת תנש"א קלד, ריש ע"ב).
(2) דברי-הימים-א כט, יד (ובמצו"ד).

(1) הובא בלקו"ת ס"פ במדבר (כ, א). וראה או"ת להה"מ (הוצאת קה"ת) פב, סע"ד ואילך. שם פו, ד. צח, א (ועד"ז בכתר שם טוב — הוצאת קה"ת — סי' תז (ס, ג)).
בביאור פתגם הה"מ (וכן לכללות הבא להלן) — ראה בארוכה ד"ה

– והרי ענין זה הוא לא רק בנוגע לענינים גשמיים, כמו בנוגע לעושר גשמי, שצריך להיזהר שלא לטעות ולחשוב ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"³, אלא גם בנוגע לענינים רוחניים, כמו עושר רוחני, שגם בזה דרושה זהירות – ואדרבה: זהירות גדולה יותר – שלא להיכשל במחשבה ד"כוחי ועוצם ידי גוי", וכמפורש במדרש⁴ בנוגע לעשיית מצוה: "רוח הקודש אומרת מי הקדמני ואשלם"⁵. . מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית וכו", ועל דרך זה אמרו חכמינו ז"ל⁶ "אלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו" –

וכיון שכן, הרי המשל דציפור המדברת אינו ביאור מספיק בנוגע להתענוג של הקב"ה מעבודת האדם, כיון ש"דיבור הציפור" כמו שהוא בנמשל – אינו בכוח עצמה (כבמשל), אלא בכוחו של הקב"ה. ואם כן, איך שייך לומר שהקב"ה יתענג מזה?

וכידוע הלשון שמובא בספרי קבלה וחסידות⁷, שהענין דהעלאת מ"ן בבחינת א"ק הוא מיני' ובי', כיון שלא שייך שם ענין שחוץ הימנו. ועל אחת כמה וכמה שמצד עצמותו ית' לא שייך לומר שישנו ענין שחוץ הימנו שעל ידו תהי' העלאת מ"ן לעצמותו ית'.

אך הענין הוא – שעלה ברצונו ית' [וטעם הדבר – אין אנו יודעים] שיקבל תענוג מעבודה כזו שהיא בדוגמת ציפור המדברת מצד הרגשתו של העובד, היינו, שמצד ההרגש שלו נעשית העבודה בכוח שלו, ביגיעה וטירחא שלו, ו"לפום צערא – ככל שיגדל הצער מפני הניסיונות וכו', שסוף כל סוף מתגבר עליהם – אגרא"⁸. ולכן, אין לך נחת רוח למעלה כמו הנחת רוח מעבודתו של האדם התחתון דוקא, שנמצא בעולם שיש בו שתי דרכים: "את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע"⁹, ומקיים את הציווי "ובחרת בחיים"¹⁰ – מצד ההרגש שלו – בכוח עצמו וביגיעתו.

ג. והנה, "צדיקים דומין לבוראן"¹¹ – שעל דרך זה כביכול מצינו בהנהגתם של צדיקים: גם כאשר הענינים היו באים מצדם – היו הם (מצד כמה סיבות) מעמידים פני הדברים באופן שיהי' נדמה לפלוני העוסק בזה, שכל זה נעשה בכוח עצמו (בדוגמת ציפור המדברת), והיו מתענגים מזה שפלוני מתייגע בעסק זה – גם כאשר פלוני חזי בטעות בחשבו שזוהי ההשתדלות שלו, בה בשעה שענין זה בא מצדם (של הצדיקים). וכל זה למה – כיון שאצלם היתה תכלית הכוונה שהדבר יבוא לידי פועל ("דער ענין זאל זיך אָפּטאָן"), ובמילא, לא הי' איכפת להם אם לא ידעו מניין נובע ובא הדבר, ועל אחת כמה וכמה כשהי' מקום לחשוש שהידיעה מניין בא הדבר עלולה לפגום בשלימות הפעולה, שאז השתדלו להעלים שלא ידעו שמהם בא הדבר.

ד. ומהדוגמאות לזה – אצל רבותינו נשיאינו:

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – בעל ההילולא – סיפר אודות ה"קול קורא" מכל גדולי ישראל שהתפרסם בשנת תרס"ו, שהמעורר על כל הענין, ו"רוח החי' באופנים"¹² – הי' אביו, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אך בשעה שבאו לחתום על ה"קול קורא", לא חתם בראש. וכששאלוהו לטעם הדבר, הרי הוא זה שמחולל את כל הענין, "רוח החי'", והוא זה שהביא את הדבר לפועל, ולמה אינו חותם בראש? – השיב, שאם הופעת חתימתו בראש הרשימה עלולה באיזה מקום לפגום בשלימות הפעולה, לא איכפת לו שחתימתו תופיע לאחרי זה; העיקר שלא יחסר בשלימות הפעולה.

ועל דרך זה סיפר בעל ההילולא אודות אדמו"ר מהר"ש, שבעת הרדיפות על בני ישראל במדינת רוסיא שהיו בימיו, לא ידעו החסידים שאדמו"ר מהר"ש מתעסק בזה, ואצל כמה מהחסידים נעשה נמיכת-הרוח מהעובדה שמתנהלת עסקנות ציבורית, וישנם אלה שמתעסקים בזה, ולא יודעים אודות התעסקותו של אדמו"ר מהר"ש. – לשאול על זה אצל אדמו"ר מהר"ש, לא רצו. אלא שאדמו"ר מהר"ש שהרגיש שיש להם נמיכות רוח מזה, קרא לאחד מראשי החסידים, והראה לו מכתב בענין זה, שממנו הי' מוכח ש"ראש המדברים" בענין זה, ומי

(8) אבות פ"ה מכ"א.

(9) נצבים ל, טו.

(10) שם, יט.

(11) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(12) לשון הכתוב – יחזקאל א, כ-א.

(3) עקב ח, יז.

(4) ויק"ר פכ"ז, ב.

(5) איוב מא, ג.

(6) סוכה נב, רע"ב. וש"נ.

(7) ראה ע"ח שער העיבורים פ"ב. הובא בסה"מ תש"ג ריש ע' 9.

שפעל את ביטול הגזירה – הי' הוא (אדמו"ר מהר"ש), אלא שלא ידעו מזה, כיון שהעלים את הדבר, ובמילא, נטלו אחרים את העטרה להתגדר בה.

וכן היתה ההנהגה אצל רבותינו נשיאינו שלפניו, הצמח-צדק ואדמו"ר האמצעי, ואצל כל הנשיאים לדורותיהם, עד לבעל ההילולא – שהיו כמה ענינים שהם עשו, ואף על פי כן, מצד כמה טעמים העלימו שלא ידעו שהם העוסקים בזה, כי:

כאשר נוגע שהדבר יבוא לידי פועל ("דער ענין זאָל זיך דורכפירן"), לעשות לו ית' דירה בתחתונים – לא נוגע שידעו שהם אלה העובדים ופועלים בזה,

ובפרט במקום או בזמן או בענין כזה שהי' נתינת-מקום לחשש שהידיעה שפלוני בן פלוני עומד בראש עלולה לגרום אצל מישהו אחר שעוסק בזה שיתמעט אצלו החשק והתענוג בהעסק בענין זה, או שיהיו כאלה שבגלל זה (שפלוני בן פלוני עומד בראש) יעמדו הם מן הצד – העדיף כל נשיא בדורו לעסוק באופן כזה שיהי' מקום לאחרים לחשוב שהם אלה שעוסקים בדבר בכוח עצמם, כהמשל דציפור המדברת.

ה. וזוהי הדרך שהראו רבותינו נשיאינו להבאים אחריהם:

כאשר חסיד ניגש לעבודה – לא צריך להיות נוגע לו שהוא יהי' המפקד העומד בראש העם, והוא יהי' זה שאודותיו יכתבו וירעישו ("מ'וועט שטורעמען און ליעאַרעמען") ויתנו לו ישר-כוח; מה שצריך להיות נוגע לו הוא – שהדבר יבוא לידי פועל ("דער ענין זאָל זיך דורכטאָן").

ובנוגע להפירסום על דבר הפעולה שלו בענין זה – הנה:

במקום שהפרסום יכול להביא תועלת, וכמו שכתב הרשב"א¹³ ש"מצוה לפרסם עושי מצוה", כיון שהפרסום יגרום ל"קנאת סופרים"¹⁴, שאחרים יעשו כמותו – אזי צריכים לפרסם;

במקום שאין תועלת בהפרסום – יש להתייחס לכך באופן שאם "לא יועיל לא יזיק"¹⁵;

אבל במקום שיש חשש שהפרסום שהוא המתעסק בהדבר עלול לגרום חלישות אצל מישהו אחר – הנה, בנוגע לפועל צריך לעסוק בזה ביתר עוז, אבל, ללא פרסום.

ומעלה יתירה כאשר ההתעסקות היא ללא פרסום – שאז ההתעסקות היא ללא פניות!

וכידוע הסיפור¹⁶ אודות הבעל שם טוב, שכאשר שמע פעם כרוז מלמעלה שאין לו חלק לעולם הבא (מצד ענין מסוים שעשה) – נענה ואמר בשמחה גדולה, שמעתה, יכול הוא לעבוד את ה' ללא פניות, כי: בנוגע לעבודתו עד עתה – כיון שידע שיהי' לו שכר לעולם הבא, הרי, גם אם לא היתה כאן פני' כו', יש מקום לחשש שמא היתה העבודה "על מנת לקבל פרס"; אבל עכשיו שהכריזו למעלה שאין לו חלק לעולם הבא – תהי' עבודתו עבודה שלימה, "שלא על מנת לקבל פרס"¹⁷.

ועל דרך זה תובעים מכל אחד ואחת – שלכל הפחות בנוגע לפועל לא יהי' נוגע לו הפרסום, השכר והיישר-כוח וכו'.

ו. והדגשה מיוחדת בזה – בנוגע למדינה זו:

ובהקדמה – שבכל מדינה, בכל מקום ובכל זמן, ישנה "קליפה" ששולטת באותו זמן, היינו, שישנו ענין מסוים שבו יש צורך במלחמה גדולה ביותר.

ועל פי זה יש לבאר מה שנאמר¹⁸ באברהם "ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את" – דלכאורה אינו מובן (כקושיית המפרשים¹⁹): בואם למצרים הי' עשרות

(15) מובא בשבט מוסר פ"ט. ועוד.

(16) ראה "סיפורי חסידים" (להרש"י זעווין), מועדים ע' 262.

(17) אבות פ"א מ"ג. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ב-ד.

(18) לך לך יב, יא.

(19) חדא"ג מהרש"א לב"ב טז, א.

(13) בשו"ת ח"א סתקפ"א. מובא במג"א או"ח סקנ"ד סקכ"ג.

רמ"א יו"ד סרמ"ט ס"ג. וראה העמק שאלה בראשית שאילתא ג'.

סק"ד. פתח העמק ס"א סק"ב.

(14) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א. וראה אוה"ת ויצא ריח, ב ואילך.

וש"נ.

שנים לאחר חתונתם. וכיון שעל פי תורה "אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה"²⁰, איך ייתכן שבבואו למצרים נתחדש אצלו שורה היא "אשה יפת מראה", דבר שלא ידע במשך עשרות שנים?!

ואחד התירושים על זה²¹ – שמצד זה שבארץ מצרים היתה שולטת הקליפה של זימה ועריות בתוקף גדול ביותר [שלכן אמר פרעה לאברהם "הנה אשתך קח ולך"²² – "לך ואל תעמוד", "לא כאבימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך". שהמצריים שטופי זימה הם]²³, הרי זה פעל גם אצל אברהם בבואו לארץ זו – שעתה הכיר (מה שלא ידע עד אז) שיכול להיות אצל שרה ענין כזה שיגרה את היצר הרע של מצרי!

ובנוגע למדינה זו – יש בה אמנם כמה וכמה מעלות, ובכלל, אמרו חכמינו ז"ל²⁴ "בירא דשתית מיני' לא תשידי' ב'י' אבנא", ובמילא, צריכים לחפש את המעלות שיש במדינה זו, אבל אף על פי כן, אחד הדברים שעדיין דורש תיקון הוא – הענין הנקרא בלשון המדינה: "אדווערטייזמנט" (פרסומת).

ענין הפרסום – "איז ניט שייכות צו זאגן" – עומד בראש כל דבר.

– דברי הרשב"א ש"מ צוה לפרסם עושי מצוה" הם באיזה קטע נידח... ("פון די פארווארפענע שטיקלאך"), ולא הובאו בשולחן-ערוך, כי אם בהגהת הרמ"א²⁵. ואף על פי כן, דוקא פסקא זו "תפסו" ("מ'האט זיך אָנגעכאַפּט") בכל תוקף ועוז, ומזהירים בזה, עד כדי כך, שעוד לפני שידועים אם מדובר אודות "עושי מצוה" אם לאו, מקיימים לכל לראש את ה"מצוה לפרסם", ורק אחרי כן מתיישרים בדעתם אם ה' זה ענין של עשיית מצוה, או ענין אחר!...

ולכן, צריך כל אחד לפעול בעצמו גם דבר הקשה לפעול במדינה זו – שאפילו אם לא יתנו לו "ישר-כוח", ולא יבחרו בו להיות "יושב-ראש", "טשערמאן", "פרעזידענט", ושאר תוארי כבוד כיוצא בזה, אף על פי כן, יעסוק בכל כוחו ועוצם ידו שיבוא הדבר לידי פועל.

ז. ויש להוסיף בנוגע לחשיבות הפעולה בדבר הקשה לפעול במדינה זו:

ובהקדמה – שבמדינה זו נמצא רוב מנין ורוב בנין של בני ישראל, ובמילא, עיקר הפעולה ד"עיקר שכינה בתחתונים"²⁶ עתה, בזמן הגלות, הוא – בארצות-הברית. ולכן, יש להשתדל שבמדינה זו יהי' בניין כל הפרטים הדרושים בה"משכן" ו"מקדש" שבו יוכל להיות הענין ד"ושכנתי בתוכם"²⁷, בתוך כל אחד ואחד²⁸.

ומזה מובן שמוטלת עלינו האחריות שלא לסמוך על אחרים – לא על מדינות אחרות, ולא על יהודים אחרים – שהרי "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם"²⁹; ומזה מובן גם בנוגע להעלם והסתור העולם, "עולם" מלשון העלם³⁰ – שכלל שיגדל העולם וההסתור בהמקום ובהזמן (גדר העולם) שבו נמצא, עליו לדעת שהעלם והסתור זה נברא בשבילו³¹, היינו, שדוקא במקום וזמן זה, עם כל ההעלמות וההסתורים שבו, דורשים ממנו ונותנים לו כוחות לפעול בו דוקא גילוי הענין ד"לית אתר פנוי מיני"³² – על דרך דיבורו של הקב"ה עם משה "מתוך הסנה"³³ דוקא, "ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפילו סנה"³⁴.

וכיון שמדובר אודות עשיית משכן ומקדש להקב"ה, שעל ידי זה נמצא הוא עם עצמותו ית' ("ער געפינט זיך מיט עצמות ומהות אליין") – הרי בודאי שאין נפקא מינא אצלו כלל אם דבר זה יהי' עם פרסום או ללא פרסום! – פרסום, יכול רק לבלבל אותו; העיקר הוא – לפעול הקמת ה"משכן" וה"מקדש" במקומו ובזמנו עתה!

ח. וגם בענין זה יש לימוד והוראה מעשיית המשכן:

בעשיית המשכן – לא נמנו שמותיהם של כל עושי המלאכה, מלבד בצלאל ואהליאב, שהסיבה לכך שנזכרו בשמותיהם היא – "לקיים מה שנאמר"³⁵ ולא ניכר שוע לפני דל", שאהליאב שהי' משבט דן מן הירודין

(28) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(29) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).

(30) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(31) ראה גם ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פ"ד – הובא לעיל בהמאמר

(דחשי"ד) פ"ה (תורת מנחם התנועדות תשי"ד ע' 9).

(32) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב).

(33) שמות ג, ב.

(34) שמו"ר פ"ב, ה.

(35) איוב לד, יט.

(20) קידושין מא, א.

(21) ראה מאור עינים ס"פ שמות (ד"ה וזהו רבות מחשבות) –

בשם הבעש"ט. הובא בלקו"ש ח"ה ע' 60.

(22) שם, יט.

(23) פרש"י עה"פ.

(24) ב"ק צב, סע"ב. במדב"ר פכ"ב, ד.

(25) שבעה"ה 13.

(26) שהש"ר רפ"ה.

(27) תרומה כה, ח.

שבשבתים, השווהו המקום לבצלאל שהי' מגדולי השבטים³⁶. ואילו כל שאר עושי מלאכת המשכן – לא נזכרו שמותיהם.

זאת ועוד: אף שהיו כמה וכמה עושי המלאכה, הרי, בכוחו של מי נבנה והוקם המשכן – אך ורק בנוחו של משה רבנו, שכן, לולי משה רבנו, לא זו בלבד שלא היו יודעים כיצד לבנות את המשכן³⁷, אלא עוד זאת, שגם לאחר בנין המשכן לא היו יכולים להקימו (ובמילא, לא היתה יכולה להיות ח"ו השראת השכינה), עד שהוקם על ידי משה רבנו³⁸.

ומזה מובן גם בנוגע לאתפשותות דמשה שבכל דרא³⁹, שזהו מנהיג הדור, הרבי – שצריכים לידע שבנוחו ועל ידו נעשית הקמת המשכן בכל מקום ומקום, ובפרט בהמקום שבו נמצא רוב מנין ורוב בנין דבני ישראל עתה, בארצות-הברית, כך, שאין מקום לפרסום שמם של עושי המלאכה, כמו בעשיית המשכן.

ט. ומזה באים לענין נוסף בנוגע לאופן הפעולה בעשיית המשכן עתה – "ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד:

כיון שעניינו של המשכן ומקדש הוא השראת השכינה, מובן, שגם לאחר הקמתם, שאז ישנה כבר השראת השכינה, הגה מיום ליום הולכת ונתרבה הקדושה שבו, שהרי "מעלין בקודש"⁴⁰.

ועל דרך זה בנוגע להמשכן ומקדש שבכל אחד ואחת מישראל – שעל זה אמרו חכמינו ז"ל⁴¹ "כל דור שאינו נבנה (בית המקדש) בימיו . . . כאילו הוא החריבו", שלכן צריך כל אחד לבנות את בית המקדש, שזהו ענין ד"ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד, לעשות דירה לו ית', על ידי מעשה המצוות, שכללותם היא מצות הצדקה⁴² (בגשמיות, ומזה מובן גם בנוגע לצדקה ברוחניות) – שאין זה באופן שלאחרי עבודתו ביום זה (שהיתה באופן שאין למעלה מזה) יכול לנות... אלא צריך לידע שעל ידי עבודתו לפי הכוחות שניתנו לו ביום זה, זוכה הוא שמחר יתנו לו כוחות נעלים יותר שעל ידם יוכל להוסיף עוד יותר בקדושת המשכן והמקדש, וכך מיום ליום ("כל יומא ויומא עביד עבדתי"⁴³) צריך להוסיף ולהעלות בקודש ("גיין אַלץ העכער און ריינער און הייליקער"), "למעלה מעלה עד אין קץ"⁴⁴.

והקב"ה עוזרו להוסיף ולהעלות בקודש – אם רק ירצה בכך,

ופשיטא – שלא ימדוד ויגביל את עצמו, שלפי אופן הכוחות שנותנים לו, יעבוד עבודתו, ואינו רוצה יותר מזה; או שיעבוד עבודתו לפי אופן הפרסום שיהי' לו, למטה או למעלה, ואינו צריך יותר מזה,

שהרי: הכוחות – הם מהקב"ה שהוא בלי גבול, וניתנו לו על ידי הצדיק ומנהיג הדור, שלהיותו זה שמחבר הגבול עם הבלי גבול, בהכרח שגם הוא בלי גבול, ובמילא, יכולה וצריכה להיות עבודתו גם באופן של בלי גבול.

– כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, בעל ההילולא, סיפר פעם⁴⁵ בנוגע לחזרת חסידות, שאדמו"ר מהר"ש צוה לבנו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לחזור מאמר ששים פעם. שאלו אז אצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר: מהי הנפקא מינא בין פעם הששים לפעם החמישים ותשע? והשיב, שזהו עוד יותר מאשר פעם הששים לגבי פעם הראשונה! ובביאור הדבר יש לומר:

החזרה ריבוי פעמים, ועד לששים פעם – כפי שהיא אצל רבי בן רבי – בוודאי אינה מצד החיסרון ביגיעה לצורך ההבנה וההשגה. ואם כן, מדובר כאן אודות חזרה שהיא מצד עצמות נפשו, ובמילא, הרי זה קשור עם עצם התורה, ועם עצם הקב"ה, היינו, שההוספה היא (לא בהבנה והשגה, אלא) בעצם התורה כפי שהיא למעלה מהבנה והשגה, שזהו הבלי גבול שבתורה⁴⁶.

(43) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.

(44) ראה תקו"ז תנ"ז (צב, רע"א).

(45) ראה שיחת י"ב תמוז תרצ"ב הובאה בתורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 29. וש"נ.

(46) שהרי אפילו בנוגע לנגלה בתורה נאמר "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה), ועאכ"כ בנוגע לפנימיות התורה.

(36) פרש"י ויקהל לה, לד.

(37) ראה תרומה כה, מ: "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר".

(38) פרש"י פקודי לט, לג.

(39) תקו"ז תס"ט (קב, רע"א. קיד, רע"א).

(40) ברכות כה, א. וש"נ.

(41) ירושלמי יומא פ"א ה"א.

(42) ראה תניא פל"ז.

והנה, כשמדובר אודות לימוד באופן של הבנה והשגה בלבד, אזי העליות מדרגא לדרגא הם בערך זה לזה. אבל כשעוברים ללימוד הקשור עם ענינים שלמעלה מהבנה והשגה, בלי גבול – אזי גם העליות מדרגא לדרגא (שהרי גם בבלי גבול ישנם כמה וכמה דרגות⁴⁷) הם באופן של דילוג ("א שפרונג"), שלא בערך, שלא בגבול.

וזהו הביאור במעלת החזרה בפעם השישים לגבי פעם החמישים ותשע – כי, לאחר המעבר לענינים שלמעלה מהבנה והשגה, העליות הם באופן של בלי גבול.

ומעין זה תובעים אצל כל חסיד, כל מקושר, וכל מי ששייך אליו (אל הרבי), ואפילו מי שרק שמע שמעו של הרבי,

– שהרי הבעל שם טוב אומר⁴⁸ שכל דבר שיהודי שומע מהווה הוראה בעבודת השם ית', ואם כן, כששומעים אודות בעל ההלולא, ושומעים אודות המסירות-נפש שלו, ואודות עבודתו הן באהבת ה' הן באהבת התורה והן באהבת ישראל, הרי זה הוראה להשומע, שסוף כל סוף יהי' גם הוא מוכרח לילך בדרכיו, וכיון שכן, למה לדחות זאת למחר כשיכולים לעשות זאת היום, "היום אם בקולו תשמעו"⁴⁹ –

שעבודתו תהי' ללא הגבלות וללא מדידות (שרצונו לעבוד עבודתו באופן כך וכך, ויותר מזה אינו רוצה), ואז מובטח לו השכר הכי גדול – "שכר מצוה מצוה"⁵⁰ – שיוכל למלא עבודתו באופן שלמעלה ממדידות והגבלות בפועל ממש.

והיינו, שכאשר "נלכה באורחותיו"⁵¹, מובטחים ש"אשתכח – אפילו "בהאי עלמא" – יתיר מבחיוהי"⁵², ובפשטות – שיעזור ויסייע לכל אלה שרוצים לעשות משהו בהענינים שצוה אודותם, שתהי' להם הצלחה מופלגה, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון מאדמו"ר הצמח-צדק.

אח"כ הורה לכמה וכמה – בקראו בשמותיהם – לומר "לחיים", ואחרי כן הורה ש"ועד המסדר" יזמין את כל הקהל לומר "לחיים" (שהרי אי אפשר לקרוא לכולם בשמותיהם). ואחרי כן אמר: בשמחת תורה נוהגים שכל אחד ואחד עולה לתורה, לאחר שקוראים אותו בשמו, ואף על פי כן, כשישנו ריבוי עַם, ישנה עלי' נוספת שבה אין קוראים כל אחד ואחד בשמו, אלא מכריזים: "עם כל הנערים". – (וסיים בבת-שחוק:) הרי היום לא שמחת תורה, ובמילא, יבקשו מכולם לומר לחיים "עם כל הזקנים" [...].

* * *

י. בענין ההשתטחות על קברי צדיקים,

– שנזכר בכמה מקומות בש"ס⁵³, ולהעיר גם מאריכות השקלא וטריא על פי נגלה דתורה בנוגע להיתר שנהגו הכהנים לילך על קברי צדיקים⁵⁴, שמזה מובן שהליכה על קברי צדיקים הוא ענין שגדלה מעלתו גם על פי נגלה דתורה, שלכן משתדלים למצוא היתר בנוגע לכהנים –

הנה, נוסף על מה שנתבאר בארוכה בקונטרס ההשתטחות לאדמו"ר האמצעי, וכן בדרושי הצמח-צדק וכ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁵⁵ – יש לבאר בזה עוד ענין נעלה ביותר (גם על-פי נגלה דתורה).

(54) ראה השקו"ט בזה באריכות – שו"ת מנח"א ח"א סס"ח. * ח"ג סס"ד. ובספרים שנשמנו בלקו"ש ח"ח ע' 234 הערה 55. אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ו ע' שמח ואילך. ח"א ע' רכ. תורת מנחם – התועדויות ח"ב ס"ע 172. (55) ד"ה להבין ענין ההשתטחות על קברי צדיקים ** (מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' יט ואילך). ד"ה להבין כו' גנתא לא עאל בה ההוא גנא (ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תתיח ואילך). ד"ה פזר נתן תרפ"ז, תרצ"ב (סה"מ קונטרסים ח"א רכא, א ואילך, סה"מ תרפ"ז ע' קלח ואילך). – נדפסו לאח"ז בספר ההשתטחות (קה"ת תשנ"ו).

(47) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ז ע' 97. תשמ"ח ח"ד ע' 311 הערה 40. ועוד. (48) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר). (49) תהלים צה, ז. (50) אבות פ"ד מ"ב. (51) לשון אדה"ז בתניא אגה"ק סז"ך (קמו, א). (52) זח"ג עא, ב. וראה אגה"ק הנ"ל וביאורו. (53) סוטה לר, ב. וראה ברכות יח, ב; תענית טז, א (ובהנסמן בשערי זהר לשם).

(* נזכר במכתב כ"ו מנ"א שנה זו (אגרות קודש ח"ט ס"ע רמח).

(** נזכר במכתב ב' סיון שנה זו (אגרות קודש ח"ט ע' פט).

יא. ובהקדמה:

בנוגע ל(השתטחות על) קברי צדיקים דנשיאי חב"ד – מנוחתם כבוד (לא בארץ ישראל, אלא) במקומות שונים בחוץ-לארץ דוקא.

ועל דרך זה מצינו בנשיא ומנהיג ישראל הראשון, משה רבנו ("ומשה הי' רועה" 56, רועה צאן ישראל) – שנשאר במדבר עד היום הזה (אף שכבר עברו יותר מג' אלפי שנה).

יב. והנה, בנוגע למשה רבנו איתא במדרש תנחומא 57 ש"אמר הקב"ה למשה, משה, באיזה פנים אתה מבקש לבוא לארץ, משל למה הדבר דומה, לרועה אחד שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן, ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך יאמרו שאתה השבית הצאן, אף כך אמר ליה הקב"ה למשה, שבחך הוא שהוצאת ששים ריבוא וקברתם במדבר ואתה מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו כו', אלא תהא בצידי ותבוא עמם, שנאמר 58 ויתא ראשי עם (צדקת ה' עשה 59) וגו'.

משה רבנו מצד עצמו יכול הי' לפעול שיכנס לארץ, אבל 60, מה יהי' עם דור המדבר? ...! ישאלו אצלו: אתה בעצמך נכנסת לארץ ישראל, ומה עשית עם... "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב" 61 שנשאר במדבר? ...!

זוהי הסיבה שבגללה נשאר משה רבנו במדבר!

ולכן נאמר עליו "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל" 58 – שנשאר עם בני ישראל ב"מדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין מים" 62, כדי שיוכל סוף סוף ("דערווארטן זיך") ליקח עימו את צאן מרעיתו ולהיכנס עמם לארץ ישראל בגאולה העתידה.

יג. ולהוסיף, שמצינו על דרך זה אצל יעקב אבינו, בחיר שבאבות 63:

כאשר עשו אמר ליעקב "נסעה ונלכה ונלכה לנגדך" – השיב לו יעקב ש"הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום גו' ומתו כל הצאן" 64, ולכן, "אני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה וגו' עד אשר אבוא אל אדוני שעירי", "בימי המשיח, שנאמר 65 ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" 66.

כלומר: מצד שלימות עבודתו של יעקב כשלעצמו 67 – הי' יכול כבר אז להיות המעמד ומצב דביאת המשיח ("ועלו מושיעים גו' לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"); אלא, ש"הילדים" – טוען יעקב – אינם מוכנים עדיין לקבל את אורו של משיח, שכן, להיותם "רכים", ולהיותם בבחינת "צאן ובקר", היינו, שנשמותיהם מבחינת "זרע בהמה" שאין להם דעת (הכרה והרגשה) באלקות 68, הרי, אם ימהרו אותם ("ודפקום"), אזי "ומתו כל הצאן" – שתהי' אצלם כלות הנפש לאלוקות (כיון שאינם יכולים לקבל ב"כלים"), או שתהי' אצלם מיתה כפשוטה מצד שבירת הכלים (כיון שאינם מוכנים עדיין לקבל את אור המשיח).

ובגלל זה נשאר הצדיק בגלות למשך כמה שנים – כדי שיוכל ליקח עימו את צאן מרעיתו ולהביאם לימות המשיח 69.

(67) כולל גם הבירור וזינוך מכל מה שיכול להדבק אצלו מצד

שייכותו עם אנשי הדור*, כידוע בענין נפילת אפים שענינה בירור הניצוצות, שבשביל זה צ"ל הירידה ממדרגתו, ומאן דנפיל מדרגי איקרי מית (זח"ג קלה, ב), ולכן נקראת נפילת אפים בשם מיתה (ראה פער"ח שער נפילת אפים פ"ב. הובא באוה"ת ואתחנן (כרך ו) ס"ע בירצו ואילך. ועוד).

(68) ראה תו"א ר"פ משפטים. ובכ"מ.

(69) להעיר גם מהמבואר בדרושי אדמו"ר האמצעי (שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך) ע"ד החילוק שבין "בעתה" ל"אחישנה" (ישעי' ס, כב. וראה סנהדרין צח, א) – שכאשר הגאולה היא באופן ד"אחישנה" יתכן שחלק מניצוצות הקדושה ילכו לאיבוד, משא"כ כאשר הגאולה היא "בעתה" אזי מבררים ומצילים את כל ניצוצות הקדושה.

(56) שמות ג, א. וראה שמו"ר פ"ב, ב-ג.

(57) חוקת יו"ד. במדב"ר פי"ט, יב. וראה זהר ח"א קיג, ב (במהנ"ע). ח"ב קנז, סע"א. ח"ג קסב, ב. ועוד.

(58) ברכה לג, כא.

(59) כ"ה בבמדב"ר שם.

(60) כאן דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א בקול חנוק מבכי (המו"ל).

(61) בהעלותך יא, כא.

(62) עקב ח, טו.

(63) שעה"פ תולדות כז, כה. וראה גם ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט,

ב. קלג, א. קמז, ב. קעא, ב.

(64) וישלח לג, יב-יג.

(65) עובדי' בסופו.

(66) וישלח שם, יד ובפרש"י.

(* ע"ד המבואר לעיל (ס') בנוגע לאברהם אבינו, שהרגיש שיפ"י של שרה יכול לגרות את היצה"ד של מצרי.

יד. ועל דרך זה בנוגע לכל מנהיג ונשיא ישראל בדורו:

נשיא ישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו מצד עצמו, מניח הוא... את הכל על הצד, ומביט על צאן מרעיתו, וכאשר צאן מרעיתו נשאר בגלות, נשאר גם הוא ("בלייבט ער ליגן")... בגלות, כדי... שיוכל להמשיך ולשמש⁷⁰... "צינור" ו"ממוצע המחבר"⁷¹ שעל ידו יוכל יהודי... לקשר את עצם הנשמה... עם עצמות ומהות אין סוף ב"ה.

וזהו גם הביאור על זה שמנוחתם כבוד של נשיאי חב"ד במקומות שונים בחוץ לארץ⁷² – נוסף לכך שממתינים להיכנס לארץ בגאולה העתידה יחד עם צאן מרעיתם ("דער גוף זאל מיטגיין מיט אַט דעם גוף") – כדי לעזור ולסייע בכל המצטרך לצאן מרעיתם, להיותם נשמות כלליות שהם שרשים לכל הנשמות הפרטיות שבדורם, שלכן בכוחם וביכולתם לסייע לנשמות הפרטיות (שכל אחד מהם הוא "פרט" שלהם) שלא בערך מאשר סיוע של מי שנשמתו אינה נשמה כללית.

טו. ובפרטיות יותר:

העזר והסיוע של נשיא הדור לצאן מרעיתו (שבשביל זה מנוחתו כבוד בגלות) נעשה על ידי זה שהולכים על הציון ומבקשים ("מ'קומט אויפן ציון און מ'בעט") על כל המצטרך להם,

ועוד ועיקר – שבעת ההשתטחות⁷³ מתקשרת ה"יחידה" עם ה"יחיד"... וענין זה מהוה נתינת-כוח על כללות העבודה, על ידי זה שממשיכים להתעוררות שנעשית בעת ההשתטחות על כל הימים שלאחרי זה, שתפעל פעולתה בנוגע למחשבה דיבור ומעשה שיהיו כדבעי למהווי – שזהו תכלית כל האדם, ועל זה נאמר⁷⁴ "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו".

ויש להוסיף, שעצם העובדה שמנוחתו כבוד של נשיא הדור בקירוב מקום מהווה עזר וסיוע בעבודה שבכל יום ויום:

בשעה שהולכים על הציון, אזי העזר והסיוע הם בתוקף יותר, אבל, גם בשעה שאין הולכים על הציון אלא נמצאים בקירוב מקום, ישנו עזר וסיוע מצד זה שיכולים לילך על הציון שנמצא בקירוב מקום, על דרך מאמר רבותינו ז"ל⁷⁵ "אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו".

כלומר: כשם ש"מי שיש לו פת בסלו", "אין מתאוה כמי שאין לו"⁷⁶, היינו, ש"פת בסלו" מהווה סיוע בעבודתו להחליש התאוה – כן הוא גם בנדון דידן, שהידיעה על דבר "דרך העבודה" דהליכה והשתטחות על ציונו של צדיק ונשיא הדור, מחלישה את תוקף ההתנגדות, ההעלמות וההסתרים דהלעומת זה, כי, גם הלעומת זה יודע שאם יתחזק בתוקף יותר מדי ("טאַמער וועט ער שטאַרק אָנקוועטשן"), אזי יתחזק לעמוד נגדו גם על ידי ההשתטחות על הציון – דבר שיבטל את מציאותו לגמרי!...

טז. ועוד ענין בהעזר והסיוע של נשיא הדור לצאן מרעיתו על ידי זה שמנוחתו כבוד בחוץ לארץ בסמיכות מקום אליהם – שפועל אצלם הקישור והחיבור עם ארץ ישראל. ובהקדמה:

מצינו שתפילה, שעניינה בקשת צרכיו⁷⁷ – צריכה להיות קשורה עם המקום שעליו אומר הקב"ה "והיו עיני ולבי שם כל הימים"⁷⁸, שלכן, "הי' עומד בחוץ לארץ יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל שנאמר⁷⁹ והתפללו אליך דרך ארצם, ויכוין גם כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית קדשי־קדשים"⁸⁰.

(70) ראה סוטה יג, סע"ב: "מה להלן עומד ומשמש אף כאן כו'".

(71) ראה סה"ש תורת שלום ע' 158.

(72) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 272. ע' 478 ואילך. ח"ל ע' 255.

(73) ראה גם תורת מנחם התוועדויות ח"א ע' 67 – ע"ד ההתקשרות עם בחי' יחידה שבנפש. וראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"י ע' רסד: "קודם הילוך על ציון של צדיק ובפרט איש כללי וביחוד נשיא ישראל, צריכה להיות ההכנה בכל החמשת ענינים הנזכרים במאמר ההשתטחות לאדמו"ר האמצעי, ומתאימים לנר"ן ח"י של נפש כ"א מ"שאל".

(74) נצבים ל, יד.

(75) יומא יח, ב. וש"נ.

(76) פרש"י שם.

(77) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב. נ"כ הרמב"ם שם ה"א.

(78) סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתו (דרמ"צ קטו, א). וש"נ.

(79) מלכים-א ט, ג. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ה ס"ג.

(80) מלכים-א ח, מח.

(80) שו"ע שם סצ"ד ס"א (מברכות ל, א).

וההסברה בזה – על פי הידוע⁸¹ שבחוץ לארץ נמשכים כל ההשפעות כו' על ידי התלבשות בע' שרים⁸², מה שאין כן בארץ ישראל, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁸³, נמשכים כל ההשפעות כו' מהקב"ה בעצמו (ללא התלבשות בע' שרים), ולכן צריכה להיות התפילה דרך ארץ ישראל דוקא.

ומעלתה זו של ארץ ישראל קיימת גם בחוץ לארץ (נוסף לכך ש"יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל") – במקום מנוחת כבודו של נשיא הדור.

יז. והביאור בזה:

בנוגע לתחיית המתים בחוץ לארץ – איתא בגמרא⁸⁴ "ולר' אלעזר (דאמר "מתים שבחוץ לארץ אינם חיים") צדיקים שבחוץ לארץ אינם חיים (בתמי'). . מחילות נעשות להם בקרקע" (ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד ארץ ישראל ושם מבצבצין ויוצאים)⁸⁵, היינו, שפתחיהן של המחילות הוא בארץ ישראל.

וכיון שפתחיהן של המחילות הוא בארץ ישראל, הרי, גם המחילות עצמן דינם כארץ ישראל – כפי ששנינו⁸⁶ ש"לשכות (וכן מחילות⁸⁷) הבנויות בחול ופתוחות לקודש, תוכן קודש", "דבתר פתיחתן אזלינן"⁸⁸.

ומזה מובן, שגם קבריהם של הצדיקים שבחוץ לארץ – שפתוחים אל המחילות שפתחיהן בארץ ישראל – דינם כארץ ישראל.

ואף שרק לעתיד לבוא (בזמן תחיית המתים) "מחילות נעשות להם בקרקע", ואילו עתה הקבר סתום מכל צד (ללא מחילות הפתוחות לארץ ישראל) – הרי:

שנינו באהלות⁸⁹ "המת בבית ובו פתחין הרבה כולן (כל הכלים המונחים תחת המשקוף של פתח בחלל הפתחים מבחוץ) טמאין . . חשב להוציאו באחד מהן (אף על פי שלא נפתח). . הציל על כל הפתחים", ורק הנמצא תחת המשקוף של פתח זה (שעכשיו סתום הוא, ורק לאחר זמן יפתחנו) טמא.

ואם הדברים אמורים במידת פורעניות – במידה טובה שמרובה ממידת פורעניות⁹⁰, על אחת כמה וכמה:

אם המחשבה והידיעה על דבר פתיחת הפתח לאחר זמן מהני לענין טומאה – על אחת כמה וכמה שמהני לענין טהרה וקדושה, כבנדרון דידן, שהידיעה שלעתיד לבוא יהי' פתח הקבר – באמצעות ה"מחילות" – לארץ ישראל, מהני שגם עתה יחשבו המחילות "פחותות לקודש" ש"תוכן קודש", ובמילא דינו של הקבר – בפנימיותו – כארץ ישראל.

ונמצא, שהתפילה בחוץ לארץ במקום מנוחת כבודו של צדיק ונשיא הדור שפתחו לארץ ישראל – יש בה המעלה דתפילה בארץ ישראל.

יח. ויש להוסיף, שבהפתח לארץ ישראל אשר במקום מנוחת כבודו של צדיק ונשיא הדור יש עילוי לגבי ארץ ישראל עצמה כפי שהיא בזמן הגלות. ובהקדמה:

בנוגע להמשכת החיות לבני ישראל ישנו חילוק בין זמן הבית לזמן הגלות – כפי שמבאר רבנו הזקן באגרת התשובה⁹¹ [בענין עוון כרת רחמנא לצלן, "שנכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה"⁹²] שבזמן הבית "לא היו מקבלים חיות לגופם רק על ידי נפש האלוקית לבדה, מבחינת פנימי' השפע שמשפיע אין סוף ב"ה על ידי שם הוי' ב"ה", מה שאין כן בזמן הגלות כו'.

כבתיורין שלפנ"ז – שהרי תירוצו זה נדחה בגמרא משום ש"גלגול לצדיקים צער הוא".

(86) פסחים פו, א. וש"ג.

(87) "שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע" (פרש"י שם).

(88) פרש"י שם.

(89) פ"ז מ"ג (ובפ"י הרע"ב).

(90) יומא עו, א. וש"ג.

(91) פרק ו.

(92) שם פ"ה.

(81) ראה תניא אגה"ק סכ"ה (קלט, ב). ובכ"מ.

(82) ולהעיר, שמוזה שעל ידם נמשכת ההשפעה כו', נשתלשל הענין דע"ז – שחולקים להם כבוד ומייחסים להם ענין של שליטה כו' (אף שלאמיתו של דבר אינם בעלי בחירה ואינם אלא כגרון ביד החוצב בו) – עכ"פ באופן של שיתוף, שגם על זה נצטוו בני' (ראה בכ"ז סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג. מצות אחדות ה' בתחלתו. ובכ"מ).

(83) עקב יא, יב.

(84) כתובות קיא, א (ובפרש"י).

(85) ולא "ע"י גלגול" (מתגלגלים העצמות של א"י וחיינן שם),

ומזה מובן גם בנוגע לארץ ישראל – שמעלתה לגבי חוץ לארץ בנוגע להמשכת החיות שלא על ידי התלבשות בע' שרים כו' (כנ"ל סעיף ט"ז) היא בזמן הבית, מה שאין כן בזמן הגלות כו'.

ויתירה מזה: על פי המשל דנפילת החומה⁹³, אשר, האבן שבראש החומה נופלת למרחוק יותר, ועוצמת הנפילה והמכה היא גדולה יותר, מובן, שחורבן בית המקדש פעל שינוי וירידה בארץ ישראל יותר מאשר בחוץ לארץ.

ובפשטות – שהשינוי והירידה שגרם חורבן בית המקדש בארץ ישראל ניכר בגלוי גם בגשמייות⁹⁴, שבזמן הבית הי' בה ריבוי טוב גשמי ביותר, "ארץ זבת חלב ודבש"⁹⁵, מה שאין כן בזמן הזה כו'.

ולא זו בלבד שבזמן הזה הטוב גשמי שבה אינו בשופי יותר מאשר בחוץ לארץ, אלא אדרבה, שבארץ ישראל יש צורך בהשתדלות ויגיעה כו'⁹⁷ יותר מאשר בחוץ לארץ. ובלשון הרמב"ן באגרת שכתב לבנו "בענין הארץ"⁹⁸ – "רבה העזובה וגדל השיממון, וכללו של דבר, כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו, וירושלים יותר חרבה מן הכל כו'".

ועל דרך זה בנוגע לענינים רוחניים – כדאיתא בספרים⁹⁹ שבארץ ישראל קשה להתנהג על פי תורה ומצוות כדבעי יותר מאשר בחו"ל, כי, נוסף על הוספת המצוות התלויות בארץ שאינן בחו"ל, יש צורך בזהירות יתירה בכללות ההנהגה (גם בשאר הענינים שאינם תלויים בארץ) מצד גודל מעלתה כו'.

ויש להביא דוגמא לדבר בדיני התורה (ככל הענינים שמשתקפים גם בדיני התורה) – "כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה, שנאמר¹⁰⁰ כל משנאי אהבו מות, אל תקרי משנאי אלא משנאי"¹⁰¹. ועל דרך זה בנדון דידן, שמצד גודל מעלתה של ארץ ישראל, שאווירה טהור ומחכים וכו', הרי גם ענין קל כמו "רבב" פוגם בחבל ההתקשרות כו'.

יט. אמנם, כל האמור אודות הירידה דזמן הגלות – אינו אלא ביחס לענינים הקשורים ושייכים להדרגות דסדר השתלשלות, ששם נוגע ("רירט אן") הפגם ד"עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוהיכם"¹⁰², שמצד זה נעשה החורבן והגלות, כולל גם "שכינתא בגלותא"¹⁰³, ובמילא, כל הענינים הדרושים לבני ישראל (הן הגשמיים והן הרוחניים) באים בקושי שלא בערך זמן הבית.

אבל, מצד הענינים שלמעלה מסדר השתלשלות, מצד עצמות אין סוף ב"ה, ואצל בני ישראל מצד עצם הנפש – לא שייך הענין ד"עוונותיכם היו מבדילים גו'", כי, אין לך דבר שיכול להבדיל, ח"ו, בין נקודת היהדות לעצמות אין סוף ב"ה¹⁰⁴, ובוודאי שבזה לא שייך ענין של העלם והסתר ועל אחת כמה וכמה חורבן ח"ו.

ועל דרך זה בנוגע לארץ ישראל – שבנוגע להעצם דהארץ, הקשורה עם העצם דאלקות, לא שייך ענין של חורבן ח"ו.

אלא, שענין זה הוא מצד העצם בלבד, ויש צורך בהשתדלות ויגיעה שיומשך בגילוי ממש ובפועל ממש בחיי היום יום.

כ. ועל זה בא העזר והסיוע של צדיק ונשיא הדור:

ידוע¹⁰⁵ ש"לפני נשמות הגבוהות . . לא נחרב הבית כלל כו'", היינו, שהמעמד ומצב שמצד העצם (ששם לא שייך חורבן, כנ"ל) נמשך ומאיר אצלם גם בדרגת הגילויים¹⁰⁶, בכל כוחות הנפש, ובכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים.

(102) ישע' נט, ב. וראה אגה"ת שבעה ערה⁹².
(103) זח"ג סו, סע"א. עה, סע"א. ועוד. וראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.
(104) ראה לעיל בהמאמר (דתשי"ד) פ"ה ואילך (תו"מ שם ע' 9 ואילך).
(105) "כמ"ש מהמנוח מוהרי"א בשם אדמו"ר הזקן נ"ע" (פלא הרמון שמות ע' ז).
(106) ודוגמתו בכאו"א מישאל – "כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד הנפש לבחי' חכמה שבה", שעומד בנסיין "למסור נפשו אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד . . אף שאינו מאמין בה כלל בלבד, וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה' אף שאין פיו ולבו שוין כו'" (תניא פ"ט).

(93) ראה לקו"ת מטות פא, סע"ב. פ' ראה יט, ג. ובכ"מ.
(94) דלא כבחו"ל שהשינוי ניכר רק ברוחניות, ויש צורך בחקירה ודרישה להכיר גם השינוי בגשמיים.
(95) שמות ג, ח. ועוד.
(96) ראה תנחומא תצוה יג. קדושים ז.
(97) להעיר גם מב"ר פ"כ, ו – ע"ד גידול לגיון של זתים בגליל.
(98) נדפסה ב"כתבי רמב"ן" (הוצאת שעועל – ירושלים תשכ"ד) כרך א ע' שסח.
(99) ראה תוד"ה הוא – כתובות קי, ב. תשב"ץ (קטן) בסופו אות תקנט – הובא בלקו"ש ח"ב ע' 620.
(100) משלי ח, לו.
(101) שבת קיד, א.

וכיון שאצל הצדיק לא שייך ענין של חורבן, ניכרת אצלו בגילוי גם מעלתה העצמית דארץ ישראל, היינו, שבמקום ששם מנוחתו כבוד, שגם בהיותו בחוץ לארץ דינו כארץ ישראל מצד ה"מחילות" שפתחן פתוח לקודש (כנ"ל סעיף י"ז), יש מעלה גם לגבי ארץ ישראל כפי שהיא לאחר החורבן – כיון שבו ניכר בגילוי מעלתה של ארץ ישראל כפי שהיא מצד העצם, למעלה מהחורבן.

כא. ועל פי זה ניתוסף עליו גדול ביותר בענין ההשתטחות – בנוגע לתפילה: בזמן הזה, שירדה מעלתה של ארץ ישראל מצד החורבן (כנ"ל סעיף י"ח), הנה כאשר יהודי רוצה להתפלל להקב"ה תפילה שהיא בדוגמת התפילה בארץ ישראל בזמן הבית (במקום שלמעלה משליטת הע' שרים וכו'), תפילה באופן שעצם הנפש מתקשרת עם העצם דהקב"ה ללא ממוצעים, "יהיו לך לבדך ואין לזרים איתך"¹⁰⁷ – אזי המקום לתפילה כזו הוא על הציון של צדיק ונשיא הדור, שכן, מקום זה, לא זו בלבד שדינו כארץ ישראל, אלא יש בו המעלה דארץ ישראל כפי שהיא בזמן הבית.

ומובן שתפלה במקום כזה יש בה סגולה נוספת – שיתקיימו כל הבקשות שבתפילה, בכל המצטרך לו, כולל ובמיוחד בנוגע להמשכת העצם בגילויים, שמבחינת החכמה שבה מתלבש אור אין סוף ב"ה, יומשך ויתפשט בכל כוחות הנפש ואברי הגוף, בחיי היום יום, במחשבה דיבור ומעשה בפועל, ובפרט בנוגע לקיום השליחות שנשיא הדור מסר לכל אחד ואחת מאיתנו,

שיומשך כל זה ללא העלמות והסתרים, ובהצלחה מופלגה, בגשמיות וברוחניות גם יחד.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ניע זשוריצי כלאפצי", ועמד על מקומו ורקד משך זמן רב].

* * *

כב. בכלל¹⁰⁸, הרי כל הרביים, נשיאי ישראל, עד כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ועד בכלל – עניינם אחד, וכל אחד מהם עסק בכל העניינים. וכמובן גם מלשון חכמינו ז"ל¹⁰⁹ "ממלא מקום אבותיו", שהוא ממלא את המקום בכל הפרטים. אבל אף על פי כן, ה' לכל רבי הענין המיוחד שבו "האט ער זיך געקאכט", ועל ידו פעל והשלים גם את שאר העניינים¹¹⁰.

וכמבואר באגרת הקודש¹¹¹ בפירוש מאמר רבותינו ז"ל¹¹² "אבוך במאי זהיר טפ"י – שאף שקיים כל המצוות, מכל מקום, ה' לו ענין מיוחד שה' "שער" של נשמתו, שעל ידו נתעלו כל עניני התורה ומצוות שלו¹¹³.

וענין זה מתאים גם להמבואר בהשיחות של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹¹⁴ על דבר החילוקים של הרביים בענין הספירות – שהבעל שם טוב והמגיד עניינם כתר, אדמו"ר הזקן עניינו חכמה, אדמו"ר האמצעי עניינו בינה וכו'. וידוע בענין הספירות שכל ספירה כלולה משאר הספירות, אלא, שזהו באופן שכל הספירות עוברים על ידי ספירה זו דוקא. ועל דרך זה בנוגע להרביים¹¹⁵ – שאותו ענין שבו ה' "קאך" אצל כל רבי בדורו (בהתאם להספירה שלו), הנה על ידו כולל הוא גם את כל שאר העניינים¹¹⁶.

כג. הענין שבו ה' "קאך" של בעל ההילולא הוא – שהכל יה' בפועל ממש ובהתפשטות ביותר. הרבי מעולם לא נבהל ממצבו של הזולת – אם אינו ירא שמים בתכלית, או במידה ממוצעת, או אפילו שנמצא במעמד ומצב שה"רוח שטות" דנפש הבהמית מכסה על האמת, עד כדי כך, שאינו יודע שצריך לחזור בתשובה. מבלי הבט על מצבו של הזולת ("אין וועלכן מצב יענער איז נאָר געווען") – התעסק הרבי עימו; לעתים קרובות הטיב עמו בגשמיות, ובמילא היתה זו גם טובה ברוחניות, שכן, כאשר הלה יודע שעשו לו טובה

(107) משלי ה, יז.

(108) מכאן עד סו"ס כז – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 132 ואילך. במהדורה זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(109) כתובות קג, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז. וראה הל' כלי המקדש פ"ד ה"כ.

(110) ראה גם שיחת י"ט כסלו ס"ח ואילך (תו"מ ח"י ע' 228).

(111) סימן ז.

(112) שבת קיח, סע"ב.

(113) ראה סה"מ תש"ח ע' 240. סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 22.

(114) לקו"ד ח"א לו, סע"א. סה"ש תרצ"ו ע' 141. תרצ"ז ע' 215.
תרצ"ט ע' 322. תש"ב ע' 19. תש"ה ע' 60.

(115) ראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ב ע' 106. וש"נ.
(116) כלומר: כל עשר הספירות, עשר הדרגות הכלולים בקומה שלימה – מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עצים" ו"שואב מימין" – של בני שבאותו הדור, ועל ידם – כל העולם כולו בזמן ההוא, שנברא בשבילים, "בראשית, בשביל ישראל שנקרא ראשית" (מהנחה בלתי מוגה).

בגשמיות, הרי זה בבחינת "אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו"¹¹⁷, ובמילא הרי זה פועל עליו גם ברוחניות. כלומר: לבד זאת שאדמו"ר הזקן כותב בספר התניא¹¹⁸: "והן לא, לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים"¹¹⁹ – נעשית גם הפעולה על הזולת, שחוזר בתשובה, להיות במעמד ומצב הראוי.

כד. תנועה זו שהיתה אצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – נלמדת מהמנהיג ורועה ישראל הראשון, משה רבנו: כתיב¹²⁰: "אלה הדברים אשר דיבר משה" – דברי תוכחה. ומתי ה' הדבר – "אחרי הכותו את סיחון וגו'". כלומר, לאחר שעושים טובה ליהודי בגשמיות – אזי אומרים לו דברי מוסר, ואז מתקבלים דברי המוסר ופועלים פעולתם¹²¹.

וזוהי ההוראה לאתפשטותא דמשה בכל דרא – משה שבכל דור: לכל לראש – להשפיע חסד, ברכה והצלחה, ורק אז – לומר דברי מוסר. וסדר זה הוא – אפילו כאשר המוסר הוא על ענין ה"עגל" ("ודי זהב"¹²²), היפך האמונה.

כה. שאלו פעם¹²³ אצל הרבי בעל ההילולא מהו טעם הנהגתו לקרב את כל בני ישראל, אפילו אלה ששייכים לסוג ההפכי ד"מעלין ולא מורידין". והרבי ענה:

בשולחן-ערוך ישנם ארבעה חלקים: אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר, וחושן משפט – שהוא החלק האחרון. והדינים אודות הענינים דמעלין וכו' – הם בחושן משפט, ובחושן משפט גופא – בסימנים האחרונים.

וסדר הלימוד הוא¹²⁴ – על פי הנ"ל – כל הסימנים דאורח חיים, יורה דעה, אבן העזר, ורובו ככולו של חושן משפט עד לאותם סימנים אחדים שבסופו, ורק אז לומדים אם "מעלין" או ח"ו להיפך. כו. ופנימיות הענין בזה:

כאשר עושים טובה ליהודי – הרי זה ללא ספק עשיית מצוה. אבל כאשר עושים ליהודי דבר שהוא היפך הטוב, וטוענים שזהו על פי תורה – הרי, לכל לראש יתכן שטועים בדין. ונוסף לזה, יתכן שהכאת הזולת ("מען שמייסט יענעם") לא מפני ציווי השולחן ערוך, אלא מפני שיש לו תענוג בזה ("מ'הָאָט אַ געשמאַק אין שמייסט")¹²⁵.

בכלל מצינו ששופט צריך להיות איש החסד דוקא¹²⁶, שיוכל למצוא זכות על הזולת. ואפילו בשעה שפוסק עונש מלקות, ולפעמים עונש חמור יותר – גם אז אינו יכול בעצמו להוציא הפסק דין לפועל, עם היותו פסק דין על פי שולחן ערוך, כיון שאינו יכול לסבול את צערו של הזולת, ולכן, ביצוע הפסק דין בפועל נעשה על ידי שליח בית דין,

– אלא אם כן צדיק גמור כשמואל הנביא, שאינו מציאות לעצמו כלל, וכל מציאותו היא לקיים רצון העליון, שלכן ה' יכול בעצמו להרוג את אגג¹²⁷.

כז. חסידים רוצים לילך בדרכיו של הרבי; צריכים לידע, אפוא, שאף שצריכים אמנם להיזהר ממי שנמצא בדרגא נמוכה שלא ימשכנו למטה ("יענער זאָל אים ניט אַראָפּשלעפּן") ח"ו, אבל, אין לרחק אותו, אלא להגביהו ולהעלותו, ולעשות לו טובה אפילו בגשמיות, ועל ידי זה תבוא אחרי כן גם טובה ברוחניות. ואז – על פי מאמר רבותינו ז"ל¹²⁸ על פסוק¹²⁹ "מאיר עיני שניהם הוי'" – עוזרים מלמעלה גם לו, שילך בדרך הישר, ומשפיעים לו ביד רחבה בכל המצטרך לו ולבני ביתו. משפיעים לו מהחסד שלמעלה שהוא בלי

124) שהרי גם סדר הלימוד הוא מימין לשמאל (מהנחה בלתי מוגה).

125) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש פ"ב (דרמ"צ פט, ב) 126) רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ג: "אין מעמידין בכל הסנהדרין כו'".

127) כמ"ש (שמואל-א טו, לג) "וישסף שמואל את אגג גו'". – ולהעיר מהמבואר בזה בדרז"ל (ראה תנחומא תצא ט. יל"ש תהלים רמז תתכז. ועוד) שהרגו במיתה משונה (מהנחה בלתי מוגה).

128) תמורה טז, א.

129) משלי כט, יג.

117) ב"מ ג, א.

118) פרק לב.

119) ובפרט שגדלה ביותר מעלת מצוה זו, וכפתגם הידוע ("היום יום" ו תשרי. ובכ"מ) ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך" (מהנחה בלתי מוגה).

120) דברים א, א-ד.

121) ראה ספרי ופרש"י עה"פ.

122) שם, א ובפרש"י.

123) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סכ"ז (תורת מנחם – התועדויות ח"ז ע' 328). ושי"ג.

גבול, ונותנים לו גם את ה"כלי" – כמו שנאמר¹³⁰ "והוא יכלכלך", כפירוש החסידות¹³¹ שנותנים לו גם את ה"כלי" שבו תומשך ההשפעה.

* * *

כח. האמור לעיל שאצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר הי' עיקר הדגש על ענינים של פועל ממש – הי' גם בנוגע להשתדלות לקיים את הציורי של אדמו"ר הזקן שאמר¹³² שתורת החסידות אינה עבור איזה כיתה שהיא, אלא עבור כל ישראל.

וזהו בעצם עניינה של "אגודת חב"ד"¹³³ – שנתייסדה בשביל ההתעסקות בצירוף והכנסת עוד רבים מבני ישראל בהענינים הקשורים עם חב"ד, אשר, התחלת הפעולה בזה היא – לא על ידי זה שלוקחים מהם, אלא אדרבה – על ידי זה שנותנים להם כו'.

והנה, דרכי הפעולה בזה הם בכל מדינה ומדינה לפי עניינה, אבל, הצד השווה הוא שבכל מקום ומקום ישנם הדרכים המתאימים כיצד לפעול זאת; צריכים רק לחפש אותם, ואז מוצאים מהו האופן היותר נכון המתאים למקום וזמן זה.

ועל דרך זה בנוגע לנשי ובנות ישראל¹³⁴:

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹³⁵ אמר שסיבת ההוצאה לאור של השיחות בלשון המדוברת – אידית – היא, משום שצריכים להשתדל שגם הנשים והבנות ידעו אודות הדרכת החסידות, מנהגי החסידות, ואפילו תורת החסידות. ולכן תיקנו מכבר¹³⁶ כיתות עבור בנות ללמדן ראשי-פרקים מתורת החסידות¹³⁷.

אמנם, בזמן האחרון בטל הדבר לגמרי, או לכל הפחות נחלש – לא בגלל שאין הדבר מוכרח, או בגלל שאין דרך לבצע זאת, אלא – בגלל שנחלשה ההתעסקות בדבר.

ואם רק יִמָּצְאוּ אלה שיקבלו על עצמם לעסוק בזה אליבא דנפשי' – ישנו כבר מן המוכן חומר די הצורך, לא רק בשביל לאגד ולחבר את הנשים והבנות שנמצאות כבר בד' אמות של כרם חב"ד, אלא גם בשביל שיוכלו לאט לאט להגדיל ולהרחיב חוג זה יותר ויותר, ובפשטות – להגדיל את מספרן של המשתתפות והלומדות, ומספרן של המתעסקות בזה.

וכל זה יביא תוספת ברכה והצלחה – לא רק בהענינים הקשורים עם חסידות, לפנים משורת הדין, אלא גם בהענינים הפשוטים הנוגעים לקיום המצוות שהנשים מחויבות בהן מן התורה¹³⁸.

ועל אחת כמה וכמה בנוגע לאיגוד צעירי אגודת חב"ד, וכן איגוד תלמידי הישיבות (את"ה¹³⁹) – שמהם תבע כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ביתר שאת, ביתר תוקף וביתר עוז, שישתדלו לְקַרֵּב כל אחד ואחד שבסביבתם, ולא להסתפק בקירובם לקיום המצוות כפשוטם, אלא להכניס בהם חיות ותענוג ("לעבדיקייט און געשמאק") בקיום המצוות, אשר, ענין זה יכול לבוא רק על ידי ידיעת פנימיות התורה, כפי שנתגלתה גם בשכל אנושי על ידי תורת החסידות.

וכאשר יעסקו בזה – בודאי יהי' הדבר בהצלחה מופלגה, כך, שלכל לראש יתוסף ריבוי בכמות, ואחרי כן, במשך הזמן, גם ריבוי באיכות.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק:] מסופר במדרש¹⁴⁰ ש"רבי הי' יושב ודורש ונתנמנם הציבור. ביקש לעוררן, אמר, ילדה אשה אחת במצרים ששים ריבוא בכרם אחת", וכששמעו הציבור דבר פלא, התעוררו. –

(135) ראה גם שיחת ש"פ וישלח ס"ט (תו"מ ח"י ע' 197). וש"נ.

(136) ראה "מבוא" לאגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' 10 ואילך. וש"נ. תולדות חב"ד בארה"ב פ"ל. וש"נ.

(137) ראה גם מכתב כ"ט טבת שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קלג).

(138) ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א. וש"נ.

(139) ראה בארוכה שיחת יו"ד שבט תשי"ב ס"ד ואילך (תורת מנחם – התועדויות ח"ד ע' 301 ואילך). ח"ז ע' 207. וש"נ.

(140) שהש"ר פ"ד, ב.

(130) תהלים נה, כג.

(131) סה"מ קונטרסים ח"ב שלח, סע"ב. סה"מ תרפ"ח ע' כח. תרצ"ט ע' 21.

(132) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 72. תש"ד ע' 93. ע' 163.

אגרות-קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"י ע' דש. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

(133) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ בשלח סי"ג ואילך (תו"מ תשי"ד ח"ב ע' 60 ואילך).

(134) לשלימות הענין – ראה שיחה הנ"ל סי"ח ואילך (לקמן ע' 64 ואילך).

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) כיון שהציבור מנמנם, וזה שאומר את הדרשה אינו רבנו הקדוש, אלא אדם כערכי – הרי גם אמירת דבר פלא לא תעורר את הציבור. יגנו אפוא ניגון שמח, כדי שהציבור יתעורר. וצוה לנגן "ממצרים גאלתנו".

* * *

כט. כבר דובר לעיל¹⁴¹ אודות סיפור הגאולה ממצרים בפרשיות התורה (דשבעות אלה): הגאולה ממצרים בפועל – היא בפרשת בא, שבה נאמר¹⁴² "בעצם היום הזה יצאו גו' מארץ מצרים". ולפני זה באה התחלת הגאולה – בפרשת וארא¹⁴³, שבה מסופר אודות המכות, והרי כשהתחילו המכות בטלה עבודה מאבותינו במצרים¹⁴⁴.

ועוד לפני זה – בתחילת הפרשה – נאמר¹⁴⁵ "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'", שזוהי ההודעה (וההתחלה) על הגילוי דשם הוי' דלעילא¹⁴⁶, שקשור עם הגאולה מגלות מצרים¹⁴⁶, שהיא גם ההתחלה להגאולה האמיתית והשלמה, עלי' נאמר¹⁴⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים וגו'"¹⁴⁸.

ולאחרי זה באה פרשת בשלח – שבה עומדים עתה:

התחלת הפרשה היא: "ויהי בשלח פרעה את העם". ומבואר בזה בתורה אור¹⁴⁹, שפרעה "הי' משלח פארות וענפים ועושי פרי למעלה את העם שעל ידי גלותם במצרים והשתעבדותם בהם גרמו שנתעלו בחינת ניצוצי אלוקים שנפלו שָמָה בשבירת הכלים, והוא הוא בחי' כוח הצומח להצמיח ישועות ישראל, כמו שנאמר¹⁵⁰ ופרעה הקריב, ואמרו רבותינו ז"ל¹⁵¹ שהקריב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים".

ועל דרך שבגשמיות שלח פרעה עם בני ישראל זבחים ועולות להקריב לה' [כפי שאמר לו משה רבנו "גם אתה תיתן בידיו זבחים ועולות ועשינו לה' אלוקיננו"¹⁵², וכן הי' בפועל¹⁵³], כך גם בפנימיות הענינים – ששלח עמהם את ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, שלקחום בני ישראל עמהם בצאתם ממצרים.

ל. וידעת ענין זה (שהגלות עצמה גורמת העלי' של הגאולה) פועלת שיהי' קל יותר כשנמצאים עדיין בגלות:

לא זו בלבד שיוודעים שבוודאי יצאו מהגלות, אלא יתירה מזה – שיוודעים שכל רגע שנמצאים במעמד ומצב של גלות, מהווה הכנה והכשרה ליציאה מן הגלות אל הגאולה. ובמילא, מסתכלים על כל רגע בגלות – לא כמו רגע בגלות, אלא כמו רגע של הכנה לגאולה.

וההסברה בזה – שבכל פעולה שיהודי עושה בכל יום ויום במשך שהותו בגלות, הרי הוא מאיר עוד חלק בעולם הזה הגשמי והחומרי, ובמילא הרי הוא מברר ומזכך עוד חלק בעולם הזה הגשמי והחומרי, עוד חלק מקליפת נוגה כו', שעל ידי זה פועלים את תכלית השלימות של ימות המשיח שהוא גילוי אור אין סוף ב"ה בעולם הזה הגשמי, כמבואר בארוכה בתניא¹⁵⁴. וכיון שכן, הרי מובן שצריכים להסתכל על כל רגע שבו מוכרחים עדיין להיות בגלות – לא כמו רגע של גלות, אלא כמו רגע של הכנה והקדמה לגאולה. ואז, נקל יותר להתמודד עם קשיי הגלות ולעבוד עבודתו כדבעי.

זאת ועוד – שהעבודה היא באופן שהאדם מרגיש את עצמו ל"בן חורין" ("ער איז שוין ניט אין גלות"), והיינו, שהנשמה היא במעמד ומצב של חירות, ועבודתו בגלות היא כמו "בן חורין" שצריך להוציא משהו אחר שנמצא עדיין בשבי'.

(148) ראה סה"מ תש"ח ע' 164.

(149) פרשתנו (בשלח) סא, ג.

(150) יד, יו"ד.

(151) ראה שמו"ר פכ"א, ה.

(152) בא יו"ד, כה.

(153) ראה פרש"י שם יב, לא.

(154) פל"ז.

(141) שיחת ש"פ וארא ס"ג (תו"מ ח"י ע' 322 ואילך).

(142) יב, מא.

(143) משא"כ בפרשה שלפנ"ז – שסיומה וחומתה בקושי השעבוד עד לטענת משה רבינו "למה הרעות לעם הזה" (ה, כב).

(144) ראה הנסמן בשיחת ש"פ וארא הנ"ל הערה 27 (שם ע' 325).

(145) ו, ו.

(146) ראה אוה"ת וארא ע' קכו.

(147) מיכה ז, טו.

וענין זה מתבטא באמונה בביאת המשיח שיבוא בכל יום¹⁵⁵ – לא אמונה בדרך מקיף, אלא אמונה שחודרת בכל כוחות נפשו בדרך פנימי, ואמונה זו גופא מוציאה אותו מההגבלות של הגלות, ובמילא יכול לעבור עבודתו מבלי להתחשב בהמצרים וגבולים שמצד הגלות.

– וזהו הביאור בפתגם המקובל בשם הבעל שם טוב¹⁵⁶, שכל אחד מישראל יכול לחצות נהר על-גבי מטפחת ("דורכשווימען אַ טייך מיט אַ פאַטשיילע"), אלא שצריך להאמין בזה. והיינו, שכאשר האמונה היא (לא בדרך מקיף, אלא) בדרך פנימי, היא מעמידה את האדם כולו, בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, במעמד ומצב שלה (של האמונה), ואז, לא ייפלא שהוא מושל על הטבע, כיון שמציאותו היא למעלה מהטבע, וכל מציאות הטבע לא נברא אלא בשבילו, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁵⁷ "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית", וכיון שהענין ד"נקראו ראשית" הוא אצלו בגילו, פועל הוא כל מה שצריך לפעול באין מפריע.

לא. על פי זה יש לבאר גם סיפור הגמרא¹⁵⁸ "רבי פינחס בן יאיר הוזה קאזיל לפדיון שבויין, פגע בי' בגינאי נהרא, אמר לי', גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך, אמר לי', אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני (כל הנחלים הולכים אל הים בגזירת המלך). אמר לי', אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם. חלק לי'".

ולכאורה, המענה של רבי פינחס בן יאיר "אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם" הוא שלא ממין הטענה – שהרי הטענה של גינאי נהרא היא שכשם שרבי פינחס בן יאיר צריך לקיים המצוה שנצטווה בה (פדיון שבויים), צריך גם הוא (גינאי נהרא) למלא התפקיד שבשבילו נברא (שיהיו מימיו שוטפים), ואם כן, מהו המענה "אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם"?

אך הבנת הענין הוא – שבמענה זה הסביר רבי פינחס בן יאיר לגינאי נהרא שהוא (נהרא) אינו יכול להשוות את עצמו אליו (לרבי פינחס בן יאיר), כיון שיהודי הוא בעצם למעלה מן הטבע, ובמילא, גם המצוות שניתנו לו לפעול בטבע הם למעלה מן הטבע, וכיון שכן, הרי טבע העולם אינו יכול לנגד לפעולתו של יהודי בקיום המצוות.

וזהו שהשיב רבי פינחס בן יאיר לגינאי נהרא על טענתו "אני הולך לעשות רצון קוני", "גוזרני עליך כו'" – שתוכן המענה הוא שהתפקיד של נהרא גינאי שיהיו מימיו שוטפים הוא למטה מהתפקיד של היהודי לעשות מצוה, והראי', שבכוחו של יהודי לגזור על נהר שלא יעברו בו מים לעולם!

ועל דרך זה דרשו חכמינו ז"ל בירושלמי¹⁵⁹ על הפסוק¹⁶⁰ "לא-ל גומר עלי", שעל ידי פסק דין של בית דין נעשה שינוי בטבע העולם – כיון שבית דין הוא למעלה מהטבע.

וכן הוא אצל כל יהודי – אם הולך הוא בכוח התורה, שמתנהג על פי שולחן-ערוך כו', ובאופן שהתורה חודרת לא רק בשכלו, אלא גם בהרגש שלו, ובכל תרי"ג כוחות נפשו וגופו, אזי נעשה הוא מושל ושולט על מציאות הטבע, ויכול לומר לגינאי נהרא (וכיוצא בזה בשאר ענייני העולם) גוזרני עליך כו' אם אינך מסייע לי בקיום מצוה!

לב. וזהו גם המענה על כך שלפעמים נדמה שצדיקים ומנהיגי הדור תובעים דברים כאלה שאין להם מקום בטבע:

לכל לראש – אלה ששמעו בקולם והלכו ועשו מה שנצטוו, ראו, שלא זו בלבד שלא היתה מניעה מצד הטבע, אלא אדרבה, שהטבע עצמו סייע בזה.

ובכלל – הרי זו קושיא שלא ממין הטענה, כי, כשמדובר אודות יהודי בעל בחירה שהוא שלוחו של הקב"ה למלא את רצונו של הקב"ה במציאות הטבע, אין ביכולת חוקי הטבע לעמוד נגדו – אם כוונתו אינה אלא למלא רצון הבורא.

וכן הוא גם כשנמצאים בזמן הגלות, וישנם לכאורה מיצרים וגבולים, ואם כן, אי אפשר לתבוע שתהי' ההנהגה כמו בזמן הבית, הנהגה לפנים משורת הדין וכו' – כי:

(157) פרש"י בראשית א, א – מויק"ר פל"ו, ד.

(158) חולין ז, א (ובפרש"י).

(159) כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

(160) תהלים נז, ג.

(155) ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' רלג ואילך.

(156) ראה בהנעתך בס' בעש"ט עה"ת ח"א פ' לך בהגהת מקור

מים חיים אות מב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ח ס"ע

242. מכתב כ"ה ניסן שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' שג).

במה דברים אמורים שיש מקום לטענה זו – אילו הי' יהודי מוכרח להיות בגלות מצד טבעו;

אבל האמת היא, שיהודי מצד טבעו – "טבע" שאודותיו נאמר בתניא¹⁶¹ ש"טבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחינת טעם ודעת", אבל באמת הרי זה "למעלה מהדעת ושכל" – נמצא למעלה מעשרה טפחים, למעלה מעולם הזה, למעלה מעולמות ב"ע [=בריאה יצירה עשייה] ולמעלה מעולם האצילות; מקומו הוא – בעצמות!

ומשם ירד בסדר השתלשלות למטה – כדי למלא את רצונו של הקב"ה,

וכיון שרצונו של הקב"ה שיהי' מקום לענין של עבודה – לשם כך נעשה "צעצוע" ו"משחק" שישנה גלות וישנם מיצרים וגבולים, ולמרות זאת אין האדם מתפעל מזה, והולך לבטח דרכו באמת ובתמים למלא רצונו של הקב"ה, ואז – בטלים כל ההעלמות וההסתרים, וכמו שמצינו¹⁶² באברהם אבינו שכלכתו לעקידה לקיים רצונו של הקב"ה עמד בפניו נהר, וכשלא התפעל והתחיל לילך בתוך הנהר, אזי נתבטל הנהר, ועל דרך זה בשאר ענינים כיוצא בזה.

ועוד ענין בהעדר ההתנגדות דחוקי הטבע – שגם ענייני הטבע מצד עצמם רוצים להתברר על ידי עבודת האדם, וכתורת הבעל שם טוב¹⁶³ על הפסוק¹⁶⁴ "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף", שהניצוצי קדושה שבמאכל ומשקה "יש להם חשק להידבק בקדושה" על ידי זה שהאדם יברר אותם כו'; אלא כדי שהאדם יקבל שכר על עבודתו, צריך הדבר לבוא על ידי יגיעה, ולא באופן שהמאכל נופל מאליו לתוך פיו.

– וזהו גם הביאור בסיפור כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁶⁵ אודות אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שפעם בעת האכילה, בנטלו דבר מאכל במזלג, נשטט המאכל בחזרה לתוך הצלחת, ואמר אדמו"ר נ"ע: "עו וויל נאך ניט" (הוא אינו רוצה עדיין – להתברר). והפירוש בזה – שענין האכילה הוא עשיית טובה להדבר מאכל, ואם כן, איך יתכן שהדבר מאכל נשטט מהמזלג, וגורם מניעה נוספת שעדיין לא יבררו אותו.

לג. וכן הוא בפרטיות בנוגע לכל אחד ואחת גם בדורנו זה:

כאשר יהודי פועל בעצמו למלא תפקידו ללא פניות, היינו, שמסלק הצידה את הפניות האישיות שלא יתערבו, ורוצה רק לקיים את רצונו של הצדיק ומנהיג הדור – שמגלה את רצונו של הקב"ה – אזי בטלים כל ההעלמות וההסתרים.

ובמילא, למרות ההעלם וההסתור שמצד מציאות הקליפה וסטרא אחרא, ועד לגודל ההעלם וההסתור מצד התלבשות הקליפה וסטרא אחרא ביהודי שרוצה לקלקל ענינים הקשורים עם מנהיג הדור שמסר נפשו עבורם – הרי, דבר ברור הוא שההעלמות וההסתרים מתבטלים;

– אלא שצריכים להיות חדורים בידיעה שעוסקים במילוי שליחותו של מנהיג הדור, ובמילא הולכים מתוך תוקף, בידעם שאסור להם לוותר, כיון שאין זה דבר שלהם, אלא של המשלח, ש"לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי"¹⁶⁶, היינו, שביכולתם רק לתקן ולא לקלקל.

ובנוגע להמעלים והמסתיר – הרי זה באחד מב' האופנים: אם יש לו עדיין איזו זכות – יזרקו אותו שלא תהי' לו שייכות להענין המנגד, ויאריך ימים ושנים, ויעזור לו השם ית' בשאר ענינים; ואם אין לו זכות – אבוי לו ולבני ביתו; אבל, אין זה שייך אלינו, שכן, אצלנו צריכים להיות כל הענינים בחסד וברחמים (כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁶⁷), ובמילא, מוטב שתהי' לו זכות, ומכאן ולהבא ישב בד' אמותיו ויתחרט וישוב בתשובה גמורה על מה שקלקל עד עתה כו'.

ועל אחת כמה וכמה שכאשר מדובר אודות העלם והסתור שלא נתלבש ביהודי, שאז אין ההעלם וההסתור בתוקף כל-כך – הרי בוודאי שאם רק הולכים בתוקף ובחזק למלא את רצון המשלח, מנהיג הדור, בוודאי תהי' הפעולה בהצלחה.

(161) פ"ט.

(162) תנחומא וירא כב.

(163) כתר שם טוב סקצ"ד (כה, ג). – הובא לעיל בהמאמר

(דתשי"ד) פ"ג (תו"מ תשי"ד ח"ב ע' 7).

(164) תהלים קז, ה.

(165) ראה "רשימות" חוברת קפ ריש ע' 9. וראה גם תורת מנחם

– התוועדויות ח"ב ע' 71.

(166) קידושין מב, ב. וש"נ.

(167) ראה שיחת שמח"ת תרצ"ג (נעתק באגרות-קודש כ"ק

אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' שג. וראה "רשימות" חוברת קפ ע' 9 (נעתק

ב"היום יום" כ חשוון)).

ואז – כדברי הרבי – כיון ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי"ה¹⁶⁸, תומשך ברכה והצלחה גם בהענינים הפרטיים שעובד העבודה זקוק להם, בבני חיי ומזוני רוויחי.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן – ד' הבבות (בבא הד' – יו"ד פעמים). ניגון הבעל שם טוב (ג' תנועות).]

אחרי כן צוה שכל בחורי הישיבה יאמרו "לחיים", באמרו: כוונתי להבחורים של כל הישיבות, שהרי, סוף כל סוף יהיו כל הישיבות "חסידישע ישיבות", ואין זה אלא מחוסר זמן, ועל פי תורה, מחוסר זמן אינו מחוסר מעשה¹⁶⁹.

* * *

לד. עומדים אנו ביום ההילולא הרביעי מיום ההסתלקות, לאחר ששנים שלוש שנים ושנה הרביעית¹⁷⁰, ומתחילה שנה החמישית¹⁷¹ – שזהו על דרך מה שנאמר¹⁷² "שלוש שנים יהיו לכם ערלים גו' ובשנה הרביעית יהי' כל פרי קודש הילולים לה' ובשנה החמישית תאכלו כל פרי וגו'".

ובהקדמה – שהציווי "וערלתם ערלתו גו' שלוש שנים"¹⁷³, שפירושו "ואטמתם אטימתו, יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו"¹⁷⁴ – הוא רק בנטיעה שהיא לשם מאכל, אבל "הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה"¹⁷⁵. והענין בזה:

נטיעה שאינה לשם אכילה ושתי', אלא "לקורות", "לעשות מהן קורות לבנין"¹⁷⁶ – לבנות בית המקדש לו ית' – אין בה ענין של ערלה כלל.

אמנם, בית המקדש הוא ענין של מקיף, ובזה גופא – מקיף הרחוק, שזהו ענין של בית. ומלבד זה, הרי צרכי האדם¹⁷⁷ כוללים גם מקיף הקרוב (לבוש), וגם ענינים פנימיים – שזהו תכלית הכל שתהי' העבודה בפנימיות דוקא, שזהו ענין האכילה ושתי'.

ובנוגע לענינים הפנימיים, שהוא ענין אכילה ושתי', יש צורך בהנחה מיוחדת שיהיו כדבעי – שזהו שמנסים את האדם אם יוכל לעמוד בניסיון שלא ליהנות מהפירות במשך שלוש שנים.

ועל דרך שמצינו במצוה הראשונה דעץ הדעת – כדאיתא במדרש¹⁷⁸ "מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד על צוויך כו' והרי בניך ממתנין לערלה ג' שנים", והיינו, ש"מצוה זו הוא תיקון לחטא עץ הדעת שנאמר בו גם כן כי טוב העץ למאכל¹⁷⁹, ואדם הראשון נצטווה עליו בשעה ט', ובשעה יו"ד עבר¹⁸⁰, ואילו המתין ג' שעות עד שבת הי' כל פרי קדש הילולים [שהי' עושה קידוש היום על יין מעץ הדעת, כמאמר רבותינו ז"ל ש"גפן היי"¹⁸¹, "סחטה ענבים ונתנה לו"¹⁸²], וזהו כוונת המדרש והרי בניך ממתנין כו', שבהם הם מתקנים חטא אדם הראשון בעץ הדעת כו"¹⁸³.

והענין בזה¹⁸⁴ – כמבואר בלקוטי תורה¹⁸⁵ ש"בשלוש שנים הראשונים לנטיעת האילן בארץ מקבלת הארץ עליונה מבחינת ג' ספירות אחרונות שהם נה"י [=נצח הוד יסוד], וידוע (בפירוש "ומביא גואל לבני בניהם"¹⁸⁶) שג' ספירות היותר תחתונות שורשם הוא בכתר, למעלה מסדר השתלשלות, ושם לא שייך הענין דאכילה ושתי'¹⁸⁷ (אתר דלית ב'י אכילה ושתי', לאו אורחי' למיכל¹⁸⁸). ולכן, גם כאשר הבחינה שלמעלה מסדר

(168) ב"ק לח, רע"ב. וש"נ.

(169) ראה יומא סב, סע"ב. וש"נ. הנסמן בשד"ח קונטרס הכללים (כרך ג) מערכת המ"ם כלל קסא.

(170) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סל"ה ואילך (תורת מנחם – התוועדות ח"ז ס"ע 336 ואילך).

(171) ראה גם מכתב כ"ג שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קפז): "ע"פ מה שנדבר בעת התוועדות דיום ההילולא הרביעי מיום ההסתלקות וכו'".

(172) קדושים יט, כג-ה.

(173) שם, כג.

(174) פרש"י עה"פ.

(175) ריש ערלה.

(176) פ"י הרע"ב.

(177) ראה לקו"ת ברכה צח, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(178) ויק"ר פכ"ה, ב.

(179) בראשית ג, ו.

(180) סנהדרין לח, רע"ב.

(181) ברכות מ, סע"א.

(182) ב"ר פיי"ט, ה.

(183) לקו"ת ר"פ קדושים – מפ"י הש"ך עה"ת.

(184) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ בשלח סכ"ד (תו"מ

תשי"ד ח"ב ע' 68).

(185) שם כט, ג.

(186) ראה פרע"ח שער העמידה פ"ד-טו. הובא בלקו"ת מסעי צ,

ג. שה"ש כז, ג.

(187) ראה גם אוה"ת קדושים ע' קמד ואילך.

(188) זהר ח"ב קנ"ג, ב. ח"ג רמא, סע"ב ואילך. וראה אוה"ת פינחס

ע' אע"ג ואילך. ועוד.

השתלשלות נמשכת למטה – אי אפשר שהמשכה זו תבוא בדרך פנימי, שזהו ענין דאכילה ושת"י, אלא על ידי הקדמת הכנה לזה.

ולאחרי זה, "בשנה הרביעית יהי" כל פרי קודש הילולים" – "כמעשר שני . . . (ש)אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים אלא בפדיון"¹⁸⁹, וכדרשת חכמינו ז"ל¹⁹⁰ ש"הילולים" הוא כמו "חילולים", שצריך לחלל את הפירות על כסף ולהביאו לירושלים, כמו מעשר שני שנאמר בו¹⁹¹ "ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' וגו'" – שכל זה מורה על ההתעסקות בעבודה במקום קדוש ובענייני קדושה דוקא.

ולאחרי זה, "ובשנה החמישית תאכלו כל פרי" – גם בגבולין ובחוץ לארץ, שדוגמתו היא ההתעסקות גם בענייני הרשות.

לה. ועניינו בסדר העבודה:

תחילת העבודה בכל יום היא עבודת התפילה – "יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחרי כן יתפלל"¹⁹² – שעיקרה תפלת שמונה עשרה [שהרי "כל סדר התפלה שעד שמונה עשרה הוא הכנה לשמונה-עשרה"¹⁹³, וכן הוא גם בפשטות, ששאלת צרכיו – שזהו עיקר מצות התפילה מן התורה – היא בתפלת שמונה-עשרה], שאז עומד הוא "כעבדא קמי" מרי"¹⁹⁴ – בתכלית הביטול, שאינו שייך אפילו לענייני עבודה דתורה ומצוות, שהרי "מאן דמחוי במחוג קמי' מלכא כו"¹⁹⁵, ופשיטא שאינו שייך לענייני העולם – על דרך ובדוגמת המעמד ומצב ד"שלוש שנים גו' לא יאכל".

ולאחרי התפילה – "מבית הכנסת לבית המדרש"¹⁹⁶, היינו, שאינו יכול לדלג מיד להתעסקות בענייני הרשות (דבר שיכול להזיק לו), אלא תחילת התעסקותו בעולם צריכה להיות בענייני תורה ומצוות [שזהו ענין "בית המדרש" – לימוד התורה, וכולל גם קיום המצוות, שהרי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה¹⁹⁷] – על דרך ובדוגמת "בשנה הרביעית גו' קודש הילולים לה".

ורק לאחר זה באה ההתעסקות בענייני הרשות, "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"¹⁹⁸ – על דרך ובדוגמת "בשנה החמישית תאכלו את פרי".

לו. וכן הוא גם במשך הזמן:

ישנו מעמד ומצב ד"שלוש שנים ערלים יהי' לכם", שנמצאים במעמד ומצב של הבדלה ("מען איז אָפּגעטראָגן"), ואין יכולים להתמסר ("אָפּגעבן זיך") להתעסקות באופן פנימי (שזהו ענין אכילה ושת"י), כיון שצריכים להיות מוכנים בשלימות ("מ'דאַרף דאָך ווערן פאַרטיג").

אחרי כן ישנו הענין ד"בשנה הרביעית גו' קודש הילולים" – שההתעסקות היא בענייני קדושה בלבד, בדוגמת מעשר שני שנאכל לפנים מן החומה דוקא, או על כל פנים – "כי ירבה ממך הדרך גו"¹⁹⁹ – להביא שוויו לירושלים, ורק לאחר זה יכולים לאכול את הפירות.

אמנם, תכלית הכוונה שבשבילה הי' כל סדר השתלשלות העולמות (ש"אינו בשביל עולמות העליונים הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית") הוא – לעשות דירה לו ית' בעולם הזה הגשמי והחומרי דוקא²⁰⁰, שלכן צריכה להיות העבודה לא רק בארץ ישראל, אלא גם בחוץ לארץ, ולא רק בענייני תורה ומצוות, אלא גם בענייני הרשות – לעשות מהם מצוה, שזוהי ה"פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה"²⁰¹ ("כלל גדול"²⁰²): "בכל דרכיך דעהו"²⁰³, ואז – "והוא יישר אורחותיך"²⁰³ גם בענייני תורה ומצוות.

וענין זה מתחיל "בשנה החמישית":

197) קידושין מ, ב. וש"נ.
198) ברכות לה, ב.
199) פ' ראה יד, כד.
200) תניא רפ"ו.
201) ברכות סג, א.
202) כתר שם טוב סרפ"ב (לו, סע"ד).
203) משלי ג, ו.

189) פרש"י שם, כד.
190) ירושלמי פאה פ"ז ה"ה. ברכות לה, א ובפרש"י.
191) פ' ראה יד, כה.
192) ברכות לב, סע"א.
193) לקו"ת בלק עא, ג.
194) שבת יו"ד, א. טושו"ע ואדה"ז או"ח סו"ס צה.
195) ראה חגיגה ה, ב.
196) ברכות בסופה.

כאשר הולכים בסדר האמור, שתחילה היו שלש שנים שבהם לא הי' עסק עם גשמיות וחומריות שנעשית דם ובשר כבשרו, והשנה הרביעית היתה מוקדשת אך ורק לענינים שהם בד' אמות של קדושה, ד' אמות של הלכה וד' אמות של תפילה, אזי יכולים לבוא להתכלית דכל הענינים – "את האלוקים ירא וגו' כי זה כל האדם"²⁰⁴, "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה"²⁰⁵ – כדי לעשותו דירה לו ית',

– בפועל ממש יתגלה דבר זה בגילויי בביאת משיחנו, אבל ההכנה לזה נוגם הפועל ממש בזה – אלא שלעת-עתה הרי זה בעולם האצילות, ושם הוא "כמונה בקופסא"²⁰⁶, כיון ששייך הוא לתחתונים דוקא נעשית עתה, על ידי כל אחד מישראל בכל פעולה ופעולה שלו, הן בתורה ומצוות כפשוטם, והן בה"כלל גדול" ד"בכל דרכיך דעהו" שכל גופי תורה תלויין בה,

ובאופן שכל רגע ורגע "נבנה בית המקדש בימיו – על ידי זה שמוסיף עוד ענין ועוד פרט לביאת המשיח, וממשיך ומקרב עוד קצת את בית המקדש השלישי ש"בנוי ומשוכלל" למעלה²⁰⁷, וצריך רק להורידו כמו שהוא למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין".]

אחרי כן הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א ש"ועד המסדר" יכריזו על דבר חיוב השולחן ערוך לברך ברכה אחרונה, וכעבור משך זמן (לאחרי שהכריזו בקול חלושה), אמר בעצמו: מכריזים בשם "ועד המסדר", שכל אלה שאכלו כשיעור או שתו כשיעור, יברכו ברכה אחרונה קודם שהולכים איש איש למקומו.

אחרי ברכה אחרונה צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו".

אחרי כן הכריזו אודות ההשתתפות ב"דינער" לטובת ישיבת תומכי תמימים ביום א' י"ג שבט הבא עלינו לטובה²⁰⁸].

* * *

לז. (טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) על הפסוק²⁰⁹ "והי' אם שמוע תשמע", דרשו חכמינו ז"ל "אם תשמע בישן תשמע בחדש"²¹⁰, "אם שמוע בחדש תשמע בישן"²¹¹. ובנוגע לענייננו:

כאשר יהודים מתאספים יחדיו – "אכל ביי" עשרה שכינתא שריא"²¹², ועל אחת כמה וכמה כאשר תכלית ההתאספות היא להביא לידי התעוררות בענייני תורה ומצוות, שאז נעשה לא רק "שכינתא שריא" בדרך מקיף²¹³, אלא באופן של המשכה בפנימיות, ולא רק בהגוף ונפש הבהמית, אלא גם בחלקו בעולם, ועל ידי זה בכל העולם כולו –

הרי זה פועל תוספת כוח ותוספת אומץ אשר מכאן ולהבא תהי' העבודה בנקל יותר – במיעוט ההעלמות והסתרים, ובתוספת ברכה והצלחה מופלגה בכל המצטרך,

הן בהקו דתורה, הן בהקו דעבודה, והן בהקו דגמילות חסדים.

(209) תבוא כח, א.

(210) סוכה מו, רע"ב. הובא בפרש"י עקב יא, יג.

(211) יל"ש בשלח רמז רנז.

(212) סנהדרין לט, א.

(213) תניא ספיי"א. וראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות לשם" (ע' פז). וש"נ.

(204) קהלת יב, יג.

(205) ברכות ו, סע"ב.

(206) ראה ד"ה באתי לגני דיו"ד שבט תשי"א פ"ה (תורת מנחם

– התוועדויות ח"ב ע' 198). וש"נ.

(207) פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.

(208) ראה מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א עד"ז – אגרות-קודש ח"ח

ע' עט ואילך. ע' קס ואילך.

בס"ד. משיחות ש"פ בא, ד' שבט ה'תנש"א.

ידך ולזכרון בין עיניך וגו' כי בחוץ יד הוציאנו ה' ממצרים¹², "יצי"מ תהי' לך לאות. . . שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע"¹³.

ב. ויש לבאר השייכות דתוכן הפרשה לשם הפרשה (כידוע¹⁴ ששם הפרשה מורה על תוכן הפרשה כולה) - "בא אל פרעה"¹⁵:

"בא אל פרעה" מדגיש התוקף דפרעה - שלכן, צריך משה לבוא אליו¹⁶ ולהתרות בו¹⁷ "עד מתי מאנת לענת מפני גו' כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר וגו'"¹⁸.

ובפרט ע"פ מ"ש רש"י בפירוש "עד מתי מאנת לענות מפני", "כתרגומו לאתכנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני" - שבוזה מודגש התוקף דפרעה (היפך ההכנעה) כלפי הקב"ה, כביכול, "כה אמר ה' . . . מאנת להיות עני ושפל מפני".

וצריך להבין: מהו הטעם שהפרשה שתוכנה היציאה ממצרים ע"י השבירה דמצרים (התוכן דעשר המכות) - נקראת בשם "בא אל פרעה"¹⁹ שמדגיש התוקף דמצרים?

ובסגנון אחר קצת: לכאורה היתה חלוקת הפרשיות צריכה להיות באופן שהיציאה ממצרים תהי' בפרשה בפ"ע, כלומר, שג' המכות האחרונות יהיו בפרשה שלפנ"ז (ביחד עם שאר המכות), והפרשה שלאח"ז תתחיל בהכנות דבני' להיציאה ממצרים, ויציאתם ממצרים בפועל. ומהו הטעם דחלוקת הפרשיות באופן

א. ענינה המיוחד של פרשת בא ביחס לשאר הפרשיות השייכות ליצי"מ (שמות וארא ובשלח) - שבשאר הפרשיות מדובר אודות ההכנה ליצי"מ (שמות וארא) ואודות הענינים שהיו לאחר (ובהמשך ל?) יצי"מ (בשלח), ואילו בפרשת בא היא היציאה ממצרים עצמה. ובפרשיות יותר:

גם בהתחלת הפרשה (לפני היציאה ממצרים, שהי' צורך בשלש מכות נוספות עד שפרעה הסכים לשלח את בני') מודגשת היציאה ממצרים יותר מבפרשיות שלפנ"ז - ש"עבדי פרעה" אמרו כבר "שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלקיהם"².

ומודגש יותר בהמשך הפרשה שבה מדובר אודות פעולותיהם של בני' בשייכות ליצי"מ³ - "דבר⁴ נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים"⁵, וכן פרטי הענינים דקרבן פסח (הציווי והעשי' בפועל) עד לאכילתו (ב"ליל שימורים . . . להוציאם מארץ מצרים"⁶) באופן ד"מתניכם חגורים וגו'"⁷, "מזומנים לדרך"⁸.

ועאכ"כ בהפסוקים שבהם מדובר אודות היציאה ממצרים - "ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכותה"⁹, "ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים וגו' הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם"¹⁰.

ועד"ז בסיום הפרשה שבה מדובר אודות מצות תפילין הקשורה עם הזכרון דיצי"מ - "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו'"¹¹, "והי' לך לאות על

(1) יו"ד, ז.

(2) משא"כ במכות שלפנ"ז, כולל גם מכת כנים, שאף שאמרו "אצבע אלקים היא" (וארא ח, טו), לא אמרו לפרעה שצריכים לשלח את בני' ממצרים.

(3) כולל גם דברי משה שהוסיף פרטים באופן היציאה ממצרים - "בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך וגו' וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה" (יו"ד, ט"כו).

(4) יא, ב"ג.

(5) נוסף על מ"ש לאח"ז (יב, לה) "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים גו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום* וינצלו את מצרים".

(6) יב, מב.

(7) שם, יא.

(8) פרש"י עה"פ.

(9) שם, לו.

(10) שם, מא-א.

(11) יג, ג.

(12) שם, ט"ז.

(13) פרש"י שם, ט.

(14) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ועוד.

(15) כן שמה - "בא אל פרעה" (ולא "בא" סתם) - ברמב"ם סדר תפלות כל השנה (בסוף ספר אהבה). ובאבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות.

(16) משא"כ לאחר מכת בכורות הלך פרעה אל משה - "ויקם פרעה גו' ויקרא למשה", "שהי' מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שריו" (יב, ל-לא ובפרש"י). וראה לקמן ס"ד.

(17) כפירוש רש"י: "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", "והתרה בו" (וראה לקמן הערה 39).

(18) יו"ד, ג"ד.

(19) ובפרט ש"בא אל פרעה" הוא היפך היציאה ממצרים.

(* ובפרש"י: "אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול שנים ולך" - דיש לומר שהכרחו של רש"י הוא מזה שבהמשך להציווי "דבר נא באזני העם וישאלו ממצרים" נאמר כבר "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים", שמה משמע שקיימו הציווי מיד (לפני מכת בכורות), ובצאתם ממצרים הוסיפו לשאול ממצרים, ואז נתנו להם "אף מה שלא היו שואלים מהם".

בהמשך סיפור יצי"מ בפרשה שלאח"ז: "ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים גו' פן ינחם העם בראותם מלחמה ושוב מצרימה"³⁰, היינו, שגם לאחר ששכר יצאו מצרים היתה אפשרות שישובו למצרים; וגמר היציאה ממצרים ה' בקריעת ים סוף, כש"וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים"³¹ - שאז בטלה אימת מצרים מבני"י³².

וצריך ביאור: מהו הטעם שמצות תפילין הקשורה עם הכוונה והתכלית (תכלית השלימות) דיצי"מ בהכניסה לארץ, נכתבה (א) מיד לאחר השלב הראשון דיצי"מ, לפני המשך וגמר יצי"מ בפרשת בשלח, (ב) ועיקר: בסיומה של פרשה שבשמה מודגש התוקף דפרעה (היפך דיצי"מ) - "בא אל פרעה"?

ד. ויש לבאר זה בהקדם דברי הזהר³³ בפירוש הכתוב "בא אל פרעה" שבהתחלת פרשתנו³⁴:
 "מה כתיב בא אל פרעה, לך אל פרעה מבעי לך, מאי בא, אלא דעייל לך קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה תקיפא דכמה דרגין משתלשלין מני, ומאן איהו רזא דתנין הגדול, ומשה דחיל מני לא קריב אלא לגבי אינון יאורין ואינון דרגין דילי. כיון דחמא קב"ה דדחיל משה. . אמר קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו"³⁵, וקב"ה אצטריך לאגחא ב"י קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמרת אני ה'".

כלומר: פרעה הוא שרש ומקור הקליפות, "התנין הגדול", אשר, התוקף שלו הוא עד כדי כך שאפילו משה ה' ירא ממנו³⁶, ולכן לא אמר לו הקב"ה "לך אל פרעה" (שילך לבדו), אלא "בא אל פרעה", שיבוא יחד עמו (עם הקב"ה) אל פרעה, והקב"ה מכניסו עמו אל פרעה בשביל להלחם עמו ("לאגחא ב"י קרבא") ולבטלו מכל וכל³⁷.

שגם בפרשה דיציאת מצרים מדובר אודות (מצב שיש צורך לבטל) התוקף דפרעה - "בא אל פרעה" "והתרה בו" (המשך וסיום המכות), ולא עוד אלא שכל הפרשה דיציאת מצרים נקראת (ע"ש המצב ד) "בא אל פרעה"?

ג. ובהדגשה יתירה - בנוגע לסיום הפרשה ע"ד מצות תפילין:

בפרשת תפילין כתיב²⁰ "והי' כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו'", ומפרש רש"י²¹ "יש מרבתינו²² שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם". ועד"ז בנוגע להחייב דתפילין - שלכמה דעות²³ לא היתה מצות תפילין נוהגת במדבר, כי אם, לאחר הכניסה לארץ, וגם להדעות שמצות תפילין היתה נוהגת גם במדבר - עיקרה ושלמותה לאחר הכניסה לארץ²⁴, ולא עוד אלא שקיומה במדבר הוא בשביל קיומה לאחר הכניסה לארץ, כדרשת חז"ל²⁵ "ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור. . מבעי לך לכדתנא דבי ר' ישמעאל עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ", שאז יהי' הקיום דמצות תפילין בשלימות²⁶.

כלומר: סיום וגמר הפרשה דיציאת מצרים הוא במצות תפילין הקשורה עם הכניסה לארץ - כיון שהכוונה והתכלית דיציאת מצרים היא הכניסה לארץ²⁷, כמ"ש "אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו' ארץ זבת חלב ודבש"²⁸, "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו' והבאתי אתכם אל הארץ וגו'"²⁹.

וצריך להבין:

היציאה ממצרים בפרשת בא (נוסף על היותה בפרשה שבשמה מודגש התוקף דפרעה) היא רק השלב הראשון ביצי"מ - הנסיעה מרעמסס לסוכות. וכמודגש

(20) יג, ה"א.

(21) שם, יא.

(22) בכורות ד, ב ואילך.

(23) פרטי הדעות והשקו"ט בזה - ראה תו"ש פרשתנו ח"ב ע' רמט. ושו"נ.

(24) שהרי גם להדעות שהניחו תפילין במדבר - היו בהם רק ב' פרשיות (קדש והי' כי יביאך) בלבד, כי הפרשיות שמע והי' אם שמע נאמרו בסוף שנת הארבעים. ועצ"ע.

(25) קידושין לו, סע"ב.

(26) כלשון רש"י בנוגע לקדושת בכורות: "ותקיימוהו שם".

(27) ויומתק יותר ע"פ מ"ש "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים" (ר"פ מסעי), "מסעי" לשון רבים, אף שהיציאה מארץ מצרים הוא רק בנסיעה ראשונה שנסעו מרעמסס לסוכות - דכיון שהתכלית דיציאת מצרים היא הכניסה לארץ, נחשבים שאר המסעות עד הכניסה לארץ כחלק מיציאת מצרים (ראה לקו"ת מסעי פח, ג ואילך).

(28) שמות ג, יז.

(29) וארא ו, רח.

(30) ר"פ בשלח.

(31) שם יד, ל ובפרש"י.

(32) ראה לקו"ש ח"ג ע' 878. ח"ז ע' 270. חכ"ב ע' 34.

(33) שבו מודגש יותר האור (זהר - מלשון אור, כמ"ש והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע) ד"תורה אור" בתכלית הגילוי.

(34) זח"ב לד, א.

(35) יחזקאל כט, ג.

(36) ראה גם לקו"ת צו ח, ג"ד.

(37) והטעם ש"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה" - כיון ש"נתתיך אלקים לפרעה", "שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין" (וארא ז, א ובפרש"י), היינו, שהכח לשבור ולבטל הקליפה, שאין זה אלא ביכולת הקב"ה ("אני ולא אחר") - ניתן למשה (ראה לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך. ושו"נ).

לארמון המלך, ובארמון המלך גופא בחדרים הפנימיים (חדרים לפנים מחדרים) שבארמון המלך, ששם עיקר דירתו (הקביעות והתוקף שלו), ועי"ז שנעשה השבירה והביטול בארמון המלך ובחדרים הפנימיים שבו, מתבטל הקביעות והתוקף שלו, עיקר מציאותו, ובדרך ממילא מתבטלים שאר הענינים הטפלים⁴⁵.

[וענין זה מודגש גם בהשבירה והביטול בפועל (במכת בכורות) - "ויקם פרעה לילה (ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום) הוא וכל עבדיו (הוא תחלה ואח"כ עבדיו מלמד שהי' הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן) וגו' ויקרא למשה ולאהרן (מגיד שהי' מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שריו היכן אהרן שריו) ויאמר קומו צאו מתוך עמי וגו'"⁴⁶ - שתמורת הקביעות והתוקף דפרעה בהיותו בחדרים הפנימיים שבארמון מלכותו נעשה מצב דהיפך הקביעות והתוקף, שהוכרח לטלטל את עצמו ממקום למקום, "מחזר על בתי עבדיו ומעמידן", "מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שריו", בידעו שבהטלתו ממקום למקום (ביטול הקביעות והתוקף) תלוי המשך קיום מציאותו⁴⁷, כהמשך וסיום הענין: "וברכתם גם אותי", "התפללו עלי שלא אמות כו'"⁴⁸].

הקביעות, ולדוגמא: בנוגע להיתר דמצרי לבוא בקהל לאחר שעלה סנחריב ובלבל כל האומות ועירבם זכ"ז, ד"אע"ג דבדואי מיעוטם נשארו במקומותיהם, והיו לי' קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, מ"מ, אותו שמתגיייר ה"ה פורש מהם, וכל דפריש מרובא קפריש ומותרים מיד" (לבוש לשו"ע אה"ע ס"ד ס"י).

(43) כבהתראה על מכת דם (ז, טו) ומכת ערוב (ח, טז). וראה שוה"ג להערה הבאה.

(44) ראה בעה"ט ריש פרשתנו: "כשהי' אומר לו לבוא לביתו, הי' אומר לו בא, וכשהי' אומר לו לילך אליו המימה הי' אומר לו ז'". ובחיי שם: "ענין בא אל פרעה... שיכנס בהיכלו (ביתו)... להורות על ענינו וגאווה וגאווה כי הי' מתגאה... בהיכלו, והוא שכתוב ויבוא אל ביתו, יאמר, כי מצד שנכנס להיכלו ונתגאה בו הי' בו לדברי משה ולא שת לבו גם לזאת... משם (מביתו) באו אליו כל המכות ההם***". (45) ויש לומר, שאצל בני-נח מודגש יותר ביטול הענינים הטפלים להענין העיקרי, כמו ביטול ברוב***, כיון שאצלם אין צורך בשיעור מסויים, אלא מספיק (רוב ב) כל שהוא (שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד (רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י)).

(46) יב, ל-לא ובפרש"י.

(47) לאו דוקא בתור מלך מצרים, אלא בתור מציאות סתם, (אדם) חי.

(48) שם, לב ובפרש"י.

ויש לבאר הטעם שהזהר מפרש פירוש זה על הפסוק "בא אל פרעה" שבהתחלת פרשתנו, ולא על הפסוק "בא אל פרעה" שנאמר לפנ"ז בפרשת וארא³⁸:

בפרשת וארא נאמר "בא אל פרעה" כהקדמה להדיבור לפרעה ("בא אל פרעה ודברת אליו", "בא אל פרעה ואמרת אליו"), משא"כ בהתחלת פרשתנו נאמר "בא אל פרעה" [לא בתור הקדמה להדיבור לפרעה, שהרי לא נאמר בהמשך הכתוב "ודברת אליו" וכיו"ב, אלא] כענין בפ"ע: "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", ותו לא³⁹.

ועל זה מבאר בזהר הפירוש ד"בא אל פרעה" (כאן) כענין בפ"ע - "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא... לאגחא ב"י קרבא" - "בא אל פרעה" בשביל לפעול בו שבירה וביטול. ובלשון הכתוב: "למען שתי אותותי אלה בקרבו... את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בהם"⁴⁰.

ועפ"ז יש לבאר הדיוק ד"עיייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין" (חדרים לפנים מחדרים⁴¹) - כי, השבירה והביטול דפרעה צ"ל במקום שבו הוא עיקר הקביעות והתוקף שלו⁴², ולכן, לא מספיק לילך אליו ולפגשו כש"יוצא המימה"⁴³ (וכיו"ב), אלא צריך לבוא לביתו⁴⁴,

(38) בהתחלת הציווי ע"ד הדיבור לפרעה - "בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו" (ו, יא); בהתראה על מכת צפרדע - "בא אל פרעה ואמרת אליו גו' הנני נוגף את כל גבולך בצפרדעים" (ז, כו-כז); ובהתראה על מכת ערוב - "בא אל פרעה ודברת אליו כה אמר ה' גו' הנה יד ה' הוי' במקנך גו' דבר כבד מאד" (ט, א-ג). משא"כ בשאר המכות - "לך אל פרעה" (ז, טו), "התייצב לפני פרעה" (ח, טז, ט, יג). וצ"ע הטעם ע"ז דוקא (וראה בחיי שבושה"ג להערה 44).

(39) ומטעם זה הוצרך רש"י להוסיף ביאור בפשוטו של מקרא - "בא אל פרעה והתרה בו", כיון שבפסוק נאמר רק "בא אל פרעה", ותו לא (ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 57 ואילך. וש"נ).

(40) ולהעיר גם מ"מ"ש בפסוקים שלפנ"ז (וארא ז, ה) "וידעו מצרים* כי אני ה'" - ש"וידעו" הוא גם מלשון שבירה, כמו "וידע (ותבר) בהם את אנשי סוכות" (שופטים ח, טז ובפרש"י) - תו"א וארא נז, א. ובכ"מ.

(41) פי' דרך אמת.

(42) ובסגנון ההלכה: "קבוע לא בטל" (ראה כתובות טו, א). - ולהעיר, שאף שצריך דין קביעות שייך בישראל דוקא (מצד שייכותם להקב"ה ותורתו), כיון שהקביעות האמיתית היא בקדושה דוקא, ה"ז נשתלשל גם באוה"ע, שמצינו אצלם חילוקי דינים ביחס לענין

(* והטעם שבפרשתנו נאמר "וידעתם כי אני ה'" (ולא "וידעו מצרים") - כדי להדגיש שהשבירה והביטול דפרעה שייך להציאה ממצרים דבני', כדלקמן בפנים.

(** ועפ"י מבאר סדר ההתראות על כל שלש מכות, דצ"ך עד"ש באח"ב (שתים בהתראה והשלישית שלא בהתראה), ששתי ההתראות שבכל חלוקה, הראשונה היתה על היאור ("הנה יוצא המימה") והשני' בהיכלו ("בא אל פרעה"), דם על היאור וצפרדע בהיכלו, ערוב על היאור ודבר בהיכלו, ברד על היאור וארבה בהיכלו - דכיון שהי' מתגאה בשניהם, ביאורו ובהיכלו, "על כן היו ההתראות כולן מתוך יאורו והיכלו ומהם משפטו כו"י.

(*** להעיר מהשקו"ט בדין ביטול ברוב בבנינח (ראה שד"ח כרך ח' ע' 3216 ואילך. וש"נ).

של ישראל בכח עצמם⁵¹ (ולא באופן של "נהמא דכיסופא"⁵²), היינו, שישאל יעשו מ"ארץ" מלשון ארציות שתהי' "ארץ ישראל", "ארץ" - "שרצתה לעשות רצון קונה"⁵³, ו"ארץ" ישראל - שניכר בה שייכותה לישראל, "כי תהיו אתם (לי) ארץ חפץ"⁵⁴, "בבת עינו" של הקב"ה⁵⁵, שלכן, "תמיד עיני ה' אליך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁵⁶, שבזה נכלל גם הענין דראיית אלקות בעיני הארץ⁵⁷ (ע"ד "מבשרי אחזה אלקה"⁵⁸), ועד שממשיכים ופועלים הענין דארץ ישראל בכל העולם כולו, ובלשון חז"ל⁵⁹ "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", שבכל העולם כולו יראו בגילוי כח הפועל האלקי בנפעל⁶⁰, כמ"ש⁶¹ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו'", ועד שרואים שיש הנברא⁶² הוא חד עם יש האמיתי⁶³.

וענין זה נעשה ע"י הקדמת גלות מצרים - "כי גר יהי זרעך בארץ לא להם":

"ארץ לא להם" היא ארץ שאינה שייכת לישראל, ויתירה מזה, ארץ שמנגדת לישראל - ארץ מצרים, ע"ש שהיא "מצירה לישראל"⁶⁴, להיותה "ערות הארץ"⁶⁵, "מקולקלים מכל האומות"⁶⁶, תחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ואעפ"כ, גם בירידתם לארץ מצרים נעשה אצלם מעמד ומצב ד"ויחי יעקב"⁶⁷, חיים אמיתיים דיעקב.

ויתירה מזה, שפועלים גם הבירור דמצרים - בב' אופנים כלליים: (א) בירור ניצוצות הקדושה, כמ"ש⁶⁸ "וגם ערב רב"⁶⁹ (תערובות אומות של גרים⁷⁰) עלה

ועפ"ז מוכן שגם הדגשת התוקף דפרעה ב"בא אל פרעה" (כנ"ל ס"ב) הוא חלק מהשבירה והביטול דפרעה, כי עיקר השבירה והביטול היא במקום ומצב שבו הוא הקביעות והתוקף דפרעה.

ה. ונקודת הענין - שבפרשת "בא אל פרעה" מתחיל (עיקר ה)ענין השבירה והביטול דפרעה: "בא אל פרעה" שבהתחלת פרשתנו הוא לא (רק) בשביל לפעול עליו להוציא את בני"מ מצרים (כבפסוקים שלפנ"ז, "בא אל פרעה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדוני"⁴⁹), אלא (גם ובעיקר) בשביל השבירה והביטול דפרעה ("דעייל לי' אדרין בתר אדרין . . לאגחא בי' קרבא") כענין בפ"ע.

וגם השבירה והביטול דפרעה כענין בפ"ע (לא) בשביל לפעול עליו להוציא את בני"מ מצרים) הוא חלק מיציאת מצרים, שלכן נאמר "בא אל פרעה" (בהתחלת ה)פרשה דיצי"מ, ולא עוד אלא שכל הפרשה דיצי"מ נקראת "בא אל פרעה", שמזה מוכן ש"בא אל פרעה" הוא תוכן ועיקר הענין דיציאת מצרים, כדלקמן.

ו. ויש לבאר זה בהקדם הביאור בכללות הענין דגלות ויציאת מצרים כהקדמה לירושת הארץ - כמ"ש⁵ לאברהם אבינו בברית בין הבתרים "ידע⁵⁰ תדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול גו' ודור רביעי ישובו הנה גו' לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו'": רצונו של הקב"ה שירושת הארץ תהי' ע"י עבודתם

49) וארא ז, כו.

50) לך לך טו, יג ואילך.

51) ובלשון חז"ל - "נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" (שבת יו"ד, א. ושי"ג), ויתירה מזה, ש"הקב"ה (רק) עוזרו" (סוכה נב, רע"ב. ושי"ג), היינו, שהעיקר נעשה על ידו.

52) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו, ז רע"ד. ובכ"מ.

53) ב"ר פ"ה, ח.

54) מלאכי ג, יב.

55) כמ"ש (זכרי' ב, יב) "הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו". וראה לקמן סי"ב.

56) עקב יא, יב.

57) ומודגש גם בהשפעה בענינים גשמיים - ש"אין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר (שם ח, ט) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה" (ברכות לו, ב. ושי"ג), ולא עוד אלא שניכר שההשפעה היא מלמעלה - "למטר השמים תשתה מים" (שם יא, יא), "שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה" (ב"ר פ"ג, ט), "נשואות אליו (להקב"ה) למפתח גשמים שבידו" (בכ"י שם, יז), משא"כ שאר הארצות, שנוסף לכך ש"אינו דורש אלא אותה וע"י אותה דרישה הוא דורש את כל הארצות עמה" (פרש"י שם, יב), "מתמציתה שותה כל העולם", הרי, "א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו ע"י שליח" (שרי

אומות שלמעלה ומזלות שלהם (תענית יו"ד, א ובחדא"ג מהרש"א)).

58) איוב יט, כו.

59) ראה פסיקתא רבתי פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג. לקו"ת מסעי פט, ב ואילך. ובכ"מ.

60) ראה תו"ח שמות תפב, א. שער האמונה ספכ"ז. ועוד.

61) ישעי' מ, ה.

62) שהתהוותו מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לבוא יש מאין ואפס המוחלט ממש כו" (אגה"ק ס"כ).

63) ראה ביאורה"ז בשלח מג, ג.

64) ראה ב"ר פט"ז, ד.

65) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בסופו).

66) ספרי ופרש"י אחרי יח, ג. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ח.

67) ר"פ ויחי.

68) פרשתנו יב, ח.

69) "רב" - ר"ב (מרפ"ח) ניצוצות שנפלו למטה ונתבררו בגלות מצרים (תו"א פרשתנו ס, ג. ובכ"מ).

70) להעיר ממאד"ל (פסחים פז, ב) "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", שהו"ע בירור הניצוצות (תו"א בראשית ו, רע"א. ר"פ לך לך. ובכ"מ).

ולאח"ז נעשית היציאה ממצרים ("ואחרי כן⁸⁰ יצאו"י⁸¹) - שיוצאים לגמרי ממצב של ניגוד לקדושה, "מצירים לישראל", כי, אחרי שהי' מנגד ונתבטלה מציאותו, לא שייך עוד אפשרות ונתינת-מקום למנגד, ובמילא, נעשית שלימות הכניסה לארץ ישראל, "ארץ טובה ורחבה"⁸² (היפך ה"מיצר" דארץ מצרים), שארץ הלזו התחתונה נעשית "ארץ ישראל", דירה לו ית' בתחתונים⁸³.

ז. עפ"ז יש לבאר הטעם ש"בא אל פרעה" הוא השם דפרשת יצי"מ כולה, עד לסיומה וחזרתה במצות תפילין שעיקרה בהכניסה לארץ:

יציאת מצרים - יציאה ממצב של ניגוד לקדושה - לאמיתתה ובשלימותה עיקרה בשבירת וביטול המנגד, ולא (כ"כ) בבירור ניצוצות הקדושה, כי, הפעולה דבירור ניצוצות הקדושה עיקרה גילוי הטוב שנפל ונתעלם במצרים, אבל המציאות דמצרים כשלעצמה נשארת במצב של ניגוד לקדושה, "מצירים לישראל", וכדי שתהי' היציאה ממצרים, שלא יהי' מצב של ניגוד לקדושה, צ"ל השבירה והביטול דמצרים⁸⁴.

וענין זה מרומז בקריאת הפרשה דיצי"מ בשם "בא אל פרעה" - להורות שעיקר הענין דיצי"מ הוא השבירה והביטול דמצרים, שזהו"ע "בא אל פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה תקיפא . . לאגחא בי' קרבא", ובלשון הכתוב "שתי אותותי אלה בקרבו גו' התעללתי במצרים וגו'".

(78) ראה לקו"ש ח"ה ע' 67 הערה 77, שהעילוי שע"י שבירת הקליפות הוא גדול יותר מהעילוי שע"י בירור ניצוצות הקדושה שבהם.

(79) ולא כדי לפעול על פרעה שיסכים לשלוח את בני"מ מצרים - שהרי פרעה הי' כבר מסכים לשלוח את בני"מ, אלא שהקב"ה הכביד את לבו שלא יסכים לשלחם כדי להוסיף לו עוד מכות, לצורך השבירה והביטול דמצרים.

(80) לאחר ש"את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" (שבירת וביטול המנגד), אף שלכאורה יכולים לדונם גם אחרי יציאת בני"מ מצרים. (81) כולל גם היציאה דניצוצות הקדושה שהיו במצרים - "יצאו ברכוש גדול", שקאי על ניצוצות הקדושה (ראה לקו"ש חכ"א ע' 80. וש"נ).

(82) שמות ג, ח. ועוד.

(83) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(84) ולכן לא נשלם הענין דיצי"מ עד ש"וירא ישראל את מצרים מן על שפת הים", "כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולין מצד זה כך הם עולים מצד אחר וירדפו אחרינו" (פרש"י עה"פ).

אתם", וכן בירור ניצוצות שבדברים הגשמיים, כמ"ש⁷¹ וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות גו' וינצלו את מצרים", "כמצודה שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים"⁷², (ב) (שבירה ו) ביטול דהענינים הבלתי-רצויים שאי-אפשר לבררם ולהעלותם לקדושה⁷³, ו"שבירתן זוהי טהרתן"⁷⁴, ולא עוד אלא שע"י ניתוסף שלימות בקדושה, ע"ד מארז"ל בנוגע לצור וירושלים "אם מלאה זו חריבה זו"⁷⁵, "לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים"⁷⁶, ועד"ז להיפך, שע"י "חורבנה של צור" ניתוסף בהמילוי (שלימות) דירושלים⁷⁷, כיון שע"י מתגלה תוקף הקדושה באופן שאין מקום למציאות של מנגד, שנתבטל ממציותו לגמרי⁷⁸.

[ויש לומר שמעין ודוגמת ב' אופני הבירור ישנו גם בהמכות עצמם: (א) "בא אל פרעה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדוני ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נוגף וגו'" - שכוונת המכות היא כדי לפעול על פרעה שהוא ישלח את בני"מ מצרים - ע"ד ובדוגמת בירור ניצוצות הקדושה שבמצרים, "וינצלו את מצרים", (ב) "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בס" - כוונת המכות בשביל השבירה והביטול דמצרים⁷⁹, שע"י ניתוסף שלימות בקדושה, "וידעתם כי אני ה'"].

(71) שם, לה-ל.

(72) ברכות ט, ב.

(73) וי"ל שבזה גופא ב' אופנים: (א) שבירת וביטול הקליפה לאחרי שנשלם בירור ניצוצות הקדושה שיכולים להעלותם לקדושה - סדר העבודה ע"ד הרגיל, (ב) שבירת וביטול הקליפה לפני (גמר) בירור ניצוצות הקדושה - שלזה צריך כח מיוחד, "להאבידם בעודם בשלימותם שלא נתבררו עדיין אין זה . . רק ביכולת ה' . . כל יכול להאביד את הרשעים לגמרי גם בעודם בשלימותם . . וניתן כח למושה לשוברו בעודו בתקפו ובשלימותו . . לרדותו במכות גם כשלא נתברר וליקח ממנו את הטוב" (ראה סה"מ עז"ת ע' קלג).

(74) כלים רפ"ב.

(75) מגילה ו, סע"א.

(76) פרש"י תולדות כה, כג.

(77) להעיר מהביאור במארז"ל (ברכות נח, סע"א) "והנצח זו בנין" *ירושלים" - שבנין ירושלים הוא ע"י מדת הנצחון להכניע לשבור ולבטל את המנגד (ראה תו"ח שמות (שלב, סע"ב). ושם (שלו, סע"א), שזהו"ע האותות והמופתים שהיו במצרים.

(*) ועפ"ז יומתק שלאחרי השבירה והביטול דפרעה (במכת בכורות) ניתוסף עוד יותר בבירור ניצוצות הקדושה - שהשאינוס "אף מה שלא היו שואלים מהם . . אתה אומר אחד טול שנים ולך" (נכ"ל בשוה"ג להערה 5).

(**) כ"ה (בנין ירושלים) בתו"ח ועוד, אבל בברכות שם: "והנצח זו ירושלים". ואולי י"ל שההוספה "זו בנין ירושלים" היא ע"פ מ"ש לפני"ז "והנצח זו מפלתה של רומי", כיון שמחורבנה (מפלתה) של רומי - ע"י מדת הנצחון - נבנית ירושלים.

והכניסה לארץ בפעם הראשונה באופן של גאולה נצחית שאין אחרי גלות⁹⁴, ומהטעמים שסיבב הקב"ה שלאחרי הגאולה ממצרים יהיו גם הגלויות שלאח"כ⁹⁵, החל מגלות בבל, "רישא דדהבא"⁹⁶, שהוא השורש לגלויות שלאחרי עד לגלות הרביעי (האחרון), גלות אדום - כדי שירושת הארץ (בגאולה האמיתית והשלימה) תהי' לאחר העבודה דבני' בכירור המטה (בזמן הגלות) בתכלית השלימות, היינו, לא רק בגלות מצרים שהיא השורש והכלל דכל הגלויות, אלא גם בכל פרטי הדרגות דד' הגלויות.

וע"פ האמור לעיל (ס"ו) שהכירור הוא בב' אופנים כלליים, שתחילה צ"ל כירור ניצוצות הקדושה שיכולים לבררם ולהעלותם לקדושה נע"י "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁹⁷ בקיום התומ"צ שנתלכשו בדברים גשמיים, ובעניני הרשות שנעשים לשם שמים], ולאח"כ צ"ל השבירה והביטול דעניני הלעו"ז שאי אפשר לבררם ולהעלותם לקדושה - לכן מצינו בנבואות הגאולה⁹⁸ ריבוי פסוקים שתוכנם ע"ד השבירה והביטול דד' המלכיות⁹⁹ ששעברו את בני¹⁰⁰, ולדוגמא: "נפלה בבל ותשבר"¹⁰¹, "כי זבח לה' בבצרה"¹⁰², "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"¹⁰³, וישארו אלה שיעזרו ויסייעו לבני', כמ"ש "ושלחתי מהם פלטים גו' והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב גו' על הר קדשי

ויתירה מזה - שבהענין ד"בא אל פרעה" לצורך השבירה והביטול שלו, נכללת (הנתינת כח ל) תכלית השלימות (הכוונה והתכלית) דיצי"מ, יציאה מכל המיצרים וההגבלות - הכניסה לארץ טובה ורחבה, כמרומו בסיום פרשת "בא אל פרעה" במצות תפילין שעיקרה בהכניסה לארץ⁸⁵.

ויש להוסיף, שתכלית השלימות דיצי"מ בהכניסה לארץ הקשורה עם מצות תפילין שבסיום הפרשה נרמזת גם בהתיבות "בא אל פרעה" שבהתחלת הפרשה⁸⁶ - כי, ע"י השבירה והביטול דפרעה דלעו"ז ("בא אל פרעה . . לאגחא ב"י קרבא") נעשה "בא אל פרעה" דקדושה, כמ"ש בזהר⁸⁷ בפירוש "בית פרעה"⁸⁸, "ביתא דאתפרעו ואתגליין מיני' כל נהורין", שבאים לבחי' פרעה דקדושה⁸⁹ שלמעלה מכל מדידה והגבלה, שזהו"ע יצי"מ בתכלית השלימות, שיוצאים מכל המצרים וההגבלות (גם) דקדושה, ובאים ל"ארץ טובה ורחבה", "מרחב יי"ה"⁹⁰, ועד למרחב העצמי דמהותו ועצמותו ית'.

ח. וע"פ הידוע שגלות מצרים היא שורש לכל הגלויות⁹¹ והיציאה ממצרים היא שורש לכל הגאולות⁹² (עד לגאולה מגלות זה האחרון) - שייך האמור לעיל גם להגאולה העתידה לבוא תיכף ומיד ממש, עלי' נאמר⁹³ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ובהקדמה - שאילו זכו היתה הגאולה ממצרים

(85) ואף שבינתיים צ"ל שלבים נוספים ביצי"מ המבוארים בפ' בשלח (כנ"ל ס"ג) - ה"ה נכללים בהשבירה והביטול הקביעות והתוקף דפרעה שנעשה עי"ז ש"עייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין" (כנ"ל ס"ד).

(86) ע"פ הכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן" (ספר יצירה פ"א מ"ז).

(87) ח"א ר"י, א.

(88) ויגש מה, טז.

(89) ובזה גופא - "בית פרעה", הדגשת התוקף והקביעות דפרעה דקדושה (ע"ד האמור לעיל (ס"ד) בנוגע לפרעה דלעו"ז), כמו במלכותא דארעא (ואדרבה: מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא) שהתוקף והקביעות דהמלך היא בדירתו, שבה מתגלה בכל עצמותו. (90) תהלים קיח, ה.

(91) שלכן כל המלכיות (גלויות) נק' ע"ש מצרים (ב"ר שבעה ע"ה).

(92) ראה סה"מ תש"ח ע' 164. ועוד.

(93) מיכה ז, טו.

(94) ראה ספרי דברים א, ב: "אילו זכו ישראל ליום אחד היו נכנסים לארץ שנאמר (פרשתנו יג, דה) היום אתם יוצאים בחורש האביב, והי' כי יביאך ה' אלקיך אל ארץ הכנעני, מיד". וראה בהנמקו בלקו"ש ח"ט ע' 346 הערה 43.

(95) ויש לומר, שענין זה מרומז בהכתוב שבהמשך לפרשת בא, "ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא גו' ויסב אלקים את העם דרך המדבר גו'" - שהסבתם דרך המדבר רומזת על כל משך זמן הגלות ב"מדבר העמים" (ראה בארוכה

אוה"ת ר"פ בשלח).

(96) דניאל ב, לח.

(97) תניא רפ"ז.

(98) ומרומז גם בפרשתנו (יב, מב) "ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים גו' שימורים לכל בני ישראל לדורותם", "ארבע לילון אינון . . לילא רביעאה כד ישרים עלמא קיצי' למיתפרקא חבלי רישעא ישתיצון וגירי פרזלא יתברון כו'" (תרגום ירושלמי עה"פ).

(99) להעיר מהמבואר בהמשך דברי הזהר בפירוש "בא אל פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא . . תנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו", ש"התנין הגדול" נמשך בכל היאורים הקשורים עם ד' הנהרות שהם כנגד ד' מלכיות, "ההוא דאקרי פישון . . איהו מלכות בבל וכו'" - דעפ"ז י"ל, שהענין ד"בא אל פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא . . לאגחא ב"י קרבא", הוא גם לאחר שהתנין הגדול נמשך ביאורים הקשורים עם ד' המלכיות (ולהעיר מויק"ר פ"ג, ה: "עתיד הקב"ה להשקות כוס התרעלה לאומות העולם לעתיד לבוא, ה"ד ונהר יוצא מעדן, מקום שהדין יוצא, ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים אלו ארבעה נהרות, שם האחד פישון זה בבל . . ושם הנהר השני גיחון זה מדי . . ושם הנהר השלישי חידקל זו יין . . והנהר הרביעי הוא פרת הוא אדום").

(100) ומרומז בפסוק "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" - "וגם לרבות ד' מלכיות שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל" (פרש"י עה"פ).

(101) רימ"י נא, ח.

(102) ישע"י לד, ו (וראה זהר שבעה ע"ה 106. פסיקתא שבעה ע"ה 121).

(103) עובדי' א, כא.

ט. ויש להוסיף ולבאר ההוראה מהאמור לעיל בעבודת האדם:

כתיב "את העולם נתן בלבם"¹¹⁵, היינו, שכל עניני העולם תלויים ונעשים תחילה בלבו (ע"י עבודתו) של האדם, "עולם קטן"¹¹⁶, שבשכילו נברא העולם, כמאדז"ל¹¹⁷ "לפיכך נברא אדם יחיד". כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם. ומזה מובן, שגם הענין דיציאת מצרים¹¹⁸ והיציאה משאר הגלויות עד להיציאה מגלות זה האחרון שהתחלתם מ"בא אל פרעה" (שבירת וביטול הקליפה) - תלוי ונעשה ע"י עבודת האדם.

והענין בעבודה בזה:

החילוק שבין ארץ ישראל לחוץ לארץ, גלות מצרים ובבל וכו' - שארץ ישראל קאי על עניני קדושה, וחוץ לארץ קאי על עניני חול, שהם בבחינת "מצרים" ו"בבל", שמצד עצמם הם מצירים ומבלבלים לישראל בעבודתם בעניני קדושה. ועבודת האדם היא להמשיך קדושה (ארץ ישראל) גם בעניני חול (חוץ לארץ) - שנוסף על עבודתו בעניני קדושה (לימוד התורה וקיום המצוות), עוסק גם בעניני הרשות (עובדין דחול) באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"¹¹⁹, ו"בכל דרכיך דעהו"¹²⁰, שעי"ז נעשים גם הם בבחינת "ארץ ישראל", ע"ד "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות".

ונוסף לזה, יש ענינים ד"מצרים" ו"בבל" שאי אפשר לבררם ולהעלותם לקדושה, כי אם, באופן של שבירה וביטול. ולדוגמא: החילוק בין כח המתאוה לציור הרע - שכח המתאוה יכול וצריך להתהפך להתאוות לטוב, משא"כ ציור הרע שנתאוה אליו, להיותו רע גמור, אי-אפשר לו להתכלל בקדושה, ואין לו תקנה אלא ביטולו והעברתו מן העולם, שזהו"ע שריפת

ירושלים¹⁰⁴, ויתירה מזה, "אז¹⁰⁵ אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"¹⁰⁶.

ואז תהי' גם עבודתם של ישראל בתכלית השלימות - "כמצות רצונך"¹⁰⁷, כידוע¹⁰⁸ ש"עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה'", וקיומם בחוץ לארץ ובזמן הגלות הוא באופן של "ציונים" (סימנים) לקיומם בארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, "אמרו בספריי"¹⁰⁹. אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים. וכן אמר ירמיה' הציבי לך ציונים¹¹⁰, אלו המצוות שישראל מצויינין בהם, היינו, שגם המצוות שהם חובת הגוף קיומם בחוץ לארץ ובזמן הגלות הוא "כדי שלא יהיו חדשים עלינו כשנחזור לארץ".

וענין זה מרומז בסיום הפרשה דיצי"מ ע"ד הכניסה לארץ ("והי' כי יביאך אל ארץ הכנעני וגו'") בשייכות למצוות תפילין - שהשלימות דמצוות תפילין, וכן השלימות דכל המצוות, "הוקשה כל התורה כולה (מצוות התורה) לתפילין"¹¹¹, תהי' בהכניסה לארץ¹¹² בגאולה הנצחית שאין אחרי גלות, כי, בזמן הגלות, במעמד ומצב ד"בנים שגלו מעל שולחן אביהם"¹¹³, לא שייך אמיתת ענין המצוות מלשון צוותא (חיבור) עם הקב"ה¹¹⁴, כי אם באופן של "ציונים" בלבד, ואילו אמיתת הענין דצוותא שבקיום המצוות יהי' לאחר שחוזרים להיות סמוכים על שולחן אביהם באופן של קביעות ונצחיות, בהכניסה לארץ - "פלטרין של מלך", ושם גופא בחדר לפניו מחדר - בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש ובקדש הקדשים, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

*

(104) ישע"י סו, יט"ב.

(105) צפני"ג, ט.

(106) להעיר מזה ס"פ וארא: "ומינין בני ישמעאל לאתערא קרבין תקיפין בעלמא. . . בההוא זמנא יתער עמא חד מסייפי עלמא. . . ויגח בה קרבא תלת ירחין. . . וכדין יתער קב"ה עליהו, הה"ד כי זבח לה' בבצרה וגו', ולבחר מה כתיב לאחוז בכנפות הארץ וגו', וישיצי לבני ישמעאל מינה כו", ומסיים "ובההוא זמנא כתיב כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".

(107) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(108) רמב"ן אחרי יח, כה.

(109) עקב יא, יח.

(110) ירמיה' לא, כ.

(111) "אמר קרא והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהי' תורת ה' בפיך, הוקשה כל התורה כולה לתפילין" (קידושין לה, א), ומכיון שמהיקש זה למדים שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, מוכח, שהכוונה ב"הוקשה כל התורה", היא, למצוות התורה.

(112) אף שמתן-תורה הי' לפני הכניסה לארץ - במדבר דוקא ("כדי

שיהיו הכל שוין בה" - במדב"ר פי"ט, כו. ועוד) - כי, תורה היא למעלה מהגבלות דזמן ומקום (אף שניתנה למטה דוקא, "לא בשמים היא", בגדרי הזמן והמקום), שע"י לימוד התורה בהלכות הקרבנות בכל מקום ובכל זמן (גם בחוץ לארץ ובזמן הגלות), "מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כו" (ראה לקו"ת במדבר יג, א ואילך. ובכ"מ).

(113) ברכות ג, סע"א.

(114) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(115) קהלת ג, יא. וראה זח"א קצה, ב. לקו"ת במדבר ה, רע"ב.

(116) תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. וראה אבות דר"נ ספ"א.

(117) סנהדרין לו, סע"א - במשנה.

(118) שצריך להיות וישנו בעבודת כאו"א מישראל בכל יום - כמאדז"ל (פסחים קטז, ב) "בכל דור ודור (ובכל יום ויום) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא (היום) ממצרים" (ראה תניא פמ"ז).

(119) אבות פ"ב מ"ב.

(120) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. שו"ע אדה"ז או"ח

סקנ"ו ס"ב.

לפני שמגיע לדרגא שירגיש המיצר והבלבול מהחסרון בעבודת ה' בשלימות. וכמ"ש¹²⁶ "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" - "כל אחד לפי רצונו"¹²⁷, "לכל חי לפי רצונו ותאוותו"¹²⁸, גם בהיותו בדרגא ד"חי" שלמטה מ"מדבר".

ואם הדברים אמורים כשהבן רוצה דבר חסר ערך וחשיבות, עאכ"כ כשהבן רוצה דבר הכי חשוב - היציאה דכל בני" (והשכינה) - "בכל צרתם לו צר"¹²⁹, "עמו אנכי בצרה"¹³⁰ מהגלות - בודאי ובודאי שהקב"ה צריך למהר למלא רצון בנו, כל בני" שבכל הדורות, לצאת מהגלות לגאולה נצחית שאין אחרי גלות, אפילו אם עדיין לא הגיע לדרגא נעלית בעבודת ה' [ובלשון הכתוב - "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו"¹³¹, ואח"כ "והוא"¹³² יפדה את ישראל מכל עונותיו"¹³³], ובמכ"ש וק"ו מהיציאה ממצרים בהיותם בדרגא נמוכה עד כדי כך שלאחרי היציאה ממצרים הי' מקום לחשש "פן ינחם העם גו' ושוב מצרימה", שלכן "לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי (אף ש)קרוב הוא", ועאכ"כ בהיציאה מגלות זה האחרון, שתיכף ומיד באים לארץ ישראל בדרך הקרובה ביותר.

*

יא. בהאמור לעיל יש הדגשה יתירה בדורנו זה - שפרשת "בא אל פרעה" היא בסמיכות ליום העשירי ("יהי קודש"¹³⁴) בשבט, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹³⁵, שחל בשנה זו ביום הששי הבע"ל שמתברך מיום הש"ק¹³⁶ פרשת "בא אל פרעה": מעניניו העיקריים של בעל ההילולא דעשירי בשבט - ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו . . . מתגלה ומאיר . . . למטה בעת פטירתו . . . ופועל ישועות בקרב הארץ"¹³⁷, וביתר שאת וביתר עוז ("מעלין בקודש"¹³⁸) ביום ההילולא מידי שנה בשנה - הפעולה דבירור התחתון¹³⁹, כמודגש בשמו (הראשון),

הפרה¹²¹, שנשאר רק האפר שהוא החומר הפשוט, כח המתאווה, משא"כ ציור הרע מתבטל לגמרי¹²².

וסדר העבודה דשכירת וביטול הרע - למדים מ"בא אל פרעה", "אדרין בתר אדרין לגבי תנינא כו' לאגחא בי' קרבא", שלכל לראש צ"ל שכירת וביטול התוקף והקביעות דהקליפה, ובדרך ממילא נעשה גם שכירת וביטול מציאות הקליפה לגמרי. ודוגמתו בעבודת האדם - שלכל לראש צריך לשבור ולבטל הענין שבו מודגש התגברות הלעו"ז ביותר, ועי"ז מתבטלים בדרך ממילא שאר הענינים.

וגם כאשר הקליפה היא בתוקף גדול עד שיש מקום לענין של פחד - אומר הקב"ה לניצוץ משה שבכאו"א מישראל: "בא אל פרעה", "דעייל לי קב"ה . . . לאגחא בי' קרבא", שהקב"ה בעצמו בא יחד עמו, והקב"ה בעצמו ("קב"ה . . . ולא אחרא") מבטל תוקף הקליפה כו'.

י. ועוד ועיקר:

הענין ד"מצרים" ו"בבל" - שמצרים ומבלבלים לישראל - מודגש אצל כאו"א לפי ענינו: יש מי שאצלו מודגש המיצר והבלבול מצד החסרון בעבודת ה' בתכלית השלימות, ויש מי שאצלו מודגש המיצר והבלבול מצד החסרון בענינים גשמיים (שעי"ז יהי פנוי ללמוד תורה מתוך מנוחה, כפס"ד הרמב"ם¹²³ בנוגע ליעודים הגשמיים שבתורה).

וכיון ש"בני בכורי ישראל"¹²⁴, "נער ישראל ואוהבהו"¹²⁵, ומטבע האב שכאשר בנו הקטן צועק שרוצה דבר מסויים, הרי גם כאשר הדבר שרוצה הוא חסר ערך וחשיבות (אלא שרוצה לפי קטנות שכלו), ממהר האב ליתן הדבר שרוצה בנו הקטן עוד לפני שמחנך ומלמד אותו שירצה דברים חשובים - הרי, כשהיודי מרגיש מיצר ובלבול מחסרון בענינים גשמיים, ממהר הקב"ה לבטל מיצר ובלבול זה עוד

(121) להעיר ממאד"ל "פרה זו מצרים . . . אדומה זו בבל . . . תמימה זו מדי . . . אשר אין בה מום זו יין . . . אשר לא עלה עלי' עול זו אדום . . . ושחט אותה לפניו, שנאמר כי זבח לה' בבצרה וגו'" (פסיקתא דר"כ פ' פרה. פס"ד פ"ד. ועוד). - ולהעיר מהדגשת בצרה.

(122) ראה לקו"ת חוקת נו, ג ואילך. ובכ"מ.

(123) הל' תשובה רפ"ט.

(124) שמות ד, כב.

(125) הושע יא, א.

(126) תהלים קמה, טז.

(127) רד"ק עה"פ.

(128) מצו"ד עה"פ.

(129) ישעי' סג, ט.

(130) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.

(131) תהלים כה, כב.

(132) שם קל, ח.

(133) ראה קונטרס משיחות ש"פ ויחי ס"ט. ועוד.

(134) בחוקותי כז, לב. וראה לקו"ש ח"ו ס"ע 290. וש"נ.

(135) ויתירה מזה - שהסתלקותו (בשנת ה'תש"י) היתה ביום הש"ק פרשת בא אל פרעה.

(136) ש"מיני' מתברכין כולהו יומין" (זח"ב סג, ב. פח, א). - ויש לומר, שעיקר ושליומות הברכה מיום הש"ק על כל ימי השבוע היא בסיום השבוע, ביום הששי, כמו בהתחלת הבריאה שעיקר ושליומות הברכה מיום השבת שלפני הבריאה (פרדס שער ד' פ"ז. ועוד) היתה ביום הששי, יום בראו אדה"ר, גמר ושליומות הבריאה.

(137) ראה אגה"ק סז"ך וכ"ח.

(138) ברכות כח, א. וש"נ.

(139) להעיר מהשייכות לחודש טבת - שממנו נמשכת ברכה ונתינת כח לעבודה דחודש שבט - "ירח שהגוף נהנה מן הגוף" (מגילה יג, א), שרומז גם להנאה (כביכול) שע"י חיבור יש האמיתי עם יש הגשמי (ראה לקו"ש חט"ו ע' 382 ואילך).

לעבדו שכס אחד".

וע"פ המבואר לעיל שתוכן הענין ד"בא אל פרעה" הוא בירור התחתון בשביל היציאה ממצרים והכניסה לארץ, יש לבאר השייכות דיום ההילולא (גמר ושלמות עבודתו) לפרשת "בא אל פרעה" - כיון עיקר עבודתו של בעל ההילולא כל ימי חייו היתה בבירור התחתון ("בא אל פרעה") כהכנה לגאולה האמיתית והשלימה (יצי"מ וכניסה לארץ).

יב. ובנוגע לפועל:

בעמדנו ביום הש"ק פרשת בא אל פרעה שממנו מתברך יום ההילולא דעשירי בשבט - יש לעורר ולפרסם בכל מקום ומקום (נוסף על הפעולות בד' אמותיו של בעל ההילולא¹⁵¹) ע"ד ההכנות המתאימות ליום ההילולא, ועאכ"כ ע"ד ההנהגה המתאימה ביום ההילולא עצמו¹⁵², כולל ובמיוחד הוספה בלימוד תורתו, הוספה בנתינת הצדקה למוסדות שמתנהגים ברוחו או שנקראים על שמו, והתוועדויות פעילות¹⁵³ שבהם יקבלו החלטות טובות להוסיף יותר ויותר בהליכה "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו"¹⁵⁴.

והדגשה יתירה בנוגע להכנה להגאולה ע"י חיזוק האמונה והבטחון והצפי' לגאולה, "אחכה לו בכל יום שיבוא"¹⁵⁵ - כלשון בעל ההילולא¹⁵⁶: עמדו הכן כולכם לקבל פני משיח צדקנו.

ובפרט בשנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות אראנו", ולאחרי שכבר ראו נסים ונפלאות בתקופה האחרונה, כולל ובמיוחד - יציאתם של רבים מישראל ממדינה ההיא לארץ ישראל, ועי"ז גם קירובם ליהדות תורה ומצוות, שענין זה הוא מעין דוגמא והכנה קרובה לקיום היעוד¹⁵⁷ "קהל גדול ישובו הנה".

היתה בהשתדלות ועל ידי בנו ממלא מקומו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

(147) כפס"ד הרמב"ם בהל' מלכים ספ"ח: "וכן נצטוו משה מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח . . מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה כו".

(148) ישע"י מה, יח.

(149) ויש לומר ש"איי הים" רומז על חצי כדור התחתון.

(150) שם יא, יא.יב.

(151) להעיר מדיני חצר המשתמרת - בשיעורי הרמב"ם דימים האחרונים (הל' גירושין רפ"ה).

(152) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 95 ואילך. ועוד.

(153) לפי תנאי המקום והזמן, כולל ובמיוחד תנאי הזמן דקביעות שנה זו שיום ההילולא חל בערב שבת.

(154) לשון אדה"ז באגה"ק סו"ך.

(155) עיקר הי"ב מ"ג עיקרים.

(156) "היום יום" ט"ו טבת. ובכ"מ.

(157) ירמ"י לא, ז.

"יוסף", ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר"¹⁴⁰, שגם "אחר" יתהפך להיות "בן"¹⁴¹, שע"ז נעשית הוספה (יוסף מלשון הוספה) ושלמות בקדושה¹⁴².

ובפרטיות יותר:

עבודתו של בעל ההילולא לעשות מ"אחר" "בן" היא, לכל לראש, בנוגע לבני - ע"י הפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה גם עבור אלה שבגלוי ובחיצוניות נראים במעמד ומצב של "אחר", להיותם רחוקים לע"ע מקיום התומ"צ (שלא באשמתם, תינוקות שנשבו¹⁴³), שתתגלה מציאותם האמיתית - "בן" - בפועל ובגלוי, כולל ובמיוחד - ע"י תרגום עניני התורה ופנימיות התורה בלשונות דאוו"ע¹⁴⁴ עבור אלה שעדיין אינם מבינים לשון הקודש¹⁴⁵, שדבר זה התחדש ע"י בעל ההילולא¹⁴⁶; וגם בנוגע לאוה"ע, "אחר" כפשוטו - ע"י הפצת צדק ויושר חדרים באמונה בבורא העולם שמביאה לקיום שבע מצוות בני-נח¹⁴⁷, ובכללות ל"לשבת יצרה"¹⁴⁸.

ובמיוחד - בבואו למדינה זו בחצי כדור התחתון [שגם בזה מודגש החידוש של בעל ההילולא לגבי רבותינו נשיאנו שלפניו, כולל גם אביו, שכולם היו בחצי כדור העליון], שבה ניתוסף עוד יותר (ומוסיף והולך עד היום הזה) בבירור התחתון, לעשות מ"אחר" "בן", הן בנוגע לבני" והן בנוגע לאוה"ע.

ובהדגשה מיוחדת - שעבודה זו היא הכנה להגאולה: בנוגע לבני" - שהקירוב דכל בני" (גם אלה שהיו רחוקים מיהדות) לתומ"צ היא מעין דוגמא והכנה לקיום היעוד "יוסף אדניי שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים וגו' ומאיי הים¹⁴⁹ גו' ואסף נדחי ישראל גו'"; ובנוגע לאוה"ע - הכנה לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו'".

(140) ויצא ל, כד.

(141) ראה אוה"ת פרשתנו ע' רנ. ועוד.

(142) ומרומז גם בשמו השני, "יצחק", ע"ש השמחה והצחוק ("כל השומע יצחק ל"י") - שעיקר הצחוק והתענוג למעלה נעשה ע"י העבודה דהפיכת "אחר" ל"בן", "אתהפכא חשוכא לנהורא" (ראה תו"א תולדות יו, ד ואילך. וראה אוה"ת שם ע' רמט), ולעת"ל - "אז ימלא (שאו מותר וממלאים) שחוק פינו גו'" (תהלים קכו, ב. ברכות לא, א).

(143) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

(144) להעיר מהשייכות לחודש שבט - "בעשתי עשר חודש באחד לחודש (ר"ח שבט) גו' הואיל משה באר את התורה", "בשבעים לשון פירשה להם" (דברים א, ג"ה ובפרש"י).

(145) לא רק כתיבת ופירסום מאמרי חסידות באידית (נוסף על אמירתם באידית, כדרכם של רבותינו נשיאנו, כמ"ש רבינו הזקן ש"הבעש"ט ז"ל ה'י' אומר ד"ת בל"א ולא בלה"ק" (אגה"ק סכ"ה)), אלא גם בלשון כל עם ועם.

(146) ולהעיר, שגם ההתחלה דענין זה בזמנו של אביו, כ"ק אדני"ע,

ועד"ז בנוגע לכל בני" בכל מקום שהם - כמפורש בפרשתנו¹⁶⁴ בנוגע להזמן שלפני ובסמיכות להציאה ממצרים, ועד"ז בימינו אלה, ברגעי הגלות האחרונים: "ולכל בני ישראל ה' אור במושבבותם"¹⁶⁵.

השייכות דמאורעות אלה לבני" היא - הידיעה ש"הגיע זמן גאולתכם", שלכן, עמדו הכן כולכם לקבלת פני משיח צדקנו, כולל ובמיוחד ע"י ההוספה בעניני תומ"צ, אשר, ע"י "מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה"¹⁶⁶.

יד. ויה"ר שלא יצטרכו להוסיף ולדבר על סימני ביאת הגאולה, כיון שתיכף ומיד ממש רואים בפועל ובגלוי את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. ובלשון הכתוב בפרשת בשלח שמתחילין לקרוא תיכף במנחה: "ויהי בשלח פרעה¹⁶⁷ את העם", "ובני ישראל יוצאים ביד רמה"¹⁶⁸.

ובהמשך לזה - פרשת שירה¹⁶⁹, "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת וגו'"¹⁷⁰,

- כולל גם הגילוי בפועל דה"רמז לתחיית המתים" ("שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן רמז לתחיית המתים"¹⁷¹) - "הקיצו ורננו שוכני עפר"¹⁷², ומשה ואהרן עמהם¹⁷³, ביחד עם נשיאי וצדיקי ישראל, ובראשם נשיא דורנו בעל ההילולא דעשירי בשבט -

ותיכף ומיד - "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדניי כוננו ידיך"¹⁷⁴, ביהמ"ק השלישי שיבנה ע"י הקב"ה בשתי ידיים¹⁷⁵, "כשה' ימלוך לעולם ועד"¹⁷⁶, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו¹⁷⁷ - ותומ"י כן תהי' לנו בלשון עבר, "והיתה (כבר היתה) לה' המלוכה"¹⁰³.

לה' בסוסים וברכב גו' על הר קדשי ירושלים".
(168) יד, ח.

(169) ומתחיל מהשירה תיכף ומיד - ניגון שמח, ששמחה פורצת גדר, ובפרט הניגון "ופרצת" [ששייך במיוחד ליום השבת לאחר חצות, נחלה בלי מצרים . . . נחלת יעקב אביך . . . כיעקב שכתוב בו ופרצת ימח וקדמה וצפונה ונגבה (שבת קיח, סע"א ואילך)], שעי"ז ממהרים ומזרזים ופועלים תיכף ש"עלה הפורץ לפניכם" (מיכה ב, יג), "פרץ זה משיח" (אגדת בראשית ספס"ג).

(170) טו, א.

(171) סנהדרין צא, סע"ב. מכילתא ופרש"י עה"פ.

(172) ישעי' כו, יט.

(173) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד - פסחים קיד, סע"ב.

(174) שם, יז.

(175) ראה כתובות ה, סע"א ובפרש"י. מכילתא ופרש"י עה"פ.

(176) שם, יח.

(177) פרש"י שם.

יג. ובוזה ניתוסף עוד יותר בימים האחרונים ממש: המאורעות דימים האחרונים בהענין ד"מלכיות מתגרות זו בזו" מדגישים שנמצאים בסמיכות ממש להגאולה, כמבואר במדרשי חז"ל¹⁵⁸ שענין זה הוא מסימני הגאולה.

ובלשון המדרש¹⁵⁹ "שנה שמלך המשיח נגלה בו . . . מלך פרס מתגרה במלך ערבי . . . וכל אומות העולם מתרעשין ומתבהלין . . . ואומר להם (הקב"ה לישראל) בני אל תתייראו¹⁶⁰, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם הגיע זמן גאולתכם".

ופשוט, שמאורעות אלה לא יפגעו כלל וכלל בבני", שהם בבת עינו של הקב"ה, "הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו" [שב"בבת עינו" ("אישון העין") גדולה ביותר הזהירות אפילו מנגיעה הכי קלה, שלא בערך לגבי הזהירות בנוגע לשאר חלקי הגוף], כולל ובמיוחד בנוגע לבני" הדורים בארצנו הקדושה, שכיון שהיא "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך דורש אותה (שימת-לב מיוחדת) תמיד עיני ה' אלקיך בה (ומוסיף ומפרט) מרשית השנה ועד אחרית שנה" (מתחילתה ועד סופה בשנה), הרי היא המקום הבטוח ביותר.

ובנוגע לפעולותיהם של שונאי ישראל שמנסים לפגוע ח"ו - אין בהם ממש, ולא יעלה הדבר בידם, כיון ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל"¹⁶¹, ואלה שנפגעו באופן קל [אף שמצד גודל מעלתם של ישראל, "בבת עינו" של הקב"ה, גם נגיעה הכי קלה היא דבר חמור] - יזכו תיכף ומיד לרפואה שלימה, ועד לתכלית השלימות שברפואה, באופן שעוקרת ומבטל החולי מלמפרע (ע"ד פעולת חכם - "וכל בניך לימודי ה'"¹⁶² - בעקירת נדר מלמפרע)¹⁶³.

(158) ב"ר פמ"ב, ד. מדרש לקח טוב לך לך יד, א.

(159) יל"ש ישעי' רמז תצט.

(160) ובלשון הכתוב (ישעי' לה, ד - בהמשך לנבואה ע"ד הפרעון לרשעי אוה"ע) "אמרו לנמהרי לב (שממהרינן את הגאולה ומצירין על איחורה - פרש"י*) אל תיראו הנה אלקיכם נקם יבוא גמול אלקים (על הרשעים) הוא יבוא ויושיעכם".

(161) תהלים קכא, ד.

(162) ישעי' נד, יג.

(163) "דיש ב' מיני רפואות, א' מכאן ולהבא . . . וא' למפרע" (צפע"נ

לרמב"ם ה'ל' תשובה פ"ב ה"ב (בסופו)).

(164) יו"ד, כג.

(165) להעיר מהדעה ש"ארץ גושן" (שבה ישבו בני") "נבלעת בתוך

ערי ישראל" (ראה לקו"ש חט"ו ע' 407 ואילך. ושו"י).

(166) רמב"ם ה'ל' תשובה פ"ג ה"ד.

(167) כלומר, שפרעה עצמו שולח את בני" ממצרים (וראה גם תו"א

ר"פ בשלח) - ע"ד מ"ש "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה

(* ובראב"נ: "שלא היו מאמינים להיות כפלא הזה".

לקוטי שיחות פרשת בא כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

אך יש להבין: בדרך כלל משתמש רש"י בביטויים מלשון הפסוקים, במיוחד כאשר פירושו מבוסס על פסוקים. ובמיוחד כאן, כאשר פירוש רש"י "והתרה בו" קשור למילים "בא אל פרעה" ומבוסס על המילים "ויאמר אליו כה אמר ה'...", הרי רש"י צריך היה לומר "ואמרת אליו", בדומה לדברי הפסוק בפרשת וארא ביחס אל אותו ביטוי "בא אל פרעה". מדוע משנה רש"י ואומר "והתרה בו"? מכך מובן, שבדבריו "והתרה בו" מתכוון רש"י להדגיש שהאמירה תהיה התראה.

ב.

"מעיד" ו"מתרה"

כדי להבין זאת, יש לבאר תחילה את דברי רש"י בפירושו בפרשה הקודמת¹⁰ "שהיתה המכה משמשת רביע חודש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם". מכך שרש"י מציין שני ביטויים – "מעיד" ו"מתרה"¹¹ – מובן, שבביטוי "מעיד" אין הכוונה כאן להתראה, בדומה ל"העד העיד"¹², אשר רש"י מפרש "לשון התראה", אלא הכוונה היא לאמירת עדות כפשוטה.

אמנם, בדרך כלל אמירת עדות היא על מאורע שכבר התרחש¹³, ואילו "שלשה חלקים" שבהם העיד (והתרה) משה היו בתחילה, לפני המכה¹⁴, אך אמירת עדות אינה מוגבלת וקשורה בעבר או בעתיד: אם בטוחים בודאות בענין מסויים, אף כאשר הוא עדיין לא התרחש, אלא

א.

"ויאמר ה'..." - "והתרה בו"

בתחילת הפרשה מצטט רש"י את המילים "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", ומפרש: "והתרה בו". אומרים המפרשים¹: כיון שבפסוק נאמר שהקדוש-ברוך-הוא אמר למשה "בא אל פרעה", אך אין מוזכר לאחר מכן מה עליו לומר לפרעה – שלא כבפרשה הקודמת, ששם לאחר המלים "לך אל פרעה"², "בא אל פרעה"³ או "והתייצב לפני פרעה"⁴, כתוב גם "ואמרת אליו"⁵ וכן "ודברת אליו"⁶ – לפיכך ייתכן לחשוב שהקדוש-ברוך-הוא אכן אמר למשה רק "בא אל פרעה כי אני הכבדתי... ולמען תספר...". וממילים אלו הבין משה בעצמו, ואמר לפרעה "כה אמר ה'... הנני מביא מחר ארבה...", שהקדוש-ברוך-הוא יביא על המצרים את מכת ארבה⁷.

לפיכך כותב רש"י "ויאמר ה'" ומוסיף "והתרה בו", שגם ההתראה על מכת הארבה נמסרה במפורש על ידי הקדוש-ברוך-הוא⁸. רש"י לומד זאת, בדרך הפשט, מדבריהם של משה ואהרן אל פרעה "כה אמר ה'..." ועל כך שאין כתוב בתחילת הפרשה "ואמרת אליו..." – הרי אנו מוצאים במקומות רבים, שענינים מסויימים מופיעים רק בדברי משה, ומכך מובן שכך הורה לו הקדוש-ברוך-הוא. וכן מצד שני: ענינים רבים מופיעים רק בדברי הקדוש-ברוך-הוא אל משה, ומכך יודעים שמשה פעל בהתאם⁹.

(1) רא"ם וגו' כאן.

(2) וארא ז, טו.

(3) שם, כו. ט, א.

(4) שם ח, טו. ט, יג.

(5) שם ז, טז. כו. ח, טז. ט, יג.

(6) שם ט, א.

(7) דעת זקנים מבעה"ת וכלי יקר כאן. גו"א כאן בשם יש מפרשים.

(8) ובזה מובן מה שרש"י מעתיק גם התיבות "ויאמר ה' אל משה" – בכדי

להדגיש שגם "והתרה בו" אמר ה' למשה.

(9) רמב"ן כאן פסוק ב'. רא"ם וגו"א עה"פ. וראה תו"א פ' שמות (נב, ד

– לענין ההתראה דארבה. עיי"ש) וסוף פרשתנו.

(10) וארא ז, כה.

(11) ובפרט שבמדרש "שמו"ר פ"ט, יב. תנחומא וארא יג, ת"ב שם יד) נאמר

רק "מתרה" ורש"י משנה ומוסיף "מעיד" (ובמדרש שכל טוב הוא כברש"י).

(12) מקץ מג, ג.

(13) ובזה יובן, מה שהוזקק רש"י לפרש כמשפטים (כא, כט): "והועד בבעלי

– לשון התראה בעדים (ואינו מסתפק בזה, ומוסיף:;) כמו העד העיד בנו האיש"

– אף שבפרשת יתרו (יט, כא) – שהיא לפני" – מפרש בפשטות, בלי שום ראי" (כי

סומך על פירושו בפ' מקץ שם. וראה לקמן) "העד בעם – התרה בהם כו" [והרי לכאורה, אדרבה: עיקר חידושו של רש"י בפ' מקץ (שם) הוא שגם התראה שאינה בפני עדים נקראת העדאה (דלהית) "ששתם התראה בו בפני עדים", לכן כל התראה (גם כשאינה בפני עדים) נקראת העדאה].

(שלכן הוזקק להוכיח מ"כי העד* העדות באבותיכם" שבידמי' (יא, ז) ואינו מוכיח מ"העד תעיד" שבש"א (ח, ט) שקדמו – כי ההתראה שבשמואל – כמה עדים היו שם (כל אלה שלא היו מ"השואלים מאתו מלך"), משא"כ בידמי' – הרי בכל ישראל העד. וכן בידתורו**).

ומכיון שההתראה שבפ' משפטים (משא"כ דפ' יתרו) היא בעדים, א"צ כ"כ להוכיח ששייך לומר עלי' "והועד"

– כי מכיון שלשון העדאה ברוב המקומות הוא על העבר ככפנים, ה' מסתבר לכאורה (אלולי פירש"י) שהכוונה ב"והועד בבעלי" היא שהעידו בבעלי ששורו נגח מתמוז שלשום, ולכן הוזקק רש"י לחדש שהוא "לשון התראה" ולהוסיף "כמו העד העיד בנו האיש". (משא"כ בפ' יתרו שם, שמפורש בכתוב "פן יהרסו גו"). ובפרט שכבר הביא "רד העד בעם" בפ' מקץ (שם).

(14) בפרש"י כותב "שלשה חלקים כו" אחרי כתבו "שהיתה המכה משמשת רביע חדש" (ומשנה מהסדר שבמדרש (נסמן לעיל הערה 11) שמקדים כ"ד ימים ה' מתרה כו" (ואח"כ כותב) "ושבעת ימים היתה משמשת").

(*) כן הוא בדפוס הראשון וכצ"ל וכדלהלן בשו"ג הב'. ובכמה דפוסים נשמטו התיבות "כי העד". ובעוד דפוסים במקום הכתוב "ה' – נעתק הכתוב "העידותי בכס" (דברים ד, נב. ועוד) (** והקדים הכתוב דירמי' לזה דיתרו ולא הביא הכתובים דדברים וכו"ב – כי רוצה להביא רא' מכתוב שנאמר בו המקור וגם הפעל – כמש"כ כאן "העד העיד". ואין רא' זו מתאימה כ"כ, לא יתוסף תוקף בהתראת הקב"ה כשתור' בעדים ולכן מביא מיתרו (ז' ציווי ומקור) שמדובר בהתראת משה.

בודאי יתרחש מאוחר יותר, אפשר להעיד לגביו.

וזהו ההבדל בין "מעיד" לבין "מתרה": "התראה" מצביעה על אי-ודאות. כשמוזהרים משהו שעקב חטא מסויים יענישוהו, אין ודאות שהעונש יתממש, ואדרבה: האזהרה עצמה מבטאת, שהעונש תלוי במעשיו של המוזהר, ואם הוא לא יחטא, לא יענישוהו. לעומת זאת, "עדות" מצביעה על ודאות בדבר שעליו מעידים, כדלעיל. ולכן, כאשר רש"י מפרש, מיד במכה הראשונה, את תהליך התרחשות המכות בכלל, הוא מציין את שני הביטויים – "מעיד" ו"מתרה" – כי במכות היו שני סוגים, שהתאימו להם שני ביטויים שונים:

היו מכות שבאו כעונש על שפרעה לא שחרר את ישראל לפני כן, כמכה הראשונה – מכת דם, שבאה כעונש על ההתנהגות שלפניה, כנאמר¹⁵ "והנה לא שמעת עד כה". לגבי סוג זה של מכות מציין רש"י את הביטוי "מעיד", שמשם אמר דבריו לגביהן בודאות שהן תגיענה, כי הן מהוות עונש על חטאיו הקודמים של פרעה¹⁶. ומטרת משה בעדותו במכות אלו היתה כדי להודיע לפרעה, שאין זה מקרה, אלא עונש מאת הקדוש-ברוך-הוא על אי-שחרורו את ישראל¹⁷.

והיו מכות שבאו כעונש על שפרעה אינו משחרר את ישראל בהווה, ומכאן ולהבא, כמסופר מיד לאחר הפסוק כאן, לגבי המכה השנייה – מכת צפרדע, שלגביה נאמר¹⁸ "ואם מאן אתה לשלח – עכשיו – הנה אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים", ולכן מציין רש"י גם את הביטוי "מתרה". זהו ההסבר לדברי רש"י בתחילת פרשתנו "והתרה בו", כי במכת ארבה משה התרה בפרעה (ולא העיד), כנאמר בהמשך "כי אם מאן אתה לשלח את עמי (מכאן ולהבא) הנני מביא מחר ארבה..."

אבל אין להוכיח מזה ש(לפרש"י) היתה המכה משמשת בתחלת החדש, כי הרי מפורש הוא בקרא שהתרה מקודם. וגם – מובן בפשטות, שאחר המכה אין מקום להעדאה והתראה. ומה שרש"י מקדים "שהיתה המכה משמשת רביע חדש", הוא לפי שכאן בא לפרש "וימלא [מנין] שבעת ימים"; ורק אח"כ הוא ממשיך לבאר מה שהי' בשאר חלקי החדש.

(15) וראו ז, טז.
(16) ואף שבאם ה' פרעה עושה תשובה ושולח את בניו, ה' נפטר מהעונש על מה שלא שמע עד כה (וראה לקמן סעיף ד') – בכל זה, מכיון שמצד "לא שמעת עד כה" יענש בודאי (ורק שרש"י התשובה יכול לחדש שני בזה) שייך ע"ז לשון העדאה.
(17) וכמש"נ (וראו ז, יז) בזאת תדע כי אני ה'.
(18) שם, כז. וכן בערוכ, דבר וארבה שנאמר בהם (ח, יז, ט, כ, י, ד) "כי אם אינך משלח"; "כי אם מאן אתה לשלח". – אבל במכת ברד נאמר (ט, יג) רק "שלח את עמי ויעבדוני". וראה להלן הערה 30.

ג.

יש ללכת לפרעה "למען שתי אותותי..."

אך עדיין לא לגמרי ברור: למילים "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", שאותן מתכוון רש"י להבהיר, כדלעיל, שלא רק על ההליכה לפרעה היתה הוראה, הכרחי, לכאורה, להוסיף "ואמרת אליו..." (שלא רק יבוא לפרעה, אלא גם יאמר לו על מכת הארבה). אך מדוע חשוב להדגיש בפסוק זה, שדברי משה אל פרעה יהיו באופן של התראה ולא עדות?

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר קושי בפסוק זה בכלל: לציווי "בא אל פרעה" נתן הקדוש-ברוך-הוא נימוק "כי אני הכבדתי את לבו..." יש להבין:

(א) בכל המכות הקודמות לא נתן הקדוש-ברוך-הוא למשה סיבה לציווי "להעיד" או "להתרות" לפרעה לגביהן. מדוע במכת ארבה הוא נתן לכך טעם¹⁹?

(ב) מדוע מהווה הענין של "אני הכבדתי את לבו" נימוק ל"בא אל פרעה"? הסיבה של "בא אל פרעה" היא, לכאורה, כדי להזהירו על מכת הארבה ולשכנעו לשחרר את ישראל ממצרים, ואילו "אני הכבדתי את לבו" הוא, להיפך, נימוק להמנעות מהליכה אל פרעה, שהרי כיון ש"הכבדתי את לבו", לא תועיל ההתראה!

(יש מפרשים²⁰ האומרים: כאשר ראה משה שאפילו מכת ברד, שהיתה קשה בהרבה מהמכות הקודמות²¹, לא השפיעה על פרעה, הוא היה עלול לחשוב: מהי התועלת בהליכה אל פרעה, והרי בלאו הכי לא ייעתר? לכן אמר לו הקדוש-ברוך-הוא "כי אני הכבדתי את לבו", מכת ברד לא השפיעה, כי "אני הכבדתי את לבו", ולא מפני שפרעה כשלעצמו קשוח כל-כך, ולפיכך, כאשר יסיר הקדוש-ברוך-הוא את כובד הלב שהוא יצר, ייעתר פרעה.

בהמכות כנים, שחין וחושך אינו מסופר כלל שמשם הודיעם (וראה ראב"ע ח, טו. ורמב"ן שם. ספורנו ח, יב). אבל מפשטות לשון רש"י (וראו ז, כה. וכן מהמדרשים שנשמנו לעיל בהערה 11) משמע, שבכל מכה ה' מעיד ומתרה בהם. (19) וכמו שהקשה ברשב"ם כאן.
(20) אוה"ח כאן (ד"ה כי אני הכבדתי – בפירושו השני). וראה גם ראב"ע כאן: בא אליו... ואל תשתומם בעבור שחזק לבו עד עתה... בעבור שירך לבם בבוא מכת הארבה.
(21) ראה פרש"י וראו ט, יד (עפ"י גירסת ופי' הרא"ם, לבוש וש"ח. וראה גם כלי יקר ואוה"ח).
שלכן (א) רק במכה זו התורה על עונו ואמר "חטאתי הפעם" (שם, כז) וכברמב"ן בפרשתנו. וראה גם ראב"ע וכלי יקר ט, יד*. (ב) דוקא לאחר מכת ברד, כשהתרה משה שיביא עוד מכה, אמרו עבדי פרעה "עד מתי יהי זה לנו למוקש" (י, ז).

(* בדעת זקנים מבעה"ת (שם, כז): "כי ברשע הניחו בהמותיהם בשדות". אבל מפשטות המשך הכתובים "חטאתי הפעם ג' העתירו ג' ואשלחה אתכם ג'" משמע ש"חטאתי" הוא מה שלא שלחם.

לשון הפסוק²⁴, שהעונש "הנני מביא מחר ארבה" הוא משום "מאן אתה לשלח את עמי"²⁵ (ואין זו סתירה לפירוש של "כי אני הכבדתי... למען שתי..." – כדלהלן בסעיף ה').

ה.

התראה - חלק מ"התעללתי"

ההכרח של רש"י להסביר שהמשמעות כאן היא "והתרה בו", ולא "והעד בו", נובע לאמיתו של דבר לא רק מפשטות לשון הפסוק "כי אם מאן אתה לשלח..." שבמהמשך, אלא אף מפסוק זה עצמו, שאותו הוא מבאר. כי אילו היינו מפרשים "והעד בו", הרי היה קשה:

(א) לפי האמור לעיל, הסיבה ל"בא אל פרעה" היא רק "למען שתי...", ולא "אני הכבדתי את לבו...". אך מפשטות לשון הפסוק "בא אל פרעה כי אני הכבדתי..." נראה, ש"אני הכבדתי" הוא הסיבה ל"בא אל פרעה"?

(ב) כבר לפני המכה הראשונה, מכת דם, אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה "ואני אקשה את לב פרעה"²⁶. אם כך, משה כבר ידע לפני כן שכמה מכות, או כולן (עד מכת בכורות²⁷) לא ישפיעו על פרעה, ולמרות זאת, כאשר הקדוש-ברוך-הוא שלחו לפרעה להזהיר על המכות הקודמות, ואפילו על מכת ברד שהיתה לאחר "ויחזק ה' את לב פרעה"²⁸ למעשה (במכת שחין), הוא לא היה צריך לנמק מדוע הוא שולח אותו לפרעה. מדוע, אפוא, הוא אכן היה צריך לתת טעם לשליחתו במכת ארבה?

(ג) ושאלה זו קשה יותר: כאשר אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה "ואני אקשה את לב פרעה" הוא הוסיף "והרביתי את אותותי...", כלומר "למען הרבות בו אותותי"²⁹. משה כבר ידע, אפוא, שהתכלית של הקשחת לב פרעה ושל המכות היא "למען הרבות בו אותותי", ומה היה קשה בעיניו, כשצווה ללכת לפרעה להזהיר על מכת ארבה? ומה חידש לו הקדוש-ברוך-הוא באומרו "כי אני הכבדתי..." למען שתי אותותי...", כאשר משה כבר ידע זאת לפני כן?

את כל הקשיים הללו מתרץ רש"י בהוסיפו "והתרה בו": המכה היחידה, שבה ציוה הקדוש-ברוך-הוא למשה להתרות את פרעה לאחר "ויחזק ה' את לב פרעה", היתה מכת ארבה³⁰. לפיכך, דוקא במכה זו צריך היה הקדוש-

אך פירוש זה אינו מובן: גם ההתראה על מכת ארבה, ואפילו המכה עצמה, לא השפיעו על פרעה לשחרר את ישראל. וכיצד ייתכן לומר שב"אני הכבדתי את לבו" הכוונה היא, שלמרות שמכת ברד לא הועילה, הרי ההתראה על מכת ארבה כן תועיל – והרי היא באמת לא הועילה?!

אם כך הכרחי לומר, שהנימוק ל"בא אל פרעה" אינו "הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו", אלא "למען שתי אותותי אלה בקרבך" ו"המשמעות של המילים "כי אני הכבדתי..." (הנאמרות בנימוק ל"בא אל פרעה"), היא: "למען שתי אותותי אלה בקרבך": שאמנם, ההליכה לפרעה לא תשפיע עליו לשלח את ישראל, כפי שהמכות עד כה לא השפיעו עליו, אך למרות זאת יש ללכת אליו ולהזהירו על מכת ארבה "למען שתי אותותי אלה בקרבך"²².

ד.

דברי משה לפרעה - התראה

אך לפי זה קשה: בדרך כלל, כאשר מתרים במישוהו שעל פעולה מסוימת הוא יענש בעונש מסוים, הרי (א) מתכוונים בכך שהוא לא יבצע את החטא, והעונש יימנע; (ב) לפחות, ניתנת לו האפשרות להימנע מהעונש, על ידי ציות לאזהרה ואי-עשיית החטא. אך בענייננו (א) הכוונה היתה שפרעה לא יציית, ואכן יקבל את העונש – "למען שתי אותותי אלה בקרבך", ויותר מכך: (ב) כיון ש"אני הכבדתי את לבו" לא ניתנה לו האפשרות למנוע את העונש.

לפי זה היה צריך להסביר, לכאורה, שבדבריו "כה אמר ה'... הנני מביא מחר ארבה..." משה לא התרה בפרעה לגבי העתיד, אלא "העיד" לפניו על מעשיו בעבר, שיבוא עליו ארבה על אי-ציותו לקדוש-ברוך-הוא לפני כן – "עד מתי מאנת ליענות מפני"²³. ודבריו "שלח עמי ויעבדוני כי אם מאן אתה לשלח את עמי" לפני "הנני מביא מחר ארבה..." נאמרו רק כדי להבהיר שאם בכל זאת הוא ישלח את ישראל, הוא ימנע את עונש הארבה המגיע לו בודאות על חטאו הקודם – "מאנת", אך הוא יכול לשנות ולבטל זאת על ידי "לשלח את עמי".

אך כדי לשלול פירוש זה, מדגיש רש"י "והתרה בו", שהאזהרה לפרעה על מכת ארבה היתה התראה, כפשטות

(22) כבספורנו כאן.

(23) ועפ"י פירוש זה מובן בפשטות מ"ש "עד מתי מאנת גו'" (בדוגמת "לא שמעת עד כה" שנאמר גבי העדאת דדם). משא"כ בכל התראות (שבמכות) הקודמות, נאמר רק בענין העתיד.

(24) וגם: דא"כ, למה נאמר "כי אם מאן גו'" (שע"י תשובה יוכל לבטל כו' כאן – ולא במכת דם שלפני)?

(25) ומ"ש "עד מתי מאנת גו'", אף שהוא התראה על העתיד – כי בזה מבאר הטעם על שיענש (על מיאונו לשלח את ישראל מכאן ולהבא) בעונש גדול כזה – "וכסה את עין הארץ גו' ואכל את יתר הפליטה גו' אשר לא ראו

גו' – כי מכיון שמיאונו עכשיו אי"ז פעם הראשונה, כ"א "מאנת לענות מפני" עד עכשיו כ"ז פעמים, לכן ב"אם מאן אתה לשלח את עמי" גם עכשיו – "הנני מביא גו'". ובוה מובן בפשטות הלשון עד מתי (משא"כ במכת דם – העדאה – "והנה לא שמעת עד כה" (סיפור דברים ועדות בלבד)).

(26) וראה ז, ג.

(27) ראה לעיל ג, יח (ברש"י ישן). ד, כג. רש"י ז, טז ("ומדרשו").

(28) ט, יב. וראה רש"י ז, ג.

(29) ז, ג. פרש"י שם.

(30) משא"כ בבדר, נאמר (ט, יג) רק הציוו "שלח את עמי ויעבדוני", אבל

וכל מעשיו – אפילו דברים שלאחרים יש לגביהם בחירה מוחלטת – נעשים רק לפי רצונו של הקדוש-ברוך-הוא.

ז.

כבר בהתראה ניכר ש"התעללותי - שחקתי"

לפי זה יובן מדוע דוקא בהתראה על מכת ארבה אמרו "עבדי פרעה": "עד מתי יהיה זה לנו למוקש... הטרם תדע כי אבדה מצרים", ופרעה קיבל טענה זו, ולכן קרא שוב למשה ולאהרן, כדי לומר להם "לכו עבדו את ה' אלקיכם"³⁸.

ולכאורה, מדוע בכל המכות הקודמות, ואף בחמש הראשונות – לפני "ויחזק ה' את לב פרעה"³⁹ – לא השפיעה ההתראה כלל, לא על העבדים ולא על פרעה, ורק לאחר שבאה המכה בפועל אמר פרעה שהוא ישלח את ישראל. ודוקא ההתראה על מכת ארבה, שהיתה לאחר ש"אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו"⁴⁰, השפיעה ההתראה על העבדים כל כך, עד אשר דרשו "שלח את האנשים", ופרעה עצמו הושפע מטענתם, עד כדי "וישב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלקיכם"⁴¹?

לפי האמור לעיל, מובן הדבר בפשטות: כיון ש"בא אל פרעה – והתרה בו" היה "למען תספר... את אשר התעללתי במצרים", לפיכך גרם הקדוש-ברוך-הוא לכך שכבר בהתראה יהיה ניכר ש"התעללתי – שחקתי", שלפרעה אין כלל דעה עצמית: הוא אכן הושפע מאד מהטענה "הטרם תדע כי אבדה מצרים", עד כדי כך שלפני שהמכה באה בפועל הוא שלח במיוחד שליחים לקרוא למשה ולאהרן ולומר להם "לכו עבדו את ה' אלקיכם" – דבר שלא התרחש באף אחת מהמכות האחרות, ואפילו לא בהתראה על (מכת חושך ו) על מכת בכורות, אשר "שקולה כנגד כל המכות"⁴² – ולמרות זאת, בשעת המעשה עצמו לא היה בכוחו להתגבר על עצמו ולהיענות למשה, על אף שמפני

ברוך-הוא נלמק זאת, כי בפשטות אין מובנת כלל ההתראה בפרעה, כאשר הקדוש-ברוך-הוא בעצמו הקשה את לבו, שהוא לא יושפע מן ההתראה, וכדלעיל בסעיף ד'.

לפיכך הוסיף הקדוש-ברוך-הוא טעם "כי אני הכבדתי... למען שתי... ולמען תספר... את אשר התעללתי במצרים...": המשמעות של "התעללתי" היא, כפירוש רש"י, "שחקתי", שהקדוש-ברוך-הוא שם את המצרים ללעג: מצד אחד הוא הכביד את לבם ונטל מהם, כביכול, את הבחירה, ויחד עם זאת הוא התרה בהם והזהירם, שאם לא ישמעו, יענישם. לפיכך, הכרחי לציין כאן גם את "אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו", כי על ידי כך "התעללתי", כדלעיל³¹.

ו.

נטילת הבחירה - עונשו של פרעה

אך, לכאורה, יש לשאול: אם "ויחזק ה' את לב פרעה", ופרעה היה מוכרח לא לשלח את ישראל, הרי אינו מובן כלל כיצד הענישוהו על כך – "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בתמיהה)³²? אפילו ילד קטן מבין שאם מכריזים משהו למעשה מסויים, אין להענישו על כך. ובמיוחד, מי שהכריחו לכך!

קושי זה מתרץ רש"י כבר לפני כן: על הפסוק²⁶ "ואני אקשה את לב פרעה..." אומר רש"י "מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות לתת לב שלם לשוב, טוב שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי...". כלומר, שתחילה אכן היתה לפרעה בחירה, ורק לאחר ש"הרשיע והתריס כנגדי" הענישוהו בעצם נטילת הבחירה³³.

ועונש זה היה מדה כנגד³⁴ מדה³⁵: פרעה יצא במפגיע כנגד הקדוש-ברוך-הוא ואמר "מי ה' אשר אשמע בקולו"³⁶, שאין הוא "מתרגש" מהקדוש-ברוך-הוא, ושהוא יפעל כרצונו. לפיכך הראו לו³⁷, שאין הוא כלל ברשותו,

לא "כי אם מאן גר" – התראה.

(31) ועפ"ז יש לומר שפירוש "התעללתי" הוא גם מלשון עלילה ובלבול, וע"ד מרז"ל (הובא ונתבאר בתו"ח תולדות (יג), א) ובביאורו³¹ להצ"צ (ע' רסז) עה"פ נורא עלילה על בני אדם.

(32) וירא יח, כה ופרש"י שם. וברמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ד) מוכיח מזה בפשטות ענין הבחירה עיי"ש.

(33) כמבואר ברמב"ם שם פ"ו ה"ג. ובארוכה – בשמונה פרקים שלו פ"ח. וראה גם שמו"ר פ"ג, ג: כיון ששיגר הקב"ה ה' פעמים כו'.

(34) ראה סוטה ח, ב: במדה כו'.

וכ"ה גם בדרך הפשט, ועד שע"י הנהגה זו ניכרת גדולת הקב"ה – ראה יתרו יח, יא וברש"י שם. וראה גם לע"ז ד, כב"ג. רש"י ז, כח.

(35) להעיר מח"פ שם: "ולא נתחייב לדעת חכמתו כו'".

(36) שמות ה, ב.

(37) וגם י"ל שהעונש ד"התעללתי" (מלשון שחוק) הוא לפי שחלת* פרעה (וראה ח, כה).

ולהעיר ממ"ש הרמב"ם הל' תשובה שם "חטא גדול... שנאמר הבה נתחכמה לו" – דלכאורה הרי הדיבור "הבה נתחכמה לו" עצמו אינו "חטא גדול" כ"כ שעבורו ימנעו ממנו התשובה, והוי ל' להרמב"ם להביא המעשים שעשו בפועל וההשלכה ליאור – כי הענין ד"נורא עלילה גר" (ראה לעיל הערה 31) הו"ע ותחכמות. ולהעיר משער הבחירה לאדמוה"א כא, ד.

(38) פרשתנו י, ז"ח.

(39) רש"י וראה ז, ג.

(40) וגם אחרי "ויכבד לבו הוא ועבדיו" (סוף וארא). – משא"כ בהמכות שלפנ"ז, לא נזכרו עבדיו כלל.

(41) אף שיש לומר: הטעם ד"אני הכבדתי גר" הוא "למען שתי גר". ומכיון שמניעת "שתי אותותי" הוא דוקא באם פרעה הי' מסכים לשלח גם את טפם כו', לכן בנוגע ל"לכו נא הגברים" לא הכביד ה' את לבו ונשאר כמו שהוא מצד טבעו – ובמילא פעלה עליו ההתראה דמכת ארבה, לפי שהיתה אחרי מכת ברד והיתה קשה ממכות הקודמות (ראה לעיל הערה 21 ובהנמקת שם). (42) פרש"י וראה ט, יד (לפי גירסת ופי' הגו"א, כלי יקר ואוה"ח שם).

(* ראה מצ"צ עה"פ 9 (ש"א ו, 1 – הובא בפרש"י פרשתנו י, ב) "הלא כאשר התעלל בהם": ענין שחוק והתול כמו אשר התעללתי במצרים.

בידו לעשות תשובה", הרי, אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה – מקבלין תשובה, כי המשמעות של "אין מספיקין" היא רק שאין מסייעין לו, ויותר מכך – מעוררים קשיים מסויימים המפריעים לו לשוב בתשובה, עד שהוא צריך להגיע לידי "דחק". אך אין הוא מוכרח ח"ו שלא לשוב בתשובה, ואף לו יש בחירה להתגבר על כל הקשיים ולחזור בתשובה⁴⁵.

וכך גם לגבי פרעה: אף לאחר ש"ויחזק ה' את לב פרעה", ואף לאחר שהקדוש-ברוך-הוא אמר בדיבור⁴⁶ "כי אני הכבדתי את לבו", עדיין היתה לו בחירה להתגבר ולשוב בתשובה⁴⁷.

ט.

התכלית - תשובה

מכל ענין יש ללמוד הוראה בעבודת ה'⁴⁸, ובמיוחד כאשר המטרה של "בא אל פרעה והתרה בו" היא "למען תספר באזני בנך ובן בנך..." הרי ההוראה מכך מובנת בפשטות:

אם פרעה, שבחיותו גוי הרי חיותו היתה משלש קליפות הטמאות⁴⁹, היה בכוחו לשוב בתשובה אף לאחר ש"הכבדתי את לבו", על-אחת-כמה-וכמה יהודי, שחיותו היא מן הקדושה – מהנפש האלקית⁵⁰ אשר "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו יתברך"⁵¹, אשר כשלעצמו הרי תמיד "ולבי ער" אפילו בתקופת הגלות⁵², ורק לפעמים יש אצלו טמטום הלב מפני ש"נדבקה" בו בחינת "פרעה"⁵³ – הרי בודאי יש בידו תמיד הבחירה לעורר את לבו, שהוא תמיד ער (ואף אין צורך

הטענה "כי אבדה מצרים" (אשר הוא עצמו הביע את הסכמתו לה) הוא היה צריך להיענות לו. וכל זאת רק מפני ש"אני הכבדתי את לבו..." שהוא עצמו אינו ברשותו כלל.

לפי זה יוצא, שהענין של "התעללתי – שחקתי" התבטא בשני ענינים: א) הן בעצם הענין ראו כולם שלפרעה אין כלל בחירה ודעה עצמית, והוא רק כלי משחק שבאמצעותו מיישם הקדוש-ברוך-הוא את רצונו שלו – בניגוד לרצון פרעה. ב) וכבר לפני כן, בהתראה, ראו כיצד שוחקים לו, כדלעיל סוף סעיף ה'.

ח.

הבחירה עדיין קיימת

מהענינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

לאחר כל האריכות דלעיל, עדיין צריך ביאור: המשמעות של "כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארכה בגבולך", לפי פירוש רש"י "והתרה בו", היא כדלעיל בסעיף ד', ש"הנני מביא מחר ארכה בגבולך" הוא עונש על אשר "מאן אתה לשלח את עמי" עתה. ואין מובן: אמנם, "אני הכבדתי..." הוא עונש שהגיע לו על אשר "הרשיע והתריס כנגדי" לפני כן בבחירתו, אך כיון שלאחר מכן הוא בכל זאת היה אנוס, כיצד ייתכן להענישו על כך שעתה "מאן אתה" – מעשה שלא היתה לו בו בחירה⁴³?

ההסבר לכך הוא: אדמו"ר הזקן אומר באגרת התשובה⁴⁴, שאף אלו שנאמר לגביהם ש"אין מספיקין

וראה גם רש"י ד, כג.

(43) בנוגע להעונש יש לתרץ נוכח מוכרח לומר עפ"י שיטת הרמב"ם בהל' תשובה שם – בכדי שלא יקשה עליו מדילי (שם פ"ה ה"ד) "אילו האיל הי' גזר על האדם כו' באיזה דין ואיזה משפט נפרע כו'...", שהוא ע"ד הדין (כ"מ מב, א. רמב"ם הל' נזקי ממון פ"ב הט"ו. הל' שכירות פ"א ה"ד) ותחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב.

[וגם להמ"ד (כ"מ שם. וש"נ) שתחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור, לא יקשה עליו ממה שנפרע מפרעה (וכן סיחון וכנענים וכו') המנויים ברמב"ם הל' תשובה פ"ו שם) – כי י"ל, דשאני בנודי, דמכיון שמה שנאנס אח"כ זה עצמו בא מחמת פשיעתו שבתחלה, א"א לו לפטור את עצמו בטענת אונס*]. אבל עדיין אינו מובן: הרי הקושיא שברמב"ם (פ"ה שם) – על הס"ד "אילו האיל הי' גזר על האדם כו'" הוא [לא רק "באיזה דין כו' נפרע", כ"א גם (ואדבר, זהו תחלת הקושיא)] "היאך הי' מצוה לנו כו' עשה כך". והרי הביאור שבפ"ו שם "כדי להודיע כו'" מתרץ רק "למה הי' שולח לו כו'", אבל אינו מתרץ עדיין: איך צוה לפרעה "שלח עמי ויעבדוני"?

(44) פ"א. ובה"א – פכ"ה (לא, ב).

(45) וע"ד אחר דשמע חרץ מאחר ובכ"ז הו"ל לידחוק (חגיגה טו, א. חד"א מהרש"א שם ד"ה יצתה בת קול. וראה גם ר"ח שם). וגם ע"ד הפשט מצינו זה – ראה פרש"י ס"פ בראשית ו, ו (ד"א כו'). תשא לב, יב. ועוד.

(46) ומכיון שאמר "כי אני הכבדתי גוי' למען שתי גוי'", הרי דיבור זה הוא גזירה שימאן לשלוח (עד שיבואו כל האותות). משא"כ באם לא היתה האמירה,

מכיון שחיוק הלב הוא רק בנוגע ללבו של פרעה [ולא בנוגע לאי שילוחו את בני' בפועל, ורק שחיוק הלב הוא טיבה שימאן לשלוח], אי"ז מכריח כ"כ את הבחירה (וא"צ לזה העבודה ד"דחק). ובדוגמת "בראת צדיקים בראת רשעים"; "בטרם אצרך בבטן גוי"; "זוור רשעים מרחם גוי", שמכיון שהוא רק חומר מוכן לקבל צורת הטוב והרע [נאל לא נגזר עליו שיהי' צדיק או רשע בפועל – כי "צדיק ורשע לא קאמר"], אי"ז מכריח את הבחירה (ראה שעה"ת – לאדמו"ר האמצעי – ח"א כ, ד ואילך. תו"ח תולדות יג, ג ואילך). ובוזה מתורצת הסתירה לכאורה ממש"כ ברמב"ם הל' דעות רפ"ב: בנ"א שנפשותיהם חולות כו' (ועד"ז בח' פרקים פ"ג) למש"כ בהל' תשובה רפ"ה (ובח' פרקים פ"ח) – אף שהל' (בהל' תשובה כו') צע"ק. ואכ"מ. ועפ"י"ז יש לומר, שמה שאמר ה' למשה "כי אני הכבדתי גוי'", הוא לפי שדוקא ע"י האמירה, יהי' הענין ד"התעללתי". ואף שכבר אמר בתחילה "ואני אקשה את לב פרעה", הרי באמירה ההיא לא נתפרש (בדיבור) זמנה, ובמילא אינה גזירה (47) ומקרא מפורש הוא (שגם בן המש למקרא ילמדו): ויחוס ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו.

(48) ובפרט מסיפור בתורה – לשון הוראה (זח"ג נג, ב).

(49) תניא ספ"א. ספ"ו. וראה לקו"ש ח"ו [המתורגם] ע' 59 סוף הערה 47.

(50) ראה לקו"ש שם ע' 14 הערות 15-16.

(51) תניא ספכ"ד.

(52) שה"ש ב, ה. ובמדרש עה"פ.

(53) ראה לקו"ש שם ע' 59 הערה הנ"ל.

(* ואף שכל תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא כשהאונס בא מחמת הפשיעה (והיכא שבא שלא מחמת הפשיעה ט"ל לכו"ע דפסטר – תוס' ב"מ מב, טע"א. רמב"ם הל' שכירות פ"ג ה"י) – הרינו דוקא כשהמעשה שאירע באונס בא מחמת פשיעתו. משא"כ בנד"ד, שהאונס גופא (מה שאין לו בחירה) הוא מחמת פשיעתו. וה"ו בדוגמת הוורק חזק. שאף שלאחר שציא החזק מידו אין בידו להחזירו, אין שייך לפסטר מטעם אונס, מכיון שהוא עצמו גרם לזה (ולזהיר מנ"י ב"ק כב, א). ועצ"ע.

לעוררו, אלא רק להסיר את הכיסוי שעליו, ולשוב בתשובה – כי "אין לך דבר העומד בפני התשובה"⁵⁴.

ויותר מכך: כיון ש"יחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח"⁵⁵, והקדוש-ברוך-הוא מצפה לכל יהודי שישוב בתשובה, הרי מובן בפשטות, שאף כאשר "ואתה הסכות את לבם אחורנית", שהתורה מבארת על כך, ש"מנעת מהן התשובה"⁵⁶, הרי זה בחיצוניות בלבד. כי לא ייתכן שמלמעלה ייצרו מצב שהוא ההיפך מהתכלית. אלא אדרבה: עצם המצב של "הסכות את לבם אחורנית" הוא כדי⁵⁷ לעורר תשובה עמוקה יותר, תשובה מתוך "דחק".

י.

הכוונה הפנימית: התראה למען תשובה

לפי האמור לעיל יובן מדוע נאמר בפסוק עצמו רק "בא אל פרעה", ואין נאמר בפסוק "והתרה בו": כיון שבגלוי "הכבדתי..." הוא ענין המונע את התשובה, הרי הכוונה, כפי שנראה בחיצוניות, בענין של "בא אל פרעה", היא שהוא לא יציית, "למען שתי אותות... ולמען תספר... את אשר התעללתי": ועל כך בא רש"י ומגלה את הכוונה של ענין זה בפנימיות⁵⁸, שהמשמעות של "בא אל פרעה" היא "והתרה בו", שכאשר מתרים ומזהירים משהו, הרי מתכוונים בהתראה זו, ובאיום של עונש קשה, שהוא יציית לציווי. כפי שאומר רש"י בפרשה הקודמת⁵⁹ "ומתרה בו לשוב".

יא.

הרבי: לעורר כל יהודי לתשובה

בתורה כל הענינים מדויקים⁶⁰. והנה, אנו רואים שפרשת בא, הכוללת הוראה זו, נקראת תמיד בשבת⁶¹ שלפני יו"ד שבט, או בשבת שבו חל יו"ד שבט עצמו⁶² – יום ההילולא של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

אמנם, בדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה נאמר רק "בא

אל פרעה", והענין של "והתרה בו" אינו נאמר במפורש בפסוק, אך בדברי משה אל פרעה נאמר במפורש בגלוי "כי אם מאן אתה..." – התראה, שכוונתה שהמותר יציית וימנע את העונש.

וזהו דרכו של רועה ישראל – החל ממה רבינו רעיא מהימנא, והתפשטותו בכל דור ודור⁶³, עד לכ"ק מורי וחמי אדמו"ר בעל ההילולא – שאפילו ליהודי שלבו אטום ר"ל, עד אשר על ידי מעשיו הוא גרם ל"ויחזק ה' את לבו", ואשר התורה פוסקת "מנעת מהן התשובה" – אפילו אליו הולכים ומתרים בו, בדרכי נועם, שישוב בתשובה.

והתנהגות זו דרש בעל ההילולא מחסידיו וממקושריו ואפילו רק מההולכים בעקבותיו, שלא לחשב חישובים באיזה סוג נחשב יהודי זה, אם הוא "רעך" ועמיתך⁶⁴ – עמך⁶⁵ בתורה ובמצוות, או שהוא רחוק מכך, ועד לסוג שעליו נאמר ההיפך מ"מעלין"⁶⁶ – שגם בו⁶⁷ יתרו שישוב בתשובה, ודוקא בדרכי נועם, על ידי שיראו לו שעל ידי התשובה הוא יכול לחסוך מעצמו ייסורים ר"ל.

והרי "ברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינן חוזרות ריקם"⁶⁸, שההתראה בדרכי נועם מביאה לידי כך, במוקדם או במאוחר, אך בסופו של דבר היא משפיעה על כל אחד, שתוסר ממנו כבידות הלב, והוא עומד אכן לצאת מן הגלות, אשר גלות מצרים היא שורש לכל הגלויות⁶⁹.

הוא נעשה אחד מ"כל צבאות ה'", היוצאים מהגלות העכשוית "כימי צאתך מארץ מצרים"⁷⁰ – כי יש בו כל מה שנדרש מ"צבא", כמוסבר בהרחבה במאמרי יום ההילולא⁷¹, לקבל פני משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש, בעגלא דידן.

(משיחת ש"פ בא תשכ"ה)

(62) כבשנת ההסתלקות.

ועפ"י מה שנתבאר (ראה בארוכה שיחת י"ט כסלו תשכ"ה), שהגם שרוב המועדים נקבעו ביום מסוים בחודש, מ"מ, כשהם חלים באותו היום של השבוע, ובאותה הפרשה, הם בתוקף יותר – מובן, שבשנה זו חזרת וניעורת ההמשכה שהיתה בפעם הראשונה ביתר שאת. ובפרט שהשנה נמלאו עשרים שנה. – ראה המכ"מ דר"ח שבט (ה'תש"ל) (נדפס בלקו"ש ח"ו (בהוספות) ע' 293).

(63) תקו"ז תס"ט.

(64) עליו נאמר הוכח תוכיח (קדושים יט, יז).

(65) כדרז"ל בתנא"ר ספי"ח.

(66) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 118. ח"ב ע' 620.

(67) וכמבואר בארוכה תניא פרק לב. ועיי"כ הגהות הצ"צ (נדפסו ב"קיצורים והערות" ע' לו) וש"י.

(68) היום יום ס"ע לא. וראה גם שם ע' מג ובכ"מ.

(69) ד"ה קול דודי תש"ט בתחלתו. וראה ב"ר פט"ז, ד.

(70) פרשתנו יב, מא. מיכה ז, טו.

(71) ד"ה באתי לגני פרק יו"ד ואילך.

(54) ירושלמי פאה פ"א ה"א (בפני בעלי תשובה). מהנ"ע בז"ח ס"פ בראשית. רמב"ם הל' תשובה ספ"ג. תניא פכ"ה. אגה"ת רפ"ד.

(55) ש"ב יד, יד.

(56) מ"א יח, לו. רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג. (אבל ראה רש"י במלכים שם: נתת להם מקום כו').

(57) ועפ"י מ"ש בשמור"ר (פי"ג, ו) "כדי שיחזרו בהן ויעשו תשובה" – מובן, שאפילו בנוגע לפרעה, הכוונה פנימית היתה שישוב.

(58) ולפי שכוונה זו היא "גבוהה מאד", אינה יכולה להתלבש בכתב (בציווי הקב"ה למשה) – ראה תו"א נב, ד.

(59) שמות ד, כג.

(60) ובפרט עפ"י מ"ש בשל"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב – נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 הערה 1. וראה גם בהמובא שם הערה 2.

(61) דמיני' מתברכין כולהו יומין (זח"ב סג, ב, פח, א). – ועפ"י מה שדובר בכמה שיחות (וראה גם שיחת ש"פ וארא תש"ל), שגם השבת (שלאחרי ששת ימי החול) שייך בזה להשבת שלפנ"ז – גם כשיום ההילולא חל בש"פ בשלח, שייך הוא לש"פ בא.

יום ראשון כ"ח טבת

להשתדל לקיים (ובמדה מסוימת אולי יצליח גם להביא את הדבר למעשה בפועל) את השבועה שמשביעים אותו "תהי צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: **אף על פיריבן - למרות, שכפי האמור, לא כל אדם יכול להיות "מואס ברע" ובעל "אהבה בתענוגים" - שהיא**

מדריגתו של ה"צדיק" ואילו

כאן הרי מדובר ב"בינוני",

צריך לקבוע לו עתים גם

בן לשית עצות בנפשו

להיות מואס ברע, -

לעורר רגש של מיאוס

ותיעוב לתאוות ולתענוגים

גשמיים, כגון כעצת

חכמינו ז"ל: - כיצד

למאוס בתאוות נשים, עלי-

די שישביר לעצמו: "אשה

חמת מלאה צואה בו",

וכהאי גוונא - וכדומה.

ולמאוס בתאוות האכילה,

על-ידי התבוננות: וכן כל

מיני מטעמים ומעדנים

נעשים כך: חמת מלא

בו; וכן כל תענוגי עולם

הזה, החכם רואה הנולד

מזה, שסופן לרקב ולהיות

רמה ואשפה. - על-ידי

התבוננותו בדברים אלה,

יתרגל לשנוא תאוות

ותענוגים גשמיים, ויהפך, -

עליו להשתדל להתרגל,

להתענג ולשמוח בה, על

ידי התבוננות בגדולת איך

סוף פרק זה הוא כפי יכלתו. - להשיג גדולתו של הקב"ה היוצרת

בו תענוג באלקות, אף שיוצק בנפשו שלא יגיע למדרגה זו

באמת לאמתו - לשנוא את ה"רע" ולהתענג באלקות, כי אם

בדמיונות - שידמה לו שהוא אכן באמת שונא את ה"רע" ומתענג

מאלקות - ומ"דמיונות" יש הרי מאד להיזהר ולהישמר בעבודת ה'.

אף על פיריבן הוא יעשה את שלו, לקיים את השבועה

שמשביעים "תהי צדיק", וה' יעשה הטוב בעיניו. - אם לתת לו

במתנה את מדריגת ה"צדיק", או לא. ועוד, - דבר נוסף שהוא יכול

להגיע אליו על-ידי התרגלותו בעבודתו של "צדיק", למאוס

ב"רע" ולהתענג באלקות: שהתרגל על כל דבר - שלטון, ונעשה

טבע שני, וכשירגיל למאס את הרע - יהיה נמאס קצת באמת,

- שבמשך הזמן אכן יתחיל לשנוא את ה"רע". וכשירגיל - את

עצמו, לשמוח נפשו בה' על ידי התבוננות בגדולת ה' - הרי

באתעוררתא דלתתא אתעוררתא דלעילא, - על-ידי התעוררות

ובזה יובן כפל לשון השבועה: - בכך יוסבר כפל לשון השבועה, שהוזכר בפרק א. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: "תהי צדיק, ואל תהי רשע"; דלכאורה תמוה, כי מאחר שמשביעים אותו "תהי צדיק", - ודאי הדבר שלא יהיה רשע, ואם כך למה צריכים

להשביעו עוד שלא יהיה

רשע? אלא משום שאין

כל אדם זוכה להיות

צדיק, ואין לאדם משפט

הפחידה כזה כל כך,

להתענג על ה' באמת,

ושיהיה הרע מאוס ממש

באמת, - הרי, שלא לכל

אחד ישנה הבחירה המלאה

והאפשרות להיות "צדיק" -

ולכן משביעים שנית "אל

תהי רשע" על כל פנים, -

על כל פנים שלא יהיה רשע.

כלומר, גם כשלא תזכה

למדריגת "צדיק", לפחות,

אבל, אל תהיה "רשע", כי

אם - "בינוני". שפנה -

שלא יהיה "רשע", משפט

הפחידה והרשות נתונה

לכל אדם למשל ברוח

תאוותו שבלבו ולקבש

יצרו, שלא יהיה רשע

אפילו שעה אחת כל ימיו,

בין בבחינת "סור מרע" -

שלא לעבור על מצוות-לא-

תעשה, בין בבחינת "ועשה

טוב", - לקיים מצוות-עשה,

ואין טוב אלא תורה", - כמאמר חכמינו ז"ל: "אין טוב אלא

תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות זהיר ב"ועשה טוב"

- זה כולל גם תורה, דהיינו תלמוד תורה שפגג בלן. - שיהיה

זהיר אף מלעבור על מצוות-עשה כזו, שקשה להישמר מכך, כעון

ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם

מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע".

שכן, גם באם אין לו הזכות והאפשרות להגיע למדריגת "צדיק" יש

לו, אבל, לפחות האפשרות שלא להיות "רשע". ודבר זה תלוי בו

עצמו ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף פעם לא יוכל

אותו יהודי להגיע למדריגת "צדיק" - אומר רבנו הזקן להלן, שגם

יהודי כזה צריך להתאמץ ולעסוק באותן עבודות המותאמות

למדריגת "צדיק" - כמו: להשתדל בהתרגלות למאוס בתאוות

ובתענוגים גשמיים, ולעומת זאת - להשתדל לעורר בלבו אהבה של

תענוג להקב"ה, על-ידי התבוננות עמוקה בגדולת השי"ת - וכך

מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, הביאה באחת משיחותיו: על המשנה: "איזהו גבור הכובש את יצרו" – אמר הבעל-שם-טוב: "השובר" את יצרו – לא נאמר, כי, בשבירתו של היצר-הרע אין משום גבורה. הגבורה היא "לכבוש" את היצר-הרע, כלומר,

להשתמש בכוחותיו

ובמעלותיו של היצר-הרע,

בענינים של קדושה. והרי

נאמר: "ורב תבואות בכח

שור" – הנפש הבהמית

הנקראת "שור" יש בה

תוקף וחזק – ויש

להשתמש בכוח וחזק זה

בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש את יצרו" – גבור הוא מי ש"כובש" את כוחותיו של היצר-הרע ומשתמש בהם לקדושה.

ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים עלידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים לבסוף תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח – נזכר בזה

אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, שמסר בשם אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן: בדברו פעם על חוסר כל יחס

והשוואה של דברים גשמיים לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי מוהרש"ב: – אדם שיהיו לו במשך שבועים שנה, בני חיי ומוזני ריחיו

עם ארמונות והיכלות, אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו בנשיקה אחת בספר תורה.

האדם למטה, נוצרת התעוררות מלמעלה, וכלי האי ואולי – אחרי כל זאת, יערה עליו רוח מפורם, ויזכה לבהינת רוח משרש איזה צדיק שתתעבר בו, – באופן של "עיבור"¹⁰. כפי שמובא ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף

או בדבר אחר, כך ישנו

הענין של "עיבור", שנשמתו

של "צדיק" מתעברת

בנשמתו של "בינוני", וזאת

כדי שה"בינוני" יוכל לעבוד

את השי"ת לפי מדריגתו של

"צדיק". וזהו – לעבד ה'

בשמה אמתית,

בדרכיכ"י: "שמהו צדיקים פה", – בכך גם מודגש שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר כ"צדיק עליון" עם

נשמתו של "בינוני", המוכתר כ"צדיק תחתון" – מתבצע אז "שמהו צדיקים – לשון רבים – בה", ונתקנים בו באמת השבועה

שמשביעים: "תהי צדיק" – לא זו בלבד, שיקיים את השבועה עלידי השתדלות להיות "צדיק", אלא שהוא יביא אכן את הדבר

לידי פועל ממש, ולהגיע באמת למדריגת "צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של נשמת "צדיק".

בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות "גבורים" המתגברות על היצר-הרע, ושכל אחד יש בכוחו "לכבוש" את יצרו

הרע – כדאי להוסיף אימרתו היסודית של הבעל-שם-טוב, שהרבי,

יום שני כ"ט טבת

פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים ואחד. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא

רק את הקושיא "היינו רשע

היינו לא עבדו". ואילו

הקושיא "היינו צדיק היינו

עובד אלקים" לא תורצה

כלל, שהרי שניהם

"צדיקים", ועוד נוסף שלישי

("לא עבדו") שגם הוא

"צדיק" לפי פירוש הגמרא.

ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק" ל"בינוני" – יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן: ששהפירש בין "עובד אלהים" ל"צדיק" הוא, ש"עובד" הוא לשון הנה, – הוא עובד עכשיו את הקב"ה, שהוא באמצע העבודה, שהיא המלחמה עם היצר הרע, להתגבר עליו ולגרשו מה"עיר קטנה", – מהגוף, הנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליה, נאבקים היצר-הטוב והיצר-הרע, שלא יתלבש באברי הנה, –

פרק טו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני". אין כבר יצר-הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו, ולכן, יתכן שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני" לוחמת

ב"רע" של הנפש הבהמית,

ואינה נותנת ל"רע" להתפשט,

ולתאוה להתממש, במחשבה,

דיבור או במעשה.

ובזה – במה שלמדנו על ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני", יובן מה שכתוב:

ויראתם בין צדיק לרשע, בין עבד אלהים לאשר לא עבדו, – הגמרא¹² שואלת על פסוק

זה: היינו "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו", כלומר, הרי צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן רשע ואשר לא

עבדו הם דבר אחד, ומדי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"?

והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרומיהו צדיקי גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך – ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב. 1. מלאכי ג, יח. 2. חגיגה ט, ב.

נמצא כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: **כְּמוֹ שֶׁ חָכַם אוֹ מֶלֶךְ, שֶׁכָּבֹד נַעֲשֶׂה חָכַם אוֹ מֶלֶךְ, כִּדּוּחַ - ה"צדיק" שנקרא "עבד ה'".** כָּבֹד עָבֵד וְנִמְרֵי לְגִמְרֵי עֲבֹדַת הַמִּלְחָמָה עִם הָרַע, עַד כִּי וַיִּגְרָשֻׁהוּ וַיִּלָּךְ לוֹ, וְלָבֹא חָלַל בְּקִרְבּוֹ. - מקומו של

היצירהרע, שכן, בו עלול היצירהרע לעורר תאוה לתענוגי העולם הזה, ועל ה"בינוני" ללחום ביצירהרע ולהשתלט על התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" -

"עובד אלקים" - הוא עסוק עתה בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של המאבק ביצירהרע. **אָכֵל הַצִּדִּיק נִקְרָא "עָבֵד ה'" - "עבד" ולא "עובד", כְּשֶׁשֶׁם הַתֹּאֵר, - המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו - הוא**

שיצירהרע לא יתלבש באברי הגוף, כלומר, שלא יעשה, שלא ידבר ושלא יחשוב משהו רע. "עבודה" זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצירה טוב ביצירהרע, **שְׁהוּא בְּאֵמֶת עֲבֹדָה וְעָמַל גְּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תְּמִיד, וְהֵינּוּ הַבִּינוּנִי; - על ה"בינוני" ללחום תמיד**

ליקוטי אמרים

הכוונה למדריגת ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים..."). להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא עבד", שגם על "לא עבד" אומרת הגמרא שאין הוא רשע:

יום שלישי א' שבט

שְׁהוּא מִתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּמִכְעוֹ מִתּוֹלְדָתוֹ עַל יְדֵי הַתְּנַבְּרָת ח"מֶרְה שְׁחִרָה, - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, אין הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם - יש בו הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך להזדקק

למלחמה ביצירהרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. וְכֵן אֵין לוֹ מִלְחָמָה מִתְּאוֹת נָשִׁים מִפְּנֵי שְׁהוּא מִצְנֵן בְּמִכְעוֹ, - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, וְכֵן בְּשָׂאֵר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הָיָה - אין הוא צריך לעמוד כדי להשתלט עליהם, כי הוא מְחַסֵּר הַרְגֵּשׁ הַנֶּאֱחָז בְּמִכְעוֹ. וְלָכֵן אֵין צְרִיךְ לְהַתְּנִיחַ כָּל כֶּה בְּגִדְלַת ח' - כדי, להוליד מְבִינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וִירָאָת ח' בְּמַחֲוֹ, - ועל ידי כך, לְהַשְׁמֵר שְׁלֵא לְעָבֵד עַל מִצְוֹת לֹא

תַּעֲשֶׂה, - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר עלידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה' כדי לעורר וְאֶהְבֵּת ח' בְּלָבוֹ, - וכתוצאה מאהבה זו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְתִלְמִיד תּוֹרָה בִּגְדוֹלָתוֹ, - ועלידי לימוד תורה שהוא כנגד כולו, אין הוא צריך להתיגע

וּבְבִינוּנֵי יֵשׁ גַּם בֵּין שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים", וְ"אֲשֶׁר לֹא עָבְדוּ" - אין הוא עמל ויגע בעבודת ה'. וְאֶהְיֶה-עַל-פִּירֵי-כֵן - זה "אשר לא עבדו", אֵינוֹ רָשָׁע, - למרות שנעדר ממנו המאבק עם היצירהרע, כִּי לֹא עָבֵר מִמִּיּוֹ שׁוֹם עָבְרָה קָלָה, - וודאי הדבר

שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. - זהו ביחס למצוות-לא-תעשה; וְגַם קָיָם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֵפְשָׁר לוֹ לְקַיֵּם, - מצוות-תעשה, וְתִלְמִיד תּוֹרָה בִּגְדוֹלָתוֹ, - אף שעוון ביטול תורה הוא אחד העוונות שקשה מאד להינצל ממנו, וְלֹא פָּסִיק פּוֹמְיָה מִנְּקָא. - לא פסקא פיו מללמוד תורה. אך, מדוע, אם כך, הוא נקרא "לא עבדו"? אָלֵא שְׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוֹם מִלְחָמָה עִם הַיֵּצֵר לְנִצְחוֹ, עַל יְדֵי אוֹר ח' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמַחֲוֹ הַשְׁלִיט עַל הַלֵּב בְּנִזְכָּר לְעִלָּי, -

שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצירהרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצירהרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למד: מִפְּנֵי שְׁאֵין יֵצֵרוֹ עוֹמֵד לְנִגְדוֹ כָּלֵל לְבַטְלֹו מִתּוֹרָתוֹ וְעֲבֹדָתוֹ, וְאֵין צְרִיךְ לְלָחֵם עִמּוֹ - עם היצירהרע, כָּלֵל, כְּגוֹן

- על-ידיה הוא מקיים תורה ומצוות, **אינה פועלתו ועבודתו כלל**,
- אינה נובעת מעבודתו העצמית, **אלא היא** - האהבה המסותרת,
ירשתנו מאבותינו לכלל ישראל, וכמו **שיתבאר לקמן**. - כיצד
אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. על-כּל-פנים, מאחר שלא הוא

- מתוך עבודתו - יצר

אהבה זו, וקיומו את התורה
והמצוות, אינו קשור אצלו
ב"עבודה" - הוא נקרא "לא
עבד". הרי, שב"בינוני"
עצמו, ישנן שתי מדרגות:
"עובד אלקים" ו"לא עבד".
כל האמור הוא ביחס למי
שבטבעו הוא מתמיד
בלימודו ואינו זקוק להילחם

עם יצרו הרע. **ובן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו, רק
שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה, ונעשה ההרגל לו טבע
שני** - כפי שנוכר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" - ואחרי
שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד
בהתמדה, **די לו** - כעת, **באהבה מסתרת זו, אלא אם בן רוצה
ללמוד יותר מרגילותו**. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו,
כדי להתחזק, לפרוץ את גדרי הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו.
ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. **אלא די לו** - כדי
להיות שלם בתורה ומצוות, **באהבה מסתרת אשר בלב כללות
ישראל, שנקראו "אוהבי שמו"**. - שכן, לכל יהודי אהבה
מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד

תורה ולקיים מצוות. מי
שצריך להילחם ביצר-הרע
כדי לשמור תורה ומצוות,
עליו להתבונן בגדולת
הש"ת, כדי לעורר בתוכו
רגש הפחד מהקב"ה,
להימנע מלעבור על מצוות
לא-יתעשה; וכן לעורר
בתוכו אהבה מורגשת
להקב"ה - כדי להתאחד עם

הקב"ה. רגש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה,
מאחר שעל-ידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר
כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר-הרע, בגלל הסיבות
האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה
הנובעות מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו
הטבעיות המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל.
ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. **ולכן אינו נקרא
"עובד כלל"** - אינו נקרא "עובד אלקים", **כי אהבה זו המסתרת**

יום רביעי ב' שבט

פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". **כדאיתא התם בנמרא** -
כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: **משל משוק של חמרים שנשכרים
לעשר פרסי בוזא** - המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד
עבור מרחק של עשר פרסאות, **ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי**, -
בשני זוחים, **מפני שהוא** -
שהפרסא הנוספת, **יותר**

מרגילותם, - לכן הם
לוקחים עבור הפרסא האחת
הנוספת - זוז נוסף. אותו
דבר גם במי שלומד מאה
פעמים ואחת - שכן, זהו
יותר מכפי רגילותו, **ולכן
זאת הפעם המאה ואחת**,
- פעם אחת ויחידה זו,
**היתרה על הרגילות
שהרגיל מנעוריו** - שקולה
**כנגד כלל ועולה על
גביהן** - במעלתה, **יותר**

שאת יותר עז, להיות נקרא "עובד אלהים"; - וכל כך למה?
**מפני שכדי לשנות טבע הרגילות, צריך לעורר את האהבה
לה'**, על ידי **שמתבונן בגדולת ה' במחו**, - והתבוננות זו מביאה

ובזה יובן מה **שכתוב בנמרא**, **די"עובד אלהים הינו מי
ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו"** - הינו מי
ששונה פרקו מאה פעמים לבד. - שלכאורה: מדוע יש בפעם
המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים - שאם הוא לומד

מאה פעמים בלבד, אין הוא
נקרא "עובד אלקים" ובגלל
הפעם האחת הנוספת על
המאה - הוא כבר נקרא
"עובד אלקים"? אלא - כפי
שהוסבר, שכדי ללמוד יותר
מרגילותו, זקוק האדם
ל"עבודה" ולמלחמה עם
היצר-הרע, יובן הדבר
היטב, וכפי שה"תניא"
ממשיך: **והינו, משום
שפיהם** - בימי חכמי
התלמוד והגמרא, **היה
הרגילות לשנות כל פרק**

מאה פעמים, - ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה
דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם אחת נוספת, על המאה
הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" - ובגלל

בהקשר למה שלמדנו ש"בינוני" נקרא "עובד אלקים", מפני שעליו להתייגע קשות ולהילחם בנפשו הבהמית – מן הראוי להוסיף את הנאמר במאמרו של הרבי מוהר"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, שהמלה "עבודה" היא מלשון "עורות עובדים". כדי ליצור מעור

עבה של בהמה, קלף לכתוב עליו ספר תורה – יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם בעבודתו של יהודי, דרושה הרבה יגיעה, כדי להזדקך. מספרים על הרבי מהר"ש, שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד, ובקש את ברכתו ל"עבודה", בבקשתו התבטא: רבי, מה היא

"עבודה" – אין אני יודע, אלא מהעובדה שאין אני רוצה בה – אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב לכך, שעניי תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה", מהתייגעות רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהר"ש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: – ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין מדרגה עלייה עולים למעלה), "פנה לסובב" – והאדם מתבונן בהנעשה סביבו, "זבא לו לקרן דרומית" – נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" – נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" – עליידי כך מאירים גם את היצירה הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" – עושים מהיצירה הרע – טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממיריו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

אותו לשלט על הטבע שבחלל השמאלי – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצירה הרע, המלא דם הנפש הבהמית שמהקליפה, שממנה הוא הטבע – ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה

מאהבה הבאה מזהבתונות בגדולת הקב"ה. וזו –

ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה על-ידי ההתבוננות, היא עבודה תמה – עבודה מלאה ושלמה, לבינוני. או – דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": לעורר את

האהבה המסתרת שבלבו, – שלא תישאר מוסתרת בלב, אלא לעוררה ולגלותה, למשל על ידי הטבע שבחלל השמאלי, שבלב, שזו נקרא גם בן עבודה, להלחם עם הטבע והיצר, על ידי שמעורר האהבה המסתרת בלב. – אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה". מה שאין בן פשאין לו מלחמה בלל – גם לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסתרת, שכן, הוא לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית מכתיבה לו; ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המסתרת (שכן, בלי האהבה המסתרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא אוהב יותר את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו בלל: – וממילא הוא נקרא "לא עבד". כדי שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על-ידי אהבה הנגרמת כתוצאה מזהבתונות, או, על-כל-פנים, על-ידי הבאת האהבה המסתרת שלו לידי גילוי.

יום חמישי ג' שבט

הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שבלב, על ידי אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמה, – ועל-ידי כך, ולשלט על הלב, – כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסוימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה – וגם עזרה זו

מבחינת אור הוי, יכולה להיות, על-ידי התעמקותו בגדולת הקב"ה, בשמבתונות במחו בנדרת אינסוף פרודיהו, להוליד מבינתו – מהבנתו בגדולת הקב"ה, רוח דעת ויראת

ה' במחו, – יראה זו משפיעה עליו, להיות "סור מרע" – מאיסורי דאורייתא ודרבנן, ואפילו אסור קל של דבריהם חס ושלום, – מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא

פרק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגלי-הטבע של הנפש הבהמית, על-ידי עבודה: – התעוררות והתגלות האהבה להקב"ה על-ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – זו נקראת "עבודה תמה", עבודה שלמה; – התעוררות האהבה המסתרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה – אהבה זו

אין האדם יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן: בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול",

הוא – לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.

וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים: העקר הוא למשל ולשלט על הטבע שבחלל השמאלי, – שבלב, היינו הטבע של הנפש

מעורר במוחו; וגם יעורר עלידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: **וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ בְּחֻלָּל הַיָּמִי** – מקומה של אהבה של הנפש האלקית, **בְּחֻשִּׁיקָה וְחֻפִּיצָה לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם** – עלידי קיום, **הַמִּצְוֹת דְּאוֹרֵייתָא וְדִרְבָּנָן, וְתִלְמוּד תּוֹרָה שְׂכָנְגָד בְּלֵן** – שכנגד כל המצוות, שכן, עלידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) – יש לו הרי, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השרש וה"פנימיות" של קיום מצוות העשה ושל שמירת מצוות הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדולת הוי' ואף על-פי-כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה – רבנו הזקן קורא להן "תבונה" – במעשה המצוות, כאילו קיים אותן עלידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. **וְיִתֵּר עַל כֵּן, צָרִיד לִידַע בְּחֻלָּל גְּדוֹלָה בְּעִבּוּדָה לְבִינּוּנִים, שְׁנֵם אִם אֵין יָד – אֵין כּוֹחַ, שֶׁכֵּל וְרוּחַ בִּינָתוֹ מִשְׁנָת – עַד לִידֵי כֵּךְ, שִׁיּוּכָל לְהוֹלִיד אַהֲבַת ה' בְּהַתְגַּלּוּת לְבּוֹ, שִׁיְהִיָּה לְבּוֹ בּוֹעֵר בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְחֻפִּיץ בְּחֻפִּיצָה וְחֻשִּׁיקָה וְחֻשִּׁיקָה מְרַגֶּשֶׁת בְּלֵב – שֶׁהֵלֵב יִרְגִישׁ אֶת הָאֲהָבָה וְהַחֲשׂוֹקָה, לְדַבְּקָה בּוֹ, – בַּהֲקִבָּה. כֵּךְ אֵכֵן צָרִיד לִהְיוֹת, שֶׁהֵלֵב יִרְגִישׁ בָּאֲהָבָה לַהֲקִבָּה. וְאִילוֹ אֲצֵלוֹ – אֵין הַדְּבַר כֵּךְ, אֲלֹא: רַק הָאֲהָבָה – הַנוֹצֵרֶת מִהַתְּבֻנָּתוֹ, מְסַתֶּרֶת בְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמֹת לְבּוֹ, – הַסִּיבָה לְכֵךְ, שֶׁאֵין הָאֲהָבָה בָּאָה אֲצֵלוֹ בְּהַתְגַּלּוּת בְּלֵב, אֵינָה מִפְּנֵי שְׁחֹסֵר מִשְׁהוֹ בְּהַתְּבֻנָּתוֹ, אֲלֹא, כִּפִּי שֶׁרַבְּנוֹ הִזְקֵן אֹמֵר בְּהַגְהָה, הַסִּיבָה לְכֵךְ תְּלוּיָה בִּשְׁוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ: *וְהַסִּפָּה לָזֶה הִיא, מִפְּנֵי חַיּוֹת הַמִּחִין שֶׁלּוֹ וְנִפְשֵׁירוֹתֵינִשְׁמָה שֶׁלּוֹ מִכְּחִינֵת עֲבוֹר וְהַעֲלָם תּוֹךְ הַתְּבֻנָּה, וְלֹא מִכְּחִינֵת לִידָה וְהַתְּגַלּוּת, בִּידֻעַ לִידֻעֵי חוֹ): – לִידֻעֵי תוֹרַת הַקְּבֵלָה. בִּסְדֵּר הַתְּהוּוֹתָן שֶׁל ה'מדות' מִה'שְׁכֵּל' בָּאָדָם – לְמִשְׁל: עֲלִידי הַבְּנִית גְּדוּלוֹת הַקֵּב"ה, "נִוְלַדְתָּ" בְּתוֹכוֹ מֵדַת הָאֲהָבָה לַהֲקִבָּה – יֵשׁ שֶׁהַמְּדוּת כֹּכֵר "נִוְלַדְתָּ" וּמִתְגַּלּוּת בְּלֵב, וִישׁ שֶׁהַמְּדוּת נִמְצְאוֹת עֲדִין**

ליקוטי אמרים

דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום המצוות דאורייתא ודרבנן ות"ת שכנגד כולו. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לכו שיהיה לכו בוער כרשפי אש וחפיץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו* דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינ' שבמוחו גדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב ממש אשר על כן יאתה לו יתב' שתכלה אליו נפש כל חי לידבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות הנה בתוך הגוף וצורות בו כאלמנות חיות ולית מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך

הגהה

(והסיבה לזה היא מפני היות המוחין שלו וגו' שלו מבחי' עיבור והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה והתגלות כידוע ל"ח):

ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת בשכל בלבד נטיה לדבר המוכן – במגמה של אהבה או של יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות שלמעלה – ישנן נשמות שהן ממדת החסד, ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנם גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי שכבר התגלו – ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" – בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם – כמו שהדבר בשורש נשמתם. על-כל-פנים מובן הרי, שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, דְּחִינּוֹ שֶׁהֵלֵב מִבֵּין בְּרוּחַ חֶכְמָה וְכִינָה שְׂכָמָחוֹ – צָרִיד אִמְנֵם לִהְיוֹת, שֶׁהֵלֵב יִרְגִישׁ וְיִחוּדָר בְּהַתְּפַעְלוֹת שֶׁל אַהֲבָה; אֲלֹא שֶׁאֲצֵלוֹ הַמַּצֵּב

הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה בלבד בְּגִדְלָת אֵיךְ סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, דְּבִלָּא קָמִיָּה בְּלֹא חֲשִׁיב מִשְׁ, – כִּלְפֵי הַקֵּב"ה נִחְשָׁב הַכֹּל – לְכֻלּוֹם מִמֶּשׁ. אֲשֶׁר עַל כֵּן יָאֵתָה לּוֹ וְיִתְבַּרַךְ שֶׁתִּכְלָה אֵלָיו נֶפֶשׁ כֹּל חַי לְדַבֵּק וְלִהְיוֹת בְּאוֹרֵי; וְגַם נֶפֶשׁ וְרוּחֵי אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ בְּדִי יָאֵתָה לָהֶן – רֹאיוֹ לָהֶן, לִהְיוֹת בְּלוֹת אֵלָיו – לַהֲקִבָּה, בְּחֻשִּׁיקָה וְחֻפִּיצָה, לְצֵאת מִנֶּרְתֵּקָן, הוּא הַגּוֹף, – הַגּוֹף הוּא כְּמוֹ נִרְתֵּק הַמַּחְזִיק בְּתוֹכוֹ אֶת הַנִּשְׁמָה, לְדַבְּקָה בּוֹ, – כֵּךְ הוּא מִבֵּין, שֶׁעַל הַנֶּפֶשׁ לִהְיוֹת בְּתִשְׁוָקָה לַהֲקִבָּה עַד ל"כִּלּוֹת הַנֶּפֶשׁ", רַק שֶׁבְּעַל בְּרָחַן חַיּוֹת הֵנָּה בְּתוֹךְ הַגּוֹף וְצִוּוּרֹת בּוֹ בְּאִלְמָנוּת חַיּוֹת; – שֶׁאֵין לָהֶן הֵיטֵר לְהִינְשֵׁא, מִפְּנֵי שֶׁבְּעִלְיָהֶן שְׁעוּבָה אֹתוֹן, חַיִּים עֲדִין. כְּלוּמֹר, בְּעֵצֶם הִיא מִן הָרְאוֹי לְנִשְׁמָה שֶׁתְּהִיָּה בָּהּ הַשְׁאִיפָה לְרִצּוֹת לְצֵאת מִהַגּוֹף כְּדִי לְהִתְאַחֵד עִם הַקֵּב"ה, וְהַזְשִׁיאוֹת בְּגוֹף תְּהִיָּה אֲצֵלָה כְּדִבְרֵי כִפּוֹי; וְלִית בְּחֻשִּׁיקָה דִּילָהוֹן תְּפִיסָא בִּיה בְּלָל, – הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁל נֶפֶשׁ וְרוּחַם (בְּחִיּוֹת בְּגוֹף) אֵינָה יִכְוֹלָה לְהִשְׁיֵג אֶת הַקֵּב"ה, כִּי אִם בְּאֲשֶׁר – מִחֻשְׁבָּתוֹ, תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, – כְּשִׁיחוּדֵי לִוְדֵי תוֹרָה וּמִקְיִים מִצְוֹת, הוּא "תוֹפֵס" וּמִשְׁיֵג אֶת רִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה, שֶׁהוּא דָּבָר אֶחָד עִם הַקֵּב"ה עֲצֻמוֹ. בְּמִשְׁלֵי הַמַּחְבֵּק אֶת הַמֶּלֶךְ הַנּוֹכָר לְעֵיל; – אֵף שֶׁהַמֶּלֶךְ לְבוּשׁ בְּלִבוֹשִׁי, אֵין זֶה מִמַּעַט בְּחֻשִּׁיבוֹת הַנַּעֲלָה שֶׁל חִיבּוּק הַמֶּלֶךְ; כֵּךְ גַּם בְּעִינָיו אֵף שֶׁתְּהוּרָה וְהַמִּצְוֹת מְלוּבָּשׁוֹת בְּעִנְיָנִים גְּשָׁמִיִּים, אֵךְ יֵשׁ

שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית לחיות ול"כנפים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? הואיל ותבונה זו שפמחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסק בהם, – בתורה ובמצוות, ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל, אלא – היה עסוק בצרכי גופו לבד – כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכיו הוא, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" – החיות וה"כנפים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. [וגם אם הוא מתמיד בלמודו בלבד, – ולכאורה היה לומד תורה גם בלי ה"תבונה", אף-על-פי-כן אוהב את גופו יותר בלבד]. – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה – בענינו, "במחו" ותעלומות לבו" – משפיעה עליו,

להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי שטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבד", כי אין הוא זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא, אומרים בפרק זה (בו מדובר אודות זה שעובד כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו – הרי זה מהאהבה המסותרת בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מה"תבונה" – אהבה המתעוררת בו על-ידי התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה". וזה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, רמזו רז"ל באמרים: "מתחשבה מוכה הקדוש-ברוך-הוא מצרפה למעשה", – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, וזהו ליה למימר: – היה עליהם לומר: "מעלה עליו הכתוב כאלו עשה". – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע מחשבתו בפועל. מדוע,

בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במחו, ומהמחו נקלטת הבנה זו בלב – וזה יצר בו את ההחלטה: ואי לזאת, – ולכן, יאתה להן – ראוי לנפשו ולרוחו, להקבין – את הקב"ה, בכל לב ונפש ומאד, – בשלשת

הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דהיינו קיום התבונה במצות במעשה ובמחשבה, שהיא – "ובמחשבה", השגת ידיעת התורה – את ההבנה בתורה מקבלים בלבד המחשבה, בנזקק לעיל. – בפרקים הקודמים, שעל-ידי לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי, שמההתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות להתדבק בהקב"ה – ושאי אפשר להגיע לכך אלא על-ידי קיום מצוות ולימוד תורה – נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה על-ידי

קיום התורה והמצוות. הנה, כשמעמיק בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומחו, ופיו ולבו שוין, – ההחלטה הנוצרת בלב, באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדבור, שמקנים בן בפיו כפי אשר נגמר – הוחלט, בתבונת לבו ומחו, דהיינו להיות בתורת ה' תפצו ויהנה בה יומם ולילה בפיו, וכן תידם ושאר אברים מקיימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לבו ומחו – הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, הרי תבונה זו – כלומר, האהבה והיראה השכליות, שאי אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה – כי אם "תבונה", מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה, להיות להם בחינת מחין וחיות – שה"תבונה" תשמש להם כמוחין וחיות, ונדפין לפרחא לעילא, – כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שכן, כך נאמר ב"זוהר"², ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" – תורה בלי אהבה ויראה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה" מייצגת אהבה ויראה לבביות אמיתיות, כאלו עסק בהם – בתורה ובמצוות, בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, ממש אשר בהתגלות לבו [בהפיצה וחשיקה ותשוקה מרגשת בלב ונפשו הצמאה לה, מפני רשפי אש אהבתו שבלבו, בנזקק לעיל], – כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות לחיות ול"כנפים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף

2. תיקוני זהר תיקון י"ד. 3. קדושין מ, ב.

מִצְרָפֶן וּמַחְבְּרֵן לְבַחֲנִית הַמַּעֲשֶׂה; – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; וְהֵן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַחְשְׁבַת טוֹבָה", – הן רק "מחשבה טובה", בִּי אֵינֶן דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – יראה ואהבה, מִמֶּשׁ בְּהַתְגַּלּוּת לָבוֹ, בִּי אֵם בְּתַבּוּנָה מוֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לָבוֹ בְּנוֹכַר לְעִיל. – ומפני שהן

מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא"

הגדה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם: * (וְכִמּוֹ שֶׁבְּתוֹב

בְּיָדָהּ וְעֵין חַיִּים, ד'תְּבוּנָה" אוֹתִיּוֹת "בִּין וּבֵת", שֶׁהֵן – "בִּין" ו"בֵת" בעבודה, הֵם: דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ. – יראה ואהבה. וְלַפְעָמִים הַתְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לְחַיּוֹת מַחֲוֵן בְּנוֹקְבָא ד'זְעִיר אַנְפִּין, שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. – ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך מ'תבונה" להימשך ל"ד"א" (זעיר אנפין) – המושג הקבלי ל"מדות" – כמו שבאדם נמשך הכול מהשכל למדות – ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, ל"פעמים" הסדר הוא, שמ"בונה" נמשך ישר ל"מלכות" (בלי אמצעות ההעברה דרך "ד"א"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. וְהַמִּשְׁכָּל יִבִּין: – ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשה המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה – הוא עולם ההשגה – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם היצירה – על־ידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסתורות בלבו של כל אחד מישראל. אֲךָ צִירּוֹף זֶה – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מִצְרָפֶן תְּקַדּוּשׁ־דְּרַחֲמָא, בְּדִי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֶׂה

איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי "מצרפה למעשה"? ביטוי משמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? אֲלֵא הָעֵנִין, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, בִּי דְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ –

יראה ואהבה, שֶׁבְּהַתְגַּלּוּת לָבוֹ, הֵם הַמַּחְשְׁבִּים בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְהַחֲיוֹתם לְפָרְחָא לְעִילָא, – להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למזה: – בִּי הֵלֵב הוּא גַם בִּין 44 חֲמִיר, בְּשָׂאֵר אַבְרָם שֶׁהֵם בְּלִי הַמַּעֲשֶׂה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי

שה"תניא" אומר להלן: אֲלֵא שְׁחָא – הלב, פְּנִימִי וְחַיּוֹת לָהֶם, – לשאר האברים, וְלָכֵן יוֹכֵל לְהַתְלַבֵּשׁ בָּהֶם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים ויחד עם כך הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת־הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, לְחַיּוֹת לָהֶם גְּדִפִין – כנפיים, לְהַעֲלוֹתם. – להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת, שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. אֲךָ דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – היראה והאהבה, שֶׁבְּתַבּוּנָה מוֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לָבוֹ הַנוֹכַר לְעִיל – גָּבְהוּ דְּרַבְּרִיָּה לְמַעְלָה מַעְלָה מְבַחֲנִית הַמַּעֲשֶׂה, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם – לאהבה ויראה ה"שכליות", לְהַתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנִית מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְחַיּוֹת לָהֶם – למצוות, בְּחִינּוֹת מַחֲוֵן וְחַיּוֹת לְהַעֲלוֹת לְפָרְחָא לְעִילָא, – להעלותן ("לפרוח") למעלה, שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחדיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל־ידי כך להעלות את המצוות, אֵם לֹא שֶׁתְּקַדּוּשׁ־דְּרַחֲמָא

מספיק לו הדבר, להיות שלם, על ידן, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב.

בהקשר למזה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך,

והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי שהאדוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אוהביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

המצוות ועסק התורה הנעשים על ידי "מחשבה טובה" הנזכר לעיל, – אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", עד עולם הבריאה, מקום עלית התורה והמצוות הנעשים על ידי דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שכליים אשר בהתגלות לבו ממש. אבל

בלאו הכי – בלעדי זאת, נמי – גם כן, עולים –

התורה והמצוות, לעולם היצירה, על ידי דחילו ורחימו טבעיים – אהבה ויראה טבעיות, המסתירים בלב כל ישראל

בתולדותם, – לכל יהודי יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות המצוות לעולם היצירה, כמו שיתבאר לקמן באריכות: – כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על-כל-פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, כי אם בבחינת ה"תבונה",

יום שישי ד' שבט

– "בלבבך" – רגשות הלב באהבה ויראה, נגד החוש שלנו – לפיו לא כל כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, [והתורה היא נצחית], – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשנה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה

היה הדבר קל להם להגיע למדרגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור,

במוחש אנו רואים: שאין "קרוב מאד הדבר" להפך לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת, – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטייה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית – מתאוות העולם-הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם-הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאדם אינו יכול להיות "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם-הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. וכן שכתוב בנזמרא: "אטו יראה מלתא זוטרתא היא?" – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מלתא זוטרתא היא?" – "דמוה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו). ואם כך הדבר ביחס ליראה וכל שכן אהבה. – שכן, קשה יותר

פרק י"ז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', זאת כדי לשלוט ביצר-הרע. היראה תימנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר,

על-ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות במוחו ולבו – גם אז בכוחו, להחזיק אותו במדרגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו

למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב. וכן – במזה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על-ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחו להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, יובן מה שכתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיו ובלבבך לעשותו". – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה – "בפיו" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של "לבבך" במחשבה בלבד, אלא גם על עניני האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: דלכאורה, הוא

1. דברים ל, יד. 2. פתיחה לשער האהבה. 3. ברכות לג, ב. מגילה כה, א. 4. דברים י, יב.

להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרב מאד" הדבר? וְגַם אִמְרוּ רַ"ל⁵ דְּ"צַדִּיקִים - דְּיִקְא

- לָבָם בְּרִשְׁוֹתָם". - לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" - אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב בו, אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו,

תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? אֵלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ", - המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרב מאד בלבבך" - איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה - אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה). כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה.

ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" - דיבור, וממשיך "בלבבך" - מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" - מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך"

האמור כאן, הכוונה לאותה צורה שיש לה ענין ל"לעשותו", לקיום המצוות. רִוְצָה לִזְמַר, הַאֲהָבָה הַמְבִיאה לִידֵי עֲשִׂית הַמִּצְוֹת בְּלִבָּךְ, - הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק

שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, שֶׁהִיא "רְעִיּוּתָא דְּלִבָּא" - רצון הלב, שֶׁבְּתַעֲלֻמּוֹת לֵב, גַּם כִּי אֵינָה בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ כְּרִשְׁפֵי אִשׁ. - ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. וְדָבָר זֶה - לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קְרִיב מְאֹד" וְנִקְל לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מִן בְּקִרְקָדוֹ, כִּי מִחוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ, - גם אם אין לבו ברשותו, ויכול לְהַתְבַּנֵּן בּוֹ - במוחו, בְּכָל אֲשֶׁר יַחֲפִיץ, וּבְשִׁיתְבּוֹנֵן בּוֹ בְּגִדְלָת אֵין סוֹף בְּרוּךְ-הוּא - מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמִחוּ עַל כָּל פְּנִים, - אם לא בלבד, הַאֲהָבָה לַה' לְדַבְּקָה בּוֹ - בהקב"ה, כְּקִיּוֹם - עלידי קיום, מְצִיתוֹ וְתוֹרָתוֹ.

ליקוטי אמרים

דוקא לכם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצוות בלבד שהיא רעותא דלכא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצותיו ותורתו

שבת קודש ה' שבט

"לעשותו", אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות - כפי שיוסבר להלן: וְהַמֶּחֱ שְׁלִיט בְּטַבְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חֲלָל הַשְּׁמַמְאֵלִי שְׁבַלָב, - מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע, משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר

מכן - מחשבות רעות, וְעַל פִּי, וְעַל כָּל הָאֲבָרִים שֶׁהֵם כְּלִי הַמַּעֲשֶׂה. - המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, עלי-כל-פנים, תהיה

לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו - ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים, אִם לֹא מִי שֶׁהוּא רָשָׁע בְּאֵמָת, - לא "בינוני" הנקרא "כרשע" (כמוכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על הלב", כי אם אדרבה, בְּמִאֲמָר רַ"ל⁶ שֶׁ"הֲרִשְׁעִים

זוה - העיקר והתכלית של כָּל הָאָדָם, - לקיים מצוות וללמוד תורה, כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" בְּתִיבָה, - המצוות ניתנו לעשותן "היום", שֶׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דְּיִקְא - "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם הזה, האהבה להקב"ה כשלעצמה

איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם",

"וְלִמְחֹר - כלומר לעתיד לבוא, כו'", - יקבלו את השכר, בְּמֹו שְׁנֵתְבָאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. - דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת בעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך", איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם - זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי

5. בראשית רבה לד, י. 6. דברים ז, יא. 7. עירובין כב, א. 8. בראשית רבה לד, יא.

הם פְּרָשׁוֹת לָבֶם, – אין באפשרותם לשלוט על עצמם, כשמתעוררת תאוה בלבם, וְאֵין לָבֶם פְּרָשׁוֹתָם כָּלָל, – אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר

שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדרגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם

רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק". אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסוימת הלב, ב"בינונים", הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם כלל" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם אותו טבע מתולדתם – מסביר רבנו הזקן: וְזֶה עֵנֶשׁ עַל נֶדֶל וְעֵצֶם עֶזְנֵם. – כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר בהם שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? – והתשובה היא: וְלֹא דִבְרָה תוֹרָה כְּמַתִּים – אֵלּוּ שְׂפָתֵיהֶם קְרוֹיִם מַתִּים. –

9. תהלים נא, יח.

ליקוטי אמרים

הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם קרויים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת כינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על חטאיו כמ"ש בזהר על פסוק זכחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח המומאה דם"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפ' הרמ"ז שם]

אין התורה – בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים" שבחייהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר באן: "והנה עפה"ל ודהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהו"ר אפי' לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב ותוקפו) ע"י שבירת לבם כו". פי כְּאֵמֶת, אִי אֶפְשָׁר לְרַשְׁעִים לְהִתְחִיל לַעֲבֹד ה' – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה ויראה, כְּלִי שִׁיעָשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר תְּחִלָּה, לְשֹׁבֵר הַקְּלִפּוֹת, שָׁהֶם – הקליפות, שנוצרו

מהעבירות שלהם, כְּסֹף מִבְדִּיל וּמַחְצֵה שֶׁל בְּרִזָּל הַמִּפְסָקָת בֵּינֵם לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם, – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? – עַל יְדֵי שְׁבִירַת לְבָב וּמְרִירוֹת נַפְשׁוֹ עַל חֲטָאֵיו, – המרירות ושרון הלב – שוברים את הקליפות. כְּמֹז שֶׁכְּתוּב בְּזֹהַר עַל פֶּסוּק: "וְזָכַח אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה, לֵב נִשְׁבֵּר וְגו'", – קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – שְׁעַל יְדֵי לֵב נִשְׁבֵּר – נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַמִּטְמָא דְּסִטְרָא אַחְרָא [עֵינֵי שֶׁם פִּינְחָס דָּף רַמ וּפִרְשֵׁת וִיקְרָא דָּף ח וְדָף ה עֵמִיד א וּבְפָרֹשׁ הַרְמ"ז שָׁם]. – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום קרבן. מזה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? – שבירת רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זכחי אלקים – רוח נשברה". הרי, עליכ־לפנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם –

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו נתקבל מכתבו, ותקותי אשר מאז הוסיף אומץ בלימודו לעצמו בתורת הנגלה ובתורת החסידות ובעבודת התפלה, וכן בלימוד עם המושפעים שלו, להוליכם בדרך העולה בית א-ל ע"י הדרכה באור וחוסן חסידותי, ומהמבואר גם בנגלה החילוק בין טופח לטופח ע"מ להטפח, מובן שצריכה הוספה מיוחדת בעניניו שלו בשביל שתהיי ההטפחה כפי הדרוש, אבל כיון שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, בודאי שנותנים הכחות על זה, ולפום גמלא שיחנא.

בודאי שומר שלשת השיעורים הידועים בחומש תהלים ותניא, והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט.

יום ראשון

תהלים:

מפרק קלה
עד פרק קלט

יום שלישי

כח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.
תניא: ובוז יובן . . . תהי צדיק.

בספר החקירה (דרך אמונה) להצ"צ הנדפס – חסרים הרבה הגהות. הצ"צ חברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, ששם הי' צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.

יום שני

תהלים:

מפרק קמ
עד פרק קנ

יום רביעי

כט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ-קנ.
תניא: פרק טו, ובוז . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן [אנו פועלי יום אנו]. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה [להאיר את העולם באור תורה]. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען [אנשים יסודיים], אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

יום שלישי

תהלים:

מפרק א
עד פרק ט

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א-ט.
תניא: ובבינוני . . . "כא" מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש שי' או מתפללי נוסח אשכנז או נוסח פולין, ד' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל . . . ובפרט לגודל הענין של אמירת תהלים בצבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות . . . עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יוקבע בכל בהכ"נ מאיזה נוסח שיהי'.

יום רביעי

תהלים:

מפרק י
עד פרק יז

יום ששי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י-יז.
תניא: ובוז יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא" ["וארא" ה"רא-שמים"], והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשונו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש [בכל פעם היה זה אור חדש. והגיב אבא: ה'אור' הוא תמיד שווה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש].

שבת	ג שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות. תורה אור נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). הצ"צ במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר תורה אור הנדפס עתה . . . בו מאמרים רוב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבינו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חומשי התורה וחנוכה ופורים גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מ"ת בפ' יתרו וקצת לפסח בפ' ויקהל. וחלק השני אי"ה על ג' חומשי התורה ושה"ש ומועדים ור"ה ויוכ"פ . . . ושם המחבר נאה לו: שניאור כמו ואהבת בגימט' ב"פ אור . . . עכ"ל. – לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי ע"י מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם ביה"ד בקאפוסט אשר שם הדפיסו התו"א. בשנת תר"ח נדפס ח"ב בזיטאמיר ובשינוי השם "לקוטי תורה".		

יום ראשון	ד שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כג"כ. תניא: פרק יז. ובוה . . . "כג" מצותיו ותורתו. מצרים הוא לשון מיצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות הוא מה שנפש הבהמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפשה"א מתמצצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המיצר והגבול. והיינו דהשכל שבמות מאיר בלב במדות טובות בפועל ממש.		

יום שני	ה שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י. תהלים: כט"ד. תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם. א מענש דארף מרבה זיין אין זאָגען אותיות התורה (זאָגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטאַרקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.		

תרגום חפשי

על אדם להרבות באמירת אותיות התורה (לומר תהלים, לשנן משניות) – מתי והיכן שיכול, בכדי לחזק את קיום העולם, בכדי להציל את עצמו מחיבוט הקבר וכף־הקלע, ולזכות לכל הגילויים הנעלים ביותר.

יום חמישי

תהלים:

מפרק יח
עד פרק כב

יום ששי

תהלים:

מפרק כג
עד פרק כח

שבת קודש

תהלים:

מפרק כט
עד פרק לד

יום ראשון

הנאה לנשמה, מרגוע לגוף

פ"ט ה"א). כדברי חכמינו שהמריח ריח טוב מבלי לברך עליו, כאילו נהנה מקדשי שמים ומעל (ברכות לח).
על האמור ניתן לשאול: אודות ריח טוב אמרו (ברכות מג) שרק הנשמה נהנית ממנו, לא הגוף, ולכן מותר להריחו ביום הכיפורים. לפי זה, מדוע יש לברך עליו?
ההסבר לכך: נכון שהגוף לא נהנה מהריח, אבל סוף סוף הוא חודר לגוף ומרגיע אותו, ומבחינה זו פעולתו דומה לפעולת המזון (רמב"ם שם. לקו"ש יד ע' 149).
נקודה זו משתקפת היטב בדברי המהרש"א (שם). הוא כותב, כי היות שלבמה יש רק רוח חיים ולא נשמה, לכן למרות שיש לה חוש הריח, אין היא נהנית ממנו.

הלכות מעילה פרק ה, הלכה טז: קול ומראה וריח של הקדש - לא נהנין ולא מועלין.
אסור ליהנות מקולות הנגינה ומראות היופי שבמקדש, וכן מריח הקטורת אפילו לאחר שעלה העשן. אבל אם עבר ונהנה – לא מעל.
אלא שקיים הבדל בין קול ומראה ובין ריח: בקול ומראה אין מעילה כי אין בהם ממשות; ואילו בריח אין מעילה כי לאחר שעלה עשן הקטורת כבר נעשתה מצוותו, מה שאין כן אם נהנה מהריח בעת עליית העשן – מעל (פסחים כו).
וכן בברכות הנהנין: כשם שאסור ליהנות ממאכל או משקה קודם שיברך, כך אסור ליהנות מריח טוב בלי ברכה (הל' ברכות

יום שני

גם התבטלות וגם הבנה

מחמת ההבנה האישית. נקודה זו קיימת בכל המצוות, שכן כולן ציוריים של הקב"ה, ולפיכך יש לקיימן מתוך קבלת-עול והתבטלות. לאידך, גם ה'חוקים' נכתבו בתורה, ומשמעות הדבר שהרצון העליון של כל המצוות התלבש בחכמת הקב"ה. על ידי התלבשות הרצון בחכמת התורה, נוסף במצוות טעם והסבר. הרי לפנינו שילוב של חוקים ומשפטים:
את כל המצוות צריך לקיים בקבלת עול, מפני שהן רצון הבורא, ויחד עם זאת לדעת שיש להן טעם פנימי. כך נקיים גם את המשפטים בקבלת עול בה מקיימים חוקים, וגם את החוקים בחיות ותענוג בה מקיימים דברים המובנים בשכל.

[עפ"י קונטרס עניין של מצוות במשנתו של הרבין]

הלכות מעילה פרק ח, הלכה ח: ראו לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה... והקדימה תורה צונויה על החקים.
מצוות התורה נחלקות לשני סוגים: 'משפטים' – אלו שטעמן גלוי, ו'חוקים' – אלו שטעמן אינו ידוע. למעשה, המצוות המובנות בשכל עצמן נחלקות ל'משפטים' – מצוות שהשכל מחייב מצד עצמו, כמו איסור גניבה; ו'עדות' – שהשכל מסכים להם, כמו מצות השבת המהווה אות וזיכרון.
אם נדייק יותר, נגלה שגם המצוות השכליות הן בעצם 'חוקים', וגם במצוות העל-שכליות יש 'משפטים'.
הסבר הדברים:
גדר ה'חוקים' הוא שקיומן נעשה רק מפני גזירת המלך, ולא

יום שלישי

שליח להנחת תפילין - האומנם?

על גופו הגשמי של המשלח (רא"ש נדרים ב).
יש המחלקים בצורה אחרת: ניתן למנות שליח רק במצוות המהוות הכנה לתוצאה מסוימת, כמו מעשה קידושין הגורם שהאשה תיאסר על העולם. מה שאין כן הנחת תפילין אינה הכנה לשום דבר, שכן המצוה מתבטאת בעצם ההנחה (גנוי חיים מערכת חליצה ש).
הסבר נוסף: שליחות מועילה רק כאשר המשלח עושה את עיקר מעשה המצוה – כמו בקידושין, שהמשלח הוא שמקדש ומתחייב לאשתו – והשליח עוזרו להגשמתה. ואילו בתפילין, אין כאן השלמת פעולת המשלח אלא פעולת השליח לחוד (תור"ד קידושין מב).

הלכות קרבן פסח פרק ג, הלכה ב: האומר לשלוחו: צא ושחט עלי את הפסח... הרי זה שוחט.
אחד המקורות המלמדים כי אדם יכול למנות שליח שיעשה מצוה במקומו, זו ההלכה שלנו: אדם אחד שוחט את הפסח עבור יתר העם, ובכל זאת התורה מתייחסת לכך כאילו "שחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (קידושין מב).
השאלה היא, מדוע אם כן לא ימנה אדם שליח אשר יניח במקומו תפילין?
ההסבר הרווח לכך, שהמשלח יכול לתת את נחוץ לאחר, לא את גופו. לכן, שליחות מועילה רק במצוות האמורות להיעשות בנחוץ של המשלח, ולא בהנחת תפילין, שהרי מצוה זו מוטלת

יום רביעי

בין אנוס לפטור

שוחטים עליו.
מהי סיבת ההבדל, הלא בין כך ובין כך שניהם טמאים בהווה, וייטהרו עם השקיעה?
ויש לומר:
הרמב"ם לשיטתו (לעיל פ"ה ה"ב), כי מי שלא עשה פסח ראשון עקב אונס, חייב כרת אם לא עשה פסח שני, אך מי שלא עשהו עקב טומאה, פטור מכרת אף שלא עשה את השני.

הלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א-ב: הנוגע בנבלה... – הרי זה טמא, ושוחטין עליו... טמא מת שחל שביעי שלול להיות בארבעה עשר... – אין שוחטין עליו.
הרמב"ם מבדיל כאן בין סוגי הטמאים: טמא מת שיום טומאתו האחרון חל בערב פסח, ויהא טהור עם שקיעת השמש – אין שוחטים עבורו קרבן פסח, אלא נדחה לפסח שני; ואילו טמא שרץ שטבל, שאף הוא אמור להמתין לשקיעת השמש, כן

סא הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

מי שטמא בסוג טומאה שלא נתפרשה בכתוב, חל עליו חיוב הפסח, אלא שהוא אנוס מפני טומאתו. וכיון שאחרי השקיעה הוא יוכל לאוכלו, שוחטים עליו אף שזכיתו הוא טמא. לעומת זאת בטמא מת הכתוב פוטר במפורש מהקרבן הפסח, ולכן טומאתו העכשווית מפקיעה אותו לגמרי מהחיוב, למרות שבערב גם הוא יטהר.

[שניר ישר א. יב]

מכאן שלדעת הרמב"ם קיים הבדל מהותי בין פטור "טמא לנפש" לפטור של אנוס: האנוס, בעצם חל עליו חיוב פסח ראשון, אלא שבפועל אין הוא יכול לקיימו. וכיון שלא השלים את חיובו, חייב כרת. אבל מי שהיה טמא לא חל עליו מלכתחילה חיוב לעשות פסח ואין לחייבו כרת, אף שנמנע מעשיית פסח השני. וזה גם ההבדל בין טמא מת לטמא שרץ:

יום חמישי

מלך אינו שובר עצמות

את הבשר החוצה, שכן אז יש להתעכב עד שהשליח ישוב. ה'חנינוך' (מצוה טו-טז) טוען לעומתו שמטרת המצוות להזכיר את העובדה שיצאנו ממצרים כמו מלכים, בדרך חירות. כיון שכן, עלינו לנהוג בליל הסדר במנהג אדונים. זו הסיבה, לדעתו, לאיסור הוצאת הבשר: רק עניים מתלהבים בראותם בשר ורצים מיד להראותו לידידיהם, מה שאין כן מלכים רגילים בסעודה כזו ואינם חשים צורך להתגאות בכך בפני אחרים. ומכאן גם ההסבר לאיסור שבירת עצמות: בדרך כלל, רק אביונים המחפשים ברעבתנות אחרי כל פיזור בשר, שוברים את העצמות בכדי לאכול את הסחוס. אין זה מנהג מלכים, ובמילא לא מנהגינו בליל הסדר.

יום שישי

עליה לרגל מארצות-הברית

מסביר הצ"ח: הרמב"ם סבור כי גם מי שאין לו קרקע בארץ ישראל חייב בעליה לרגל, שכן דינו של רב אמי אינו מוסכם על הכל, ולדעת רב, הפסוק "ולא יחמוד איש את ארצו" נועד ללימוד אחר, ולא לפטור את מי שאין לו קרקע. הסבר מקורי יש ל'שפת אמת' (חגיגה ב) בשיטת רב אמי: מי שאין לו קרקע אכן פטור מלעלות לירושלים, אבל אם הוא כבר נמצא בירושלים, הציווי "ראה כל זכורך" חל גם עליו. אמנם, אדמו"ר הזקן בהביאו הלכה זו (א"ח תכט, א) דייק וכתב: "כל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות – עולת ראה וכו'". מכאן, שהדר בחו"ל פטור לא רק מלעלות לרגל, אלא אף מקרבנות הרגל.

שבת-קודש

כהן שתקף - מה דינו?

והכהן נחשב "מוציא מחברו", מפני שבתחילה הבהמה היתה בשרות ישראל. שורש המחלוקת נעוץ בשאלה כללית: בכל מקרה שיש ספק למי שייך ממון כלשהו, והדין שהמוציא מחברו עליו הראיה – האם מועילה תפיסה לאחר מעשה, או שלא. עם זאת, יש הטוענים כי במקרה שלנו קיימת סיבה מיוחדת להשאיר את הבכור בחזקת ישראל, שהרי בכל מקרה לישראל נתונה הזכות להחליט לאיזה כהן לתיתו. דברי הרמב"ם – ש"אם תפסו כהן אין מוציאין מידו" – עולים בקנה אחד עם שיטת רב המנונא.

[ראה אנציקלופדיה תלמודית, ערך בכור בהמה טהורה]

הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א-ב: ואין מוציאין מִמֶּנּוּ מִן הַחֲבוּרָה שֶׁיֵּאָכֵל בָּהּ . . . אִסּוּר לְשֹׁכֵר בּוֹ עֵצָם. בפרק זה אנו למדים אודות שתי מצוות ייחודיות לקרבן פסח: שלא להוציא את הבשר ממקום החבורה, ושלא לשבור שום עצם מהקרבן. על פניו, מצוות אלו הינן מקבוצת ה'חוקים', בחינת "חוקה חקתי ואין לך רשות להרהר אחריה". ואולם, רבים מהמפרשים מסבירים שטעם מצוות אלו להזכיר לנו את הדרך בה יצאנו ממצרים. וכאן התעוררה מחלוקת – על איזה פרט מיציאת מצרים מדובר? הרמב"ם מאריך בספרו 'מורה נבוכים' (ח"ג מו), שיש כאן זכר לעובדה שיצאנו ממצרים בחיפזון ובמהירות. לכן אין לשבור עצמות, שכן בעת חיפזון אין לכך פנאי; וכמו כן אין להוציא

הלכות חגיגה פרק ב, הלכה א: כָּל אֱלֹהֵי הָאָחֵז עֶשֶׂר, פְּטוּרִין; וְשָׂאֵר כָּל הָאֱנָשִׁים, חֵיבִין בְּרֵאִיָּה. האם מי שגר בארצות-הברית יתחייב לעלות לרגל כאשר ייבנה בית המקדש? ובכן, במסכת פסחים (ב,ב) מחדש רב אמי כי מי שאין לו קרקע בארץ פטור מלעלות לרגל, שנאמר "ולא יחמוד איש את ארצו בעלותו לראות את פני ה'", ומי שאין לו "ארץ" פטור מלעלות. לאור זאת כותב התוספות (שם ג,ב) שהדר בחוץ לארץ אינו חייב לעלות לרגל. הרמב"ם, לעומת זאת, אינו מזכיר דבר וחצי דבר בנושא, ואדרבה – הוא מונה את כל אלו שפטורים מעליה לרגל, ומשמיט את זה שאין לו קרקע בארץ.

הלכות בכורות פרק ב, הלכה ו: סָפֵק בְּכוֹר . . . אִם תִּפְסֹךְ בָּהּ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. סוגיית "תקפו כהן" הינה סוגיה ידועה בתלמוד. הרקע לדברים בציווי התורה, שאדם אשר נולד בעדרו בכור – הבכור קדוש, ושייך לכהן. אולם, במקרה שיש ספק אם הולד בכור, קובעת המשנה כי "המוציא מחברו עליו הראיה". במשמעות פסק המשנה חלוקת הדעות (ב"מ ט): רב המנונא מפרש שאם הבכור בידי ישראל אכן לא נוציא ממנו, אך במידה והכהן לקח בכוח ("תקף") את הבכור – לא נוציא אף ממנו. לדעתו, חזקת הבעלות עוברת למי שאוחז בפועל בספק הבכור. לעומתו סבור רבה כי תמיד ישראל מוגדר כבעל הבהמה,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ח טבת-ה' שבט ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות מעילה פרק ה

א. אחד המקדיש לבדק הבית [- הוצאות המקדש] דבר הראוי לבדק הבית, כגון אבן או קורה, או המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח, כגון ככשים ותורים, או המקדיש למזבח דבר הראוי לבדק הבית, כגון אבן או קורה, או המקדיש לזה ולזה דברים שאינם ראויין לא לזה ולא לזה, כגון המקדיש תרנגולין וחמץ וציר או קרקע, אפלו הקדיש אשפה מלאה וכל או עפר או אפר - מועלין בכלן משעה שהקדשו, עד שיפדו דברים הראויין להפדות. ב. כל קדשי בדק הבית, עם דברים שמועלין בהם מקדשי מזבח - מצטרפין זה עם זה למעילה; ואם נהנה בשונה פרוטה מכלן, מעל.

ג. אכל והאכיל חבירו, או נהנה ומהנה חבירו - אכילתו והנחת חבירו, או אכילת חבירו והנחתו - כלן מצטרפין למעילה; ואם נעשה מן הכל הנזה בפרוטה, מעל.

ד. המעילה מצטרפת לזמן מרבה. כיצד? נהנה היום מן הקדוש, ונהנה לאחר כמה ימים בהעלם אחד [- שלא נודע לו בנתיים על מעילתו הראשונה] - הרי אלו מצטרפין לפרוטה, ומעל.

ה. אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע; אבל הנהנה בקרקע עצמה או במחבר לה - לא מעל, אפלו פגם. כיצד? החורש שדה הקדש, או הזורע בה - פטור; נטל מאבקה ונהנה בו, ופגמה - מעל. הדש בשדה הקדש - מעל; שהאבק שלה מועיל לשדה, והרי נהנה באבק ופגם השדה. וכן אם חרש שדה הקדש כדי להעלות אבק לעשב שנתן בו, ונטל העשב - מעל. הדר במערת הקדש, או בצל אילן, או שובך של הקדש - אף על פי שנהנה, לא מעל; וכן המקדיש בית בנוי - הדר בו לא מעל. אבל המקדיש עצים ואבנים וכו' בהן בית - הדר שם מעל, כמו שיתבאר.

ו. גדולי הקדש מועלין בהן. כיצד? הקדיש שדה והוציאה עשבים, אילן ועשה פרות - מועלין בהן; אבל המקדיש את הבור ריקן ואחר כך נתמלא מים, הקדיש אשפה ואחר כך נתמלא זבל, שובך ונתמלא יונים - הואיל ואינן גדולי הקדש, אין מועלין בהן. וכף הזבל והפרש שבתצר הקדש - לא נהנין ולא מועלין; ומה יעשה בהן? ימכרו, ויפלו דמיהן ללשכה [- לקרבות]. מעין שהוא יוצא מתוך שדה הקדש - אסור להנות במים שיוצאין ממנו בתוך השדה; ונהנה לא מעל. יצאו המים חוץ לשדה - מותר להנות בהן. צרכה הגדלה בשדה הקדש - לא נהנין ולא מועלין. אילן של הדיוט הסמוך לשדה הקדש, ושרשיו יוצאין בתוך השדה - אם בינו לבין השדה עד שש עשרה אמה - הרי אותן השרשין שבתוך

השדה אסורין, ונהנה בהן לא מעל; הנה האילן רחוק יתר על שש עשרה אמה - הנהנה בהן מעל. אילן של הקדש הסמוך לשדה הדיוט, ושרשיו יוצאין בתוך השדה - אם הנה בתוך שש עשרה אמה, מועלין בהן; הנה רחוק יתר על שש עשרה אמה - אותן השרשין שבתוך שדה הדיוט, לא נהנין ולא מועלין.

ז. קן שבראש האילן של הקדש, שבעה אותו העוף מעצים ועשבים וכיוצא בהן - כל הקן, עם הביצים שבו, עם האפרוחים הצריכין לאמן - אין נהנין בהן; ונהנה לא מעל.

ח. המקדיש את היצר - מועלין בכלו, בין באילנות, בין בכל קן שבראש האילנות או שביניהם.

ט. גזברים ששפן [שייפו] עצי הקדש וקצצו אותן - מועלין באותן העצים הקטנים שחתכו בעת שקצצו; אבל אין מועלין לא בשפוי, ולא בנסרת, ולא בנכיה של עצים, והוא הגוף הקשה העגל שבתוך העץ הדומה לנבלת, שלא יצילח למלאכה.

י. המקדיש עבדו - אין מועלין בו, ולא בשערו, אף על פי שהוא עומד להגזז, מפני שהוא מחבר לו; וכל זמן שהוא מחבר, הולך ומשביח.

יא. הזורע פרות הקדש, פודה אותן בשעת זרען; ואף על פי שלא פדה - הרי הגדולים חלין, ואין מועלין בהן, ואין משלמין מהן קרן וחמש, וחיבין בחלה.

יב. שמרים של הקדש שנתן עליהן מים - ראשון ושני ושלשי, אסור להנות בו; ונהנה לא מעל. רביעי, מותר. כמה דברים אמורים? בקדשי בדק הבית; אבל קדשי מזבח - אף מרביעי ואילף, לעולם אסור.

יג. המקדיש תרנגולת למזבח - מועלין בה ובביצתה; הקדיש חמור למזבח - מועלין בה ובחלבה. הקדיש תורים לבדק הבית - מועלין בהן ובביציהן, כמו שבאנו. יד. כתנות כהנה שפלו - מועלין בהן כשאר קדשים; והתדשים - הואיל ונתנו להנות בהן, אין מועלין בהן.

טו. קדשי גויים - אם לבדק הבית הקדישו, מועלין בהן. ואם קדשי מזבח הן - אין בהן מעילה מן התורה, שנאמר בקרבנות: "דבר אל בני ישראל"; אבל אסור להנות בהן מדברי סופרים.

טז. קול ומראה וריח של הקדש - לא נהנין ולא מועלין. כמה דברים אמורים? בשריח הקטרת אחר שעלת התימרת; אבל אם הריח בקטרת כשתעלה תימרתה, מעל.

הלכות מעילה פרק ו

א. יש דברים שהאדם נהנה בהן ולא יפגמו - כגון המשתמש בכלי זהב טהור; ויש דברים שיפגמו - כגון בגדים, וכלי כסף ונחשת וברזל, וכיוצא בהן. ונהנה בשונה פרוטה מן הקדש שאינו מחבר בקרקע - אם נהנה

ו. בהמת קדשי קדשים שגפול בה מום - הואיל והיא עומדת לפדיון, הרי היא כקדשי בְּדָק הבית, שהוא קדשת דמים; ואם נתנה לחברו, וחברו לחברו - הראשון בלבד מעל.

ז. אמרו חכמים, שהנוטל אֶבֶן או קורה של הקדש, ונתנה לחברו - שניהן מעל; ואם נתנה לזה הגזבר שהיתה תחת ידו - הוא מעל, והגזבר לא מעל. ויראה לי, שאין אלו הדברים אמורים, אלא במועל בְּדוֹן - שהרי לא נתחלל הקדש. הנוטל פרוטה של הקדש על דעת שהיא שלו - לא מעל עד שיוציא אותה בחפציו, או עד שיתן אותה במתנה. נתנה לחברו - הוא מעל, וחברו לא מעל; שאין מועל אחר מועל בשאר הקדשות, כמו שבארנו. וכן כל פיוצא בזה.

ח. נטל אֶבֶן או קורה של הקדש - לא מעל, שהרי לא נהנה עדין. בנה אותה בתוך ביתו - מעל; נתנה על גבי חלון שבתקרה ולא חברה - לא מעל, עד שידור תחתיה בשונה פרוטה; שאין זו הנגה הנפירה.

ט. נטל פרוטה של הקדש ונתנה לבלן - אף על פי שלא רחץ - מעל, שהרי נהנה בהיותו רוחץ בכל עת שירצה. וכן אם נתנה לאחד מבעלי אֲמִנוֹת - מעל, אף על פי שעדין לא עשו מלאכתו.

י. קנה בה חפץ ולא משך - אם מן הגוי, מעל - שמעות קונות בגוי; ואם מישראל, לא מעל [שקנין ישראל במשיכה].

יא. המוציא מעות הקדש בצרכיו על דעת שהן חלין - אף על פי שלא הוציאן בְּדָבָר חל, מעל. כיצד? המביא חטאתו ואשמו ופסחו מן ההקדש, וכן מחסר בפרה שהביא בפירתו מן ההקדש - מעל; וכלן אין מועלין עד שיגזק הדם. לפיכך, המביא מנחות ונסכים ולחם תודה מן ההקדש - אף על פי שעבר עברה - לא מעל, שאין כאן זריקת דם לכפר עליו.

יב. נתן שקלו ממעות הקדש - כשיתרמו התרומה, ויקנו ממנה אפלו בהמה אחת ויגזק דמה - ימעל השוקל, שהרי חלקו באותה בהמה שגזק דמה.

יג. הפריש שקלו והוציאו בשאר צרכיו, בין הוא בין חברו - מעל. נתנו לחברו לשקלו על ידו, הלך ושקלו על ידו עצמו - אם נתרמה התרומה, מעל השוקל; שהתורם תורם על העתיד להנכות, כמו שבארנו בשקלים, וכאלו הגיע שקל זה ללשפה; ולפיכך מעל. ואם עדין לא נתרמה תרומה, לא מעל. ולעולם אין מועלין בשיירי הלשפה.

הלכות מעילה פרק ז

א. מי ששגג ולקח הקדש או מעות הקדש, ונתנו לשליח להוציאו בתורת חלין - אם עשה השליח שליחותו, המשלח הוא שמעל; ואם לא עשה שליחותו, אלא עשה השליח מדעת עצמו - השליח הוא שמעל. כיצד? בעל הבית שאמר לשלוחו: 'תן לי מאותו בשר לאורחין', הלך ונתן להם כפר, או שאמר לו: 'תן להם כפר', ונתן להם בשר, אמר לשלוחו: 'הבא לי מן החלון', והביא לו מן

בְּדָבָר שאין בו פגם, כגון שגשגמש בכלי זהב של הקדש - מעל. נהנה בְּדָבָר שיפגם - כגון שלבש בגדי הקדש, או בקע בקרדס - לא מעל, עד שיפגם בהקדש בשונה פרוטה באותו דבר עצמו שנהנה בו, ויתכפון להנאות, ויפגם וינהנה כאחת. נהנה בכחצי פרוטה ופגם בכחצי פרוטה, או שנהנה בשונה פרוטה ופגם בשונה פרוטה בְּדָבָר אחר, ולא נהנה במה שפגם ולא פגם במה שנהנה - הרי זה לא מעל; עד שיהנה בשונה פרוטה, ויפגם באותה הנגה בשונה פרוטה בְּדָבָר עצמו. כיצד? הרי שהתיר מטלית מבגד הקדש, ותרפה בכגדו ולבשה ונהנה בה בשונה פרוטה, והפסיד בכגד שהתירה ממנו בשונה פרוטה, ולא הפסיד במטלית כלום - הרי זה לא מעל; מפני שנהנה בְּדָבָר, ופגם בְּדָבָר אחר. וכבר בארנו שנהנה ומהנה חברו - מצטרף, ואפלו לזמן מרבה.

ב. קדשי קדשים התמימים שגפול מצטרף, כיון שנהנה בפרוטה - מעל, אף על פי שלא פגם; שהרי הן דומין לכוס של זהב, שאינו נפגם - שאין תלישת הצמר פוסלת אותם מלקרב. אבל אם נפל בהן מום - הואיל ולמכירה עומדין, ונהנה פוגמת דמיהן - לא מעל, עד שיהנה ויפגם בפרוטה. תלש מהן אחר שמתו - כיון שנהנה, מעל; שאין פגם למתו. ומעילה זו מדבריהם [של חכמים], כמו שבארנו.

ג. המועל בקדשי בְּדָק הבית - כיון שמעל בשגגה - נתחלל הקדש, וזה שיהנה אחריו פטור. מעל בְּדוֹן - הואיל ואינו חייב בקרבן מעילה - לא נתחלל הקדש, אלא הרי הוא בהיותו, ואם בא אחר ונהנה בו בשגגה, מעל. במה דברים אמורים? בשמעל בקדש, והוציאו בתורת חלין, ונהנהו לאחר; אבל אם נהנה בו ופגמו, ולא הקנהו לאחר - יש בו מועל אחר מועל.

ד. ואין מועל אחר מועל במקדשין, אלא בהמה וכלי תשמיש בלבד. כיצד? בקע בקרדס של הקדש, ונהנה בפרוטה ופגם, ובא חברו ובקע בו, ונהנה ופגם, ובא חברו ובקע בו, ונהנה ופגם - כלן מעל; נטל הקרדס ונתנו לחברו - הוא מעל, אבל חברו לא מעל. שמה ככוס של זהב ונהנה בפרוטה, ובא חברו ושמה ונהנה, ובא חברו ושמה ונהנה - כלן מעל; נטל הכוס ונתנו לחברו מתנה או מכר - הוא מעל, וחברו לא מעל. רכב על גבי החמור, ונהנה בפרוטה ופגם, ובא חברו ורכב עליו, ונהנה ופגם, ובא חברו ורכב עליו, ונהנה ופגם - כלן מעל; נתן החמור לחברו מתנה, או מכרו, או שקרו - הוא מעל, וחברו לא מעל. וכן המשאיל קרדס של הקדש - הוא מעל לפי טובת הנגה שבו, וחברו מתר לבקע בו לכתחלה; והוא הדין לבהמה.

ה. בהמת קדשי מזבח אינה פן, אלא יש בה מועל אחר מועל על כל פנים. כיצד? תלש מן החטאת, ובא חברו ותלש, ובא חברו ותלש - כלן מעל; וכן אם נתנה לחברו, וחברו לחברו - כלן מעל. ויראה לי שדין המנחות והעופות, והנסכים, וכלי שרת - בדין הבהמה; שכלן קדשת הגוף הן.

כלי כל שהוא ואומר: 'פרוטה של הקדש בכל מקום שהיא מחללת על זה'; ותעשה אותה פרוטה או הפלי הקדש, ויתר החנוני להשתמש בכל המעות. וכן פרוטה של הקדש שנתערכה בכל הכיס, או שאמר: 'פרוטה בכיס זה הקדש' - מחלל אותה, ואחר כך ישתמש בכיס; ואם הוציא ולא חלל - לא מעל, עד שיוציא את כל הכיס.

ז. אומר: 'כיס מכיסי הקדש', וישור משורי הקדש - מוצלין בכלן, ומוצלין במקצתן. ביצר עושה? מביא את הגדול שבהם ואומר: 'אם הקדש הוא, הרי זה הקדש; ואם לאו, ההקדש בכל מקום שהוא מחלל על זה'; ויהנה בקטן. ח. המוצל בפחות משנה פרוטה, בין בנדון בין בשגגה - משלם את הקרן, ואינו חייב חמש ולא קרבן. ויבא לי שאינו לוקה על פחות משנה פרוטה, אם היה מזיד.

ט. המפקיר מעות הקדש אצל בעל הבית, ונשתמש בהן והוציאן - בעל הבית מעל; שהרי אין לו רשות להשתמש בהן, ובצל הפקדון לא הרשהו.

י. הפקידן אצל שלחני או חנוני, ולא היו חתומין ולא קשורין קשר משנה - הואיל ויש לו רשות מן הדין להשתמש בהן - אם הוציאן, שניהן פטורין: בעל הפקדון פטור - שהרי לא אמר לו 'השתמש בהן'; והחנוני פטור - מפני שאינו קשורין קשר משנה ולא חתומין, וכאלו השתמש ברשות.

יא. האשה שהכניסה [בנישואיה] מעות של הקדש לבעלה, או שהקדיש מורישתה ומת ונפלו לה הקדשות בירשה - לכתוביה בעל המעות בחפציו, ומעל.

יום שני

הלכות מעילה פרק ח

א. הפוצלין שהן עושין בהקדש - אף על פי שפסקו עמהן מזונות, לא יאכלו מגורגרות של הקדש; ואם אכלו, מעלו; אלא ההקדש נותן להן דמי מזונות.

ב. הדש בכרשיני [מאכל בהמה] הקדש - הרי זה חוסם את הפרה, שנאמר: "לא תחסם שור בדישו", דיש הראוי לו.

ג. אין מחללין את ההקדש על המלאכה, אלא על המעות. ביצר? אפן שעשה מלאכה בהקדש במנה - אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו, עד שמחללין אותו על המעות; ואחר שיעשו חלין, נותנין אותו לאפן בשכרו - אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו הבהמה מתרומת הלשכה.

ד. כשבונים במקדש, אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש, ולא בונים את הבנין על דעת שהוא קדש, אלא בונים הכל מן החל; וגרה שמא יהנה בצל הבנין, או ישען על אבן או קורה בשעת מלאכה. ואחר שישלם הבנין, מחללין מעות ההקדש על הבנין. ואם צרכו הגזפרין לעצים לקדש לאותו היום בלבד - לוקחין אותן ממעות הקדש, שהרי אינן מתאחרין ימים, כדי שנהשו להן שמא ישען אדם עליהן וימעל.

ה. כשפוסקין עם האפנין לבנות במקדש ובעזרות -

המגדל, או שאמר לו: 'הבא מן המגדל', והביא מן החלון - השליח מעל; וכן כל פיוצא בזה. הלך השליח והביא מן החלון, כמו שאמר לו - אף על פי שאמר השולח: 'לא היה כלבי שביא אלא מן המגדל' - בעל הבית מעל, שהרי עשה שליחות מאמרו, ודברים שבלב אינן דברים. ואפלו היה השליח חרש או שוטה או קטן, שאין להן שליחות - אם עשו כמאמרו, בעל הבית מעל; ואם לא עשו שליחותו, בעל הבית פטור. אומר לשלוחו: 'תן לאורחי תתיכה של בשר', הלך השליח ואמר להן: 'טלו שמים שמים', בעל הבית מעל, שהרי נעשה דברו; והשליח פטור, מפני שהוא מוסיף על שליחות בעל הבית, ולא עקר את השליחות. אבל אם אמר להן השליח: 'טלו שמים שמים מדעתי' - שניהן מעלו. נטלו האורחים שלש שלש - אף האורחין מעלו, מפני שכל אחד מהן עשה שליחות חבירו והוסיף מדעתו; נמצא חבירו חייב לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות, והוא חייב על זה שהוסיף מדעתו.

ב. במה דברים אמורים? בשערי התתיכות מקדשי בך הבית [רכוש המקדש]. אבל אם היה בשר עולה וכיוצא בו, לא מעל אלא האוכל בלבד; שהרי הוא חייב באסור אחת [אכילת עולה], יתר [בנוסף] על המעילה; ובכל התורה בלה אין שליח לדבר עברה, אלא במעילה לבדה שלא יתעבר עמה אסור אחר.

ג. הנותן פרוטת הקדש לשלוחו, ואמר לו: 'הבא לי בחציה גרות ובחציה פתילות', הלך והביא לו בכלה גרות, או בכלה פתילות, או שאמר לו: 'הבא לי בכלה גרות, או בכלה פתילות', הלך והביא בחציה גרות ובחציה פתילות - שניהם פטורין; בעל הבית לא מעל, שהרי לא נעשית שליחותו בפרוטה; והשליח לא מעל, שהרי לא עקר שליחותו בפרוטה. אבל אם אמר לו: 'הבא לי בחציה גרות ממקום פלוני, ובחציה פתילות ממקום פלוני' - והלך והביא גרות ממקום פתילות, ופתילות ממקום גרות - השליח מעל.

ד. נתן לו שתי פרוטות ואמר לו: 'הבא לי אתרוג', והלך והביא לו בפרוטה אתרוג ובפרוטה רמון - השליח מעל, ובעל הבית פטור; שהרי שלחו לקנות לו אתרוג ששנה שתי פרוטות; לפיכך אם היה האתרוג שהביא לו בפרוטה שנה שתי פרוטות - שניהן מעלו.

ה. השולח פרוטה ביד שלוחו לקנות לו בה חפץ, ונזכר בעל הבית שהיא הקדש קדם שתגיע ליד החנוני - השליח מעל, שהוא שוגג, ובעל הבית כבר נזכר, ואין המזיד חייב בקרבן מעילה, כמו שבארנו. נזכר אף השליח וידע שהיא הקדש קדם שתגיע לחנוני - שניהן פטורין מקרבן מעילה, והחנוני חייב כשיצא [וכשישתמש בו]; אותה פרוטה שנתערכה במעותיו - שהרי הוא שוגג. הודיעו לחנוני שפרוטה שנתן לו הקדש - שלשפתן פטורין, ונתפס המקח להקדש.

ו. וכיצד נעשה כדי להציל החנוני מן החטא, עד שיהיה מתר להשתמש בכל המעות? נוטל פרוטה של חלין או

תשעה עשר פרקים; הלכות תמידין ומוספין, עשרה פרקים; הלכות פסולי המקדשין, תשעה עשר פרקים; הלכות עבודת יום הכפורים, תשעה עשר פרקים; הלכות מעילה, שמונה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

תכון תפילתי קטרת לפניך, משאת כפי מנחת ערב.

ספר תשיעי והוא

ספר הקרבנות

הלכות קרבן פסח

יש בכללן שש עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשחט הפסח בזמנו; (ב) שלא לזבח אותו על הקמץ; (ג) שלא תלין אמוריו; (ד) לשחט פסח שני; (ה) לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בליל חמשה עשר; (ו) לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחדש השני; (ז) שלא יאכל נא ומבשל; (ח) שלא יוצא מבשר הפסח חוץ לחבורה; (ט) שלא יאכל ממנו משמד; (י) שלא יאכל ממנו לתושב או שכיר; (יא) שלא יאכל ממנו ערל; (יב) שלא ישבר בו עצם; (יג) שלא ישבר עצם בפסח שני; (יד) שלא ישאיר ממנו לבקר; (טו) שלא ישאיר מפסח שני לבקר; (טז) שלא ישאיר מבשר חגיגת יום ארבעה עשר עד יום שלישי. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות קרבן פסח פרק א

א. מצות עשה לשחט הפסח בארבעה עשר לחדש ניסן, אחר חצות; ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים בלבד, וזכר בן שנה. ואחד האיש ואחד האשה חביבין במצוה זו.

ב. ומי שבטל מצוה זו בנדון, ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב, והוא לא טמא, ולא בדרך רחוקה [מבית המקדש] - הרי זה חייב כרת; ואם בטלה בשגגה, פטור.

ג. אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה, כשאר הקדשים; אף בשעת החרב הקמות - [כשהיה מותר להקריב בכל מקום], לא היו מקריבין את הפסח בכמת [מזבח] יחיד אלא בכמת צבור. ומי שהיה מקריבו בכמת יחיד - לוקה, כאלו הקריבו בשוק, שנאמר: "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה לשוחט בכמת יחיד, אפלו בשעת החרב הקמות.

ד. שחיטת הפסח - אחר חצות; ואם שחטו קדם חצות, פסול. ואין שוחטין אותו אלא מאחר [קרבן] תמיד של בין הערבים; אחר שמקטירין קטרת של בין הערבים, ואחר שמטיבין את הנרות, מתחילין לשחט את הפסחים, עד סוף היום. ואם שחטו אחר חצות, קדם תמיד של בין

פוסקין עמהן כף וכף אמה בכף וכף סלע, באמה בת עשרים אצבע; וכשמושהין [כשמודיים] להן מה שבנו, מושהין ומחשבין להן באמה גדולה בת עשרים וארבע אצבעות - כדי שלא יבואו לידי מעילה, מפני שאין מרדקין במשיחה.

ו. תנאי בית דין, שיהיו הכהנים גאותין [משתמשים] במלח ובעצים, באכילת קרבנות שאוכלין בחלקן; אבל לא יתנו מלח המקדש בחלין שלהן.

ז. מלח שעל גבי האבר - מועלין בו; שעל גבי הכבש ושעל ראש המזבח - אין מועלין בו.

ח. ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה, ולידע סוף ענינה כפי כחו. ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עלה - אל יהי קל בעיניו; ואל יחרס לעלות אל ה', פן יפרץ בו. ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החל.

בוא וראה, כמה החמירה תורה במעילה; ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר, כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדרבים בלבד - נתקדשו, וכל הנוהג בהן מנהג חל - מעל בה, ואפלו היה שוגג צריך בפירה, קל וחמר למצוות שחקק לנו הקדוש ברוך הוא - אל יבעט אדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על ה', ולא יחשב בהן מחשבתו בדרבי החל. הרי נאמר בתורה: "ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם", ואמרו חכמים לתן שמירה ועשיה לחקים כמשפטים; והעשיה ידועה, והיא שיעשה החקים; והשמירה, שיהיה בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים. והמשפטים, הן המצוות שטעמן גלוי, וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה, כגון אסור גזל ושפיכות דמים וכבוד אב ואם; והחקים, הן המצוות שאין טעמן גלוי. אמרו חכמים: חקים שחקקתי לך, ואין לך רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו בהן, ואמות העולם משיבין עליהן - כגון אסור בשר חזיר, ובשר בחלב, ועגלה ערופה, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח. וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים [אפיקורסים] והגוים שהיו משיבין על החקים; וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קצור דעת האדם, היה מוסיף דבקה בתורה, שנאמר: "טפלו עלי שקר, וידים; אני - בכל לב אצר פקודיך", ונאמר שם בענין: "כל מצותיך אמונה; שקר רדפוני, עזרני". וכל הקרבנות כלן מפלל החקים הן. לפיכך אמרו חכמים, שאף על עבודת הקרבנות העולם עומד - שבפשיטת החקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא; והקדימה תורה צווייה על החקים, שנאמר: "ושמרתם את חקתי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".

ברוך רחמנא דסיען. נגמר ספר שמיני, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, חמשה ותשעים פרקים: הלכות בית הבחירה, שמונה פרקים; הלכות כלי המקדש, עשרה פרקים; הלכות ביאת המקדש, תשעה פרקים; הלכות אסורי מזבח, שבעה פרקים; הלכות מעשה הקרבנות,

ומפשיטין את כלו, וקורעו [- את בטנו], וממחה [מנקה] את קרביו [מעיו], עד שמסיר מהן הצואה והפגש [זוהמה]; ומוציא את האמורין, ונותן בכלי, ומולחן, ומקטירן הכהן על גבי המזבח. וביצד תולין ומפשיטין? מסמרות של ברזל היו קבועין בפתלים וכעמודים, שבהם תולין ומפשיטין; וכל מי שלא מצא מקום לתלות, מקלין דקין חלקין היו שם, מניח על כתפו ועל כתף חברו, ותולה ומפשיט.

טו. שלמו [סיימו] מלהקריב, פותחין דלתות העזרה, ויוצאת פת הראשונה, ונכנסה שניה; יוצאת שניה, ונכנסה שלישית. כמעשה ראשונה, כך מעשה שניה ושלישית.

שלמה פת שלישית ויוצאת, ורוחצין את העזרה.

טז. חל ארבעה עשר להיות בשבת - כמעשהו בחל, כך מעשהו בשבת. ורוחצין את העזרה בשבת; שאין אסור שבות [- איסור מדברנין] במקדש, אפלו בדבר שאינו צריך עבודה. אסור שבות - במקדש, הותר הוא.

יז. אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו לביתו בשבת; אלא פת הראשונה - יוצאין בפסחיהן, ויושבין בהר הבית; והשניה - יוצאין בפסחיהן, ויושבין בחיל [- בין העזרה להר הבית]; והשלשית - עומדין במקומן בעזרה. ושוהין הכל עד מוצאי שבת, והולך כל אחד בפסחו לביתו.

יח. שחיטת הפסח, וזריקת דמו, ומחוי קרביו, והקטר חלקיו - דוחין את השבת; שאי אפשר לעשותן קדם השבת - שהרי קבוע לו זמן, שנאמר: "במועדו". אבל הרפכתו [ברשות הרבים], והבאתו מחוץ לתחום [- אלפיים אמה מחוץ לעיר], וחתכת יבלתו [שהיא מום] בכלי - אינן דוחין את השבת, שהרי אפשר לעשותן קדם השבת. ואם יכול לחתך יבלתו בידו בשבת, חותך; ואם היתה יבשה, חותכה אפלו בכלי - שאין שבות במקדש כלל. וכן צליתו, והדחת קרביו - אינן דוחין את השבת, שהרי אפשר לעשותן לאחר השבת.

יט. שכח ולא הביא סבין, לא יביאנה בשבת; אלא נותנה בין קרני הכבש, או בצמרו, ומכישו עד שמביאו לעזרה, ומקדישו שם [- את הקרבן]. ואף על פי שהוא מחמר [- מנהיג בהמה עם משא] בשבת - מחמר בלאחר יד הוא [- לא בדרך הרגילה]; ומפני המצוה, מותר. במה דברים אמורים? בשלא הקדיש פסחו עדין, ולא אמר 'זה פסח'; אבל אם הקדישו - לא יביא סבין עליו, מפני שהוא עובד בפקדשים. ומפני מה התירו להקדיש פסחו בשבת? הואיל וקבוע לו זמן, מותר להקדישו בשבת; וכן מקדיש אדם [קרבן] חגיגתו ביום טוב, ואינו חושש.

כ. השוחט את הפסח, ונמצא בעל מום, או טרפה - הרי זה שוחט אחר, בין בחל בין בשבת; אפלו מאה זה אחר זה - שוחט והולך, עד שיכשר אחד, או עד שתחשף וידחה לשני - שהרי אנוס הוא.

הלכות קרבן פסח פרק ב

א. אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו [- החבורה שהשתתפה בו], שנאמר: "תכסו על השא" - מלמד, שהן

הערבים - פשר; ויהיה אחד ממרס [מעורבב שלא יקרוש] בדם הפסח, עד שיזרק דם התמיד, ואחר כך יזרק דם הפסח אחריו; ואם נזרק דם הפסח קדם דם התמיד, פשר. השוחט את הפסח בזמנו, והיה לו פזית חמץ ברשותו - לוקה, שנאמר: "לא תזבח על חמץ דם זבחי" - שלא יזבח הפסח, והחמץ קיים. אחד השוחט, ואחד הזורק את הדם, ואחד המקטיר את האמורין [אברים] - אם היה ברשות אחד מהן, או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה, פזית חמץ בשעת הקרבנות - הרי זה לוקה, והפסח פשר.

ו. דם הפסח, טעון שפיכה [- ולא זריקה] כנגד היסוד [בטיט המזבח]. ואחר ששופכין דמו - מפשיטין אותו, וקורעין את בטנו, ומוציאין את אמוריו, ומקטירין אותן חלקין, כל זבח וזבח לבדו. ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו, ויוצא לביתו לירושלים, וצולהו, ואכלו לערב. המניח אמורין, ולא הקטירן עד שלגו [עד הבוקר] ונפסלו בלינה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא ילין חלב חגי עד בקר". ואף על פי שעבר - אינו לוקה; לפי שאין בו מעשה.

ח. מקטירין חלבי פסחים כל הלילה, עד שיעלה עמוד השחר. במה דברים אמורים? בשחל ארבעה עשר להיות בשבת - שהרי חלבי שבת קרבי ביום טוב; אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחל, אין מקטירין חלבי חל ביום טוב. **ט.** הפסח נשחט בשלש כפות, שנאמר: "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" - קהל, ועדה, וישראל. ואין פותחין משלשים בני אדם בכל פת ופת.

י. היו הכל חמשים - נכנסין בתחלה שלשים, ושוחטין; ויוצאין עשרה, ונכנסין עשרה; וחוזרין ויוצאין עשרה, ונכנסין עשרה.

יא. היו פחות מחמשים - אין שוחטין את הפסח, לכתחלה. ואם שחטו כלן בבת אחת, פשר. ביצד נשחט? נכנסה הפת הראשונה עד שתתמלא העזרה, ונועלין דלתות העזרה, ומתחילין לשחט את פסחיהם. וכל זמן שהם שוחטין ומקריבין, קוראין הלויים את ההלל. אם גמרו את ההלל, ועדין לא שלמה הפת מלהקריב - שונין [קוראים שוב]; ואם שנו, ולא שלמו להקריב - משלשין. ומעולם לא שלשו.

יב. על כל קריאה וקריאה, תוקעין שלש תקיעות בתצוצרות - תקיעה ותרועה ותקיעה; הואיל ואין לו [- לפסח] נסכים לתקע בשעת נסוף, תוקעין בשעת שחיטה. **יג.** הכהנים עומדים שורות שורות, ובידיהם מזרקי כסף ומזרקי זהב, שונה שפלה כסף - כסף, ושונה שפלה זהב - זהב; ולא היו מערביין, כדי שיהיה להם נואי. ולא היו למזרקין שולים [ישרות], כדי שלא יניחום ויקרש הדם. **יד.** שחט השוחט, וקבל הכהן - נותנו לחברו, וחברו לחברו, כדי שיתעסקו רבים במצוה, עד שיגיע הדם אצל כהן הקרוב למזבח; שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד, ומקבל מזרק אחד מלא, ואחר כך מחזיר את הריקן. ותולין

ושפחתו העבדים, ושחטו הם לעצמן - אין לה מחוי גדול מזה, ואינן יוצאין אלא בשל עצמן.

יא. האשה שהיא בבית בעלה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל מכל בעלה. היתה נחפזת לילף לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנשואיה בדרך כל הבנות, ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל מכל אביה; מכאן ואילף, תאכל ממקום שהיא רוצה - והוא, שתברר לה מקום שתדע בשעת שחיטה. וכן יתום ששחטו עליו אפיטרופין [האחראי עליו], יאכל ממקום שהוא רוצה. במה דברים אמורים? ביתום קטן; אבל גדול - נעשה כממנה עצמו על שני פסחים, והממנה עצמו על שני פסחים, אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון.

יב. עבד של שני שתפין [ושניהם שחטו עליו] - בזמן שמקפידין זה על זה, לא יאכל מכל שניהם; ואם אינן מקפידין, ממקום שירצה יאכל.

יג. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - לא יאכל לא מכל רבו ולא מכל עצמו, עד שיעשה בלו בן חורין.

יד. עד כמה נמנין על הפסח? עד שיהיה בו פזית לכל אחד ואחד. ונמנין עליו ומושכין את ידיהן ממנו [יוצאים מהשותפות], עד שישחט; כיון שנשחט - אינו יכול למשך את ידו, שהרי נשחט עליו. נמנו עליו, וחרו אחרים ונמנו עליו - ראשונים שיש להם פזית - אוכלים, ופסחים מלעשות פסח שני; ואחרונים שרבו [שנוספו] עד שלא נמצא בו פזית לכל אחד - אינן אוכלין, וחיבין לעשות פסח שני.

טו. הממנה אחרים עמו על חלקו, ולא ידעו בהם בני החבורה - הרי בני החבורה רשאים לתן לו חלקו אחר שיצלה בעת האכילה, ובני החבורה אוכלין משלהם, והוא אוכל חלקו עם האחרים שממנה עליו, חבורה שניה. וכן בני חבורה שהיה אחד מהן גרגרן [זולל] - רשאים להוציאו מהם, ונותנין לו חלקו, ויאכלו בחבורתו; ואם אינו זולל, אינן רשאים לחלק.

יום שלישי

הלכות קרבן פסח פרק ג

א. האומר לעבדו: 'צא ושחט עלי את הפסח' - אף על פי שדרך רבו לשחט טלה בכל שנה, והלה ושחט עליו גדי, או שהיה דרכו לשחט גדי, והלה ושחט עליו טלה - הרי זה יאכל ממנו; שהרי לא פירש ואמר לו: 'שחט לי ממין פלוני'. הלה ושחט גדי וטלה - אינו אוכל משניהן, אלא יצאו לבית השרפה; שאין נמנין על שני פסחים. ואם היה מלך או מלכה, ואמר לעבדו לשחט עליו, ושחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון, משום שלום מלכות.

ב. האומר לשלוחו: 'צא ושחט עלי את הפסח', וקבע לו גדי או טלה, ושכח מה אמר לו - הרי זה שוחט גדי וטלה ואומר: 'אם גדי אמר לי, גדי שלו וטלה שלי'; ואם טלה אמר לי, טלה שלו וגדי שלי; שכח השולח מה אמר לו, שניהם יצאו לבית השרפה. ואם שכח השולח קדם שיזרק

מתמנין עליו כשהוא חי. ואלו המתמנין, הן הנקראין 'בני חבורה'.

ב. ויחיד ששחט את הפסח לעצמו - כשר; והוא, שיהיה ראוי לאכל את פלו. ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד, שנאמר: 'יעשו אתו'.

ג. אין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכל. היה אחד מבני חבורה קטן, או זקן, או חולה - אם יכול לאכל פזית, שוחטין עליו; ואם לאו, אין שוחטין עליו, שנאמר: "איש לפי אכלו", עד שיהיה ראוי לאכל. אפלו חבורה של מאה, ואין כל אחד מהן יכול לאכל פזית - אין שוחטין עליהם.

ד. אין עושין חבורה נשים ועבדים, או קטנים ועבדים - מפני קלות שתהיה ביניהן; אבל עושין חבורה בלה נשים, אפלו בפסח שני, או בלה עבדים. ושוחטין על הקטנים, שיהיו מכלל בני חבורה - לא שתהיה חבורה בלה קטנים, שאינן בני דעת [ויויתרו ממנו]. וכן אין עושין חבורה בלה חולים או זקנים או אוננים [מת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר], אף על פי שפלגן יכולין לאכל - הואיל ואכילתן מעוטה; שמא ישאירו הפסח, ויביאווהו לידי פסול. ואם עברו ושחטו על חבורה זו, כשר. וכן אין עושין חבורה בלה גרים - שמא ידקדקו [יחמירו] בו, ויביאווהו לידי פסול; ואם שחטו עליהם, כשר.

ה. שחטו [וכיון] שלא למנוייו, או למי שאין כל אחד מהן יכול לאכל פזית, או ששחטו לערלים [יהודים שלא נישואו] או לטמאים - פסול. שחטו [בשיתוף] למי שיכול לאכל ולמי שאינו יכול לאכל פזית, למנוייו ושלא למנוייו, למולים [נמולים] ולערלים, לטהורים ולטמאים - כשר; שאלו הראויין לו, אוכלין בהלכה; והאחרים, כאלו לא חשב עליהם.

ו. שחטו למולים, וזרק דמו לשם מולים וערלים - פסול; שהזריקה חמורה, שהוא עקר הקרבן. שחטו למולים, שיתכפרו בו ערלים - פסול, שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה. שחטו לאוכליו, לזרק דמו שלא לאוכליו - הפסח כשר; ואין אדם יוצא בו ידי חובתו, לפי שאין מחשבת אוכלין בזריקה.

ז. מי שהוא בריא בשעת שחיטה, וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה, ובריא בשעת זריקה - אין שוחטין וזורקין עליו; עד שיהיה בריא משעת שחיטה, עד שעת זריקה.

ח. שוחט אדם על ידי [עבור] בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הנענעים, בין מדעתן, בין שלא מדעתן. אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים, ולא על ידי עבדו ושפחתו העבדיים, ולא על ידי אשתו - אלא מדעתן; ואם שחקו ולא מחו, הרי זה מדעתן.

ט. שחט על ידי בנו ובתו הקטנים, ועל ידי עבדו ושפחתו הנענעים, והלכו ושחטו הן לעצמן - יוצאין בשל רבם [אדום].

י. שחט על ידי אשתו ובנו ובתו הגדולים, ועבדו

חבורה לחבורה האחרת, וכך הם מתנים ואומרים; ואחר כך שוחטין.

ח. שנים שנתעברו פסחיהם - זה לוקח לו פסח אחד מן התעברות, וזה לוקח לו אחד, וזה ממנה עמו על פסחו אחד מן השוק, והאחר ממנה עמו אחד מן השוק, כדי שיהיו שתי חבורות; ואחר כך יבוא אחד משניהם אצל אלו, ויבוא אחד מאלו אצל האחר, ומתנה כל אחד מהן עם חברו שבא אצלו מחבורה שניה ואומר: 'אם שלי הוא פסח זה, ידיר משוכות משלך, ונמנית על שלי; ואם שלך הוא, ידי משוכה מפסח שלי, ונמנית על שלך'. ונמצא שלא הפסידו כלום.

ט. חמשה (חבורות) שנתעברו עורות פסחיהם, ונמצא יבלת (שהיא מום) בעור אחד מהם - כלם יצאו לבית השרפה; ואם נתעברו קדם זריקת דמים, חזרין בפסח שני. נתעברו אחר זריקה, פטורין מלעשות פסח שני; שאם הקריבו פסח שני, נמצא זה שקרב בראשון - בפסח ראשון קרבן פסח - שלא בו היתה היבלת] מביא חזין לעזרה - [שהפסח שני שלו - חול הוא]; ואם נמנו כלם על פסח אחד - [ב' פסח שני], נמצא נשחט שלא למחב, וזה כמי שנשחט שלא למנניו; ואם התנה כל אחד מהם ואמר: 'אם אינו פסח יהיה שלמים', דם הפסח [דינו] בשפיכה ודם השלמים בזריקה, והנתינת בזריקה לא יתן אותן בשפיכה לכתחלה. לפיכך פטורין מפסח שני.

הלכות קרבן פסח פרק ד

א. כבר נתבאר בהלכות פסולי המקדשין, שהפסח אינו נשחט אלא לשם פסח ולשם בעליו, ואם שחטו במחשבת שנוי השם [שלא לשם הפסח או בעליו], פסול. השוחט את הפסח על בני חבורה, ואמר להם לאחר זמן: 'אותו הפסח ששחטתי עליכם, שלא לשמו שחטתי' - אם היה נאמן להם, סומכין על דבריו; ואם לאו, שורת [מן] הדין שאינו נאמן, והרועה להחמיר על עצמו, הרי זה משבח, ויביא פסח בשני.

ב. בשר הפסח שנטמא, ונודע לו קדם זריקה - אף על פי שהאמורין [האברים הנקורבים] טהורין, לא יזרק את הדם; שאין הפסח בא אלא לאכילה. ואם זרק [הדם], לא הרצה [לא התקבל]. ואם לא נודע לו עד שזנרק הדם - הרצה; שהציץ [של הכהן הגדול] מרצה על שגגת הבשר שנטמא, ואינו מרצה על הודון. נטמאו מקצת האברים - שזרף את הטמאים, ואוכל את הטהורים. נטמאו האמורים, והבשר קים - זורק את הדם, והבשר נאכל לערב. נטמאו הבצלים אחר שנשחט, לא יזרק את הדם; ואם זרק, לא הרצה. לפיכך חזרין בפסח שני, שאין הציץ מרצה על טמאת הגוף [- האדם], אלא אם נטמא בטמאת התהום [- טומאה שקיומה אינה ידועה לאיש], כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש.

ג. הפסח שיצא מירושלים, או שנטמא בארבעה עשר [בניסון] - ישרף מיד; נטמאו הבצלים או מתו או משכו

הדם, חזרין לעשות פסח שני; שכח אחר שזנרק הדם, פטורין מלעשות פסח שני. וכן הדין באומר לעבדו: 'צא ושחט עלי', וקבע לו, ושכח העבד מה שאמר לו רבו; והוא [בנאמיו], שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה, ויאמר לו: 'שחט שניהם כדי שתשחט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד מהן שלך על מנת שלא יהיה לרבך בו כלום'; אם עשה הרועה כן, אחר כך יהיה אפשר לעבד להתנות כמו שבארנו.

ג. בני חבורה שאמרו לאחד: 'לך ושחט עלינו את הפסח', ואמר הוא להם: 'אתם שחטו עלי', ושחט הוא ושחטו הם - כלן אוכלין מזה שנשחט ראשון, והאחרון יצא לבית השרפה.

ד. חבורה שאבד פסחה, אמרו לאחד: 'צא ובקש [הפסח] ושחט עלינו', הלך ומצא פסח שאבד ושחטו, והם לקחו פסח אחר ושחטוהו - אם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והן אוכלין עמו, והשני ישרף; אם שלחן נשחט ראשון - הן אוכלין משלחן, והוא אוכל משלו; אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחת - הוא אוכל משלו, והן אינן אוכלין עמו, ושלחן יצא לבית השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני.

ה. אמר להם זה ששלחוהו לבקש פסח שאבד ולשחטו: 'אם אחרתי - שחטו אתם עלי', הלך ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו - אם שלחן נשחט ראשון - הם אוכלין משלחן, והוא אוכל עמם, והשני ישרף; ואם שלו נשחט ראשון - הוא אוכל משלו, והם אוכלים משלחן; אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד - הם אוכלין משלחן, והוא אינו אוכל עמם, ושלו יצא לבית השרפה, ופטור מלעשות פסח שני.

ו. אבד להם פסח, ואבד לו פסח, ואמר להם: 'צאו ובקשו ושחטו עלי', ואמרו לו: 'צא ובקש ושחט עלינו', והלך ומצא ושחט, ומצאו הם ושחטו - אוכלין כלן מן הראשון, והשני ישרף; ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחת - שניהם ישרפו, ופטורין מלעשות פסח שני. הלך הוא לבקש, והלכו הם לבקש, ולא אמרו זה לזה כלום - אף על פי שהיה בלבם שישחט כל אחד מהם על חברו, או שהיה שם רמיזות ודברים שאמדם הדעת בהם שכל אחד שימצא ישחט על חברו - הואיל ולא פראשו ולא אמרו זה לזה כלום, אינם אחראין זה לזה.

ז. שתי חבורות שנתעברו פסחיהם קדם שישחטו - חבורה זו לוקחין פסח אחד מן התעברות, והשניה לוקחין השני, ואחד מבני חבורה זו בא אצל אלו, ואחד מבני חבורה השניה בא אצל הראשונה; וכל חבורה מהן אומרת לזה האחד שבא אצלם: 'אם שלנו הוא הפסח הזה, ידיר משוכות משלך, ונמנית על שלנו; ואם שלך הוא הפסח הזה, ידיר משוכות משלנו, ונמנית על שלך'. וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם, או עשר חבורות של עשרה עשרה - מושכין להם אחד מפל

בזבחים אחרים - ירעו עד שיפלו בהם מום, ויביא בדמי [כשווי] היפה שבהם ממין זה - [כגון עולה], ובדמי היפה שבהם שלמים, ויפסיד המותר - [הכסף שהוסיף על כל אחד], כמו שבאנו בפסולי המקדשין. נתערב בכבודות - ירעו הכל עד שיפלו בהם מום, ויאכלו בכבוד בעל מום. ויביא בהמה שהיא יפה כיפה שבתערבת, ויאמר: 'כל מקום שהוא הפסח, קדשתו תחול על זו'; ויקריבנה שלמים.

ט. הפריש פסחו עד שלא נתגיר, ונתגיר, עד שלא נשתחרר - [שהיה חצי עבד וחצי בן חורין], ונשתחרר, עד שלא הביא שתי שעורות, והביא - [קטן שגדל] - הרי זה מקריבו לשם פסח; שאין בעלי חיים נדחין [מקדושתם], כמו שבאנו בפסולי המקדשין.

י. המפריש מעות לפסחו, והותירו [עוד] - המותר יביא שלמים. הממנה [משתף] אחרים על פסחו ועל חגיגתו - הרי המעות [שלהם שהקדישו לקניית פסח] שיקח מהן בחלקן [תמורת השותפות], חלין; אף על פי שזה הפריש טלה לפסחו, וזה הפריש מעות לפסחו, ולקח ממנו המעות, ומנהו על פסחו - הרי המעות חלין; שעל מנת כן [שבתנאי זה] הקדישו ישראל את פסחיהם ואת חגיגתם ואת מעות פסחיהם וחגיגתם.

יא. עצים של צלית הפסח, בפסח; וכן מצה ומרור; הואיל והם מכשירי הפסח, הרי הם בפסח. ואם לקח ממעות הפסח ממי שמנה אותם עמו, כדי למנותם עמו במצה ומרור, או להיות לו חלק בעצים שצולה בהם - הרי המעות חלין.

הלכות קרבן פסח פרק ה

א. מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח, שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה [מהמקדש], או נאנס באנס אחר, או ששגג, ולא הקריב בראשון - הרי זה שוחט פסח בארבעה עשר של חדש השני בין הערפבים. ושחיטת פסח זה - מצות עשה בפני עצמה, ודוחה את השבת; שאין השני תשלומין לראשון, אלא רגל בפני עצמו; לפיכך חייבין עליו כרת.

ב. כיצד? מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון - אם הזיד ולא הקריב בשני, חייב כרת; ואם שגג או נאנס אף בשני, פטור. הזיד ולא הקריב בראשון, הרי זה מקריב בשני; ואם לא הקריב בשני - אף על פי ששגג, הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו, והיה מזיד. אכל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה, ולא עשה את הראשון - אף על פי שהזיד בשני, אינו חייב כרת; שפכר נפטר בפסח ראשון מן הכרת.

ג. ומי שהיה בדרך רחוקה, ונשחטו וזרקו [שלוחיו] עליו - [עבורו] - אף על פי שפא לערב - לא הרצה, וחייב בפסח שני. ד. טמא שיכול לטהר בפסח ראשון, שלא טבל אלא ישוב בטמאתו עד שעבר זמן הקרבן, וכן ערל שלא מל עד שעבר זמן הקרבן - הרי זה מזיד בראשון; לפיכך, אם לא עשה את השני, אפילו בשגגה - חייב כרת.

את ידיהם [מהשותפות, לפני השחיטה], אפלו נטמאו או מתו קדם וריקת הדם - מניחין אותו עד שתעבר צורתו [יפסל בלינה], ואחר כך ישרף. זה הכלל: כל שפסולו בגופו [כגון שנשטמא הבשר], ישרף מיד; בדם או בבצלים - [שנשטמא] - תעבר צורתו, ואחר כך ישרף. לפיכך, אם שחטו אחר שנודע שמשכוו הבצלים את ידיהם או מתו, או נטמאו ונדחו לפסח שני - הרי זה ישרף מיד. במה דברים אמורים שישארם אם נטמאו הבצלים? כשנטמאו כל בני חבורה; אבל אם נטמאו מקצתם, וכו' טהורים בחלקם של טמאים. אף על פי שנטמאו מקצתם אחר שהתחילו לאכל, וכו' טהורים שעדין לא התחילו; אבל אם התחילו כלם, ונטמאו מקצתם - לא וכו' טהורים בחלקם של טמאים, אלא הטהורים אוכלין חלקם, וחלק הטמאים ישרף. והוא הדין, אם מתו מקצתם. נטמא שלם [כולו] או רבו - שורפין אותו לפני הבירה [המקדש] בפני הכל כדי לבישן, כדי שיזהרו בו. ושורפין אותו מעצי המערכה, כדי שלא יחשדו אותם - [אם היו שורפים בעצים שלהם] ויאמרו [אם יקח עצים הנותרים]: 'מעצי המערכה גנבו'; לפיכך, אם שרפוהו בקנים ובקש [שאינם ראויים למזבח], ורצו לשרף משל עצמם - שורפין. נטמא מעוטו, וכן הנותר [מן הקרבן] - שורפין אותו בחצרותיהם מעצי עצמם, אבל לא מעצי המערכה; שלא ישאירו מהם אצלם, וימעלו בהם. ד. המפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים - ירעה עד שיפלו בו מום וימכר, ויביא בדמיו פסח; ואם לא נפל בה מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים.

ה. הפריש פסחו ומת - לא יביאנו בנו אחריו לשם הפסח, אלא לשם שלמים; ואם היה ממנה עם אביו עליו, יביאנו לשם פסח. במה דברים אמורים? בשמת אביו אחר חצות ארבעה עשר; אבל אם מת אביו קדם חצות - הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אונן, כמו שיתבאר, ויביא פסח זה בשני.

ו. מי שאבד פסחו, ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, והרי שניהן עומדין - יקריב אינה מהם שירצה לשם פסח, והשני יקרב שלמים; מצאו אחר ששחט פסחו, הרי זה יקרב שלמים. וכן אם המיר [החליף בהמה אחרת] בזה הנמצא אחר שחיטה, הרי תמורה זו - [הבהמה שהחליפה - ג"כ] תקרב שלמים. אבל אם מצאו קדם שחיטת זה שהפריש, הואיל וזה הנמצא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים כמו שבאנו, אם המיר בזה הנמצא, בין קדם שחיטת המפרש תחתיו בין אחר שחיטה - אין תמורתו קרבה; אלא תרעה עד שיפלו בה מום, ויביא בדמיה שלמים.

ז. פסח - [דינו שיקרב בן שנה -] שעברה שנתו [אחר שהפרישו], והשלמים הבאים מחמת הפסח [כגון: פסח שאבד והקריב בעליו אחר, ונמצא] - הרי הם פשלים לכל דבר: טעונין סמיכה [סמיכת ידיים] ונסכים [יין], ותנופת [הנפת] חזה ושוק - מה שאין בן בפסח.

ח. פסח שנתערב בשלמים, יקריבו כלם שלמים; נתערב

לפסח שני, שנאמר: "ויהי אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, ששביעי שלהם היה, ועל זה שאלו, אם ישחט עליהם והם יאכלו לערב, ופרש שאין שוחטין עליהם. במה דברים אמורים? בשנזמא בטמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן [אם נטמא]; אבל אם היה טמא בשאר טמאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבל ויגה עליו, וכשיצירב שמשו אוכל פסחו.

ג. זב שרצה שתי ראיות [של זיבה], וספר שבעת זמנים וטבל בשביעי - שוחטין עליו, והוא אוכל לערב; ואם ראה זב אחר שנוק הדם, הרי זה פטור מלעשות פסח שני. [אשה שראתה דם, ודינה -] שומרת יום [טהור] כנגד יום [הטמא] - טובלת ביום השמור [- הטהור], כמו שבארנו בביאות אסורות, ושוחטין עליה, והיא אוכלת לערב; ואם ראתה דם אחר שנוק דם הפסח, פטורה מלעשות פסח שני. ואין שוחטין על הנדה בשביעי שלה - שהרי אינה טובלת עד ליל שמיני, ואינה ראויה לאכל קדשים עד ליל תשיעי.

ד. מחסרי כפורים [טמאים שנטהרו וטרם הביאו קרבן] שחל יום הבאת קרבנותיהם בארבעה עשר - שוחטין עליהם ומקריבין קרבנותיהם בארבעה עשר, בין קדם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו; ואוכלין פסחיהם לערב. ואין שוחטין עליהם, עד שיקסרו קרבנותיהם לבית דין - שמא יפגעו, ולא יקריבו אותם.

ה. מצרע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר, ונראה קרי [- ונטמא] בו ביום - הרי זה טובל, ונכנס לעזרת נשים ומביא קרבנותיו. ואף על פי שטבול יום [- טמא שיטהר בערב] אסור להכנס לעזרת נשים, הואיל ואסור להכנס שם מדבריהם [של חכמים], כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש, ויום זה הוא יום הקרבת הפסח במועדו - יבוא עשה שיש בו פרת, וידחה אסור של דבריהם.

ו. טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת, אין מזין עליו אלא למחר; ואפלו חל שביעי שלו להיות בשלשה עשר בניסן, והוא שבת - ידחה ליום ארבעה עשר, ומזין עליו; ואין שוחטין עליו כמו שבארנו, אלא ידחה לפסח שני. והלא אסור הנזיר בשבת משום שבות [איסור חכמים], והפסח בכרת, והיאך יעמידו דבריהם במקום כרת? מפני שביום שהוא אסור בהנזה משום שבות [- יום השבת], אינו זמן הקרבן שחייבין עליו פרת; לפיכך העמידו דבריהם במקומם, אף על פי שהדבר גורם לעתיד לבוא לעמוד במקום פרת.

ז. ישראל ערל שמל בערב הפסח, שוחטין עליו אחר שמל. אבל גר שנתגיר ביום ארבעה עשר, ומל וטבל - אין שוחטין עליו, שאינו אוכל לערב; והרי הוא כפורש מן הקרבן [- כנוגע במת], שצריך שבעת זמנים ואחר כך יטהר - גזירה, שמא יטמא גר זה למת לשנה הבאה ביום ארבעה עשר, ויטבל ויאכל לערב, ויאמר: 'אשתקד כך

ה. בשם שמילת עצמו מעבכת אותו מלעשות פסח - כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעבכת אותו, שנאמר: "המול לו כל זכר, ואז יקרב לעשתו"; ואם שחט קדם שימול אותם, הפסח פסול. וכן טבילת אמהותיו [שפחותיו] לשם עבדות מעבכת אותו; ודבר זה - מפי הקבלה [ממש רבינו], שהטבילה לשפחות כמילה לעבדים.

ו. הקטן, אין מילת עבדיו וטבילת שפחותיו מעבכת אותו מלהמנות [להשתתף] על הפסח - שנאמר: "וכל עבד איש", להוציא את הקטן.

ז. גר שנתגיר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים - חייבין לעשות פסח שני; ואם שחטו עליו בראשון, פטור.

ח. נשים שנדחו לשני - בין מפני האנס והשגגה, בין מפני הטמא והדרף רחוקה - הרי פסח שני להם רשות: רצו, שוחטין; רצו, אין שוחטין. לפיכך, אין שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני [- שחל בשבת]; אבל אם היתה האשה אחת מפני חבורה, מתר. איזו היא דרף רחוקה? חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים.

ט. מי שהיה בינו ובין ירושלים [ב] יום ארבעה עשר עם עליית השמש, חמשה עשר מיל או יתר - הרי זה בדרף רחוקה; הנה בינו ובינה פחות מזה - אינו בדרף רחוקה, מפני שיכול להגיע לירושלים אחר חצות בשניהלך ברגליו בנחת. הלך ולא הגיע, מפני שעבכוהו בהמהות בדרך [- עומס בדרכים], או שהיה בירושלים, והנה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן - הרי זה אנוס, ואינו בדרף רחוקה. מי שהיה חבוש [אסור] חוץ לחומת ירושלים, והבטיחוהו לצאת לערב - שוחטין עליו, וכשיצא לערב יאכל. במה דברים אמורים? בשהיה חבוש ביד ישראל; אבל אם היה חבוש ביד גויים, אין שוחטין עליו עד שיצא [נטמא לא יוציא וזהו]. ואם שחטו עליו, ויצא - הרי זה אוכל; ואם לא יצא - פטור מלעשות פסח שני, שהרי נשחט עליו. וכן האונן [-מת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר] והחולה והזקן שאינן יכולין לאכל ששחטו עליהם, ואחר שנוק הדם נטמאו במת, והרי אינם יכולין לאכל - הרי אלו פטורין מלעשות פסח שני.

יום רביעי

הלכות קרבן פסח פרק ו

א. איזה הוא טמא שנדחה לפסח שני? כל מי שאינו יכול לאכל את הפסח בלילי חמשה עשר מפני טמאות, כגון זבים ונבות נדות ויולדות ובועלי נדות. אבל הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהם ביום ארבעה עשר - הרי זה טבול, ושוחטין עליו אחר שיטבל, ולערב כשיצירב שמשו, אוכל את הפסח.

ב. טמא מת שחל שביעי שלו [- יום טהרתו] להיות בארבעה עשר - אף על פי שטבל והנה עליו, והרי הוא ראוי לאכל קדשים לערב - אין שוחטין עליו, אלא נדחה

טוען מ'שא - הרי זה טמא, אף על פי שהיא טמאת התהום; לפי שאי אפשר שלא יגע, ושלל יסיט, ושלל יאחיל. וכבר בארנו טמאת התהום בהלכות נזירות.

יב. מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור, ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטמאת התהום - אינו חייב בפסח שני; ודבר זה, הלכה מפני הקבלה [נמשח רבינו]. אבל אם נודע לו שהיה טמא בטמאה ידועה [- שידע אדם על הימצאה], חייב בפסח שני.

יג. מי שנטמא במת, והיה [עליו מאפר הפרה, בימי] שלישי ושביעי, ובשביעי שלו נטמא בקרב התהום, ולא ידע, ועשה פסח בחזקת שהוא טהור, ואחר כך נודע לו שהיה טמא בטמאת התהום - אינו חייב בפסח שני; שביין שטבל בשביעי, פסקה טמאה הראשונה. אבל אם נטמא בטמאת התהום בשני לטמאתו, ולא ידע עד שעשה הפסח - הרי זה חייב בפסח שני; שחזקת הטמא טמא, עד שהיה טהור ודאי - שרגלים לדבר [- מסתבר שוודאי נטמא].

הלכות קרבן פסח פרק ז

א. רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון - אם היו מעוט הקהל, הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים; אבל אם היו רב הקהל טמאי מת, או שהיו הכהנים או כלי השרת [כלי המקדש] טמאים טמאת מת - אינם נדחין, אלא יקריבו כלם הפסח בטמאה, הטמאים עם הסהורים, שגאמר: "ויהי אנשים, אשר היו טמאים לנפש אדם" - יחידים נדחים, ואין הצבור נדחה. ודבר זה - בטמאת המת בלבד, כמו שבארנו בכיאת המקדש.

ב. היו הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת - כלם עושין בראשון, והטהורים עושין לעצמם בטהרה, והטמאים עושין לעצמם בטמאה, ואוכלין אותו בטמאה. ואם היו טמאי המת עודפין על הטהורים, אפלו אחד - יעשו כלם בטמאה.

ג. היו האנשים מחצה טמאי מת, ומחצה טהורים, ויבזמן שאפה מונה הנשים בכלל האנשים, יהיו הרב טהורים - הטהורים עושין את הראשון, והטמאים אינם עושין לא את הראשון ולא את השני; אין עושין את הראשון, מפני שהם מעוט; ואין עושין את השני, מפני שהנשים בשני רשות, ונמצאו הטמאים מחצה, ואין מחצה עושין את השני.

ד. היו רב הקהל זבים ומצרעים וכו' על נדות, ומעוטן טמאי מת - אותם טמאי מת אין עושין הראשון, לפי שהם מעוט; ואינם עושין את השני - שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רב הקהל את הראשון, וכאן הואיל ולא עשה רב הקהל בראשון, לא יעשו אלו המעוט הטמאים למת את השני.

ה. היו רב הקהל טמאי מת, ומעוט זבים וכו' צא בהם - טמאי מת עושין את הראשון. והזבין וכו' צא בהם אינם עושין, לא את הראשון ולא את השני; אינם עושין בראשון, שאין נדחית בצבור אלא טמאת המת בלבד; ואינם עושין בשני, שאין עושין פסח שני אלא אם בא

עשו לי ישראל בשמלתי; טבלתי, ואכלתי לערב'. והלא גזרה זו מדבריהם, והפסח בכת, והיאף העמידו דבריהם במקום כרת ביום הקרבן, שהוא יום ארבעה עשר? מפני שאין הגר מתחייב במצוות, עד שימול ויטבל, ואינו טובל עד שירפא מן המילה, כמו שבארנו בענין הגריות; לפיכך העמידו דבריהם במקום זה - שהרי זה המל יש לו שלא לטבל עד שיכריא, ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ח. מי שבא בבית הפרס [שדה שהיה בו קבר - ונחרש], הרי זה מנפח [העפר] והולך; ואם לא מצא עצם, ולא נטמא - שוחט ואוכל פסחו, ואף על פי שהולך בבית הפרס; שטמאת בית הפרס מדבריהם, כמו שיתבאר בהלכות טמאת מת, ולא העמידו דבריהם במקום כרת, כמו שבארנו; וכן בית הפרס שנוש [הקבר ברגלי אדם], טהור לעושה פסח.

ט. האונן, ראוי לאכל הפסח לערב. מפני שאנינות לילה מדבריהם, לא העמידו דבריהם בדבר זה במקום כרת, אלא שוחטין עליו, וטובל, ואחר כך אוכל, כדי שיפרש מאנינותו, ולא יסיח דעתו [- אולי נטמא בזמן אנינותו]. במה דברים אמורים? שמת לו המת אחר חצות, שפכר נתחייב בקרבן פסח. אבל אם מת לו המת קדם חצות - אין שוחטין עליו, אלא ידחה לשני; ואם שחטו עליו, וזרקו הדם - טובל ואוכל לערב. מת לו מת בשלשה עשר, וקברו בארבעה עשר - הרי הוא ביום קבורה אונן מדבריהם [של חכמים], ואינו תופס לילו מדבריהם; לפיכך, שוחטין עליו וטובל ואוכל לערב אף בשאר הקדשים. יום שמועה [- שמע שמת קרובו, בתוך ל' יום ממותו] יום לקוט עצמות [מקברי הוריו, לקבר אחר], הרי הוא ביום הקבורה; לפיכך, מי שלקטו לו עצמות מתו ביום ארבעה עשר, או ששמע שמת לו מת - שוחטין עליו, וטובל ואוכל בקדשים לערב.

י. מי שהיה חופר בגל [מפולת אבנים] לבקש [לחפש] על המת - אין שוחטין עליו; שמא ימצא שם מת בגל, והרי הוא טמא בשעת שחיטה. שחטו עליו, ולא נמצא שם מת - הרי זה אוכל לערב. נמצא שם מת אחר שזרק הדם - אם נודע לו בודאי שהיה טמא בשעת זריקת הדם, כגון שהיה גל עגל [- וודאי כולו היה מעל המת] - הרי זה חייב בפסח שני; ואם ספק הדבר, ושמא לא היה עומד על הטמאה בשעת זריקה, ולא נטמא אלא אחר זריקה - הרי זה פטור מפסח שני.

יא. מי שעבר בדרך, ונמצא [לאחר שעבר] מת משפכ לרחבה של דרך - אם היה המת טמאת התהום [- שלא ידעו על הימצאו שם מעולם], אף על פי שהוא טמא לתרומה, הרי זה טהור לפסח, ושוחט ואוכל פסחו. ואף על פי שאפשר שנגע, הואיל והיא טמאת התהום, טהור לפסח; ואף על פי שהמת שלם, והוא מן הקצה אל הקצה [וודאי שעבר מעליו] - הרי זה עושה פסחו, עד שיודע בודאי שנטמא בו. במה דברים אמורים? בשהיה מהלך ברגליו, שהרי אפשר שלא יגע. אבל אם היה רוכב, או

ואם לא אכל אלא פזית, יצא ידי חובתו. וכן אכילת בשר
פסח שני בלילי חמשה עשר לחדש אפר - מצות עשה,
שנאמר בו: "על מצות ומררים יאכלהו".

ד. ושניהם אינם נאכלין אלא צלי אש; והאוכל מהם פזית
נא [צלוי מעט] או מבשל בלילי פסחים - לוקה, שנאמר:
"אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל במים". אכל נא ומבשל
באחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללו בלאו
אחד. אבל ממנו נא או מבשל מבעוד יום - אינו לוקה,
שנאמר: "פי אם צלי אש" - בשעה שמצוה לאכול צלי,
חייב על אכילת נא ומבשל; אבל מבעוד יום, פטור.

ה. אבל ממנו פזית צלי מבעוד יום, עבר על מצות עשה,
שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה" - "בלילה", לא
ביום; ולא הובא מקלל [- הנלמד מ:] עשה, עשה הוא.

ו. "נא" שהזהירה עליו תורה - הוא הבשר שהתחיל בו
מעשה האור ונצלה מעט, ואינו ראוי לאכילת אדם עדין.
אבל אם אכל ממנו בשר חי - אינו לוקה, ובטל מצות
עשה, שנאמר: "צלי אש" - הא [זה] שאינו צלי, אסור.
צלהו כל צרכו עד שנתחרף, ואכלו - פטור.

ז. "מבשל" שהזהירה עליו תורה - בין שנתבשל במים,
בין שנתבשל בשאר משקין או במי פרות, שנאמר: "ובשל
מבשל", רבה הכל.

ח. צלהו ואחר כך בשלו, או שבשלו ואחר כך צלהו, או
שעשהו צלי קדירה, ואכלו - חייב; אבל מתר לסוף אותו
בין ושמן ושאר משקין ומי פרות, חוץ מן המים. ומתיר
לטבל הבשר אחר שנצלה, במשקין ובמי פרות.

ט. אין צולין את הפסח על גבי פלי אבן או פלי מתכות
- שנאמר: "צלי אש", לא צלי דבר אחר; לפיכך, אם הניח
פלי מנגב כדי שתשלט בו האור, צולין עליו. ואין צולין
אותו בשפוד של מתכת - שהרי השפוד חם כלו, וצולה
מקומו [- ונמצא, נצלה מחום השפוד ולא מהאש].

י. הסיק את התנור, וגרף את כל האש, ותלהו בתנור,
וצלהו - הרי זה אסור, שאין זה צלי אש. חתכו וצלהו על
גבי גחלים, הרי זה צלי אש. צלהו על גבי סיד או חרסית
[מין סיד] או חמי טבירה - הרי זה אסור; שאין זה צלי
אש. כיצד צולין אותו? תוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו
[אחוריו] בשפוד של עץ, ותולה אותו לתוך התנור, והאש
למטה. ותולה כרעיו וגבי מעיו בתנור, חוצה לו; ולא
יתנם בתוכו [בתוך גורו], שזה כמין בשול הוא. ושפוד של
עץ [מן] הרי בוררין לצלייתו, כדי שלא יזרק את [- יצאו]
מימיו [של העץ] ויבשלו.

יא. נגע הבשר בחרשו של תנור - יקלף את מקומו, מפני
שהוא צלי החרש.

יב. נטף מרטבו על החרש, וחזר אליו - יקלף את
מקומו; שכל המרק והלחה שתפרש ממנו כשיצלה -
אסורה, שהרי אינה בשר צלי.

יג. נטף מן הרטב שלו על הסלת [החמה, והתחמם הרוטב]
- יקמץ את מקומו, וישליכנו [- את הסולת, מפני הרוטב
הפסול].

הראשון בטירה, אבל אם נעשה הראשון בטמאה, אין
שם פסח שני.

ו. היו שליש הקהל טהורים, ושליש זבים וכיוצא בהם,
ושליש טמאי מת - אותם טמאי מת אינן עושין לא את
הראשון ולא את השני; אינם עושים ראשון, שהרי הם
מועטים לגבי טהורים עם הזבים; ובשני לא יעשו, שהרי
מעוט עשו בראשון כמו שבארנו. כיצד משערים הפסח
לידע אם רב הקהל טמאים או טהורים? אין משערין בכל
האוקלין - שאפשר שיהיו עשרים נמנין [משתתפים] על
פסח אחד, ומשליחין אותו ביד אחד לשחט עליהם; אלא
משערין בכל הנכנסים לעזרה, ועד [-כ] שהם [עדיין]
מבחוץ קדם שתפגס פת הראשונה, משערין אותן.

ז. יחיד שנטמא בספק [- ספק האם נטמא ב:] רשות היחיד
[- ודינו כטמא], כמו שיתבאר במקומו - הרי זה ידחה
לפסח שני, כשאר טמאי מת; וצבור שנטמא בספק רשות
היחיד, יעשו כלם בטמאה.

ח. פסח שהקריבוהו בטמאה - הרי זה נאכל בטהור,
שמתחלתו לא בא אלא לאכילה; ואינו נאכל לכל טמא,
אלא לטמאי מת שנדחת להם הטמאה הזאת, ולכיוצא
בהם, מטמאי מגע טמאות. אבל הטמאים שהטמאה
יוצאה עליהם מגופם, כגון זבים וזבות נדות ויולדות
ומצריעים - לא יאכלו ממנו. ואם אכלו, פטורין; מפי
השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שהנאכל לטהורין,
חייבין עליו משום טמאה; והנאכל לטמאין, אין חייבין
עליו משום טמאה. אפלו אכלו טמאי מת מן האמורין
[האברים הנקורבים] שלו, פטורין. במה דברים אמורים,
שהפסח נאכל בטמאה? בשנטמאו הצבור קדם זריקת
הדם; אבל אם נטמאו לאחר זריקת הדם, לא יאכל.

ט. שחטוהו בטירה, ונטמאו רב הצבור קדם זריקה -
וזרק את הדם, והפסח לא יאכל; גזרה, שמא יטמאו אחר
זריקה בשנה אחרת, ויאכלוהו בטמאה. היו פלי שרת
טמאים בשרץ וכיוצא בו - הואיל ואינם מטמאין את
האדם, כמו שיתבאר במקומו, אף על פי שמטמאין את
הבשר, לא יעשו אותו אלא הטהורים, ויאכל אף על פי
שהוא טמא; מוטב שיאכל בטמאת בשר שהיא בלאו, ולא
יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת, כמו שבארנו בהלכות
פסולי המקדשין.

הלכות קרבן פסח פרק ח

א. אכילת בשר הפסח בלילי חמשה עשר - מצות עשה,
שנאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה, צלי אש ומצות,
על מררים יאכלהו".

ב. ואין מצה ומרור מעבדין; אם לא מצאו מצה ומרור,
יוצא ידי חובתו באכילת בשר הפסח לבדו. אבל מרור
בלא פסח - אינו מצוה, שנאמר: "על מררים יאכלהו".

ג. מצוה מן המבחר לאכל בשר הפסח אכילת שבע;
לפיכך, אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר - אוכל
מהם תחלה, ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו.

ה. שתי חבורות שנופרצה מחיצה מביניהן, אינן אוכלין; וכן אם היתה חבורה אחת, ונעשית מחיצה ביניהם - אינן אוכלין עד שתסתלק; שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, ואין נצטרך מחבורה לחבורה.

ו. בני חבורה שנוכנסו לשלשה מהם או יתר לאכל פסח, ולא באו שאר בני חבורה - אם נכנסו בשעה שדרף בני אדם לאכל הפסחים, וחזר המעורר לכלם על השאר ולא באו - הרי אלו שנוכנסו אוכלין עד שישבעו, ואין ממתנים לשאר; ואפילו באו המתאחרין אחר כך, ומצאו אלו השלשה שאכלו הכל - אינן משלמים להם דמי חלקם. אבל אם נכנסו שנים בלבד, הרי אלו ממתנים. במה דברים אמורים? בשעת פניסתם לאכל. אבל בעת שנופטרין [שיוצאים], אין אדם צריך להמתין לחברו; אפילו גמר אחד בלבד מלאכל - יצא, ואינו צריך להמתין.

ז. המאכיל פזית מן הפסח, בין מפסח ראשון בין מפסח שני, למשדמ לעבודה זרה [יהודי שהשתמד], או לגר תושב [נכרי ששומר ד' מצוות בני נח] או שכיר [גוי] - הרי זה עובר בלא תעשה; ואינו לוקה, אבל מפיין אותו מכת מרדות. ו"כן גכר" האמור בתורה, זה העובד אל גכר; ואין מאכילין ממנו לגוי, אפילו גר תושב או שכיר - שגאמר: "תושב ושכיר לא יאכל בו".

ח. ערל שאכל פזית מבשר הפסח - לוקה, שגאמר: "וכל ערל לא יאכל בו"; "בו" הוא שאינו אוכל, אבל אוכל הוא מצה ומרור. וכן מתיר להאכיל מצה ומרור לגר תושב ולשכיר.

ט. כשם שמילת בניו ונכדיו מעפכת אותו מלשחט הפסח - כך מעפכת אותו מלאכל, שגאמר: "ומלת אותו, אז יאכל בו". כיצד? קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיטת הפסח - הרי זה אסור לאכל, עד שימול אותו. וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיטת הפסח, ולא יהיה ראוי קדם שחיטה? כגון שחלצתו חמה [שנחלה ונרפא], שצריך שבעת ימים מעת לעת מיום הבצאתו, וכגון שפאכה עינו ונרפאת אחר שחיטה, או שהיה טמטום [סתום] - ולא נודע מינו ונקרע אחר שחיטת הפסח ונמצא זכר.

הלכות קרבן פסח פרק י

א. השוכר עצם בפסח טהור - הרי זה לוקה, שגאמר: "ועצם לא תשברו בו"; וכן נאמר בפסח שני: "ועצם לא ישברו בו". אבל פסח שפא בטמאה - אם שבר בו עצם, אינו לוקה; מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: "לא תשברו בו" - בטמאה, ולא בטמא. אחד השוכר את העצם בלילי חמשה עשר, או ששבר בו עצם מבעוד יום, או ששבר אחר כמה ימים - הרי זה לוקה;

ב. לפיכך, שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו, כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה.

ג. אין חביין אלא על שבירת עצם שיש עליו פזית בשר, או שיש בו מח; אבל עצם שאין בו מח, ושאין עליו פזית

יד. סכו בשמן של תרומה - אם חבורת הפהנים, יאכלו. ואם של ישראל - אם חי הוא [לפני צליה], ידיחנו וינגב; ואם צלי, יקלף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים [לפדותו בממון] על בני חבורה; שאין פודין מעשר שני בירושלים, כמו שבארנו במקומו. ואין צולין שני פסחים כאחד - מפני התערבנות, אפילו גדי וטלה. טו. כבר בארנו בכמה מקומות, שאין הפסח נאכל אלא עד חצות, כדי להרחיק מן העברה [שלא יאכלו אחר שייעלה עמוד השחר]; ודין תורה שיאכל כל הלילה, עד שיעלה עמוד השחר. וכבר בארנו בהלכות חמץ ומצה, שהוא טעון [אמירת] הלל בשעת אכילתו, ושאין בני חבורה חוזרין ואוכלין אחר שנודמו בשנה, אפילו בתחלת הלילה.

יום חמישי

הלכות קרבן פסח פרק ט

א. הפסח אינו נאכל אלא בחבורה אחת, ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה. והמוציא ממנו פזית בשר מחבורה לחבורה בלילי חמשה עשר - לוקה, שגאמר: "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה"; והוא, שייניחנו בחוץ - שהוצאה כתובה בו, כשבת [כדיני שבת]; לפיכך, צריך עקירה והנחתה, בהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא בפסח - שביין שהוציא הראשון, נפסל. מן האגף [מקום הדלת שברוחב המשקוף] ולפנים, כלפנים; ומן האגף ולחוץ, כלחוץ; והאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - כלחוץ. החלונות ועבי הפתלים, כלפנים; הגגים והעליות, אינם בכלל הבית.

ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו, בין בודון בין בשנגה - נאסר באכילה; והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה, או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - שהכל טרפה, ולוקין על אכילתו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות. אבר שיצא מקצתו - חותך הבשר ויורד עד שהוא מגיע לעצם, וקולף את הבשר; כל שבפנים - יאכל, וכל שבחוץ [שיצא] - ישרף. וכשהוא מגיע לעצם, חותך בקופיץ [סכין גדול], כר דינו] אם היה שאר קדשים; ואם היה פסח שאסור לשבר בו עצם, קולף עד הפרק, ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק, ומשליכו לחוץ.

ג. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, צריכה כל חבורה מהן לעשות לה הקף [מחיצה], שגאמר: "מן הבשר חוצה" - מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שצריך לתן לו חוצה [גבול] למקום אכילתו; ואלו הפוכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הפוכין את פניהם הילך ואוכלין - כדי שלא יהא מערבבין.

ד. היה המים שמוזגין בו יינם באמצע הבית, בין שתי החבורות - כשהשמש עומד למוזג, קופץ [סוגר] את פיו [ואינו אוכל] ומחזיר את פניו, עד שמגיע אצל חבורתו, ואחר כך אוכל מה שבפיו; שאסור לאכל בשתי חבורות. ומתיר לפלה להחזיר פניה מבני חבורתה, ואוכלת - מפני שהיא בושא לאכל בפניהם.

ממנו]. אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת, או שבת הפסח בטמאה, או שהיו הפסחים מרבים - אין מביאין עמו חגיגה, ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד.

יג. חגיגת ארבעה עשר - רשות, ואינה חובה; והיא נאכלת לשני ימים ולילה אחד, ככל זבחי שלמים. ואסור להניח מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שנאמר: "ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון - לבקר"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה עשר ליום ששה עשר - שנאמר: "לבקר", עד בקר של יום השני. והמותר, אינו לוקה; אלא ישרף הנותר ממנה, כשאר הנותרים.

יד. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן, וכל התבשילין העולים עמו על השלחן - מתבשרין עמו, ואינם נאכלים אלא עד חצות הפסח עצמו; גזירה, מפני התערבות. טו. מה בין פסח ראשון לפסח שני? הראשון - אסור בחמץ ב'בל יראה' וב'בל ימצא', ואינו נשחט על חמץ [-] כשיש חמץ ברשות הבעלים], ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה, וטעון [אמירת] הלל באכילתו, ומביאין עמו חגיגה, ואפשר שיכא בטמאה אם נטמא רב הקהל טמאת מת, כמו שבארנו. אבל פסח שני - חמץ ומצה עמו בבית, ואינו טעון הלל באכילתו, ומוציאין אותו חוץ לבית אכילתו, ואין מביאין עמו חגיגה, ואינו בא בטמאה. ושיניהם דוחין את השבת, וטעונין הלל בעשייתם, ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור, ואין מותרין מהם, ואין שוכרין בהם את העצם. ולמה לא ישנה השני לראשון לכל הדברים, מאחר שנאמר: "ככל חקת הפסח יעשו אותו"? לפי שפרש בו מקצת חקי הפסח, ללמד שאינו שונה לראשון אלא בדברים שנתפרשו בו; והן המצוות שבגופו, והם "חקת הפסח". שכלל זה שנאמר במצרים, שילקח הפסח מפעשור, ושהוא טעון הנעת דם באגדת אזוב למשקוף ולשתי המזוזות, ושיאכל בחפזון - אין אותם הדברים נוהגים לדורות, ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות חגיגה

יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להראות את פני ה'; (ב) לחג בשלש רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב הלוי מלשמחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחג הסוכות במוצאי שמטה. ובאר מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות חגיגה פרק א

א. שלש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלשה רגלים, ואלו הן: הראיה, שנאמר: "יראה כל זכורך"; והחגיגה, שנאמר: "תחג לה' אלהיך"; והשמחה, שנאמר: "ושמחת בחגך". הראיה האמורה בתורה - היא שיראה

בשר - אינו חייב על שבירתו. היה עליו פזית בשר, ושבר העצם שלא במקום הבשר - חייב, אף על פי שהמקום ששבר פנוי מבשר.

ד. והשובר אחר השובר בעצם אחד, לוקה.

ה. השורף עצמות והמחתף גידים, אינו חייב משום שבירת עצם.

ו. פסח שהוא נא [צלוי מעט] או מבשל, ושבר בו את העצם - לוקה. אפלו נפסל בטמאה ויציאה [-] שיצא ממקום אכילת החבורה] וכיוצא בהם, יש בו אסור שבירת העצם. במה דברים אמורים? בשחיתתה לו שעת הכשר [זמן שהיה כשר], ונפסל; אבל אם לא חיתה לו שעת הכשר, כגון שנתפגל [נפסל בהקדבה] במחשבת הזמן [שחשב לאוכלו אחר זמנו] או במחשבת שנוי השם [-כגון שלא לשם בעליו] - אין בו משום שבירת העצם.

ז. שבר עצם האליה [הזנב] - אינו לוקה, שהרי אינה ראויה לאכילה.

ח. הסחוסים, שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מתירין לאכלם.

ט. היה גדי קטן ורף, שעצמותיו רכים - לא יאכל אותם, שזה שובר עצם; ואם אכל, לוקה - שאחד השובר עצם קשה, או השובר עצם רף. זה הכלל: כל שנאכל בשר הגדול אחר שיתבשל - הוא שמותר לאכל כנגדו מן הגדי הרף אחר צליהו, כגון ראשי כנפים [- עצמות] וסחוסים. י. גידין הרפין שסופן להקשות - אף על פי שהן ראויין לאכילה עתה, ונאכלין בפסח - אין נמנין [מחשבים] עליהם [- משתתפים נוספים]. ונמנין על מח שבראש, מפני שיכול להוציאו בלא שבירת עצם; ואין נמנין על מח שבקולית, והוא העצם הסתום משני ראשיו - שהרי אינו יכול להוציאו, אלא בשבירת העצם.

יא. כשאדם אוכל את הפסח - חותך את הבשר ואוכל, וחותך את העצמות מן הפרק, ומפרקן אם רצה; וכשיגיע לגיד הנשה, מוציאו, ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוציאין בשעת אכילה - שאין מנקין אותו כשאר הבשר, ואין מחתכין אותו, אלא צולין אותו שלם. ואם חתכו חתיכות חתיכות - בשר; והוא, שלא יחסר אבר. צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר, שנאמר: "[ו] לא תותירו ממנו עד בקר"; וכן בשני נאמר: "לא ישאירו ממנו עד בקר". ואם השאיר ממנו, בין בראשון בין בשני - עובר בלא תעשה; ואינו לוקה על לאו זה - שהרי נתק לעשה, שנאמר: "והנותר ממנו... באש תשרפו".

יב. כשמקריבין את הפסח בראשון, מקריבין עמו שלמים ביום ארבעה עשר - מן הבקר או מן הצאן, גדולים או קטנים, זכרים או נקבות, ככל זבחי השלמים. וזו היא הנקראת 'חגיגת ארבעה עשר'; ועל זה נאמר בתורה: "וזבחת פסח לה' אלהיך, צאן ובקר". אימתי מביאין עמו חגיגה זו? בזמן שהוא בא בחל [שחל י"ד בחול] ובטירה ובמעט [כשרבים השתתפו באותו קרבן פסח, ולא ישבעו

ט. כְּשֶׁמִּקְרִיב הַמִּקְרִיב עוֹלֹת רֵאֵיתוֹ וְשִׁלְמִי חֲגִיגָתוֹ וְשִׁמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, סוּמָךְ [יִדְיוֹ] עֲלֵיהֶם כָּכָל כַּחוֹ כְּדָרְךָ שְׁעוֹשֶׂה בְּשָׂאֵר הַיָּמִים; אֵף עַל פִּי שְׁסִמְכָה אֵינָה מַעֲכָבֶת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת, לֹא גִזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁבוּת [- אִיסוּר חֲכָמִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּבְּהֵמָה בַּחֹג].

י. הַמִּפְרִישׁ עוֹלֹת רֵאֵיתוֹ וְמַת, יוֹרְשֵׁיו חֲזִיבִין לְהִבְיָאָהּ. מִתֵּר לְהִקְרִיב בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים וּנְדָבוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לָהּ בְּמוֹעֲדֵיכֶם, לְבַד מִנְדְּרֵיכֶם וּנְדָבְתֵיכֶם", מִכָּלֵל - שֶׁקֶרְבִּין בְּרָגֵל. "לְעֹלֹתֵיכֶם", כְּגוֹן עוֹלֹת מִצְרַע וְעוֹלֹת יוֹלָדֹת; "וּלְמִנְחֹתֵיכֶם", לְהִבְיָא [- מִלֹּמַד עַל] מִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת קִנְאוֹת [שֶׁל סוּסָה]; "וּלְשִׁלְמֵיכֶם", לְרֵבּוֹת שִׁלְמֵי נְזִיר. הַכֹּל קֶרְבִּין בְּמוֹעֵד [חֹל הַמוֹעֵד], וְאֵין קֶרְבִּין בְּיוֹם טוֹב.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אוֹכְלִין [- מִשְׁפּוּחַתוֹ] מִרְבִּין וּנְכָסִים מְעַטִּין - מִבִּיא שִׁלְמֵי חֲגִיגָה [שֶׁהֵם לֹאכִילָה] מִרְבִּין, וְעוֹלֹת רֵאֵה [שֶׁקֶרְבִּים לְגַמְרִין] מְעַטִּין; הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מְעַטִּין וּנְכָסִים מִרְבִּין - מִבִּיא עוֹלֹת רֵאֵה מִרְבּוֹת, וְשִׁלְמֵי חֲגִיגָה מְעַטּוֹת. זֶה וְזֶה מְעַט - עַל זֶה אָמְרוּ: "לֹא יִפְחוֹת מִמַּעַה לְעוֹלָה, וְשִׁתִּי כֶסֶף לְשִׁלְמִים"; זֶה וְזֶה מִרְבָּה - עַל זֶה נֶאֱמַר: "כְּכֹרֶפֶת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ".

יום שישי

הלכות חגיגה פרק ב

א. נָשִׁים וְעֶבְדִּים, פְּטוּרִין מִן הָרֵאֵה; וְכָל הָאֲנָשִׁים, חֲזִיבִים בְּרֵאֵה - חוּץ מִחֶרֶשׁ וְאַלֵּם וְשׁוֹטָה וְקָטָן וְסוּמָא וְחָגֵר וְטָמֵא וְעָרֵל, וְכֵן הִזְקֵן וְהַחֹלָה וְהָרֵךְ וְהָעֵנֵף מֵאֵד שְׁאֵינָן יְכוּלִין לַעֲלוֹת עַל רִגְלֵיהֶן. כָּל אֵלֶּה הָאֵחָד עֹשֶׂר, פְּטוּרִין; וְשָׂאֵר כָּל הָאֲנָשִׁים, חֲזִיבִין בְּרֵאֵה. הַחֶרֶשׁ - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר, אֲפִלּוּ חֶרֶשׁ בָּאֲנוֹ אַחַת - פְּטוּר מִן הָרֵאֵה. וְכֵן הַסּוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת, אוֹ חָגֵר בְּרִגְלוֹ אַחַת - פְּטוּר. הָאֵלֵם - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ, פְּטוּר. טָמֵא [לֹא יָדוּעַ מִיָּנִין] וְאֶנְדְּרֵגִינִס [יֵשׁ בוֹ סִימָיו זָכַר וְנִקְבָּה] - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק אֲשֶׁה. מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין - פְּטוּר, מִפְּנֵי צַד עֲבֻדוֹת שָׁבוּ. וּמִנֵּין שֶׁכָּל אֵלֶּה פְּטוּרִין מִן הָרֵאֵה? הֵרִי הוּא אוֹמֵר: "יִרְאֶה כָּל זָכוֹרֶךָ", לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שְׂאִין הַנָּשִׁים חֲזִיבוֹת בָּהּ, אֵין הַעֲבָדִים חֲזִיבִין בָּהּ; וְעוֹד הֵרִי נֶאֱמַר: "כִּבּוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל", לְהוֹצִיא הַעֲבָדִים. וְנֶאֱמַר: "כִּבּוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת" - כְּשֶׁם שֶׁהֵם בָּאִין לְהֵרָאוֹת לִפְנֵי ה', כֹּף הֵם בָּאִים לְרֵאוֹת הַדֵּר קִדְשׁוֹ וּבֵית שְׁכִינָתוֹ - לְהוֹצִיא סוּמָא שְׂאִינוֹ רוֹאֶה, אֲפִלּוּ נִסְמִית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁהֵרִי אֵין רֵאֵיתוֹ שְׁלֵמָה, גְּמוּרָה. וְשֶׁם נֶאֱמַר: "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ" - לְהוֹצִיא מִי שְׂאִינוֹ שׁוֹמֵעַ שְׁמִיעָה גְּמוּרָה. "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ" - לְהוֹצִיא מִי שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הַמִּצְוָה לְלַמֵּד מִצְוָה לְלַמֵּד. וְנֶאֱמַר: "בְּעֹלֹתָ לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה'" - מִי שֶׁיְכוּל לַעֲלוֹת בְּרִגְלָיו, לְהוֹצִיא חָגֵר וְחֹלָה וְזָקֵן וְעָנִי. וּכְבֵּר בְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת בֵּינָתָהּ הַמִּקְדָּשׁ, שְׂאִין הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיָּא [לְמִקְדָּשׁ]; וְכֵן הָעָרֵל, מָאוּס בְּטָמֵא.

ב. הַמִּקְמָץ, וְהוּא שֶׁמֶלֶאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאֵת הַכֶּלָּבִים וְכִיּוֹצֵא

פְּנֵיו בְּעֹזְרָה בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֹג, וְיָבִיא עִמּוֹ קֶרֶבֶן עוֹלָה, בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין מִן הַבְּהֵמָה. וְמִי שֶׁבָּא לְעֹזְרָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וְלֹא הִבִּיא עוֹלָה - לֹא יָדָיו שְׁלֵמָה מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲלֹא שֶׁעֲבַר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם". וְאֵינוֹ לוֹקָה עַל לֹא זֶה, שֶׁהֵרִי לֹא עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה. הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שִׁקְרִיב שְׁלָמִים בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֹג, כְּשִׁיבּוֹא לְהֵרָאוֹת; וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שְׂאִין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֲלֵא מִן הַבְּהֵמָה. וְשִׁתִּי מִצְוֹת אֵלֶּה, שֶׁהֵן הָרֵאֵה וְהַחֲגִיגָה - אֵין הַנָּשִׁים חֲזִיבוֹת בָּהֶן. הַשְּׁמִיחָה הָאֲמוּרָה בְּרָגֵלִים - הוּא שִׁקְרִיב שְׁלָמִים יָחַד [בְּנוֹסָף] עַל שִׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְאַלּוֹ הֵן הַנִּקְרָאִין 'שִׁלְמֵי שְׁמִיחָה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים, וְאָכַלְתָּ שֶׁם; וְשִׁמְחָתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". וְנָשִׁים חֲזִיבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

ב. הָרֵאֵה וְהַחֲגִיגָה - אֵין לָהֶן שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּמְתַּנֵּת יָדוֹ וְגו'"; אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים [- חֲכָמִים], שֶׁלֹּא יָהּ קֶרֶבֶן עוֹלֹת רֵאֵה פְּחוֹת מִשּׁוּם מַעַה כֶּסֶף, וְלֹא שִׁלְמֵי חֲגִיגָה פְּחוֹת מִשּׁוּם שְׁתִּי כֶסֶף. וּמִצְוָה לְהִבְיָא כְּפִי עֲשֹׂרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּמְתַּנֵּת יָדוֹ, כְּכֹרֶפֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". ג. שִׁלְמֵי שְׁמִיחָה, לֹא נִתְּנוּ בָּהֶם חֲכָמִים שְׁעוֹר. בְּעַת שִׁיעֲלָה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לְחֹג - אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קֶרְבָּנוֹת הָרֵאֵה, אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף לְקִנּוֹת בּוֹ הַקֶּרֶבֶן. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ כֶּסֶף, לֹא יָבִיא שְׁוֶה כֶּסֶף; אֲפִלּוּ הָיָה בְּיָדוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף, אֲסוּר לוֹ לַעֲלוֹת רִיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קֶרֶבֶן. וְלִמָּה אֲסוּר שִׁיעֲלָה בְּיָדוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף? גִּזְרָה, שֶׁמָּא לֹא יִמָּצֵא לְמַכֵּר, אוֹ שֶׁמָּא יִמָּצְאוּ הַמַּעֲוֹת סִיגִים [לֹא טוֹבִים].

ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן עוֹלֹת רֵאֵיתוֹ וְשִׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ, הֵרִי זֶה מִקְרִיבֵן בְּשָׂאֵר יָמוֹת הַרְגֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁבַעַת יָמִים תַּחֲגִּיג לָהּ אֱלֹהֶיךָ" - מִלְּמַד שֶׁכָּלֵם רְאוּיִין לְחֲגִיגָה, וְכָלֵם תְּשִׁלוּמֵי רֵאשׁוֹן הֵם. ה. וּמִצְוָה לְהִקְדִּים, וְלִהְקָרִיב בְּרֵאשׁוֹן. לֹא הִקְרִיב בְּרֵאשׁוֹן, בֵּין שׁוּגֵג בֵּין מִזִּיד - יִקְרִיב בְּשָׁנִי. וְכָל הַמֵּאֲחֵר - הֵרִי זֶה מְגַנָּה, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "נוֹגִי מִמוֹעֵד אִסְפַּתִּי". ו. עֲבַר הַרְגֵּל וְלֹא חֹג [לֹא הִקְרִיב], אֵינוֹ חֲזִיב בְּאַחֲרֵיתוֹ [אֵינוֹ חֲזִיב לְהִקְרִיב אִם אֵבֶד קֶרְבָּנוֹ]; וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "מִצְוֹת, לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן".

ז. מִי שֶׁלֹּא חֹג בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חֹג הַסְּכּוֹת - חוּגֵג אֶת כָּל הַרְגֵּל, וּבְיוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן, שֶׁהוּא שְׁמִינִי; וְאֵף הַשְּׁמִינִי, תְּשִׁלוּמֵי רֵאשׁוֹן הוּא. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חֹג בְּיוֹם חֹג הַשְּׁבוּעוֹת - חוּגֵג כָּל שְׁבַעָה, וְיֵשׁ לוֹ תְּשִׁלוּמִין כָּל שְׁשַׁת הַיָּמִים שֶׁלֹּאֲחֵר חֹג הַשְּׁבוּעוֹת; וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוּרַת מִמִּשְׁה רַבִּינָן] נֶאֱמַר, שֶׁחֹג הַשְּׁבוּעוֹת [יֵשׁ לוֹ ד' יָמִים] כְּחֹג הַמִּצְוֹת תְּשִׁלוּמִין.

ח. עוֹלֹת רֵאֵה וְשִׁלְמֵי חֲגִיגָה, אֵינֶם דּוֹחִין לֹא אֶת הַשְּׁבַת וְלֹא אֶת הַטָּמֵא, לְפִי שְׂאִין לָהֶם זְמַן קָבוֹעַ כְּקֶרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר; שְׂאֵם אֵינוֹ חוּגֵג הַיּוֹם, חוּגֵג לְמַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב; אֵף עַל פִּי שְׂאִין מִקְרִיבֵין בְּיוֹם טוֹב נְדָרִים וּנְדָבוֹת, מִקְרִיבֵין עוֹלֹת רֵאֵה וְשִׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשִׁלְמֵי שְׁמִיחָה, שְׂאִין אֵלֶּה נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֲלֹא חוֹבוֹת.

יא. מי שהיה לו שלמים נדר או נדבה, ושחטם מערב יום טוב - אף על פי שאכלם ביום טוב - אינו יוצא בהם ידי חובת חגיגה, שאינה באה אלא מן החלין; אבל יוצא בהן ידי חובת שמחה.

יב. אף על פי ששחטן קדם הרגל - הואיל ואכל מהם ברגל, יצא ידי חובתו; שאינו צריך לשחט שלמי שמחה בפשע שמחה.

יג. לא לביא אדם [קרוב] תודה ביום ארבעה עשר, מפני [לחמי] החמץ שבה [שמביאין עמה]; שאין מביאין קדשים לבית הפסול. ואם הביא - יוצא בה ידי חובת שמחה, כמו שבארנו.

יד. האומר: 'הרי עלי תודה שאצא בה ידי חובתי לשם חגיגה' - חייב להביא תודה, ואינו יוצא בה ידי חגיגה; שאין חגיגה באה אלא מן החלין. כשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה - לא יהיה אוכל הוא ובניו ואשתו בלבד, וידמה שעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים והאמללים, שנאמר: "והלוי והגר והיתום והאלמנה" - מאכיל הכל, ומשקם כפי עשרו. ומי שאכל זבחי, ולא שמח אלו עמו - עליו נאמר: "ובחיהם כלכם אונים להם, כל אכליו יטמאו, כי לחמם לנפשם". ומצוה בלוי יתר מן הכל - לפי שאין לו לא חלק, ולא נחלה, ואין לו מתנות בפשר; לפיכך, צריך לזמן לזמן על שלחנו לשמחם, או יתר להם מתנות בשר עם מעשר שלהם, כדי שימצאו בו צרכיהם. וכל העוזב את הלוי מלשמחו, ושיהיה ממנו מעשרותיו ברגלים - עובר בלא תעשה, שנאמר: "השמר לך, פן תעזוב את הלוי".

הלכות חגיגה פרק ג

א. מצות עשה להקהיל את כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמיטה כשיצילו לרגל, ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזירות אותם במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת - שנאמר: "מקץ שבע שנים, במעד שנת השמיטה - בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף, וגרך אשר בשעריך...".

ב. כל הפטור מן הראייה, פטור ממצות הקהל - חוץ מן הנשים והטף והערל; אבל הטמא פטור ממצות הקהל - שנאמר: "בבוא כל ישראל", וזה אינו ראוי לביאה [למקדש]. והדבר ברור, שהטמאים [לא יכרו בו מינו] והאנדורגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה] חייבין, שהרי הנשים חייבות.

ג. אימתי היו קוראין? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא תחלת ימי חלו של מועד של שנה שמניית. והמלה, הוא שיקרא באזניהם. ובפסוק הנשים היו קוראין. וקורא כשהוא יושב; ואם קרא מעמד - הרי זה משבח. מאיכן הוא קורא? מתחלת חמש' אלה הדברים, עד סוף פרשת 'שמע'; ומדלג ל'יהיה אם שמע', וגומר אותה; ומדלג ל'עשר תעשר', וקורא מ'עשר תעשר' על הסדר עד סוף ברכות וקללות, עד 'מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב', ופוסק.

בהן לעבוד העורות או לרפואה, וכן המצרף נחשת במחצב שלו, והעבדנין [מעבדי עורות] - אף על פי שהן מאוסין מפני מלאכתן - הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן, ועולין בכלל ישראל להראות.

ג. כל קטן שייכול לאחוז בידו של אביו, ולעלות מירושלים להר הבית - אביו חייב להעלותו ולהראות בו, כדי לחנכו במצוות, שנאמר: "יראה כל זכורך". ואם היה הקטן חגר או סומא או חרש אפלו באחת - אינו חייב לחנכו, אף על פי שהוא ראוי לרפואה; שאלו היה גדול כף - היה פטור, כמו שבארנו.

ד. כל החייב בראייה, חייב בחגיגה [קרוב חגיגה]; וכל הפטור מן הראייה, פטור מן החגיגה. וכל חייב בשמחה - חוץ מחרש שאינו שומע ואינו מדבר, ושוטה וקטן וערל וטמא. חרש ושוטה וקטן - מפני שאינם בני חיוב, הרי הם פטורין מכל מצוות האמורות בתורה; וערל וטמא - מפני שאינם אוכלים בקדשים ואינם ראויין לביאה, כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש ובהלכות מעשה הקרבנות.

ה. מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון, ונתרפא בשני - פטור מן הראייה ומן החגיגה; שביום חובתו היה פטור - שכל ימות החג תשלומי ראשון הם, כמו שבארנו. וכן אם נטמא בלילי יום טוב הראשון - אף על פי שטטה למחר, פטור; אבל אם נטמא ביום ראשון - הרי זה חייב להביא חגיגתו וראיתו בתוך ימי הרגל, כשיטהר.

ו. מי שבא לעזרה בכל ימי החג, אינו חייב להביא עולה בידו בכל עת שיפגס - שנה שנאמר: "ולא יראו פני ריקם", אינו אלא בעקר הרגל בלבד, שהוא יום ראשון, או תשלומי ראשון. ואם הביא בכל עת שיבוא - מקבלין ממנו, ומקריבין אותה לשם עולת ראייה; שהראייה, אין לה שעור. ז. הפריש עשר בהמות לחגיגתו, והקריב מהן מקצתן בראשון, ופסק - שוב אינו חוזר ומקריב השאר, שהרי שיר אותן; ואם לא פסק, אלא דחקו היום, ולא יכול להקריבן היום - מקריב השאר למחר.

ח. עולת ראייה אינה באה בלא אלא מן החלין, כשאר הקרבנות שאדם חייב בהן. אבל שלמי חגיגה, באות ממעוֹת מעשר שני המערכות עם מעוֹת חלין - לזקח מן התערכת בהמה, ומקריבה שלמי חגיגה; והוא, שיהיה שעור אכילה ראשונה מן החלין - מפני ששלמי חגיגה חובה, וכל שהוא חובה אינו בא אלא מן החלין.

ט. ויוצא אדם ידי חובת שלמי חגיגה, במעשר בהמה; ואין מביאין אותו ביום טוב - גזרה, שמא יעשר ביום טוב. י. יוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה, והכהנים - בחטאת ובאשם ובכבוד ובחנה ושוך; שמצוה זו היא לשמח באכילת בשר לפני ה', והרי אכלו. אבל אין יוצאין ידי חובתם, לא בעופות ולא במנחות - שאינם בשר המשמח. כבר בארנו בפסחים, שחגיגת [קרוב חגיגה של] ארבעה עשר [בניסן] רשות; לפיכך, אין אדם יוצא בה ידי חובת חגיגה, אבל יוצא בה ידי חובת שמחה.

הלכות בכורות פֶּרֶק א

א. מצות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, בין באדם בין בהמה טהורה בין במין החמור, בין שהיו שלמים בין שהיו טרפות [נוטות למות] - שְׁנָאֹמֶר: "קֹדֶשׁ לִי כָל בְּכוֹר, פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל, בְּאָדָם וּבְהֵמָה"; וְכֵלֶן לִכְהֻנָּה.

ב. בכור אדם ובכור חמור - נפדין, ופדיוֹן לכהן; ובכור בהמה טהורה - נשחט בעזרה בשאר קדשים קלים, זורקין דמו ומקטירין אמוֹריו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות, ושאר הפֶּשֶׁר נאכל לכהנים, שְׁנָאֹמֶר: "אֵף פֶּדֶה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם, וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה... אֵף בְּכוֹר שׁוֹר... לֹא תִּפְדֶּה - קֹדֶשׁ הֵם... וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָּךְ."

ג. בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים - הרי הוא לכהן. אם רצה - אוכלו בכל מקום, או מוכרו, או מאכילו למי שיִרְצֶה, אִפְלוּ לְגוֹי; מפני שהוא חלין, שְׁנָאֹמֶר: "וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוֹם, פֶּסֶח אוֹ עֹר אוֹ גֹּוֹ' הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר יִחְדּוּ יֹאכְלֻנּוּ, בְּצִבֹּר וּכְאֵיל"; וְהָרִי הוּא נִכְסֵי כֹהֵן.

ד. מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה, ויאמר: 'הרי זה קֹדֶשׁ' - שְׁנָאֹמֶר: "תִּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ"; ואם לא הקדישו - הרי זה מתקדש מאליהו, וקדשתו מרחם היא.

ה. מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוּצָה לארץ. ואין מביאין בכורות מחוּצָה לארץ לארץ, שְׁנָאֹמֶר: "וְאִכְלָתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ... מַעֲשֵׂר דִּגְנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ" - ממקום שאתה מביא מעֲשֵׂר דָּגָן, אתה מביא בכור בקר וצאן; וממקום שאין אתה מביא מעֲשֵׂר דָּגָן, אי אתה מביא בכור בקר וצאן, אלא יאכל במומו. ואם הביא - אין מקבלין ממנו, ולא יקרב; אלא יאכל במומו. [1] מצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, כמו מעֲשֵׂר דָּגָן; ואינה נוהגת במקדשין, כשהן בקדשתן קדם שִׁפְדוּ, בין קדשי מזבח, בין קדשי בֶּדֶק הבית.

ז. הכל חגיבין בבכור בהמה טהורה, כהנים לוויים וישראלים. ואף על פי שהבכור לכהן - אם נולד בכור - מקריב דמו ואמוֹריו כמו שבארנו, ואוכל שאר הפֶּשֶׁר בתורת בכור, שְׁנָאֹמֶר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלַד בְּבִקְרָךְ וּבְצֹאנְךָ וגו'". אֲכַל בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה - כֹּהֲנִים וְלוויִּים פְּטוּרִין, כמו שבארנו בהלכות מתנות כהונה.

ח. הבכור [מצוה שיהיה] נאכל בתוך שְׁנָתוֹ, בין תמים בין בעל מום - שְׁנָאֹמֶר: "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֻנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה... וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוֹם... בִּשְׁעָרֶיךָ תֹאכְלֻנּוּ". ומאימתי מונה לו [לתחילת שנתו]? אם תם [שלם] הוא - מונה לו מיום שמיני, שהוא ראוי להקריבה. ואם נולד בעל מום - מונה לו מיום שנולד; והוא, שִׁפְלוּ לוֹ חֲדָשִׁי [שהיה בהריון מלא], שִׁהְרִי נִרְאָה [ראוי] לאכילה ביום לדתו; אֲכַל אם לא ידע בודאי שִׁפְלוּ לוֹ חֲדָשִׁי, מונה לו מיום שמיני. ט. נולד לו מום בתוך שְׁנָתוֹ - רשאי לקימו כל שנים עשר חֲדָשׁ; נולד לו מום בסוף שְׁנָתוֹ - מִתֵּר לְקִימוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שִׁנְפַּל בוֹ הַמוֹם, ואף על פי שהוא

ד. ביצד הוא קורא? תוקעין בתצוצרות בכל ירושלים, כדי להקהיל את העם; ומביאין בימה גדולה, ושל עץ היתה, ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים. והמלך עולה ויושב עליה, כדי שישמעו קריאתו; וכל ישראל העולים לחג, מתקבצין סביביו. ויחזן [שמח] הכנסת נוטל ספר תורה, ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן [של כהן גדול], והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול נותנו למלך - כדי להודו ברב בני אדם. והמלך מקבלו כשהוא עומד; ואם רצה, ישב. ופותח ומברך בדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת, וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר, וגולל ומברך לאחריה בדרך שמברכין בבתי כנסיות. ומוסיף שבע ברכות, ואלו הן: 'רצה ה' אלהינו בעמך ישראל, מודים אנחנו לך', 'אתה בחרתנו מכל העמים' עד 'מקדש ישראל והזמנים', בדרך שמברכין בתפלה; הרי שלש ברכות כמטבען [כלשונם הרגיל]. וביעית - מתפלל על המקדש שיעמד, וחזתם בה: 'השוכן בציון'; חמישית - מתפלל על ישראל שתעמד מלכותם, וחזתם בה: 'הבוחר בישראל'; ששית - מתפלל על הכהנים שיִרְצֶה האל עבודתם, וחזתם בה: 'מקדש הכהנים'; שביעית - מתחנן ומתפלל בה פני מה שהוא יכול לפי צחות לשונו, וחזתם בה: 'הושע ה' את עמך ישראל, שעמך צריכין להוֹשֵׁעַ, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

ה. הקריאה והברכות בלשון הקדש, שְׁנָאֹמֶר: "תִּקְרָא אֶת התורה הזאת" - בלשונה, אף על פי שיש שם לעזות [אנשים שאינם מבינים לשון הקודש] (ו). וגרים שאינם מפירים, חגיבין להכין לבם ולהקשיב אָזְנֵם לשמע באימה ויראה וגילה ברעדה, כיום שנתנה בו בסיני. אִפְלוּ חֲכָמִים גדולים שיודעים כל התורה בלה, חגיבין לשמע בכונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמע - מכון לבו לקריאה זו, שלא קבעה הפתוב אלא לחזק דת האמת; ויראה עצמו כאלו עתה נצטוו בה, ומפי הגבורה שומעה - שהמלך שליח הוא, להשמיע דברי האל.

ז. יום הקהל שחל להיות בשבת, מאחרין אותו לאחר השבת, מפני תקיעת התצוצרות והתחנות, שאינן דוחין את השבת.

ברוך רחמנא דסיען

הלכות בכורות

יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶט: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעֲשֵׂר בהמה; (ה) שלא יגאל מעֲשֵׂר בהמה. וכללתי המעֲשֵׂר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והפתוב כללו עמו, שְׁנָאֹמֶר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מפני השמועה למדו, שנה דם מעֲשֵׂר ודם בכור. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

יח. בכור בעל מום - יש לכהן למכרו בכל זמן, בין בפני [בזמן] הפית בין שלא בפני הפית, בין חי בין שחוט; וכשהוא מוכר בשר בכור בעל מום - מוכרו בפית, אבל לא בשוק [שלא ימכרו קדשים בזול], כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח. אבל בשר בכור תמים אינו נמכר, מפני שהוא בשר קדש; וכהנים שנמנו [ששוחטים] על הבכור, מתרין לשקל מנה כנגד מנה [חולקים ע"פ משקל חלק מול חלק].

יט. המפשיט בכור בעל מום, הרי זה מתר להפשיטו באיזה דרך שירצה: אם רצה להרגיל [דרך רגליו], מרגיל. וכן שאר פסולי המקדשין - אם רצה להפשיטו מן הרגל, מפשיט.

שבת קודש

הלכות בכורות פרק ב

א. כל המומין הקבועין [שאינם עוברים] הפוסלין את הקדשים, ונפדין עליהן [-אותם לחולין] - אם נפל אחד מהן בבכור, הרי זה נשחט עליו בכל מקום; וכבר בארנו אותן המומין בהלכות אסורי מזבח, ושהראוי מהן להיות בזכר - שבעה ונשיים.

ב. וכל הדברים שמנינו שם [שאינם מומין אך -] שאין הקרבן מהן מן המבחר, ואין הקדשים קרבין בהן, ולא נפדין עליהן - כף אין הבכור נשחט עליהם, ולא קרב, אלא יהיה עומד עד שילד לו מום קבוע. וכן אם נולד בבכור מום עובר - הרי זה אינו נשחט בכל מקום, ולא קרב, אלא יהיה רועה עד שיפיל בו מום קבוע, וישחט עליו.

ג. וכן אם נעברה בו עברה [שבא אדם על הבהמה], או שהרג בעד אחד, או על פי [עדות] הבעלים [- ואינו נהרג], או שהקצה [יועד לעבודה זרה], או נעבד [כע"ז] - ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח.

ד. יוצא דפן [נולד בניחוח קטיר], והבא אחריו - שניהן אינן בכור: הראשון, מפני שאינו פטר רחם; והאחרון, מפני שקדמו אחר. אפילו יצאת נקבה דרך דפן, וזכר דרך רחם - אינו בכור.

ה. בכור שהוא אנדרגניס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אין בו קדשה כלל, והרי הוא כנעקה; שאין לכהן בו כלום, ועובדין בו וגוזזין אותו כשאר החלין. נולד טמטום [לא ניכר מינו] - הרי זה ספק בכור, ואכל במומו לבצעליו, בין שהטיל מים ממקום זכרות, בין שהטיל ממקום נקבות.

ו. רחל שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין רחל - פטור מן הבכורה, שנאמר: "אף בכור שור", עד שיהיה שור, ובכורו שור. ואם היה בו מקצת סימני אמו - הרי זה בכור, והוא בעל מום קבוע; שאין לה מום גדול משנוי בריותו, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח. אפילו פרה שילדה כמין חמור, ויש בו מקצת סימני פרה - הרי זה בכור לכהן, הואיל ומין החמור יש בו דין בכורה. אבל אם ילדה כמין סוס או גמל - אף על פי שיש בו מקצת סימני אמו, הרי הוא ספק בכור; לפיכך, יאכל לבצעליו. ואם תפסו כהן, אין מוציאין מידו.

מתאחר לאחר שנתו. כיצד? כגון שנפל בו מום בתמשה עשר יום לפני גמר שנתו, משלימין לו תמשה עשר אחר שנתו. נולד לו מום אחר שנתו - אינו רשאי לקימו אלא עד שלשים יום, ואכל.

י. הבכור בזמן הזה - מניחו עד שיפיל בו מום, ואכל. **יא.** ועד שלא נראה [בו מום] להראותו לחכם, רשאי לקימו שתים ושלש שנים. ומשנראה להראותו לחכם - אם נולד בו מום בתוך שנתו, רשאי לקימו כל שנים עשר חדש; נולד [המום] אחר שנתו, מקימו שלשים יום.

יב. שנה של בכור - היא שנת לכהן תמימה, שנים עשר חדש מיום ליום; ואם היתה שנה מעברה - נתעברה לו, ומונה שלשה עשר חדש. נולדו לו שני טלאים, אחד בתמשה עשר של אדר הראשון, ואחד בראש חדש אדר שני - זה שנולד בראש חדש אדר שני - פיון שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה. וזה שנולד בחצי אדר ראשון - לא עלתה לו שנה, עד חצי אדר של שנה הבאה; הואיל ונולד בתוך העבור, מוזנין אותו לו. **יג.** עבר ואחר הבכור לאחר שנתו - אף על פי שהוא עובר בלא תעשה, אם היה תם - הרי זה לא נפסל, אלא מקריבו; ואם היה בעל מום, שוחטו בכל מקום, שנאמר: "מעשר דגנך ותרומתך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך", משי בכור למעשר - מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה, אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה.

יד. אין נותנין את הבכור לכהן כשיילד, שאין זו גדלה לכהן, אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט, ויתנונו לכהן. ועד כמה ישאל חביב להטפל בבכור? בהמה דקה, שלשים יום; ובגסה, תמישים יום. ואם אמר לו הכהן: 'תנהו לי בתוך זמן זה, ואני אטפל לעצמי' - אינו רשאי לתנו לו; שנה כמו מסייע על מתנותיו [- כדי שיתנו לו], וכבר בארנו בתרומות, שהכהנים המסייעין בבית הגרנות ובבית המטבחים ובתוך הרוצים - אין נותנין להן מתנותיהן בשכרן.

טו. היה הבכור בעל מום, ואמר לו בתוך זמן זה: 'תנהו לי שאכלנו', או שהיה תמים, ואמר לו: 'תנהו לי בתוך זמן זה, שאקריבנו עתה' - הרי זה נותנו לו. וראה לי, שהבכור נתן לכל כהן שירצה.

טז. כהן שאכל פזית מבכור תמים חוץ לירושלים - לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך ותרומתך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך". וכן שאכל פזית מבכור, בין לפני זריקה [זריקת הדם] בין לאחר זריקה - לוקה; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור, בין לפני זריקה בין לאחר זריקה.

יז. הבכור - אין פודין אותו, שנאמר: "אף בכור שור או בכור פשב או בכור עז, לא תפדה". וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם - שפיון שהוא עומד לקרבן, אין לכהן בו זכות כדי למכרו; ובזמן הזה שאין בית [מקדש], הואיל והוא עומד לאכילה, הרי הוא מתר למכרו, ואף על פי שהוא תמים - בין לכהן, בין לישראל.

יח. בכור שהיה ביד כהן, ונפל בו מום, והעיד עליו עד אחד שזה המום מאליהו נפל, ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור או אין שוחטין עליו, וכא הבהן שהוא בידו, ואמר: 'הראיתי מום זה לממחה, והתירו לשחיטה' - הרי זה נאמן; ואין חוששין, שמא לא הראהו, ושמא בכור תם [שלם] הוא - שלא נחשדו לשחט קדשים בחוץ, מפני שהוא עון כרת, כמו שבארנו.

יט. וכן נאמן הבהן לומר על בכור בעל מום: 'בכור זה נתנו לי ישראל במומו, ולא נפל ברשותי' - כדי לחש לו, שמא הוא הטילו; שהדבר עשוי להגלות, והוא מתירא שמא ישאלו בעליו, ויאמרו: 'תמים היה בעת שנתנוהו לו'.

הלכות בכורות פרק ג

א. אין שוחטין את הבכור אלא על פי ממחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות, ואמר לו: 'התר בכורות במומן'; אפלו היה מום גדול וגלוי לכל, לא יתירו אלא ממחה שנטל רשות. וכל הבכורות אדם [מומחה] רואה, חוץ מבכור עצמו.

ב. אם אין שם ממחה, והיה המום מן המומין הגלויין המבכהין, כגון שנסתמית עינו, או נקטעה ידו, או נשברה רגלו - הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת [חכמים שאינם בקיאים]; וכן בכור שיצא לחוצה לארץ, ונפל בו מום מבכה - הרי זה נתר על פי שלשה בני הכנסת.

ג. אין רואין את הבכור לישראל, עד שיהיה כהן עמו - שמא יאמר לו הממחה: 'מום הוא, ומתר לשחט עליו', ויזלף וישחטנו לעצמו, ולא יתנונו לכהן; שאף על פי שאינו חשוד לאכל קדשים בחוץ, חשוד הוא לגלות מתנות כהונה לפיכך, אם היה חכם, וידוע שהוא מדקדק על עצמו - רואין לו. היה המום גלוי לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו - הואיל והביאו לחכם הממחה, הרי זה בתורת מדקדק על עצמו; לפיכך רואין לו, אף על פי שאין עמו כהן.

ד. השוחט את הבכור, ואחר כך הראה את מומו - אף על פי שהוא מום גלוי שאינו משתנה בשחיטה, כגון שנתכה ידו או רגלו - הואיל ונשחט שלא על פי ממחה, הרי זה אסור; ויקבר בכור שמת.

ה. בכור שהיתה לו ביצה אחת ושני פיסין, ובדקו הממחה, והושיבוהו על הרגוזו [סוף השדרה] ומעכו, ולא יצאת ביצה שניה, והתירו הממחה, ונשחט, ונמצאת השניה דבוקה בפסלים [מעיים] - הרי זה מתר, הואיל ומעכו; אבל אם לא נמצא - אף על פי שנשחט על פי ממחה, הרי זה יקבר.

ו. מי שאינו ממחה, וראה את הבכור, ונשחט על פיו - הרי זה יקבר, וישלם מביתו; וכמה משלם? רביע דקה, ומחצה לגסה. ומפני מה לא ישלם [המומחה] כל דמיו? מפני שקנסו את בעל הבמה [הגסה], כדי שלא ישעה אותה [מלהקריבה טרם יפול בה מום], ובדקה - נקנס עוד יותר ומקבל פיצוי של רבע בלבד, כדי שלא יעבור על הוראת חז"ל [ולא יגדל בהמה דקה בארץ ישראל].

ז. המטיל מום בבכור - הואיל ועשה עברה, קונסין אותו, ואינו נשחט על מום זה, עד שיפול בו מום אחר מאליהו. ואם מת זה החוטא - מתר לבנו לשחט אותו על מום שעשה אביו; שלא קנסו בנו אחריו.

ח. הרגיל [גרם] לבכור שיפול בו מום - כגון שנתן דבילה [תאנה] על אזנו עד שבא כלב ונטלה וחתך אזנו, או שהלך בין ברזל ועששיות של זכוכית כדי שתקטע ידו ונקטעה, או שאמר לגוי להטיל בו מום - הרי זה לא ישחט עליו. זה הכלל: כל מום שנעשה לדעתו, אסור לו לשחט עליו; ואם נעשה שלא לדעתו, הרי זה שוחט עליו.

ט. אמר: 'אלו נפל בבכור זה מום, הייתי שוחטו', ושמע הגוי, ועשה בו מום - הרי זה שוחט עליו, שהרי לא נעשה בדעתו.

י. ראינוהו שעשה מעשה המרגיל להטיל מום, ונפל בו מום, ואין אנו יודעין אם נתפון למום או לא נתפון - הרי זה לא ישחט עליו. כיצד? כגון שנתן לו שעורים במקום דחוק מסרג בעצים, וכיון שאכל נחלקה [נחתכה] שפתו - אפלו היה חבר [תלמיד חכם], הרי זה לא ישחט עליו; וכן כל כיוצא בזה.

יא. היה בכור רודף את האדם, ובצעטו כדי לטרדו, ואפלו בעט בו מפני שרדפו מקדם, ונעשה בו מום בבקיטה זו - הרי זה ישחט עליו.

יב. קטנים שהטילו מום בבכור דרך שחוק, וכן הגוי שעשה לדעתו - הרי זה שוחט עליו; ואם עשו כדי להתירו, לא ישחט עליו.

יג. בכור שאחזו דם [חלה] - נקיו [דם], ובלבד שלא יתפון לעשות בו מום; ואם נעשה בו מום בהקזה זו, הרי זה נשחט עליו.

יד. מתר להטיל מום בבכור קדם שיצא לאויר העולם, וישחט עליו. כמה דברים אמורים? בזמן הזה שאין שם בית [מקדש], מפני שסופו להאכל במומו; אבל בזמן שהמקדש קיים, אסור.

טו. עד שהעיד מפי עד אחד, שמום זה נפל שלא לדעת - נאמן; אפלו אשה נאמנת לומר: 'בפני נפל מום זה מאליהו', וישחט עליו.

טז. כל המומין הראויין לבוא בידי אדם - נאמן הרועה עליהן לומר: 'מאליהן נפלו, ולא נעשו בכונה'; וישחט עליהן. כמה דברים אמורים? כשהיה הרועה ישראלי, והבכור בידו [של] הבהן. אבל אם היה הרועה כהן, והבכור עדן הוא ביד בעליו הישראליים - הרי זה אינו נאמן; וחושדין אותו, שמא הוא הטיל בו מום כדי שיתנונו לו.

יז. כהן שהעיד לכהן אחר, שמום זה מאליהו נפל - נאמן, ואין חוששין להם, שמא הם גומלים זה את זה [משקר, בכדי שיעיד לו חברו כשיצטרך]; שכל הבהנים חשודין להטיל מום בבכור כדי לאכלו בחוץ, ולפיכך אין נאמנין על ידי עצמם; אבל חברו מעיד לו, שאין אדם חוטא לאחר. אפלו בגוי ובני ביתו של כהן, מעידין לו על הבכור; אבל לא אשתו, מפני שהיא כגופו.

וצאנך", אלא למעט שתפוח הגוי; שאם היה שתף בפרה או בעבר, אפילו היה לגוי אחד מאלף באם או בנלד - הרי זה פטור מן הבכורה. היה לו באחד משניהן אבר אחד, כגון יד או רגל - רואין: כל שאילו יחתך, יהיה בעל מום - הרי זה פטור; ואם אפשר שיחתך אבר הגוי, ולא יפסל - הרי זה חייב בבכורה.

ב. הלוקח עבר פרתו של נכרי, או המוכר עבר פרתו לנכרי - אף על פי שאינו רשאי - הרי זה פטור מן הבכורה, ואין קונסין אותו על דבר זה.

ג. [ישראל] המקבל בהמה מן הגוי להיות מטפל בה, והולדות [יחלקו] ביניהן, או נכרי שקבל מישראל כזה - הרי אלו פטורין מן הבכורה, שנאמר: "פטור כל רחם בבני ישראל", עד שיהיה הכל בישראל.

ד. המקבל צאן מן הגוי בממון קצוב [ויתן הישראל הכסף לאחר תקופה], ופסק [סיכס] עמו שיהיה השכר ביניהן [אם יתייקרו הבהמות יתחלקו ברווח], ואם פחתו [ויזלו], פחתו לישראל - אף על פי שפרשות ישראל הן, והרי הן קנינו, הואיל ואם לא ימצא הגוי אצלו ממון לגבות ממנו, יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן - נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן, והרי יד הגוי באמצע, ופטורין מן הבכורה, הן וולדותיהן. אבל ולד ולדות חייבין שיהיה של ישראל הן, ואין לגוי עליהן רשות.

ה. ישראל שנתן מעות לגוי, וקנה לו בהן בהמה מגוי בדיניהן [בקנין גוי שע"פ התורה - בכסף] - אף על פי שלא משך, קנה וחיבת בבכורה; וכן אם קנה הגוי מישראל בדיניהן, ונתן מעות - אף על פי שלא משך, קנה ופטורה מן הבכורה.

ו. גר שנתגר, ואין ידוע אם עד שלא נתגר ילדה פרתו, או אחר שנתגר - הרי זה בכור מספק.

ז. הלוקח בהמה מן הגוי, ואין ידוע אם בכרה [וילדה] או לא בכרה, וילדה אצלו - הרי זה ספק בכור, ויאכל במומו [כשהיה לו מום] לבצלים, ואינו לכהן; שהמוציא מחברו, עליו הראיה.

ח. לקח בהמה מניקה מן הגוי - אינו חושש שמה בנה של אחרת היא מניקה, אלא הרי זו בחזקת שילדה; ואפילו היה זה שמניקה כמו מין אחר, ואפילו כמין חזיר - הרי זה פטורה מן הבכורה. וכן בהמה שהיא חולבת [ונותנת חלב], פטורה מן הבכורה - שרוב הבהמות, אינן חולבות אלא אם כפר ילדו.

ט. הלוקח בהמה מישראל - הרי זה בחזקת שבכרה, עד שיודיעו המוכר שעדין לא ילדה; שאין הישראלי שותק וגורם לו לאכל קדשים בחוץ, ונדאי שבכרה, ולפיכך מכרה סתם.

י. בהמה דקה שהפילה עבר שעדין לא נתבארה צורתו הרבה ונכרה לכל, וזה הוא הנקרא 'טנוף' - אם אמרו הרועים: 'עבר הוא, אלא שנפסד' - הרי זה פטורה מן הבכורה, וצריך להראותו לרועה חכם; לפיכך, הלוקח בהמה מן הגוי, אפילו היתה קטנה, וילדה אצלו בתוף

ז. הנוטל שכרו להיות רואה בכורות - אין שותטין על פי, אלא אם כן היה ממחה גדול, וידעו בו חכמים שאין כמותו, ופסקו לו שכר על הראיה והבקור, בין שנמצא בעל מום בין שנמצא תמים. ולא יטל שכר על בהמה זו, חוץ מפעם אחת; ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבוא לידי חשד.

ח. החשוד על הבכורות למכר אותן לשם חלין - אין לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים, מפני שהוא דומה לבשר העגל. ואין לוקחין ממנו עורות שאינן עבודין [לא מעובדים], אפילו של נקבה, שמא יחתך וברותו, ויאמר: 'עור נקבה הוא'. ואין לוקחין ממנו צמר, אפילו מלבן; ואין צריך לומר, צואי [מלובלן]. אבל לוקחין ממנו טווי, וילבדין [יריעות מחתיכות צמר], ועורות עבודין - שאינו מעבד עור בכור תמים, מפני שהוא מיוחד לשהותו אצלו, שמא ישמעו הדנינים, ויקנסו אותו כפי רשעו.

ט. השוחט את הבכור ומכרו, ונודע שלא הראהו לממחה - מה שאכלו - אכלו, ויחזיר להם את הדמים; ומה שלא נאכל - יקבר, ויחזיר את הדמים. וכן הדין במאכיל את הטרפה, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר. י. בכור שנמצא טרפה - אם תמים הוא ונשחט במקדש לקרבן, ונמצא טרפה אחר שהפשט - העור ישרף, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין, והבשר יקבר. ואם במומו נשחט - הבשר יקבר, ויאותו [יהנו] הפהנים בעורו; והוא, שנשחט על פי ממחה.

יא. הבכור שנאכל בשרו בהלכה, בין תמים בין בעל מום - כשם שמתר להנות בעורו, כך נהנין בגזתו [צמר]; אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא חי, אפילו נשר - הרי הוא אסור בהנחה, אפילו נשר ממנו אחר שנפל בו מום. ואפילו אחר שחיתטו, ואין צריך לומר אחר מיתתו - הרי אותו הצמר שנשר ממנו מחיים, באסורו עומד. וכן במעשר בהמה. וכבר בארנו בהלכות מעילה, שלא גזרו גזרה זו אלא על הבכור והמעשר בלבד, מפני שאינן באין לכפרה - שמא ישקה אותן אצלו, כדי לקח כל הצמר שינשר מהן. וכבר בארנו, שמצוה לאכלו בשנתו, בין תמים בין בעל מום.

יב. בכור שהיה בו צמר מדביל [תלוש ומעורב במחור], ושחטו - את שהוא נראה עמו מן הגזז [שלא ניכר שהיה תלוש], מתר בהנחה; ואת שאינו נראה עמו, והוא הצמר שעקרו הפוף כלפי ראשו [שב' קצותיו כלפי חוץ] - אסור, שזה כמי שנשר מחיים.

יג. גזת בכור, אפילו בעל מום - שנתערבה בגזי חלין, אפילו אחת בכמה אלפים - הכל אסורים; הרי הוא דבר חשוב, ומקדש בכל שהוא. האורג מלא הסיט [שיעור אריגה] מצמר הבכור בבגד, ידלק; מצמר המקדשין, מקדש בכל שהוא.

הלכות בכורות פרק ד

א. בהמת השתפין, חייבת בבכורה. לא נאמר "בקרך

האברים צריכין קבורה, ונפטר מה מן הבכורה; כיון שיצא רבו, בין שלם בין מחתף, והרי הוא לפנינו - נתקדש למפרע. **טו.** יצא שלישי, ומכרו לגוי, וחזר ויצא שלישי אחר - נתקדש למפרע, ונפטר מה מן הבכורה. יצא שלישי דרך דפן [הרחם], ושני שלישים דרך רחם - אינו קדוש; שהרב הראשון לא יצא דרך רחם, ולמפרע - רק אם לכתחילה יצא מהרחם] הוא מתקדש.

טז. יצא מעוט אבר גדול, והרי זה היוצא רבו של עבר [והשאר יצא מהדופן] - נפטר מה מן הבכורה, ויגבר היוצא. יצא חצי העבר, והוא רבו של אבר היוצא - הרי זה ספק אם נפטר מה מן הבכורה, או לא נפטר מה; לפיכך, הפא אחריו - ספק בכור.

יז. בכור שפרכו בסיב [סיב דקל] והוציאו, ולא נגע ברחם, או שפרכו בשלית בהמה אחרת, או שפרכו עליו אחותו, ויצא - הואיל ולא נגע ברחם מכל מקום, הרי זה ספק בכור.

יח. הדביק שני רחמים זה לזה, ויצא מזה ונכנס לזה - הרי זה ספק אם נפטר מה מן הבכורה בהמה שפרכו בה הבכור, שהרי פטר רחם, או לא נפטר מה, עד שפטר רחמה ולדה.

יט. נפתחו כתלי בית הרחם, ויצא [ולא נגע ברחם] - הרי זה ספק אם נגיעת רחם מקדשת, או אירור.

כ. נעקרו כתלי בית הרחם [ונתלו] בצנארו - הרי זה ספק אם במקומו מקדש, או מקדש אף חוץ למקומו.

כא. נגממו [הצטמקו ונעלמו] כתלי בית הרחם, אינו קדוש. נפרץ מקצתו, ועומד מרבה על הפרוץ, ויצא דרך הפרוץ, או שהיה הפרוץ מרבה על העומד, ויצא דרך העומד - הרי זה ספק בכור.

שנתה - הרי זה ספק בכור, שפא טנוף הפילה ברשות הגוי. וכן בהמה גסה שהפילה שליה [שק העובר] - הרי זה סימן ולד, שאין שליה בלא ולד; ונפטר מה מן הבכורה. ומתה לה שליו, אותה השליה לכלבים - שאין מתקדש בבכורה אלא זכרים, וחזקת הנולדים מחצה זכרים ומחצה נקבות; וכבר בארנו, שהזכר שאין בו מקצת סימני אמו, אינו מתקדש בבכורה. ונמצא מעוט הנולדים הן המתקדשין בבכורה, ואין חוששין למעוט. אבל בהמת קדשים שהפילה שליה - תקבר, שהזכרים בה פנקבות.

יא. בהמה גסה שהפילה חררת [חתיכת] דם - הרי זה נפטר מה מן הבכורה; שחזקתה שהולד בתוכה, ורבה עליו הדם, והפסידו ובטלו. וקוברין חררה זו כמו גפול כל מבפנת, אף על פי שאין בתורה זו קדשה; ולמה קוברין אותה? כדי לפרסם הדבר שנופטר מה מן הבכורה.

יב. כבר בארנו בענין נדה, שהולד באדם נגמר לארבעים יום, והמפלת לפחות מארבעים, אינו ולד. אבל ולד בהמה - לא עמדו חכמים על מנין הימים שיגמר בו; אבל אמרו, שהמפלת טנוף, אינה מתעברת אחריו ולא מקבלת ולד אחר לפחות משלשים יום.

יג. בהמה שיצאת [לשדה] מלאה [מעוברת], ובאה ריקנית - הפא [הנולד] אחר בן בכור מספק; שפא דבר שאינו פוטר בבכורה הפילה, ואין לנפלי בהמה פטירת רחם עד שיצגילו ראש פקקה של ערב [חוט טויה].

יד. מבפנת המקשה לילד - מחתף אבר אבר, ומשליף לכלבים; והפא אחריו, בכור. יצא רבו - הרי זה יגבר, ונפטר מה מן הבכורה. ואם חתף אבר והניחו [ולא השליכו לכלב], וחתף אבר והניחו, עד שהשלים רבו - הרי כל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ח טבת ה' שבט ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות פסולי המקדשין פרק יד

פסל במחשבתו, שהשחיטה כשרה בפסולין, כמו שבארנו. יש קרבנות שאם נעשו שלא לשמן, כשרים כמו שיתבאר; לפיכך, אם קבל הדם בהן זה שאינו ראוי לעבודה, או הוליו, או זרקו - פסל הזבח כאלו עשהו לשמו, שהוא פסול. ואף על פי שיש בו דם הנפש, וחזר הכשר וקבל וזרק - כבר נפסל הזבח; ולא מפני מחשבת שנוי השם פסל אותם, אלא מפני שהוא פסול לעבודה כמו שבארנו. **ג.** בדבר הראוי לעבודה כיצד? מנחת העמר שקמצה - נטל קומץ ממנה להקריבה] שלא לשמה - הרי זה כמי שנעשית לשמה, ושיגריה נאכלין, מפני שהיא מן השעורים, ואין השעורים דבר הראוי לשאר קרבנות. וכן המחשב במנחת קנאות - [של סוטה] והלבונה עליה, קדם שילקט הלבונה [מעליה] - אין מחשבתו מועלת, שהרי אינה דבר הראוי לעבודה - [שאינה קריבה עם לבונה]. וכן כל פיוצא בזה.

א. אין המחשבה הולכת אלא אחר העובר; אבל מחשבת בעל הקרבן אינה מועלת כלום; אפלו שמענו הבעלים שפגלו, והיתה מחשבת העובר נכונה - הרי זה כשר.

ב. ואין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבודה, ובדבר הראוי לעבודה, ובמקום הראוי לעבודה. ממי שהוא ראוי לעבודה כיצד? אחד מן הפסולין לעבודה שקבל הדם, או הוליו, או זרק, וחשב בשעת העבודה מחשבת מקום או מחשבת הזמן - לא פסל במחשבתו, לפי שאינו ראוי לעבודה. ואותו הדם שקבל או שזרק מקצתו ישפף לאמה [תעלת העזרה], ואם נשאר דם [שיוצאת בו] הנפש - חזר הראוי לעבודה ויקבל [הדם] במחשבה נכונה. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה -

במקום הראוי לעבודה כיצד? מזהב שגפגם, וחשב מחשבת זמן או מחשבת מקום - לא פסל הזבח במחשבה זו, שהרי אין המקום עתה ראוי לעבודה. קמץ מן המנחה בחוץ [חץ לעורה], וחשב בשעת קמיצה מחשבת זמן או מחשבת מקום - אין מחשבה זו פלוס.

ה. אלו דברים שאינם ראויין לאכילה מן הקרבנות, וראויין להקטרה: הדם, והאמורין [אברים הקרבים], ובשר העולה, והקמץ והלבונה מן המנחות הנקמעות.

ו. ואלו ראויין לאכילה, ואינן ראויין להקטרה: הבשר הנאכל מכל הזבחים, בין הנאכל לכהנים בין הנאכל לכל אדם, ושיירי המנחות, ושתי הלחם, ולחם הפנים.

ז. ואלו דברים שאינן ראויין לא לאכילה ולא להקטרה: בשר חטאות הנשרפות, והעור של בהמה בלו, חוץ מעור האליה [מהחלק האחורי של הבהמה] שהוא ראוי לאכילה. אכל המורא [ח], והוא הקרום הדק הדבוק בעור ומבדיל בין העור והבשר - אינו ראוי לאכילה; וכן העצמות והגידים, והקננים, והטלפים, והנוצה של עוף, והצפרניים, והחרטום [מקור] שלו, וראשי אגפים, וראש הזנב - אפלו מקומות הרפים מכל אלו הדבוקים בבשר, שאילו יתחכו מן החי יבצבץ הדם ויצא, הואיל ואינן חשוכין, ונקראין 'דבר שאינו ראוי לאכילה' לענין הקרבנות. וכן המרק, והתבלין, והשלייל [עובר שלא יצא], והשליה, וביצי העוף, והבשר שפלטתו הספין בשעת הפשט וישאר מדבק בעור, והוא הנקרא 'אלל' - כל אלו אינן חשוכין לענין מחשבת הקרבנות, והרי הן כדבר שאינו ראוי לאכילה.

יום שני

הלכות פסולי המקדשין פרק טו

א. כל הזבחים שנושטו במחשבת שנוי השם, בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור - כשרים, אלא שלא עלו לבצלים לשם חובה [קרבן]; חוץ מן החטאת והפסח - שאם נעשו במחשבת שנוי השם, פסולין. ואחד המשנה שם הזבח בשעת שחיטה, או בשעת קבלה, או בשעת הולכה, או בנריקה, כמו שפארנו. כיצד לא עלו לבצלים לשם חובה? כגון ששחט עולה לשם שלמים, לא עלת לבצלים - לא משום עולה שהם חביבין בה ולא משום שלמים, אלא חביבין להביא זבח אחר. וכן אם שחט עולת ראובן לשם שמעון - לא עלת לא לראובן ולא לשמעון. במה דברים אמורים? בשעקר שם הזבח בידו; אבל אם טעה ודמה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה לשם שלמים - עלת לבצלים לשם חובה. וכן החטאת והפסח שעשה אותה במחשבת שנוי השם בטעות - כשרים, שעקירה בטעות אינה עקירה. וכן עולת העוף שמלקה [שחיטה מיוחדת בעוף] או שמצה [סחט] דמה [על המזבח] במחשבת שנוי השם [שלא לשם מין הקרבן או בעליו] - כשרה, ולא עלת לבצלים; וחטאת העוף, פסולה. וכן כל המנחות שנעשו במחשבת שנוי השם - כשרות, ולא עלו לבצלים; חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות [של סוטה], שאם חשב באחת מארבע עבודות שלחן מחשבת שנוי השם, פסולות. שנוי השם במנחה כיצד? כגון שקמץ מנחת נדבה לשם מנחת חוטא, או

ד. במקום הראוי לעבודה כיצד? מזהב שגפגם, וחשב מחשבת זמן או מחשבת מקום - לא פסל הזבח במחשבה זו, שהרי אין המקום עתה ראוי לעבודה. קמץ מן המנחה בחוץ [חץ לעורה], וחשב בשעת קמיצה מחשבת זמן או מחשבת מקום - אין מחשבה זו פלוס.

ה. אלו דברים שאינם ראויין לאכילה מן הקרבנות, וראויין להקטרה: הדם, והאמורין [אברים הקרבים], ובשר העולה, והקמץ והלבונה מן המנחות הנקמעות.

ו. ואלו ראויין לאכילה, ואינן ראויין להקטרה: הבשר הנאכל מכל הזבחים, בין הנאכל לכהנים בין הנאכל לכל אדם, ושיירי המנחות, ושתי הלחם, ולחם הפנים.

ז. ואלו דברים שאינן ראויין לא לאכילה ולא להקטרה: בשר חטאות הנשרפות, והעור של בהמה בלו, חוץ מעור האליה [מהחלק האחורי של הבהמה] שהוא ראוי לאכילה. אכל המורא [ח], והוא הקרום הדק הדבוק בעור ומבדיל בין העור והבשר - אינו ראוי לאכילה; וכן העצמות והגידים, והקננים, והטלפים, והנוצה של עוף, והצפרניים, והחרטום [מקור] שלו, וראשי אגפים, וראש הזנב - אפלו מקומות הרפים מכל אלו הדבוקים בבשר, שאילו יתחכו מן החי יבצבץ הדם ויצא, הואיל ואינן חשוכין, ונקראין 'דבר שאינו ראוי לאכילה' לענין הקרבנות. וכן המרק, והתבלין, והשלייל [עובר שלא יצא], והשליה, וביצי העוף, והבשר שפלטתו הספין בשעת הפשט וישאר מדבק בעור, והוא הנקרא 'אלל' - כל אלו אינן חשוכין לענין מחשבת הקרבנות, והרי הן כדבר שאינו ראוי לאכילה.

ח. ומחשכין על דבר העומד [שסופו] לאבוד, או על דבר העומד לשרפה. המחשב באחת מאותן ארבע העבודות או בכלן, לאכל דבר שאין דרכו לאכילה או להקטיר דבר שאין דרכו להקטרה, בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן - הזבח פשר. כיצד? חשב לשתות מדם הזבח, או לאכל מאמוריו, או לאכל מן הקמץ ומן הלבונה, בחוץ או למחר, או שחשב להקטיר מבשר הזבח, או משיירי המנחה, בחוץ או למחר - הרי הזבח פשר. וכן אם חשב לאכל או להקטיר מן העור, ומן העצמות, והגידים, והמרק, או האלל, וכיוצא בהן - בין מחשבת זמן בין מחשבת מקום - הזבח פשר; וכן אם חשב לאכל מפרים ושמעירים הנשרפין בחוץ או למחר - הרי הן כשרים. וכן כל כיוצא בזה.

ט. חשב שיאכלו הטמאין או הפסולין מדבר הראוי לאכילה, או שיקטירו הטמאין או הפסולין דבר הראוי להקטרה, חוץ לזמן אכילה והקטרה - הזבח פגול, כמו שבארנו; וחוץ למקום אכילה והקטרה - הרי זה פסול, ואינו פגול.

י. אין [נחשבת] אכילה פחותה מפזית, ולא הקטרה פחותה מפזית; לפיכך, המחשב לאכל מדבר הראוי לאכילה פחות מפזית, או שחשב להקטיר מדבר הראוי להקטרה פחות מפזית, בין במחשבת זמן בין במחשבת מקום - הזבח פשר. חשב לאכל פחצי זית בחוץ ולהקטיר

יב. פסח ששחטו לשמו בארבעה עשר קדם חצות - פסול, לפי שאינו זמנו. עברה שנתו [- ופסול לקרבן פסח], ושחטו בזמנו לשם פסח, וכן השוחט שאר זבחים לשם פסח, אפלו שחטן אחר חצות - הרי אלו כשרים, ולא עלו לבצלים לשם חובה.

יג. תודה ששחטה לשם שלמים, עלת לבצלים; ושלמים ששחטן לשם תודה, לא עלו לבצלים; לפי שהתודה נקראת 'שלמים', ושלמים לא נקראו 'תודה'.

יד. עולה ששחטה על מי שאינו מחיב קרבן כלל, לא עלת לבצלים; שהרי שחטה שלא לשם בעליה. ואף על פי שזה ששחטה לשמו אינו מחיב כלום בענינו - אי אפשר שלא יהיה חיב כפרה לשמים; שאין לה אדם מישאל שלא עבר על מצות עשה.

טו. עולה הבאה לאחר מיתה [של בעליה ע"י היורשים], שעשיה שלא לשם בעליה - עלת לבצלים לשם חובה; שאין בצלים לאחר מיתה.

טז. שני כבשי עצרת [- שבועות] ששחטן לשם אילים - לא עלו לצבור לשם חובה; ואם דמה שהם אילים ושחטן לשם אילים - עלו להם, מפני שהיא עקירה בטעות.

יז. אשם מצרע ששחטו שלא לשמו, או שלא נתן מדמו על גבי בהונות [המצורע] - טעון נסקים; שאם יקרב בלא נסקים, נמצא כמקריב נדבה, ואין האשם בא נדבה.

יח. כבש הבא עם [קרבן] העמר ששחטו שלא לשמו - לא יביא מנחת נסקים שלו שני עשרונים, אלא עשרון אחד כשאר הנדבות; שהרי לא עלה לשם חובתו. וכן תמיד ששחטו שלא לשמו - לא יעלה עמו שני גזרי עצים כשאר התמידין; שהרי לא עלה לחובת התמיד, אלא הרי הוא ככל הנדבות.

יט. שני כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן, או ששחטן בין לפני זמנו בין לאחר זמנו - הדים יזרק והבשר יאכל, אף על פי שלא עלו לצבור לשם חובה. ואם היתה שבת, לא יזרק [הדים]; ואם יזרק, הרצה [התקבל, ויכול] להקטיר אמורין לערב.

כ. וכן שלמי נזיר ששחטן שלא לשמן - אף על פי שלא עלו לבצלים, הרי הן נאכלין ליום ולילה; ואין טעונין לחם. וכן אשם נזיר ואשם מצרע ששחטן שלא לשמן - אף על פי שלא עלו לבצלים, הרי הן נאכלין.

יום שלישי

הלכות פסולי המקדשין פרק טז

א. פקר בארנו, שהמחשב באחת מארבע העבודות מחשבת המקום [- שלא לאכלו במקומו] - הקרבן פסול, ואינו פגול; ואם חשב מחשבת הזמן [- שלא לאוכלו בזמנו] - הקרבן פגול. במה דברים אמורים? בשלא ערב עם מחשבת הזמן מחשבה אחרת; אבל אם ערב מחשבת המקום או מחשבת שנוי השם [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו] בפסח ובחטאת עם מחשבת הזמן - הקרבן פסול, ואינו פגול. כיצד? שחט וקבל והוליד וזרק, ומחשבתו

[במיני מנחות]: מרחשת לשם מחבת, או מחבת לשם מרחשת, וכן כל כיוצא בזה.

ג. אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה, כמו שיתבאר; לפיכך, זבח ששחטו שלא לשמו, או מנחה שקמצה שלא לשמה, בין בזרזין בין בשגגה - חיב להשלים שאר עבודות לשמן; אפלו שחט וקבל והוליד במחשבת שנוי השם, חיב לזרק במחשבה נכונה. ומפני מה נשתנה דין החטאת והפסח מכל הזבחים, ודין מנחת חוטא ומנחת הקנאות מכל המנחות? מפני שצ"ל [- הזהיר] עליהם הכתוב: הרי הוא אומר בחטאת: "ושחט אתה לחטאת", שתהיה שחיטה לשם חטאת; וכן שאר עבודותיה לשמה. ונאמר: "על חטאתו", שתעשה לשם אותו החטא. ונאמר: "וכפר עליו", שתהיה לשם בעליה. ונאמר בפסח: "ועשית פסח לה", שתהיה כל עשייתו לשם פסח. ונאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה", שתהיה זבחתו לשם פסח; הא אם שנה שמו או שם בעליו - פסול. ובמנחת חוטא הוא אומר: "כי מנחה היא", ובמנחת שוטה נאמר: "כי מנחת קנאת היא" - שיהיו כל מעשיהן לשמן.

ד. חטאת ששחטה לשם זבח אחר - כגון ששחטה לשם עולה, או לשם אשם, או לשם שלמים - פסולה, כמו שבארנו; אבל אם שחטה לשם חלין - הרי זו כשרה, ולא עלת לבצלים.

ה. מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שהקדשים מחללין קדשים, ואין החלין מחללין קדשים.

ו. שחטה לשם חטא אחר - כגון שבאה על אכילת חלב, ושחטה על אכילת דם - פסולה.

ז. שחטה לשם אדם אחר שהיא מחיב חטאת, אפלו חטאת שאינה קבועה [רגילה] - הרי זו פסולה.

ח. אבל אם שחטה לשם אחר שהיא מחיב עולה - הרי זו כשרה, ולא עלת לבצלים, שנאמר: "וכפר עליו" - עליו, ולא על חברו שהיא מחיב חטאת כמותו.

ט. שחטה לשם מת - כשרה, ולא עלת לבצלים; שאין כפרה למתים. שחטה לשם מי שאינו מחיב קרבן כלל - לא חטאת, ולא עולה, ולא שאר קרבנות - הרי זו פסולה; שמא מחיב הוא, ואינו יודע.

י. שחטה לשמה, וחשב בשעת השחיטה לזרק דמה שלא לשמה - הרי זו פסולה, לפי שמחשבתו מעבודה לעבודה; וזאת המחשבה שחשב בשעת השחיטה, כאלו חשבה בשעת זריקה - ולפיכך פסולה.

יא. הפסח ששחטו במחשבת שנוי השם, בין ששנה שמו לשם זבח אחר, בין ששנהו לשם חלין - פסול, שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה". במה דברים אמורים? ששחטו בזמנו שהוא יום ארבעה עשר בניסן - אפלו שחטו בשחרית במחשבת שנוי השם, פסול. אבל אם שחטו בלא זמנו - במחשבת שלא לשמו, כשר; שלא לשם בעליו - נעשה כמי שאין לו בצלים בזמנו, ופסול.

לזמנה, לא פגל. לפיכך אם חזר וחשב בזבח זה מחשבת הזמן - הרי זה פסול, ואינו פגול.

ז. חשב מחשבת זמן בשעת קמיצה [מן המנחה], אבל לא בשעת לקוט הלבונה, או שחשב מחשבת הזמן בשעת לקוט הלבונה, אבל לא בשעת קמיצה - הרי זו פסולה, ואינה פגול; עד שיחשב מחשבת הזמן בכל המתיר [-כל המרכיבים שהקטרם מתירה את המנחה -], שהוא הקמץ עם הלבונה - בשעת קמיצת הקמץ ולקוט הלבונה, או בשעת נתינת שניהן בפלי, או בשעת הולכתן, או בשעת זריקתן. ח. חשב בשעת הקטרת הקמץ שיקטיר הלבונה למחר - אינה פגול; שאין הקטרה מפגלת הקטרה, וכן אם הקטיר הלבונה לבדה, או הקמץ לבדו, והוא מחשב לאכל שירים למחר - הרי זו פסולה ואינה פגול; שאין מפגלין בחצי [דבר ש:] מתיר. אבל אם הקטיר את הקמץ לבדו, וחשב שיקטיר לבונה למחר, ואחר כך הקטיר הלבונה, וחשב שיאכל השירים למחר - הרי זה פגול; שהרי פשטה מחשבת זמן בכל המנחה.

ט. הקטיר כדי שמשם מן הקמץ עם הלבונה, והוא מחשב שיאכל כדי שמשם מן השירים למחר, עד שהשלים [באופן זה את הקרבת כל המנחה - מעט מעט -] כל הקמץ עם הלבונה במחשבת הזמן - הרי זו פסולה, ואינה פגול; שאף על פי שדרך אכילה בכך מעט מעט, אין דרך הקטרה בכך, אלא הרי זו כמנחה שלא הקטר קמצה. י. מנחת חוטא או מנחת קנאות [של סוטה, שאסור שיהיה בהן לבונה] שהיה עליה לבונה, וחשב בה מחשבת הזמן קדם שילקט הלבונה - הרי זו פסולה, ואינה פגול; ואם אחר שלקט הלבונה חשב עליה מחשבת הזמן - הרי זה פגול. יא. שירים שחטרו בין קמיצה להקטרה, והקטיר הקמץ במחשבת הזמן - הרי זה ספק אם נקבעו לפגול, והרי הן פגול, או לא נקבעו, ואינה פגול.

יום רביעי

הלכות פסולי המקדשין פרק יז

א. כל הדמים הנתנין על מזבח החיצון, שנתן מהן מתנה ראשונה במחשבה נכונה, ונתן ממתנה שנייה ואילך במחשבת שנוי השם [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו] או במחשבת המקום או מחשבת הזמן [- שלא לאכלו במקומו או בזמנו] - הרי זה כפר, והרצה [התקבל] הקרבן; ואם נתן את הראשונה במחשבת הזמן והשלים המתנות במחשבת המקום - הרי זה פגול; שמתנה ראשונה היא העקר. אבל כל הדמים הנתנין על המזבח הפנימי - הואיל וכלן מעפכין זה את זה כמו שבארנו, אם נתן אחת מהן שלא בתקנה אלא הפסיד בה המחשבה, אף על פי שנתן כל השאר בתקנה - הובח פסול.

ב. חשב בראשונה מחשבת הזמן ושחב בשאר, או שנתן כלן בתקנה חוץ מן האחרונה שנתנה במחשבת הזמן - הרי זה פסול ואינו פגול, עד שיזהר כלן במחשבת הזמן, שהרי כלן במתנה אחת הן.

בארבע עבודות אלו מחשבת הזמן, או שהיתה מחשבתו באחת מארבעתן מחשבת הזמן, ובשאר העבודות היתה מחשבתו נכונה, או לא היתה שם מחשבה כלל בשאר העבודות - הרי זה פגול. אבל אם שחט במחשבת הזמן, וקבל [הדם] או הוליד או זרק במחשבת המקום, או ששחט במחשבת המקום, וקבל או הוליד או זרק במחשבת הזמן - אין זה פגול אלא פסול בלבד. וכן הפסח והחטאת ששחטן במחשבת שנוי השם, וקבל והוליד וזרק במחשבת הזמן, או ששחט במחשבת הזמן, וקבל או הוליד או זרק במחשבת שנוי השם - אין זה פגול אלא פסול. והוא הדין בעופות ובמנחות. אין שם פגול, אלא קרבן שנפסל במחשבת הזמן, ולא ערב עמה מחשבת מקום לא בתחלה ולא בסוף, ולא ערב עמה מחשבת שנוי השם, בקרבנות שנפסלין במחשבת שנוי השם.

ב. המחשב באחת מארבע העבודות, או בכלן, לאכל פזית מדבר הראוי לאכילה בחוץ [- חוץ למקום אכילתו] וכזית למחר, או פזית למחר וכזית בחוץ, או פחצי זית בחוץ וכחצי זית למחר, או פחצי זית למחר וכחצי זית בחוץ - הרי הקרבן פסול, ואינו פגול; וכן אם ערב המחשבות בהקטרה [כגון: להקטיר שלא במקומו] - הרי זה פסול, ואינו פגול.

ג. חשב לאכל או להקטיר פחצי זית במחשבת המקום, ולאכל או להקטיר פזית במחשבת הזמן - הרי זה פגול, בין שהקדים מחשבת פזית בין שאחר אותה; שאין חצי זית חשוב אצל פזית.

ד. חשב על חצי זית במחשבת הזמן, ועל חצי זית במחשבת המקום, וחזר וחשב על חצי זית אחר במחשבת הזמן - הרי זה פגול; וכן אם חשב על חצי זית במחשבת הזמן, וחזר וחשב על פזית, חציו במחשבת הזמן וחציו במחשבת המקום - הרי זה פגול.

ה. חשב על הדמים הנתנין למטה [- בחלקו התחתון של המזבח] לתן אותן למעלה, או על הנתנין למעלה לתן אותן למטה, וכיוצא במחשבות אלו שאינן פוסלין כמו שבארנו, וערב עמהן מחשבת הזמן - הרי זה פגול; ואם חשב עמהן מחשבת המקום לבדה - הרי זה פסול, ואינו פגול.

ו. חשב על הדם הנתן למעלה לתן אותו למחר למטה, או על הדם הנתן למטה לתן אותו למעלה, או שחשב על הדם הנתן בפנים בהיכל לתן אותו למחר בפנים החיצון, או שחשב על הדם הנתן בפנים החיצון לתן אותו למחר בפנים בהיכל - אינו פגול, אף על פי שחשב מחשבת הזמן; הואיל ושנה מקום נתינת הדם במחשבתו - הרי זה פסול, ואינו פגול. ומאחר שבארנו בהלכות אלו שהדם שנתן שלא במקומו כאלו נתן במקומו, למה לא יהיה זה פגול, במחשבה זו שחשב לתן הדם שלא במקומו למחר? מפני שהדם הנתן שלא במקומו, אף על פי שהזבח פשוט, אינו מתיר בפשר באכילה, כמו שבארנו; וכל זריקה שאינה מתרת בפשר באכילה - אם חשב לתן אותה חוץ

השני במחשבה נכונה - זה שעשהו במחשבת הזמן, פגול; והשני כשר.

יז. שחט אחד מהן וחשב בשעת שחיטתו שיאכל מבשר השני למחר - שניהם כשרים; שאין מחשבתו מזה על זה. יח. שני כבשי עצרת, אין מקדשין את הלחם [הבא עמה] אלא בשחיטה. כיצד? שחטן וזרק דמן במחשבת שנוי השם, לא קדש הלחם; שחטן לשמן, וזרק דמן שלא לשמן - הלחם קדוש ואינו קדוש; שחטן שלא לשמן - אף על פי שזרק לשמן, לא קדש הלחם.

יט. שתי הלחם שניצאו [מהעזרה] בין שחיטה לזריקה, וזרק דם הכבשים במחשבת הזמן - נתפגלו שתי הלחם, אף על פי שהן בחוץ; שהזריקה מועלת לניצא, אף על פי שצדין הוא בחוץ.

כ. כבשי עצרת ששחטן לשמן ואכד הלחם - אם זרק דמן לשמן, הרי אלו פסולין; זרק דמן במחשבת הזמן אחר שאכד הלחם - הרי אלו ספק אם התירו באכילה או לא התירו.

יום חמישי

הלכות פסולי המקדשין פרק יח

א. כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים - הרי זה עובר בלא תעשה, שהרי הוא אומר: "לא יחשב";

ב. מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שבכלל דין זה, שלא יפסיד הקדשים במחשבה - שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים; ואף על פי כן אינו לוקה, שאין המחשבה מעשה [ולוקוין רק על מעשה].

ג. כל קרבן שנאמר בו שהוא פסול - בין שנפסל במחשבה, בין במעשה, בין שארע בו דבר שפסול - כל האוכל ממנו פזית במזיד, לוקה, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה";

ד. מפי השמועה למדו, שאין הכתוב מזהיר אלא על פסולי המקדשין.

ה. וכן קדשים שהשל בהן מום - האוכל מהן פזית, לוקה; הרי הן בכלל "כל תועבה" - עד שיוגלו [שיהיה] להן מום אחר, ויאכלו במומן כמו שבארנו. וכל שפסולו מספק, אין לוקין עליו.

ו. כל קרבן שנתפגל במחשבת הזמן כמו שבארנו - כל האוכל ממנו פזית במזיד, חייב כרת, שנאמר: "והנפיש האכלת ממנו, עונה תשא". ואם אכל בשגגה, מביא חטאת קבוצה [רגילה].

ז. אין חייבין כרת אלא על אכילת דברים שהתירו בין לאדם בין למזבח; אבל אם אכל מן המתיר עצמו - אינו חייב כרת אלא לוקה, כאוכלי פסולי המקדשין שאין בהן פגול. כיצד? מנחה שנתפגלה - האוכל פזית משיריה במזיד, חייב כרת; אבל אם אכל מן הקמץ שלה או מן הלבונה - אינו חייב כרת, לפי שהן הן המתירין את השירים לאדם. וכן זבח שנתפגל - האוכל פזית מבשרו או מאמוריו [האברים הקרבים] או מבשר העולה, חייב כרת. אבל אם אכל פזית מן הדם - אינו חייב עליו משום פגול, שהדם מתיר את האמורין לקרב למזבח, והאמורין מתירין את הבשר לאדם; ודם

ג. וטבילת אצבע בדם בחטאות הפנימיות [שמזין דמם בהיכל] מפגלת. כיצד? חשב בשעת טבילת אצבע בדם מחשבת הזמן - הרי זה כמחשב בשעת הזנה.

ד. היה עומד בעזרה, וחשב מחשבת זמן בחטאות הנעשות בפנים בדבר הנעשה בפנים - אינו פגול; חשב בדבר הנעשה בחוץ - הרי זה פגול.

ה. כיצד? היה עומד בעזרה, ואמר: 'הריני שוחט להזות דמו למחר' - אינו פגול; שההזנה לפנים בהיכל.

ו. היה עומד בהיכל, ואמר: 'הריני מזה לשפף שירים למחר' - אינו פגול, שהרי חשב בפנים בדבר הנעשה בחוץ. אבל אם היה עומד בעזרה ושחט, והוא מחשב לשפף שירים למחר, או להקטיר אמורין למחר - הרי זה פגול, שהרי חשב בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

ז. התודה מפגלת את הלחם [שבא עמה], והלחם אינו מפגל את התודה. כיצד? השוחט את התודה, והוא מחשב שיאכל מבשרה או יזרק דמה או יקטיר אמוריה למחר - הזבח עם הלחם פגול; אבל אם חשב לאכל מן הלחם למחר - הלחם לבדו פגול, וזבח התודה אינו פגול.

ח. וכן הדין בשני כבשי עצרת [שבועות] עם שתי הלחם הבאות עמהן - שאם חשב מחשבת זמן בכבשים, נתפגלו שתי הלחם; חשב שיאכל משתי הלחם למחר - שתי הלחם פגול, והכבשים אינן פגול. חשב באחת מארבע העבודות לאכל פזית מבשר הזבח עם הלחם למחר - הלחם לבדו פגול, והתודה או הכבשים אינן פגול.

ט. המקטיר שני בזיכי לבונה שעם לחם הפנים, וחשב בשעת הקטרתן שיאכל לחם הפנים למחר - הרי הלחם פגול. י. השוחט שני כבשי עצרת, וחשב לאכל אחת משתי החלות למחר - שתייהן פגול.

יא. הקטיר שני הזיכין, והוא מחשב לאכל אחד משני הסדרים [של לחם הפנים] למחר - שני הסדרים פגול.

יב. וכן אם חשב מחשבת הזמן באחת מחלות התודה, או באחת מחלות מנחת מאפה התנור - הרי כל החלות פגול.

יג. אבל אם נטמאת אחת משתי החלות, או אחד משני הסדרים, או אחת מן חלות התודה - בין לפני זריקה בין לאחר זריקה - אותה החלה ואותו הסדר אסור, והטהור בטהרתו ונאכל.

יד. חשב בעבודת אחד משני הכבשים שיאכל פזית משתי הלחם למחר, וכן אם חשב בהקטרת אחד משני הזיכין שיאכל פזית מלחם הפנים למחר - הרי הלחם פסול ואינו פגול; עד שיחשב בכל המתיר [כל מרכיבי הקרבן והמנחה שבאמצעותם מותרת אכילתם] - שהוא עבודת שני הכבשים והקטרת שני הזיכין.

טו. שחט אחד וחשב לאכל חצי זית מחלה זו למחר, ושחט השני וחשב לאכל חצי זית מחלה שניה למחר - הרי אלו מצטרפין לפגול; והוא הדין בשני הזיכין עם שני הסדרים.

טז. חשב באחד משני הכבשים מחשבת הזמן, ועשה

אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו - ונכרתה". ואם אכל בשגגה, מביא קרבן עולה ויורד. ומניין שאינו מדבר אלא בטמאת הגוף? שנאמר: "ונפש כי תגע בכל טמא, בטמאת אדם או בקהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' - ונכרתה"; והוא הדין לשאר קדשי מזבח. והיכן הזהיר על עון זה? ביולדת, שהרי נאמר בה: "בכל קדש לא תגע"; יד. מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה לטמא שלא יאכל קדש קדם שיטביל. והאוכל קדש אחר שטביל קדם שיעריב [שתשקע] שמשו או קדם שיביא כפרתו - לוקה, ואינו חייב כרת, שנאמר: "וטמאתו עליו" - עד שתהיה כל טמאתו עליו.

טו. היה טמא בטמאות של דבריהם - אינו לוקה, ואין צריך לומר שאינו חייב כרת; אבל מכין אותו מכת מרדות. טז. אינו חייב כרת על אכילת קדש שיש לו [- לקרבו] מתירין [- עבודה המתירה את אכילתו], עד שיאכל ממנו אחר שקרבו מתיריו; אבל אם אכל את הבשר קדם זריקת הדם, אינו לוקה משום טמא שאכל את הקדש. זה הפלל: כל שיש לו מתירין - אין חייבין עליו משום פגול או משום נותר או משום טמא, עד שיקרבו מתיריו בהלכתו. וכל שאין לו מתירין - כיון שקדש בכלי, חייבין עליו משום טמא; ואפלו נטמא הבשר קדם שישטמא האוכל - הואיל וקרבו המתירין ואחר כך אכל, חייב כרת. וכן אם אכל מבשר טמאת הנשקפות והוא טמא, אחר שנוקד דמן - הרי זה חייב כרת. יז. כבר נתבאר לה, שאף דברים שאין חייבין עליהן משום פגול, חייבין עליהן משום נותר [- בשור הנוטר לאחר זמן אכילתו] וטמא. כיצד? דברים שאין להן מתירין - אין חייבין עליהן משום פגול, וחייבין עליהן משום נותר וטמא. וכן המתירין עצמן - אף על פי שאין חייבין עליהן משום פגול כמו שבארנו, חייבין עליהן משום נותר וטמא; חוץ מן הדם - שאין חייבין עליו לעולם אלא משום דם בלבד.

יח. טמא שאכל אמורין [- אברים להקרבה], חייב כרת. יט. אבל פסח שלא נצלה, ולחמי [קרבו] תודה שלא הורקה [הופרשה] חלתו - הרי זה חייב כרת משום טמאת הגוף, אף על פי שאינו ראויין למה שהם. אי אפשר שיתחייב אדם על אכילה אחת משום פגול ומשום נותר; שהפגול - הוא הקרבן שנופסל במחשבת הזמן, ואינו עולה לשם קרבן ולא נרצה [התקבל] כלל; והנותר - הוא הנשאר מקרבן שקרב כמזונו, לאחר זמן אכילתו.

כ. הפגול והנותר והטמא שכללו זה בזה ואכלן - חייב; אף על פי שרבה מין על חברו, אינו מבטלו - שאין האסורין מבטלין זה את זה.

כא. ופגול או נותר או טמא שהעלו לראש המזבח - משמשלה האור ברבן, פקע אסורן מהן. האמורין מצטרפין עם הבשר לכזית, בין בעולה בין בשאר קדשים, לחייב עליו משום פגול או נותר או טמא.

כב. זבח שנתפגל, או שנותר לאחר זמנו, ואכל ממנו מן העור, או מן המרק, או מן התבלין, או מן האלל [- מעט

העולה מתיר בשירה למזבח, ודם חטאת העוף מתיר בשירה לפהגים, ודם עולת העוף מתיר בשירה למזבח. ודם חטאות הנשקפות מתיר אמוריהן למזבח, לפיכך חייבין על אמורייהן משום פגול. [במנחה:] הקמץ והלבונה מתירין השקרים לפהגים; שני כבשי עצרת מתירין שתי הלחם לפהגים; וכן שני בזיכי לבונה מתירין לחם הפנים לפהגים. אבל דברים שאין להן מתירין, כגון בשר חטאות הנשקפות ומנחות הנשקפות - אינן מתפגלין לעולם.

ח. ואלו דברים שאין חייבין עליהם משום פגול לעולם: הקמץ, והלבונה, והקטרת, והדם; והזין, בין זין הבא עם הנסכים [של קרבן] בין זין הבא בפני עצמו [- נדבת יין בלבד]; ומנחות הנשקפות כלן, שהרי אין להן קמיצה להתירן, כגון מנחת פהגים, ומנחת נסכים; ובשר חטאות הנשקפות, ולג שמן של מצרע. ואם תאמר: והלא דם האשם מתירו? אינו תלוי בו; שהרי אדם מביא אשמו היום ולגו אחר כמה ימים, כמו שיתבאר במקומו.

ט. אסור להותיר מבשר הקדשים לאחר זמן אכילתו, שנאמר בקרבן תודה: "לא תותירו ממנו עד בקר"; והוא הדין לשאר הקדשים כלן. והמותיר אינו לוקה - שהרי הכתוב נתקן [כתבו בסמוך] לעשה, שנאמר: "והנותר ממנו עד בקר, באש תשרפו".

י. האוכל כזית מבשר קדשים שנותר - במזיד, חייב כרת; ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה, שנאמר: "ואכליו עונו ישא, כי את קדש ה' חלל, ונכרתה הנפש ההיא". ומאימתי יתחייב כרת על אכילת הנותר? אם קדשי קדשים הן - חייב עליהן מאחר שיעלה עמוד השחר; ואם קדשים קלים הן - חייב עליהן משקיעת החמה של יום שני [להקרבתו], שהוא תחלת הלילה של יום שלישי. והיכן הזהיר הכתוב על הפגול ועל הנותר? במלואים [- קרבנות חנוכת המשכן]; שהרי נאמר שם: "לא יאכל כי קדש הם" - להזהיר על כל שפסולו בקדש, שהוא בלא תעשה על אכילתו.

יא. והפגול והנותר מצטרפין זה עם זה לכזית, וכל הפגולין והנותרין מצטרפין.

יב. אסור לטמא את הקדשים או לסבב [לגרסם] להן טמאה, שהרי פוסל אותן; והטמא את הקדשים אינו לוקה. אבל אדם טהור שאכל כזית מקדשים שנטמאו - לוקה, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל"; והוא הדין לשאר הקרבנות, שאם אכל כזית מלבונת המנחה שנטמאת אחר שנתקדשה בכלי, לוקה. אחד קדשים שנטמאו לפני כפרה או לאחר כפרה, בין שנטמאו באב הטמאה או בולד הטמאה של דברי תורה. אבל אם נטמאו בטמאות של דבריהן [- מדברי חכמים] - אינו לוקה על אכילתו, אבל מכין אותו מכת מרדות. ואינו לוקה אלא האוכל אחר זריקת דמים; אבל אם אכל קדם זריקה - אינו לוקה משום אוכל קדש טמא, אבל מכין אותו מכת מרדות. יג. כל אדם שנטמא טמאה שחייבין עליה כרת על ביאת המקדש, שאכל כזית מן הקדשים, בין קדש טהור בין קדש טמא - במזיד, הרי זה חייב כרת, שנאמר: "והנפש

ומימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרף את הבשר שננטמא באב הטמאה, שהרי הוא ראשון לטמאה, עם הבשר שננטמא בולד ולד הטמאה, שהרי הוא שלישי - אף על פי שמוסיפין לו טמאה על טמאתו; שהשלישי שנגע בראשון יחזיר שני, כמו שיתבאר במקומו.

ז. ולא עוד, אלא אפילו שמן שנפסל בטבול יום - [טמא שטבל וטרם שקעה השמש], שהוא שלישי - מתר להדליקו בגר של מתכת שנגע בה טמא מת, שהגר אב, אף על פי שזה השמן נעשה ראשון [לטומאה] כשיגע בגר; הואיל ויש שם שום טמאה, אין מקפידין על תוספתה, ואין נזהרין אלא מן הטהור שלא יפסל. נותר של קדשים קלים, שורפין אותו בעליו בכתיהן.

ח. מי שיצא מירושלים, ונזכר שיש בידו בשר קדש - אם עבר [הר] הצופים, שורפו במקומו. ואם לאו - אם יש בו כזית, חוזר ושורפו בירושלים; ואם אורח הוא, שאין לו בית - שורפו לפני הבירה [- המקדש] מעצי המערכה [של המזבח]. ט. כל עצמות הקדשים שאין בהן מח - אינן טעונין שרפה, חוץ מעצמות הפסח. כבר בארנו, שהקרבן שנפסל אחר שהפשט - העור לכהנים, או לבעליו בקדשים קלים; אבל אם נפסל קדם הפשט - הרי העור בבשר, וישרף הכל. וכן זבח שהפשט ונקצא טרפה, או שנפסל במחשבת הזמן, או במחשבת המקום [- שלא לאוכלו בזמנו או במקומו] - הואיל ולא נרצה [התקבל] הזבח, ישרף העור, בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים; אבל אם נעשה במחשבת שנוי השם [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו] - אף על פי שלא עלה לבעלים, הואיל ונרצה, הרי העור לכהנים או לבעליו כמו שבארנו. וזבח שהפשט קדם זריקה, אינו פסול.

י. אלו הם הנשרפין: בשר קדש שננטמא, או נותר, או נפסל; וכן המנחה שננטמאת, או נפסלה, או נותרה; ואשם תלוי [- מסופק אם חטא] שנודע לו שלא חטא, קדם שגורק דמו; וחטאת העוף הבאה על הספק; ושער נזיר טהור, והעזרה, וכלאי [- חטה הגדלה בתור] הפגרים. ודבר שאין דרכו להשרף, כגון משקין של עזרה וכלאי הפגרים - הרי אלו יקברו.

יא. ואלו הם הנקברין: קדשים שמתו, בין קדשי מזבח בין קדשי [- תרומות לתחזוק] ביד הבית; וקדשים שהפילו, יקבר הגפול; אפילו שלייה, תקבר; ושור הנסקל [- שהרג אדם], ועגלה צרופה, וצפרי מצרע, ושער נזיר טמא, ופטר חמור, ובשר בחלב, וחלין שנשחטו בעזרה.

יב. האורג מלא הסטי [- מידת אריגה] משער נזיר ומפטר חמור בשק - ידלק.

יג. כל הנקברין - אפרן אסור; וכל הנשרפין של הקדש - אפרן מתר, חוץ מדשן [אפר] המזבח החיצון והפנימי ודשון המנוחה.

יד. כל הנשרפין לא יקברו. וכן כל הנקברין לא ישרפו; אף על פי שהוא מחמיר בשרפתו, הרי הקל באפרן - שאפר הנקברין אסור.

טו. הנה מקריב עמו בזבחים, ואמר לו: 'נתפגלו', עושה

בשר הנדבק לעור בהפשט, או מן המורא [ה], מן הגידים, מן הקרנים, מן הטלפים, מן הצפרנים, מן התרטום [מקור], מביצי העוף, מן הנוצה - אינו חיב כרת; וכן טמא הגוף שאכל דברים אלו מקרבן בשר - אינו חיב כרת, אבל מפין אותו מפת מדרות.

כג. אבל מן השליל [עובר שלא יצא] או מן השליה - חיב משום פגול ונותר וטמא, כאוכל משאר בשר הזבח.

כד. קדשי גזיים, אין חיבין עליהן משום פגול ונותר וטמא. וכן דם הקדשים, כמו שבארנו; וכן הלכונה, והקטרת, והעצים - אין חיבין עליהן כרת, לא משום פגול, ולא משום נותר, ולא משום טמאת הגוף.

יום שישי

הלכות פסולי המקדשין פרק יט

א. מצות עשה לשרף כל הקדשים שננטמאו, שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל - באש ישרף". וכן הנוותר - מצות עשה לשרפו, שנאמר: "והנוותר מבשר הזבח, ביום השלישי באש ישרף". ובכלל הנוותר, הפגול וכל פסולי המקדשין - הכל נשרפין.

ב. קרבן שנפגל או נפסל - ישרף במקדש מיד; וכל שפסולו מספק - תעבר צורתו [יפסל בלינת לילה], ואחר כך ישרף במקדש.

ג. פרים ושעירים הנשרפין - יש בהן ספק אם הלינה והציאה קדם שיגיע זמן לצאת [- לפני זריקת הדם], פוסלת בשרן כאמוריהן, או אינה פוסלת בשרן; לפיכך פוסלין אותן להחמיר, וישרפו בעזרה. וכן אם יצא חצי הבהמה ברכ האבר - אם מחזיקין אותן ביוצא, הואיל ויצא רב האבר, או עדין אינן יוצאין, שהרי לא יצא רב הבהמה; לפיכך נפסלו מספק, וישרפו בעזרה. וכן אם נשאו חמשה להוציאן, ויצאו שלשה ונשארו שנים, והוציאו השלישה חצי הבהמה - הרי אלו נפסלו מספק, וישרפו בעזרה. ויראה לי, שאין אלו צריכין להמתין עד שתעבר צורתן, הואיל והן עומדין לשרפה לעולם, אפילו לא נפסלו.

ד. בשר הנמצא בעזרה, אברים - עולות, וחתוכות - חטאות; והנמצא בירושלים - שלמים. והכל - תעבר צורתן, ויצאו לבית השרפה, שמה נותר [- בשר הנוותר לאחר זמן אכילתו] הוא. אם כן, מה הועיל שתהיה חזקתו עולה או חטאת או שלמים? למי שערב ואכל. אין שורפין את הנוותר אלא ביום, שנאמר: "ביום השלישי באש ישרף".

ה. אף על פי שהשלמים אסורין באכילה מתחלת ליל שלישי [להקרבנות] - אין שורפין אותן אלא ביום, בין בזמנו [בבוקרו של שלישי] בין שלא בזמנו [אח"כ]. וכן הפגול אינו נשרף אלא ביום. ואין שרפת טמא ונותר ופגול דוחה את יום טוב, ואין צריך לומר שבת. ומתר לשרף טמא ונותר ופגול כאחד.

ו. בשר קדשי קדשים שננטמא בפנים [העזרה], שורפין אותו בפנים; וטמא בחוץ, שורפין אותו בחוץ; בין שננטמא באב הטמאה, בין שננטמא בולד הטמאה.

כִּהְיָה גְדוּלָה [כגון: פריעת ראש על מת] עָלָיו [- על השנים], אֵלָּא שְׁאִינוּ עוֹבְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל; וְאִם עֶבֶד, עֲבוּדָתוֹ לְשָׁנָה. וְאִם מֵת הָרָאוּשׁוֹן, זֶה הַשָּׁנִי מִתְמַנֶּה תַּחְתּוֹ.

ד. בְּשִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ, מִזֵּין עָלָיו מֵאִפֶּר הַפֶּרֶה [האדומה], בְּשִׁלְיָשִׁי לְהַפְרָשָׁתוֹ, וּבִשְׁבִיעִי שֶׁהוּא עָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים; שְׁמָא נִטְמָא בְּמַת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם שִׁבְתָּ בְּשִׁלְיָשִׁי אוֹ בְּשִׁבְעִי שָׁלוּ - דּוֹחִין אֶת הַהֲזָה.

ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מְרַגְלִין אוֹתוֹ בְּעֲבוּדוֹת - זוֹרֵק אֵת הַדָּם, וּמְקַטֵּיר אֶת הַקְטָרֶת, וּמַטִּיב אֶת הַנְּזוּרֹת, וּמְקַטֵּיר אֲבָרֵי תְּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדִי שִׁיְהִיָּה רָגִיל בְּעֲבוּדָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זֻקְנִים [- חכמים] מִזֻּקְנֵי בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִין לִפְנָיו וּמְלַמְדִּין אוֹתוֹ עֲבוּדַת הַיּוֹם וְסִדּוּרָהּ; וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אִישִׁי [אדוני] כִּהֵּן גָּדוֹל, קָרָא אֶתָּה בְּפִיד, שְׁמָא שִׁכַּחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לְמַדְתָּ דָּבָר זֶה'. וְעָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשַׁחְרִית, הֵיוּ מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַר הַמִּזְבֵּחַ, וּמַעֲבִירִין לִפְנָיו פָּרִים וְאִילִים וּכְבָּשִׁים, כְּדִי שִׁיְהִיָּה מַכִּיר וְרָגִיל בְּעֲבוּדָה.

ו. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הֵיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאֵכָל וּמִשְׁקָה. עָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים עִם חֲשֻׁכָה, לֹא הֵיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לֵאכֹל הַרְבֵּה - שֶׁהֵמָּא כָּל מִכְיָא אֶת הַשָּׁנָה; וְלֹא הֵיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לִישׁוֹן, שְׁמָא יִרְאֶה קָרִי [ויטמא]; וְלֹא הֵיוּ מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הַמְרַגְלִין לְשִׁבְתָּ זָרַע, כְּגוֹן בִּיצִים וְחֵלֶב חֵם וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

ז. בִּימֵי בֵּית שֵׁנִי, צִץ הַמִּינוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְיִצְחָא הַצְּדוּקִין - מִהֲרָה יֵאבְדוּ - שְׁאִינוֹן מֵאֲמִינִין בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה. וְהֵיוּ אוֹמְרִין, שֶׁקְטָרֶת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים, מְנִיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בְּהִיכָל חוּץ לַפְּרָכָת, וּכְשִׁיעֲלָה עֲשָׂנָהּ, מְכַנִּים אוֹתָהּ לִפְנֵים לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים; הַטַּעַם, זֶה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי בָעֵן אֲרָאָה עַל הַכִּפְרֹת", אָמְרוּ שֶׁהוּא עֵנֵן הַקְטָרֶת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת משה רבינו] לְמַדּוֹ חֻכָּמִים, שְׁאִין נוֹתֵן הַקְטָרֶת אֵלָּא בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים לִפְנֵי הָאָרוֹן - שְׁנֵאמַר: "וַיִּתֵּן אֶת הַקְטָרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'". וְלִפִּי שֶׁהֵיוּ חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שֵׁנִי שְׁמָא כִּהֵּן גָּדוֹל זֶה נוֹטֶה לְצַד מִינוּת, הֵיוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אִישִׁי [אדוני] כִּהֵּן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין וְאֶתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלוּחַ בֵּית דִּין; מַשְׁבִּיעִין אָנוּ עָלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׁפַן שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, שְׁלֹא תִשָּׁנָה דָּבָר מִכָּל שְׁאֲמָרְנוּ לְךָ'. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה עַל שִׁחְשֻׁדוֹ בְּמִינוּת, וְהֵם פּוֹרְשִׁין וּבּוֹכִין לִפִּי שִׁחְשֻׁדוֹ מִי שֶׁמַּעֲשִׂיו סְתוּמִין, שְׁמָא אֵין בָּלְבוֹ כְּלוּם.

ח. כָּל לַיִל יוֹם הַכַּפּוּרִים - כִּהֵּן גָּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ אִם הִיָּה חֻכָּם; וְאִם הִיָּה תִּלְמִיד, דּוֹרְשִׁין לִפְנָיו. אִם הִיָּה רָגִיל לְקָרוֹת - קוֹרָא, וְאִם לֹא - קוֹרְאִין לִפְנָיו, כְּדִי שְׁלֹא יִישָׁן. וּבִמְהָ קוֹרְאִין לִפְנָיו? בְּכַתְּבֵי הַקֹּדֶשׁ. בְּקֹשׁ לְהִתְנַמֵּם - פְּרָחִי לוֹיָהּ מִכֵּין לִפְנָיו בְּאַצְבָּע צְרִנְדָּה [- אגודל, ומשמיעה קול], וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אִישִׁי כִּהֵּן גָּדוֹל, עֲמַד וְהִצְטַנֵּן מַעֲט עַל הַרְצָפָה! כְּדִי שְׁלֹא יִישָׁן. וּמִתְעַפְּסִין עִמּוֹ עַד שֶׁמִּגִּיעַ זְמַן שְׁחִטָּה; וְלֹא הֵיוּ שׁוֹחֲטִין עַד שֶׁמִּכִּירִין שֶׁעֲלָה הַשֶּׁחַר בְּדוֹדָא, שְׁמָא יִשְׁחֲטוּ בְּלִילָה.

עִמּוֹ בְּטִהְרוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'נִטְמָאוּ' - נֶאֱמָן; לֹא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כֶּף. אָבָל אִם אָמַר לוֹ: 'זְכָחִים שֶׁהִקְרַבְתִּי לָךְ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְפַּגְּלוּ, וְאוֹתָן הִטְהַרְתָּ נִטְמָאוּ' - אִם הִיָּה נֶאֱמָן לוֹ, סוּמָךְ עַל דְּבָרָיו; וְאִם לֹא, שׁוֹרֵת הַדִּין שְׁאִינוֹ נֶאֱמָן; וְהַרְוֵצָה לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ, הִרִי זֶה מִשְׁכַּת.

בְּרִיד רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

שבת קודש

הלכות עבודת יום הכפורים

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכַּפּוּרִים כְּלוּ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפָרֶשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקְּרָבָנוֹת וְהוֹדוּיָן וְשְׁלוֹחַ הַשְּׁעִיר וְשֶׁאֵר הָעֲבוּדוֹת. וּבְאִוֵּר מִצְוָה זוֹ בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

הלכות עבודת יום הכפורים פרק א

א. מִצְוַת הַצֹּם - מְקַרְבִּין תְּמִיד בְּשַׁחַר וְתְּמִיד בֵּין הָעֶרְבִים, כְּסֵדֶר כָּל יוֹם וְיוֹם; וּמְקַרְבִּין מוֹסֵף הַיּוֹם פֶּר וְאִיל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׁים, כָּלֵן עוֹלוֹת, וְשִׁעִיר חֲטָאת נַעֲשֶׂה בַּחוּץ [- במזבח החיצון], וְהוּא נֶאֱכָל לְעָרֵב. וְעוֹד מְקַרְבִּין יֶתֶר עַל מוֹסֵף זֶה, פֶּר כֶּן בְּקָר לְחֲטָאת וְהוּא נִשְׂרָף, וְאִיל לְעוֹלָה - וְשִׁנְיָהּ מִשָּׁל כִּהֵּן גָּדוֹל; וְאִיל הַבָּא מִשָּׁל צְבוּר הָאֲמוּר בְּפָרֶשֶׁת 'אַחֲרֵי מוֹת', הוּא הָאִיל הָאֲמוּר בְּחֻמֶּשׁ הַפָּקוּדִים [- במדבר] כְּכָל הַמוֹסֵף - וְהוּא הַנִּקְרָא 'אִיל הָעֵם'. וְעוֹד מְבִיאִין מִשָּׁל צְבוּר שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים - אֶחָד קָרְבַּן חֲטָאת וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשְּׁנִי שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח [- לעזאזל]. נִמְצָאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרָבָנוֹת בְּיוֹם זֶה חֲמִשָּׁה עָשָׂר: שְׁנֵי תְּמִידִין וּפֶר וְשְׁנֵי אִילִים וְשִׁבְעָה כְּבָשִׁים, כָּלֵן עוֹלוֹת; וְשְׁנֵי שְׁעִירִים חֲטָאת - אֶחָד נַעֲשֶׂה בַּחוּץ וְנֶאֱכָל לְעָרֵב, וְהַשְּׁנִי נַעֲשֶׂה בְּפָנִים וְנִשְׂרָף; וּפֶר כִּהֵּן גָּדוֹל לְחֲטָאת, וְהוּא נִשְׂרָף. ב. עֲבוּדַת כָּל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ הַקְּרָבִין בְּיוֹם זֶה, אֵינָה אֵלָּא כִּהֵּן גָּדוֹל בְּלִבָּד - אֶחָד כִּהֵּן הַמִּשְׁוֹחַ [- ונתמנה עי' בשמן המִשְׁחָה, או הַמְרָבָה בְּכַגְדִּים [- שנתמנה עי' לבישת ח' בגדים]. וְאִם הִתְהַוְּ שִׁבְתָּ - אֵף מוֹסֵף שִׁבְתָּ אֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ אֵלָּא כִּהֵּן גָּדוֹל. וְכֵן שֶׁאֵר הָעֲבוּדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה - כְּגוֹן הַקְטָרֶת הַקְטָרֶת שֶׁל כָּל יוֹם וְהַטָּבַת [ניקוי] הַנְּזוּרֹת - הַכֹּל כִּהֵּן גָּדוֹל נִשְׁוִי, שְׁנֵאמַר: "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדָה בֵּיתוֹ", בֵּיתוֹ זֶה אֲשֶׁתוֹ.

ג. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, מְפִרְשִׁין כִּהֵּן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שֶׁבְּמִקְדָּשׁ; וְדָבָר זֶה, קִבְּלָה מִמֶּשֶׁה רַבְּנּוּ. וּמְפִרְשִׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ כָּל שִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ - שְׁמָא תִּמְצָא נִדָּה, וְנִמְצָא טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְאִינוּ יָכוֹל לַעֲבֹד; וּמִתְקַנֵּין לוֹ כִּהֵּן גָּדוֹל אַחֵר - שְׁאִם יֵאָרַע בִּזְוָה פְּסוּל, יַעֲבֹד הָאֲחֵר תַּחְתּוֹ. בֵּין שְׁאֵרֶע בּוֹ פְּסוּל קֹדֶם תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר, בֵּין שְׁאֵרֶע בּוֹ אַחֵר שֶׁהִקְרִיב קְרָבָנוֹת - זֶה שְׁנִכְנַס תַּחְתּוֹ, אֵינוּ צָרִיךְ חֲנוּף [- לחנוך את מיניו], אֵלָּא עֲבוּדָתוֹ מִתְנַכְּתוּ, וּמִתְחִיל מַעֲבֹדָה שְׁפִסָּק בָּהּ הָרָאוּשׁוֹן. עֶבֶר יוֹם הַכַּפּוּרִים - הִרִי הָרָאוּשׁוֹן חוֹזֵר לְעֲבוּדָתוֹ, וְהַשְּׁנִי עוֹבֵר. וְכָל מִצְוַת

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ח טבת-ה' שבט ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות לא תעשה קיד.

הפסח, והוא בין הערבים, לא יהא ברשותו חמץ, לא ברשות השוחט ולא ברשות הזורק ולא ברשות המקטיר ולא ברשות אחד מבני חבורה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על קרבן אחד); וכל-אחד מאלו שיש ברשותו חמץ באותה העת — לוקה. ובמקלטה (פרשת משפטים שם): "לא-תשחט על-חמץ דם-זבחי" — לא תשחט הפסח ועדין החמץ קיים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' מפסחים (סג).

המצוה הקט"ז — האזהרה שהזכרנו מלהשאיר אמורי הפסח בלי הקרבה עד שיפסלו ויעשו נותר, והוא אמרו: "ולא-ילין חלב-חגי עד-בקר" (שם כג, יח). ולשון המקלטה (פרשת משפטים שם): "לא-ילין" בא הכתוב ללמד על החלבים שהם נפסלים בלינה על גבי הרצפה (למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וכבר נכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ולא-ילין לבקר זבח חג הפסח" (שם לד, כה).

יום שלישי

מצות עשה נז. נו. נח.

המצוה הנ"ז — הוא הצווי שנצטוינו על שחיטת פסח שני (בי"ד אייר) למי שנמנע ממנו פסח ראשון, והוא אמרו יתעלה: "בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו" (במדבר ט, יא). גם כאן ראוי למקשה שיקשה בדברי ויאמר לי: מדוע תמנה פסח שני וזה סותר מה-שהקדמתי בכלל השביעי באמרך, שהלכות המצוה אינן נמנות בפני עצמן? ידע המקשה קשיא זו, שכבר נחלקו חכמים בפסח שני, אם הוא המושך דיני הראשון או שהוא צווי מיוחד בעצמו. ופסק ההלכה, שהוא צווי מיוחד בעצמו — ולפיכך ראוי למנותו בפני עצמו. ובגמרא פסחים (צג). אמרו: "חייב פרת על הראשון וחייב פרת על השני — דברי רבי; רבי נתן אומר: חייב פרת על הראשון ופטור על השני; רבי חנניה בן-עקביא אומר: אף על הראשון אינו חייב פרת אלא-אם-כן לא עשה שני". אחר-כך שאל

המצוה הקי"ד — האזהרה שהזכרנו מלגז (לגזוז) צמר הקדשים והוא אמרו: "ולא תגז בכור צאנך" (דברים טו, יט), ולמדנו שאר קדשים מן-הבכור שיהיו כלם אסורים בעבודה וגזה. וכבר נתבארו דיני שתי המצוות האלה כלומר: גזה ועבודה, במסכת בכורות. וגם הגוזז דבר (כמות קטנה ביותר) מן-הקדשים — לוקה.

יום שני

מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה.

מצות לא תעשה קטו. קטז.

המצוה הקי"ד נדפסה ביום הקודם.

המצוה הנ"ה — הצווי שנצטוינו לשחוט כבש הפסח ביום י"ד בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ושחטו אתו כל קהל עדת-ישראל בין הערבים" (שמות יב, ו). וכל-העובר על מצוה זו ונמנע מלהקריבו בזמנו במזיד — הרי זה חייב פרת, בין שהוא איש או אשה. לפי שכבר נתבאר בגמרא פסחים (צא), שפסח ראשון חובה לנשים ודוחה את-השבת. כלומר, הקרבתו בארבעה עשר שחל להיות בשבת, כמו כל-איש ואיש מישאל. ומאמר התורה בו הוא פרת, והוא אמרו: "והאיש אשר-הוא טהור ויבדרף לא-היה וחדל לעשות הפסח וינכרתה" (במדבר ט, ג). ובריש מסכת פרות (פרק א משנה א), באשר מנו את המצוות שהעובר עליהן חייב פרת — והן בלן מצוות לא-תעשה — אמרו: "והפסח והמילה במצוות עשה". וכבר הקדמנו הקדמה זו (ב"הקדמה" שבסוף הכללים). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקט"ו — האזהרה שהזכרנו מלשחוט כבש הפסח על החמץ והוא אמרו: "לא-תזבח על-חמץ דם-זבחי" (שמות כג, יח), וכבר נכפל לאו זה בלשון זה עצמו (".. על חמץ דם זבחי"): לא-תשחט וכו' (שם לד, כה), וענינו: שמזמן שחיטת

תלמוד לומר לומר יאכלהו", כלומר הבשר לבדו. "יכול כשם שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתן בפסח, כך אם אין להם פסח, יוצאין ידי חובתם במצה ומרור? הרי אתה דן: הואיל והפסח מצות עשה ומצה ומרור מצות עשה, אם למדת שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח, כך אם אין להם פסח יוצאין ידי חובתם במצה ומרור? תלמוד לומר: יאכלהו".

ושם נאמר: "יאכלהו" — מכאן אמרו: הפסח נאכל אכילת שבע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה יאכל לפני זה מבשר החגיגה), ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שבע, (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע) — לפי שעקר המצוה אכילת הבשר, כמו שאמר: "ואכלו את הבשר בלילה הזה"; והמרור מטפלי בשר הפסח וחובותיו, כמו שמתבאר מאמרות אלו למי שהבינו והראיה הברורה בזה הוא היסוד שאמר התלמוד, והוא אמרם (פסחים קב.): "מרור בזמן הזה דרבנן", לפי שמן התורה אין חובה לאכלו בפני עצמו אלא נאכל עם בשר הפסח. וזו ראיה ברורה ומפרשת, שהוא מטפלי המצוה, לא שאכילתו מצוה בפני עצמה. וגם דיני מצוה זו מבארים במסכת פסחים.

המצוה הנ"ח — הצווי שנוצטוינו לאכול בשר פסח שני בליל ט"ו באיר על מצה ומרור, והוא אמרו יתעלה גם על זה: "על-מצות ומרורים יאכלהו" (שם). וגם דיני מצוה זו נתבארו בפסחים (צה.). וברור, שאינו חובה לנשים, כי כשם ששחיטתו אינה חובה להן — כמו שבארנו (מצות עשה נז) — כך [גם לא] אכילתו בלי ספק.

יום רביעי

מצות לא תעשה קכח. קכג. קכח.

קכו. קכז. קכא. קכב.

המצוה הקכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול קרבן הפסח מבשר או נא (מבושל לחצאין), אלא צלי בלבד, והוא אמרו יתעלה: "אל-תאכלו ממנו נא ובשר מבשר" (שמות יב, ט). וכבר נתבאר לך בכלל התשיעי ממאמר זה, שהעובר על לאו זה — לוקה.

התלמוד ואמר: "במאי קא מפלגי? רבי סבר: שני רגל בפני עצמו הוא, ורבי נתן סבר: שני תשלומין לראשון הוא". הנה נתבאר מה-שרמזנו עליו. ושם נאמר: "הלכך הזיד בזה ובזה — כלומר לא הקריב פסח ראשון ולא פסח שני בזדון — דברי הכל חבי; שגג בזה ובזה — דברי הכל פטור; הזיד בראשון ושגג בשני — לרבי ורבי נתן חבי, ולרבי חנניה בן-עקביא פטור". וכך גם כן אם הזיד בראשון והקריב בשני — הוא חבי לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון; וההלכה בכל-זה כרבי. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה, לפי שנתבאר שם (פסחים צא:) שאשה בשני רשות. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בגמרא פסחים (צב.).

המצוה הנ"ו — הצווי שנוצטוינו לאכול כבש הפסח בליל ט"ו בניסן כפי תנאיו הנזכרים, והם: שיהא צלי, ושיאכל בבית אחד, ושיאכל עם מצה ומרור, והוא אמרו יתעלה: "ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מרורים יאכלהו" (שמות יב, ח). ואולי יקשה עלי מקשה ויאמר: מדוע אתה מונה אכילת פסח ומצה ומרור כמצוה אחת, ואינך מונה אותן כשולש, מאחר שאכילת מצה מצוה ואכילת מרור מצוה ואכילת פסח מצוה? אז אמר: זה שאכילת מצה מצוה בפני עצמה — הריהו נכון כמו שנתבאר (מצות עשה קנח); וכן נכון שאכילת בשר הפסח מצוה כמו שהזכרנו; אבל המרור הרי הוא טפל לאכילת הפסח ואין למנותו מצוה בפני עצמה. הראיה לכך: שבשר הפסח נאכל לקיום המצוה, בין שיש מרור ובין שאין מרור; אבל המרור אינו נאכל אלא עם בשר הפסח, שכן הוא אומר יתעלה: "על-מצות ומרורים יאכלהו" (במדבר ט, יא). ואלו אכל מרור בלי בשר — לא עשה כלום בהחלט, ולא נאמר שקיים מצוה אחת, היא אכילת מרור. ולשון המכלתא (פרשת בא): "צלי-אש ומצות על-מרורים יאכלהו" — מגיד הפתוב, שמצות פסח צלי, מצה ומרור. כלומר: שהמצוה היא כלותם. ושם נאמר: "מנין אתה אומר, שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאין ידי חובתם בפסח?"

בו: "ועצם לא תשברו בו" (במדבר ט, יב); והשובר בו — גם הוא חייב מלקות. ובגמרא פסחים (פה). אמרו: "כשהוא אומר "ועצם לא תשברו בו" בפסח שני, שאין תלמוד לומר (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שפבר נאמר (שיש לנהוג בפסח שני), ככל חקת הפסח (הראשון) (שם) — האני (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש: אחד עצם שיש בו מלח (השמן שבתוך העצמות) ואחד עצם שאין בו מלח". וכבר נתבארו דיני שכירת העצם בפסק ז' מפסחים (פג).

יום חמישי

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.

מצות עשה נג. נב.

המצוה הקי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהותיר דבר מבשר הפסח למחרת היום, כלומר ליום חמשה עשר, והוא אמרו: "ולא תותירו ממנו עד-בקר" (ויקרא יב, י). וכבר בארנו (מצות עשה צא) שלא זו היא לאו שנתק לעשה (מתבטל על-ידי קיום העשה), לפי שאמר: "והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שם). ובמכלתא אמרו: "והנותר ממנו" — בא הכתוב לתן עשה על לא-תעשה, לומר: שאין לוקין עליו.

המצוה הקי"ט — האזהרה שהזהרנו גם כן מלהשאיר דבר מבשר פסח שני (הנקרב ביד באייר על-ידי מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עד בקר, והוא אמרו עליו: "לא ישאירו ממנו עד-בקר" (במדבר ט, יב). וגם זה נתק לעשה פראשון.

המצוה הקי"ח — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מבשר החגיגה הקרבה ביום ארבעה עשר, כמו שנתבאר בפסק ז' מפסחים (עא), ליום השלישי (להקרבה), אלא תאכל במשך שני הימים. והוא אמרו: "ולא ילין מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר" (דברים טז, ד). ובא הפרוש המקביל בפסוק זה כף: "לא ילין מן-הבשר וגו'" — בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתאכל לשני ימים. יכול ליום אחד? כשהוא אומר: "לבקר" — לבקרו של שני. ועליה אומר יתעלה: "ונזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר" (שם, ב). והנותר מחגיגה זו של

המצוה הקכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוציא כלום מבשר הפסח מן-המקום שנתקבצו החבורה (החברים הנמנים על ה"פסח") לאכלו, והוא אמרו יתעלה: "לא תוציא מן-הבית מן-הבשר חוצה" (שם, מז). ולשון המכלתא: "חוצה" — חוץ למקום אכילתו. והדבר היוצא ממנו אסור לאכלו והוא במדרגת טרפה (שהיא בעלת חומרות יתרות). ובגמרא פסחים (פה). אמרו: "המוציא בשר הפסח מחבורה לחבורה, אף-על-פי שהוא בלא-תעשה — טהור (אף שרבנן גזרו על פסולי קדשים כמו פיגול ונוטר שיטמאו את הידים), והאוכלו הרי זה בלא-תעשה". ושם (פה): אמרו: "המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה — אינו חייב עד שניניח (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוצא'ה פתובה בו (ב"פסח". ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה: בשבת"; ואם הניח אז יתחייב מלקות. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בפסק ז' מפסחים.

המצוה הקכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלהאכיל את-הפסח לישראל שנשתמד, והוא אמרו יתעלה: "כל-בן-נכר לא-יאכל בו" (שם, מג). אמר המתרגם ("אונקלוס") על-פי הקבלה: כל-בן ישראל דישתמד. ולשון המכלתא: "כל-בן-נכר — זה ישראל משמד שעבד עבודה זרה".

המצוה הקכ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהאכיל לגר תושב הפסח, (בן נח שקיבל על-עצמו ז' המצוות מן-הפסח, והוא אמרו יתעלה: "תושב ושכיר לא-יאכל בו" (שם, מה).

המצוה הקכ"ז — האזהרה שהזהר הערל מלאכול הפסח, והוא אמרו: "וכל-ערל לא-יאכל בו" (שם, מח); והאוכלו ערל — לוקה.

המצוה הקכ"א — האזהרה שהזהרנו מלשבור עצם מעצמות קרפן פסח, והוא אמרו: "ועצם לא-תשברו בו" (שם, מז); והשובר עצם מעצמיו — לוקה. ובפרוש אמרו (פסחים פד): "השובר את-העצם בפסח טהור — הרי זה לוקה".

המצוה הקכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלשבור עצם מעצמות פסח שני גם כן, והוא אמרו יתעלה

חיבות בשמחה". וכבר אמר הכתוב: "וּזְבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשִׁמְחָתָ לִפְנֵי ה'" (שם כו, ז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו ב[מסכת] חגיגה. ובכלל אמרו "ושמחת בחגך" מה-שאמרו עוד, והוא אמרם (שם ח): "שִׂמְחָה בְּכָל־מִינֵי שִׁמְחָה", מזה: אכילת הבשר בחגים, ושתיית היין, ולבישת בגדים חדשים, וחלוק פרות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים, והשחוק בכלי זמר וברקוד במקדש לבד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), והיא שמחת בית-השואבה — וכל-זה נכנס בכלל אמרו "ושמחת בחגך". והחמור שבהם — הוא חיוב שתיית היין ודוקא, בין שהוא מיוחד לשמחה. ולשון גמרא פסחים (קט): "חֵיב אָדָם לִשְׂמֹחַ בְּיָוִי וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרֶגֶל. בְּמָה מְשַׁמְחִים? בַּיֵּין". ושם אמרו: "תֵּינֵא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָא אוֹמֵר: בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים אֵין שְׁמִיחָה אֱלָא בְּכֶשֶׁר, שְׁנֵאמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשִׁמְחָתָ עִבְשׁוּ אֵין שְׁמִיחָה אֱלָא בַּיֵּין, שְׁנֵאמַר: וַיֵּין יִשְׂמַח לְבַב־אָנוּשׁ" (תהלים קד, טו). ואמרו עוד: "אֲנָשִׁים בְּרֵאוּי לָהֶם (בדבר המשמח במיוחד) וְנָשִׁים בְּרֵאוּי לָהֶם". ולשון התורה הוא, שְׁנֵתִיב לְכָל־בְּשִׁמְחָה זו הענינים והחלושים והגרים, אמר יתעלה: "וְהִגֵּר וְהִיתוּם וְהֵאֱלָמְנָה" (דברים טז, יד).

המצוה הקנ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעלות לרגל בלי שיהא עמנו קרבן להקריבו שם, והוא אמרו יתעלה: "וְלֹא־יָרֵאוּ פָנֵי רִיקָם" (שמות כג, טו), אלא על-כל-פנים יהיו עמו עולה ושלמים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת חגיגה, ולא זו אינן הנשים חיבות בו.

המצוה הרכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעזוב את-הלויים ולהתעלם מהם מלתת מתנותיהם בשלמות ומלשמחם ברגל, והוא אמרו: "הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָל־יְמֶיךָ" (דברים יב, יט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "הַשְׁמֹר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־תַּעֲזֹב — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה".

המצוה הט"ז — הצווי שנוצטוינו להקהיל את העם כלו בשני של סכות של כל-מוצאי שמיטה ושיקראו פמה פסוקים ממשנה תורה לפנייהם, והוא אמרו יתעלה: "הִקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים

אֲרַבְעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשְׂרָף בָּאֵשׁ לְפִי שֶׁהוּא בְּכָל־נֹתֵר — וּלְפִיכָךְ אֵין לֹקֵינן עָלָיו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: חגיגת י"ד בלבד, בכמה מקומות ממסכת פסחים (עא). ומסכת חגיגה (זח).

המצוה הנ"ג — הצווי שנוצטוינו על הראיה, והוא אמרו יתעלה: "שֵׁלֶשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זָכוֹרֶךָ אֶת־פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז). וענין מצוה זו, שיעלה האדם עם כל-בן זכר שיש לו, שאפשר לו להלך לבדו — יעלהו למקדש ויקריב קרבן עולה כשיעלה. והקרבן הזה שמקריב בעלותו — הוא הנקרא עלת ראיה. וכבר הקדמנו והזכרנו אמרם (חגיגה ו): "שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטִו יִשְׂרָאֵל בְּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רֵאִיָּה וְשִׁמְחָה". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו. כלומר, מִצְוֹת רֵאִיָּה, בְּמִסְכַּת חֲגִיגָה (ד). וגם זו אין הנשים חיבות בה.

המצוה הנ"ב — הצווי שנוצטוינו לעלות לרגל למקדש שלש פעמים בשנה, והוא אמרו יתעלה: "שֵׁלֶשׁ רָגְלִים תַּחֲגִּי לִי בַשָּׁנָה" (שמות כג, יד). וכבר נתבאר בפתוב, שהעליה הזאת היא שיעלה עם קרבן להקריבו. וכבר נכלל צווי זה פמה פעמים. ולשון ספרי (דברים טז, יא): "שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת נִוְהָגוֹת בְּרֶגֶל, וְאֵלוֹ הֵן: חֲגִיגָה וְרֵאִיָּה וְשִׁמְחָה". וכן גם אמרו בגמרא חגיגה (ו): "שֵׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטִו יִשְׂרָאֵל בְּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רֵאִיָּה וְשִׁמְחָה". וענין חגיגה זו — שיקריב קרבן שלמים, ואין הנשים חיבות בה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת חגיגה.

יום שישי

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט. מצות עשה טז. עט.

המצוה הנ"ד — הצווי שנוצטוינו בשמחה ברגלים, והוא אמרו יתעלה: "וְשִׁמְחָתָ בְּחַגְךָ" (דברים טז, יד), והיא המצוה השלישית משלש מצוות הנוהגות ברגל. והענין הראשון שאליו נרמז במצוה זו — הוא: שיקריבו קרבן שלמים על-כל-פנים, ושלמים אלו נוספים על שלמי חגיגה, והם נקראים בתלמוד (חגיגה ז): שלמי שמחה. ועל הקרבת שלמים אלו, אמרים: "נָשִׁים

מביא בכורות; מחוצה לארץ שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכורות". הנה נתבאר לך, שמצוה זו אינה נזהגת אלא בארץ; אבל בכור חוצה לארץ אינו קרב, אף קדוש הוא (שאסור לאכלו כל-זמן שראוי להקריבה, וימתין שיפול בו מום, כי עליו) להאכל במומו (ודינים אלו, הן בארץ ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בין שפית המקדש בנוי ובין שהוא כמו בזמננו זה, כמו מעשר דגן. ואין הלויים חייבים במצוה זו.

שבת קודש

מצות לא תעשה קמ"ד. קח.

המצוה הקמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאכול את-הבכור חוץ לירושלים אם הוא תמים, והוא אמרו: "לא תוכל לאכל בשעריך וכו' ובכרת בקרבך" (דברים יב, יז). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "ובכרת" — זה הבכור, לא בא הפתוב ללמד אלא לזר שאכל בכור בין לפני זריקת דמים, שעובר בלא-תעשה. הנה נתבאר לך שלא זו כולל שני ענינים: אזהרה לזר שלא יאכל בכור תמים וגם אזהרה לכהן על אכילתו חוץ לירושלים. ובשני הענינים הדין תלוי בבכור תמים; והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הקמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלפדות בכור בהמה טהורה, והוא אמרו יתעלה: "אף בכור-שור או בכור פֶּשֶׁב או-בכור עז לא תפדה קדש הם" (במדבר יח, יז). אבל מתר למכרו כמו שנתבאר במסכת בכורות (לא-לב). ולשון ספרי (סוף פרשת בחוקותי): "בבכור הוא אוֹמֵר "לא תפדה" — אבל נמכר הוא".

והטף וגו'" (שם לא, יב) — וזו היא מצות הקהל. ובתחלת קדושין (לד.) כשאמרו: "כל-מצות עשה שהזמן גרמה (שתלויים בתנאי הזמן) נשים פטורות", הקשו בתלמוד ואמרו: "והרי 'הקהל' דמצות עשה שהזמן גרמה, ונשים חייבות?!" והסק בסוף הענין: "אין למדין מן-הפלות" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות.. שהזמן כו"). וכבר נתבאר דיני מצוה זו, רצוני לומר איך יקרא, ומי יקרא, ומה יקרא — בפרק ז' ממסכת סוטה (מא.).

המצוה הע"ט — הצווי שנצטוינו בקדוש בכורות, כלומר להפרישם ולהבדילם למה-שחובה לעשות בהם, והוא אמרו יתעלה: "קדש-לי כל-בכור פֶּטֶר כל-דָּחֵם בבני ישראל באדם ובבהמה" (שמות יג, ב). ולשון התורה הוא שבהמה זו היא בקר וצאן ומין החמור בלבד. צווי זה נכפל בבכור בהמה טהורה, והיא המצוה שאנחנו מדברים בה עתה. אמר יתעלה: "כל-הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך" (דברים טו, יט). ודין בכור זה של בהמה טהורה הוא: שינתן לפנהנים, מקריבים חלב ודמו ואוכלים שאר בשרו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכת בכורות. ונתבאר בסוף מסכת חלה (פרק ד משנה א), שאין מצוה זו נזהגת אלא בארץ. ולשון ספרי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יכול יהא אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ לארץ — תלמוד לומר: ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרבך וצאנך (שם יד, כג) — ממקום שאתה מביא מעשר דגן (ארץ ישראל בלבד), אתה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ד אסור להשאיל שום חפץ לנכרי בשבת. ואפלו בערב שבת, אם הוא סמוך לחשכה כל כך עד שאין שהות לנכרי להוציא החפץ מפתח ביתו של ישראל לרשות הרבים מבעוד יום*, אסור להשאילו מפני מראית העין, שהרואה את הנכרי יוצא מבית ישראל וחפץ ישראל בידו, יחשד את ישראל שהוא שולח חפציו בשבת על ידי נכרי זה, שלא יעלה על דעתו שהשאיל לו והוא מוציאו לצורך עצמו. ואפלו בעיר שאין בה רשות הרבים אלא ברמלית, שאין אסור של תורה אפלו לישראל להוציא לתוכה מרשות היחיד, אעפ"כ כיון שמדברי סופרים אסור להוציא אפלו על ידי נכרי שלא לצורך מצוה, כמו שיתבאר בסיומן ש"י*, אם בן יחשדוהו שהוא עובר על דברי סופרים:

ה אכל בעיר המערבת שמתר לטלטל בתוכה מתר להשאילו אפלו בשבת אם הנכרי דר במקום המערב שמתר לטלטל בו, או אפלו דר במקום שאינו מערב אלא בענין שאין לחוש למראית העין של הרואה אותו יוצא מביתו של ישראל (כגון שביתו של ישראל רחוק כל כך ממקום שאינו מערב, בענין שהרואה אותו יוצא מביתו של ישראל אינו רואה בשהוא יוצא למקום שאינו מערב).

ומ"מ אם ידוע לו שהנכרי יוליכנו היום חוץ לתחום אסור להשאילו בשבת, לפי שחפצו של ישראל שהיו ברשותו בבין השמשות קנו אצלו שביתה* בשביתתו, דהינו אלפים אמה לכל רוח ולא יותר. ואף שאין אדם מזהר על תחום כליו* כמו שאינו מצוה על שביתת כליו*, מכל מקום כיון שקנו שביתה אצלו ואין להם אלא אלפים אמה, אסור לו לגרם להם בידים שיוכאו חוץ לתחום ע"י שמסרו ביד נכרי, אבל מתר להראותם לו ולומר לו שיתלם מעצמו כיון שאינו מוסרם לו בידים. ויש מתירין אפלו למסור לו בידים, כיון שהנכרי הוא המוציאן חוץ לתחום מדעתו לצורך עצמו והישראל אינו אלא גורם בעלמא*, וכן עקר.

ויש חולקין על כל זה ואומרים שאפלו בעיר המערבת ואפלו הנכרי דר ג"כ במקום המערב אסור להשאילו בשבת או אפלו בערב שבת כל שאינו יוצא מפתח ביתו מבעוד יום, לפי שהרואה אותו יוצא מבית ישראל בשבת וחפץ ישראל בידו יאמר שמכר לו חפץ זה בשבת או הלואה לו לזמן מרבה (דהינו יותר מל' יום שהיא נקראת הלואה), ולא התירו בשבת אלא שאלה שהוא לזמן מועט כמ"ש בסיומן ש"י*, או יאמר (הרואה) שנתנו לו למשכון ואסור

ביאורים

סעיף ז לגבי בהמתו.
אינו אלא גורם בעלמא – אבל כשהישראל יותר מגורם בעלמא, כגון שמסר בהמה לרועה ואמר לו לרעותה, וידוע שירענה מחוץ לתחום, כל זמן שלא אמר לו שירענה בתוך התחום; נחשב כאילו אמר לו שירענה מחוץ לתחום, ואסור⁹.

בסיומן שז – סעיף יח: המלוה את חברו אינו יכול לתבעו בפחות משלשים יום. . שאין דרך ללוות כדי לפרוע לאלתר אלא לאחר זמן מרובה. . וא"כ יש לחוש שמא יכתוב המלוה על פנקסו כך וכך הלוייתי לפלוני כדי שלא ישכח לתבעו בסוף שלשים יום, אבל המשאיל את חברו יכול לתובעו מיד. . וא"כ אין לחוש לשכחה, ולכך אין חוששים שמא יבוא לכתוב.

להוציא. . מבעוד יום – אבל כשיש שהות שיצא מביתו – מותר להשאילו אפילו סמוך לחשיכה⁵.
מבעוד יום – היינו קודם השקיעה (ראה משנ"ב).
שיתבאר בסיומן שז – סי"ב: שהתירו כל דבר האסור משום שבות, במקום מצוה, חולי או הפסד גדול⁶.
קנו אצלו שביתה – שכשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וי"ט אלא אלפים אמה לכל רוח חוץ למקום שביתתו, כך כליו ובהמתו אין יכולים שום אדם להוליכם חוץ לאלפים של בעליהם, מפני שקנו שביתה במקום שביתת בעליהם⁷.
אין מוזהר על תחום כליו – לא תחומין דרבנן (אלפיים אמה) ואפילו לא תחומין דאורייתא (י"ב מיל)⁸.
שאינו מצוה על שביתת כליו – אבל אם היה מצווה על שביתת כליו היה אסור להשאילם לנכרי, כמבואר להלן

מקורות

- (8) להלן סי' שה סל"ח.
(9) ולכך להלן בס' שה סל"ח שהביא רבינו ב' דיעות אלו לענין מסירת בהמה לרועה פסק שטוב לחוש לדעת האוסרים.
(קו"א ס"ק ב).
(5) כפי שנתבאר להלן סי' רמז ס"א לגבי שליחת אגרת. ובסי' רנב ס"ג לגבי מכירה לנכרי.
(6) הובא גם בס' תמד ס"י.
(7) סי' שצז ס"ג.

לתן משכון בשבת כמ"ש שם*, או יאמר שנתנו לו לתקנו ולעשות בו מלאכה ואסור לתן בשבת שום דבר לעשות בו מלאכה אפילו בקבלנות* ואפילו קצין עמו מערב שבת*. ולענין הלכה יש להקל בשאלה בעת הצורך בסכרא הראשונה, אבל אם מכר לו אפילו בערב שבת או שהלוהו לו לזמן מרבה יותר משלשים יום, או שנתנו לו למשכון או שנתנו לעשות בו מלאכה, צריך שיצא מפתח ביתו מבעוד יום¹² אפילו היא עיר המערבת, לפי שיש לחוש שמא יודע להרואה אותו יוצא מבית ישראל שהישראל מכרו לו או הלוהו או משכנו או נתנו לו לעשות בו מלאכה, כיון שכן הוא האמת, ויחשדהו שעשה כן בשבת, משא"כ בשאלה בשידוע לו האמת אין כאן חשד כלל אף אם ידמה לו שהשאלו בשבת, שהרי מתר להשאל בשבת:

ביאורים

כמו שנתבאר שם – סעיף כ: אבל שלא לצורך השבת, אסור להניח משכון כלל – מפני שדומה למקנה קנין בשבת. אפילו בקבלנות – שכיון שנתן לו בשבת אסור משום

ממזוא חפצין¹⁰.

קצין עמו מערב שבת – שאמירה לנכרי שבות, גם כשאמר לו קודם השבת¹¹.

מקורות

(10) קו"א סי' רסג סק"ח ד"ה והענין, וראה להלן סי' שו ס"ה, (11) להלן סי' רמז ס"א וראה הנסמן על סי' רמד אות כז. (12) הובא גם להלן סי' רנב ס"ג.

חלק ב' סימן רמו, דיני השאלה והשכרה לנכרי בשבת סעיפים ד-ה

שולחן ערוך – הלכות תפילין

וכיוצא בהן שבשיטה האחרונה שהן ארכות ומגיעות עד סוף הקלף, מתחלתן – פסולות.

[ומכל מקום אם יכול לגרר מהן מעט בסוף הקלף וישתפר בהן כשעור – הרי גרידה זו מועלת אפילו אחר כתיבת כל הפרשה, ואין בזה משום שלא בסדרן, כיון שלא היו פסולות תחלה, רק משום חסרון הקף גויל בלבד כמו שיתבאר.

ויש אומרים שאם הנקב ממלא כל חלל ה"א או ה"ם וכיוצא בהן – פסולות, כיון שאינן מקפות גויל בתוכן, ואף על פי שהיו מקפות מתחלתן.

אבל אם אין הנקב ממלא כל החלל, אף על פי שהנקב הוא סמוך לאות ממש, שלא נשאר קלף חלק אפילו משהו בין האות לנקב שבתוכה, והאות צריכה להיות כלה מקפת גויל מכל רוחותיה – מכל מקום היא חשוכה מקפת גויל גם במקום הנקב, על ידי קלף החלק שבתוכה מצד השני של הנקב.

וכן אם הנקב הוא במקצת עבי האות שכלפי חוץ, ומקצת עביה שכלפי תוכה נשאר קים – הרי היא כשרה על ידי מקצת עבי זה שכלפי תוכה, שהוא חשוב מקף גויל על ידי קלף החלק שמצד השני של הנקב.

(וכן אם הנקב הוא מפסיק כל עביה, אלא שנשאר בארפה שער הנקב כשעור הכשרו – הרי היא מתפשטת על ידי שעור זה, שהוא חשוב מקף גויל גם בתחתיותו על ידי קלף החלק שלמטה מהנקב (ואם נשתפר מארץ [אות] זו גם למטה מהנקב – אינה נפסלת בכך, ומתפשטת היא על ידי קלף החלק שבתחתיותו, שפיון שמה שמן הנקב עד קלף החלק אינו אות אחרת – אינו חשוב הפסק בין האות לגויל המקיפה, כמו שהנקב אינו חשוב הפסק). אבל אם לא נשתפר קלף חלק כלל למטה מהנקב – פסולה).

יח וכל זה בנקב הנעשה לנדם הכתיבה, שבשעת הכתיבה כבר היא מפסקת על ידי הנקב ואינה תמה ושלמה. אבל אם היתה כתיבה תמה בהלכתה ואחר כך ארע בה נקב, אף על פי שהנקב מפסיק כל עבי האות מעבר לעבר ונראית חלוקה לשתיים, אם יש בארפה שער הנקב כשעור הכשר אות זו בלי צרוף מה שמהנקב ולמטה – כשרה.

ואף אם אין כשעור עד הנקב, אלא שהנקב אינו מפסיק כל עבי האות, אלא נשאר מעביה חוט דק שלם בצד הנקב – כשרה, שהרי אם עשה עביה דק כל כך מתחלתה – היתה כשרה, שהרי לא נתנו שעור לעבי האותיות, ויכול לעשותן דק כמו שצ"ע:

יט וכמה הוא שעור הכשר ארץ האותיות שנפסקו בנקב? אם נפסקה רגל הימנית של ה"א וכיוצא בה, כגון הרי"ש או הדל"ית, ונשתפר ממנה למעלה מהנקב כמלא אות קטנה שהיא יו"ד – כשרה.

אבל אם נפסק הרגל השמאלית של ה"א, יש אומרים שאפילו לא נשתפר ממנה אלא כל שהוא בין למעלה מהנקב בין למטה מהנקב – כשרה.

ויש אומרים שגם רגל השמאלית צריך להיות כמלא יו"ד, ואם לאו – פסולה. וכן הלכה.

אבל אם נקב תוכה של ה"א או של מ"ם וכיוצא בהן, אפילו הנקב ממלא כל החלל ולא נשאר שם הקף גויל – כשרה. (ג) וכן אם אין הקף גויל כלל לאיזו אות מבחוץ שנקב שם נקב ארץ המגיע עד סוף הקלף – כשרה, כיון שהיתה מקפת קלף מתחלתה בשעת הכתיבה.

אבל אם לא היתה מקפת קלף מתחלתה, אף על פי שהיא ארפה כראוי ולא נפסקה כלל בנקב, כגון רגל כ"ף או נו"ן הפשוטות

והוא אומרים שאפילו היתה קצרה מתחלתה והתינוק קורא פהלכתה — כשרה, ולכן אם ארע שכתב הסופר איזו אות מאותיות הפשוטות, ומסתפק בשעור ארפה אם היא ארפה פהלכתה, ואי אפשר לו להגיה משום שלא כסדרן כמו שיתבאר — מראה לתינוק שאינו חכם ולא טפש וסומך עליו (וכן עקר. וכן נזהגין):

כא אין מכשירין על ידי קריאת התינוק אלא כשאנו מספקים אם ארפה האות הוא כשרה, או אם רחב האות הוא כשרה, כגון ד שנתכתבה קטנה כעין יו"ד, שאם התינוק קורא ד' — כשרה.

אבל אם ידוע לנו שאין האות פהלכתה, אפילו התינוק קורא פהלכתה — אין זה מועיל כלום, כגון שמקצת יו"ד ין של העינין והשינין והאל"פין, או רגלי התו"ן, אינן נוגעין בגוף האות — פסולות, אף שהתינוק קוראן פהלכתה, כי מה תועיל קריאת התינוק ועינינו רואות שאין האות פהלכתה.

ומכל מקום מועלת קריאת התינוק באותיות אלו, לענין שיוכל לתקן אף אם כתב אחריו, ואין בזה משום שלא כסדרן, כמו שיתבאר:

כב ואם נפלה טפת דיו לתוך האות ואינה נפרת האות (אף על פי שעדין היא מקפת גויל בתוכה), כגון שנפלה לתוך ד' ונראית כה"א, או שנפלה לתוך ב' ונראית כפ"א, או שאין שם ב' עליה, או שנפלה לתוך אות אחרת ואין שמה עליה, או שמחסרת קצת מן האות, אפילו אינה מחסרת ממנה אלא קוצה והוא קוץ שהאות נפסלת בחסרונו, או שנראית הטפה כאלו היא גופה של אות, אף על פי שהאות נפרת היטב — פסולה.

ואין לה תקנה לגרר הטפת דיו ועל-ידי-כך תהיה האות בתקונה, מפני שהוא כחך תוכות, דהינו שחוקק התוף של אות, וממילא נשאר צורת אות במה שאינו נגרר, והתורה אמרה: "וכתבתם" ולא וחקקתם, ופרשו חכמים שבחק תוכות הכתוב מדבר.

והוא הדין אם מוחך הדיו בעודו לח ועל-ידי-כך נעשית האות בתקנה — הרי זה כחך תוכות, שאין חלוק בין חקיקה וגרידה למחיקה, כיון שאינו כתיבה, והתורה אמרה "וכתבתם":

כג וכן אם טעה וכתב ד' במקום רי"ש, או ב' במקום כ' — אין תקנה לגרר או למחק התג, מפני שהוא כחך תוכות.

אבל יכול להוסיף עליו דיו ולעשותו עגל כרי"ש או ככ"ף, והוא שלא כתב עדין כלום אחר אות זו, שאם לא כן פסול משום שלא כסדרן כמו שיתבאר. וכן אם כתב רי"ש במקום ד' או כ' במקום ב' — יכול להוסיף דיו ולעשותה מרבעת פהלכתה אם לא כתב אחריה, שכל שמתקן על ידי כתיבה ולא על ידי גרידה או מחיקה — כשר.

אבל אינו יכול לגרר הפ"ף לעשותה כמו ביי"ת, או הרי"ש לעשותה כדלי"ת:

כד וכל זה בגרירת דיו, אבל אם נטף שצוה על האותיות — גוררה וכשר. ואם מתר לגררה מספר תורה בשבת יתבאר בסימן שמ:

ולפי סבא זו, אין (ד) חלוק בין נקב שלפני הכתיבה בין נקב שלאחר הכתיבה, שפיון שקלף החלק שמצד השני של הנקב מצטרף לאות, להייתה נחשבת מקפת גויל גם במקום הנקב, אם כן אף אם (ה) היה הנקב קדם הכתיבה — אינו פוסל יותר מלאחר כתיבה (כיון שגשפיר שעור הכשר אות שלם לגמרי בלי שום נקב).

והעקר פסבא הראשונה. ואף-על-פי-כן יש לחוש לסבא האחרונה, להחמיר כשלא נשתיר קלף חלק כלל מצד השני של הנקב, בין שהנקב הוא חוץ לאות סמוך לה ממש, בין שהוא בתוכה וממלא כל חלקה.

(ו) ויש אומרים שאף לפי סבא האחרונה — אין האות צריך להיות מקף גויל גם אחר הכתיבה אלא מבחוץ, אבל לא מבפנים, ואפילו אם הנקב שבתוכה ממלא כל חלקה — כשרה. ונכון להחמיר:

כ ואם נפסקה אחת מאותיות הפשוטות שאין להם אלא ירך אחת, כגון: וא"ו או וי"ן או נוי"ן פשוטה, וכיצא בהן — אין שעור הכשרן כמלא אות קטנה שהיא יו"ד, כמו ברגל הה"א וכיצא בה, שהרי וא"ו שלא נשתיר ממנה אלא כמלא יו"ד — אין זה וא"ו כלל, וכן בשאר אותיות הפשוטות. אלא הכשרן תלוי בקריאת התינוק שאינו חכם ולא טפש, שאם התינוק יודע לקרואן פהלכתה — כשרות, ואם לאו — פסולות.

אבל תינוק חכם שמבין הענין דהינו פרוש המלות, הרי הוא אומר האות הנפסקת מתוך הבנתו שמתפרש יפה לפי הענין, ואין סומכין עליו. אבל אם אינו חכם כל-כך להבין הענין, אף על פי שהוא חכם בהפרת האותיות היטב — סומכין עליו, וזה לא טפש שאמר.

ומכאן אתה למד שאין צריך לכסות מלפניו שאר האותיות כמו שנוהגין, שאם כן אף החכם שמבין הענין שקורא, מהיכן יבין לקרות אות זו פהלכתה, כיון שאינו יודע ענינה ופרושה.

ומכל מקום, אות שנפסקה בנקב ונשתיר ממנה גם למשה מהנקב — צריך לכסות מלפניו מה שלמשה מהנקב, לפי שהוא יצרפנה עם מה שלמעלה מהנקב ויקרא האות פהלכתה, ובאמת אינן מצטרפין, כיון שהנקב מפסיק ביניהם.

והוא הדין אם מפסיק ביניהם שריטה העוברת בעבי האות מעבר לעבר. אבל אם אינה עוברת מעבר לעבר, אפילו היתה כן בשעת הכתיבה — אינה פוסלת, כיון שאין האות חלוקה לשתיים לגמרי. ואינו דומה לנקב שבאמצע העבי שפוסל אם היה בשעת הכתיבה, לפי שמקצת עבי האות שמצד זה של הנקב אינו מקף גויל במקום הנקב, וכן מקצת עבי שמצד זה של הנקב, מה שאין כן בשריטה שהיא קלף חלק, וחשובה הקף גויל למקצת העבי שהאות מתפשטת בו, שלא נתנו שעור לעבי האותיות, ויכול לעשותן דקות מאד אפילו לכתחלה.

ואם השריטה עוברת מעבר לעבר והיתה כן בעת הכתיבה — יש אומרים שאין קריאת התינוק מועלת בה, אפילו אם יכסו מלפניו מה שלמשה, שלא הכשירו בקריאת התינוק אלא באות שנכתבה מתחלה ארפה כראוי ואחר-כך נתקצרה על ידי הנקב או על ידי שריטה.

"אחדות ה'" (לפי פירוש הפנימי, שאין שום מציאות בלעדו יתברך) - "יחודא תתאה", ו"יחודא עילאה".

פירוש הדברים בקצרה:

"יחודא תתאה" היינו אחדותו של הקב"ה מ"מבטו" של האור והחיות האלקי המהווה ומחי' את העולמות, דאע"פ שמצד אור זה ישנה מציאות העולמות (שהרי הוא בורא ומהווה אותם), מכל מקום, היות שכל התהוותם וחיותם אינם אלא כוחותיו של הקב"ה, הרי אמיתת המציאות של כל נברא ונברא הוא רק "דבר ה'" המלוכב בו.

"יחוד" זה נקרא בשם "בטול היש", היינו דאע"פ שהנברא הוא מציאות יש, מכל מקום מבטל את עצמו אל הקב"ה מאחר שידוע ומכיר שכל מציאותו הוא רק הכח האלקי המקיימו ומחייהו. ו"יחודא עילאה" היינו אחדותו של הקב"ה מצד עצמותו ומהותו יתברך כפי שהוא רם ונשא ומובדל לגמרי מן העולמות ואין העולמות עושים שום שינוי בו יתברך ו"הוא לבדו הוא" אחרי בריאת העולם בדיוק ממש כמו שהי' "יחיד ומיוחד" קודם בריאת העולם. ויחוד זה נקרא בשם "ביטול במציאות", מאחר שמצד מהותו ועצמותו יתברך "הוא לבדו הוא" וכאילו כל העולמות אינם במציאות כלל. ואחדות זו ד"יחודא עילאה" מפורשת בפסוק "שמע ישראל גו' הוי' אחד", שהיא אחדותו יתברך האמיתית שהוא לבדו הוא יחיד ומיוחד (כי כל העולמות הם כאין ואפס ממש).

ונעשה ונמשך בחינה זו ע"י המשכת המצות לבחינת ארץ, היא בחינת אמונה.

וזה גופא נפעל רק ע"י קיום המצות (כנ"ל), שהן הממשיכות גילוי אור אין סוף ב"ה בנפש האדם (וכפי שיבואר לקמן, שזהו מה שאומרים בק"ש "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום").

ואמונה זו היא בחינת ארץ זבת חלב ודבש.

ע"י קיום "שמע ישראל" וקיום המצות, נעשה "הגדלה" בבחינת האמונה כנ"ל, שהיא נקבעה בנפש האדם בבחינת דעת והרגשה.

"הגדלה" זו באמונה (שהיא בחינת "ארץ" כנ"ל) מכונה בכתוב בשם "ארץ זבת חלב ודבש".

חלב הוא בחינת הגדלת המדות, שתגדל האהבה המסותרת בלב ותצא מהעולם אל הגילוי.

וזהו וזאת המצוה וגו' לעשות בארץ וגו' ארץ זבת חלב ודבש שמע ישראל וגו'.

ע"פ הנ"ל, בפירוש "מלאה הארץ דעה" - ש"ארץ" היא בחינת אמונה, והתכלית היא שגם האמונה (בהקב"ה בכבודו ובעצמו כפי שהוא יתברך קדוש ומובדל מגדר עולמות) תהי' תקועה בלב האדם בבחינת דעת והרגשה - תתיישב השאלה דלעיל בכתובים לאחר סיפור מ"ת בפ' ואתחנן - "וזאת המצוה גו' לעשות בארץ גו' ארץ זבת חלב ודבש", וממשיך בפרשת ק"ש - וקשה כנ"ל, מהי השייכות בין מצות ק"ש לארץ דוקא.

כי הנה ענין פרשת שמע ישראל הוא, שהוי' סוכב כל עלמין, שהוא אלהינו, שאנחנו מאמינים בו בבחינת אמונה לברה, יהי' בבחינת אחד, בבחינת גילוי בשבעה רקיעים ובארץ, בבחינת דעת והרגשה, להיות ביטול ויחוד אמיתי, בבחינת יחודא עילאה, ביטול במציאות ממש.

והענין, דכל מטרת מצות קריאת שמע היא להמשיך האמונה בבחינת דעת והרגשה. שזהו פירוש "שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד", דשם הוי' הוא אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, ה"סוכב כל עלמין" (שזהו מ"ש "ויאמינו בהוי'"), כי ענין האמונה הוא בהקב"ה כפי שהוא יתברך קדוש ומובדל מגדר עולמות, כנ"ל, ו"הוי'" הוא "אלקינו" - של בני דוקא (אף שהקב"ה הוא בורא כל העולם) - לפי שרק אצל ישראל ישנה האמונה בשם הוי' (כי אוה"ע יכולים להגיע רק להכרה בהקב"ה בתור בורא עולם ומנהיגו, ולא בשם הוי' שמובדל מגדר עולמות, ולכן אמר פרעה "לא ידעתי את הוי'", ויוסף אמר לו (מקץ מא, טז) "האלקים יענה את שלום פרעה").

ועל זה אומרים "שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד", שענינה של קריאת שמע הוא להמשיך שם הוי' בז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם (הנרמזים באותיות ח' ד' דתיבת "אחד"), שגם שם הוי' יהי' בבחינת דעת והרגשה בנפש האדם, שאז בא האדם לידי התבטלות גמורה באלקות, שנרגש אצלו שאין שום מציאות בלעדו יתברך (שזהו הפירוש הפנימי ב"ה אחד", שהוא יתברך המציאות היחידה, דאין שום מציאות מלבדו).

ביטול זה נקרא בשם "יחודא עילאה" (יחוד עליון), כידוע שיש שתי מדריגות כלליות בהבנת

עצמו - הרי התבוננות זאת מביאה את האדם לידי שמחה גדולה, ויתענג על ה' ממש.

וזהו וצדיק באמונתו יחיה, מלשון תענוג ופיקוח נפש. כמו בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי, שפירוש חסרונם דבר החסר לאדם לקיום חיותו, להחיות בהם נפש כל חי, שאינו אלא להתענג ופיקוח נפש.

על עונג זה הנגרם באדם כשאמונתו נקבעה בלבו בבחינת דעת והרגשה נאמר "וצדיק באמונתו יחיה", ד"יחיה" הוא לשון תענוג, כידוע בפירוש נוסח ברכת בורא נפשות - "וחסרונן כו' להחיות בהן נפש כל חי", ד"חסרונן" קאי על הדברים הנצרכים לעצם קיומו וחיותו (שבלעדו חסר בעצם קיומו), משא"כ "להחיות בהם נפש כל חי" הם דברים שאינם אלא לעונג, כי "להחיות הוא לשון השבת הנפש (בל"א דערקוויקען) מחמת גודל מתיקות ותענוג".

וכך יחיה באמונתו, להשיב את נפשו יותר מכל התענוגים ומרוב כל, וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי וגו':

ו"צדיק" הממשיך אמונתו בבחינת דעת והרגשה, בא לידי עונג גדול, יותר מכל תענוגים שבעולם, וכמ"ש "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", שזוהי בחינת כלות הנפש, שהאדם אינו רוצה שום דבר - לא בשמים ולא בארץ - מלבד הקב"ה עצמו.

ונמצא, שאין פירוש "וצדיק באמונתו יחיה", שדי לו לאדם באמונה פשוטה, אלא להיפך, שצריך האדם להעמיק דעתו בעניני אמונה עד שיחיה באמונה זו (ראה אגרת אדמו"ר הזקן הנ"ל הערה 22).

ד"ה וידעת היום פרק ד

חלב הוא דבר המגדל, כמשל התינוק, שע"י ניקת חלב אמו מתגדלים כל אבריו במשך ימי הניקה שלא לפי ערך גידולו בימי הגדלות, וכך ברוחניות, ש"חלב" מורה על הגדלת האמונה, שתקבע בנפש האדם עד שהאדם יתעורר באהבה לה', דבאמת כל ישראל הם מאמינים בני מאמינים ובגלל זה יש להם אהבה טבעית להקב"ה אלא שהיא מסותרת בלב בהעלם, וכאשר האמונה נמשכת בבחינת דעת והרגשה אזי אהבה זו המסותרת בלב באה לידי גילוי.

ודבש הוא בחינת מתיקות ותענוג, כמ"ש אז תתענג על ה', והיינו מבחינת סובב כל עלמין.

ועוד פעולה של גילוי האמונה בנפש בבחינת דעת והרגשה - שהאדם בא לידי תענוג גדול מהאור האלקי השוכן בנפשו, שעל זה נאמר "אז תתענג על הוי" (וכנ"ל דשם הוי' הוא אור הסובב כל עלמין) - ועונג זה נקרא "דבש", בחינת מתיקות.

[ומעתה יבואר הטעם שדוקא גילוי אור הסובב כל עלמין פועל ענין התענוג באלקות:]

דהיינו, כאשר יתבונן כי אני הוי' לא שניתי ואתה הוא קודם שנברא העולם כו', ורק הודו על וגו', ועם כל זה הנה וירם קרן לעמו ולבני ישראל עם קרובו ממש, אי לזאת יגיל וישמח לבו ויתענג על ה' ממש.

כשאדם מתבונן אשר באמת מצד הקב"ה בכבודו ובעצמו אין שום מקום לאיזו מציאות בלעדו והוא "יחיד ומיוחד" לאחר שנברא העולם כמו שהי' "יחיד ומיוחד" קודם שנברא העולם (שזהו פירוש "אני ה' לא שניתי" כנ"ל) - וכל חיות העולמות אינו אלא מזיו והארה בלבד - ומכל מקום, נתן הקב"ה אפשריות לישראל עם קרובו לזכות לגילוי אור אין סוף ב"ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

בזה וכל הבא לסתור ולעשות נגד רצונו הזה הוא כאשר קם על חיותו ליטול נפשו ממנו כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, אבל מי שאין בו הדעת הזה גם שיש בטבע האנושית לקבל נחת משלימות פעולת רצונו מ"מ אינו אלא זיו הנפש וכנ"ל. וכמו"כ במדת התפארותו או רואים שונים רבים שזה משכיל איזה השכלה וכו' [און במעשה

וכמו"כ במדת הגבורה הוא הכעס וההקפדה על המנגד נגד רצונו הוא ג"כ עיקר סיבת הקיום מהדעת הנ"ל כי אנו רואים ג"כ חילוקי מדרגות שונות בזה מאד שלזה אומרים נגד רצונו ואינו מקפיד כלל ולזולתו מתקצף מאד, והוא שלזה יש בו בחי' הדעת וההכרה מחיותו ואם רצונו מאיר מרגיש חיות רב מזה ומחמת זה תדבק הנפש

עומק הנפש יותר תתבטל עונג הנמשך ממנו ואינו בבחי' ביטול לגמרי כי יש לו חוש ואהבה גם לזה כנ"ל, וכמו"כ כשהוא ברוממות הנפש לא נמצא אור וחיות מדת הנפש והראי' בעבור אותה הסיבה והרוממות כשיבוא לעצמותו (צו זיך) אזי השנאה כמקדם. וכן במדת הקימוץ הוא מחמת דעת והרגשת כל פרוטה ופרוטה ומ"מ ברוממותו יפור ממנו להתעלס באהבים והכל מטעם הנ"ל שאין זה כל הנפש רק עד שתתרום למקום גבוה מזה ובהבטל הסיבה הוא חוזר והדר לטבעו כנ"ל. וכן אנו רואים ההפשטה מזה בעת ביטושו שישכח על תאוותו באכילה [ושתי'] ומשגל מזה נראה שלא כל הנפש בזה. אבל בחי' ראש דעמלק הוא מה שאנו רואים שלא תתבטל ותשתנה לעולם כל עוד שנפשו בו כמו הקמצנים והכילים שגם בעת רוממותו אינו זו מטבעו ובשעת מעשה מדקדק על כל פרוטה ופרוטה או בשנאה הנ"ל הוא בתוקף ועוז שלא יוכל לסבול המנגדו לעולם, או כמו שגם בעת ביטושו מבעט ביסורים ואומר יעבור עלי מה ביני לביני צריך למלאות תאוותו המושרשים, ואדרבה נעשה כבהמה ממש (ער צו לאזט זיך נאר נאך צו געבין זיך) ואין זה אלא מצד תאוות הנפש בעצמה להרגיש עצמותה. והוא מצוי בנערים המורגלים למלאות תאוות נפשם (נאך צו געבין זיך מנערותם) לכל אשר תשאלם נפשם ולזה יש בו תשוקה וחפיצה לכל דבר שנמצא בו הרגש ועונג הן באכילה הן בממונו והן במשגל (נאך צו געבין זיך אין אלע תאוות מקטן ועד גדול) וזה נק' גס הרוח (א גראבער רוח) כי טבע הרוח ליכלל וליבטל במקורו וזה טבעו בהיפך רק להרגיש עצמותו בבחי' יש ופירוד ממקורו, וזה ראש דדעת שלא תשתנה לעולם כנ"ל. ואין ב"ד בא אלא בהיסח הדעת הזה (מען זאל זיך אפ רוקין און פאר לירין דעם דעת והרגשה) [ויהי' ההרגשה באלקות] כי כולם ידעו אותי ממש. וזהו עיקר המעמיד והמקיים לכל הז' מדות שלא ישתנו לעולם וכנ"ל.

ד"ה יפה שעה אחת

ולא יפארנה ויגביהנה כזולתו שמשבח ומפאר הדבר מאד ומספר לרבים והכל מטעם הדעת והרגש חיות נפשו כל שיוצא לידי גילוי יש יותר חיות בזה הרגע וניתוסף בה חיות רב, לכן מפרסם ומטעים רום ערך חכמתו, אבל זולתו גם שלנחת יחשב אבל איננו עמוק כ"כ שתגיע עד הנפש, וכן כולם סיבת קיומם הוא הדעת הנ"ל. ומ"מ אין זה אלא מדות דעמלק אבל בחי' ראש דעמלק גבוה הרבה בערך והוא שהגם שבהדעת הנ"ל נוגע לנפש ממש ויש בזה המשכה עצמי' אבל אינו רק מדידת הנפש [והוא] באופנים שונים, ותדע שהרי אנו רואים הרבה שיש להם חוש ההרגש בממון ואינו כלל בתאוות אכילה וכן להיפך, מזה נראה שלא כל הנפש הוא בבחי' ההרגש הנ"ל. וכמו"כ אנו רואים שיש דבר ועת שתתבטל ההתקשרות הנ"ל כמו מי שיש בו הגבורה והשנאה לאיזה איש מחמת שנוגע לחיי נפשו בעשותו נגד רצונו ומחמת זה תגבר השנאה בלבבו, מ"מ בעת חתונת בנו או ברית מילת בנו אנו רואים שיש בו שינוי ממהותו עד שחפץ ומשתוקק מאד שיגיל [וישמח] עמו, וא"א לומר מחמת רום ערכו אינו תופס מקום כלל דבר השנאה, [כי] הלא אדרבה מצד רום הערך והמעלה ביותר תתגבר בו השנאה ולא יוכל לסבול מנגדו כלל כמו בהמן אחרי שגדלו המלך אמר וכל זה איננו שוה לי בראותי את מרדכי היהודי כידוע, אלא שיש כמה בחי' בדעת הנ"ל מדות ומוחין וגולגולת, מדות הוא ההרגש בנפש במדה פרטית, וראש דדעת דעמלק הוא בחי' תאות ותשוקת עצמיות הנפש להרגיש עצמותה, ובעת שהוא בעונג עצמות הנפש בטלים ונכללים עונג המדות במציאות והי' כלא הי' ממש. וכמו שאנו רואים שיש תשוקה לממון ותשוקה לכבוד מ"מ לפעמים יניח כבודו עבור הממון הגם שיתבזה כבודו כמו לילך ברגליו להשתכר ולפעמים הוא להיפך שיפור ממון רב כדי לעשות לו שם וכבוד, וחלוקי מדריגות מינים ממינים שונים בבנ"א בזה. ומזה נראה שאותו הדבר שנוגע בבחי'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

דס"ל שהלימוד מצד עצמו גדול יותר, אלא ששאר כל החכמים נענו והסכימו דהוא גדול מצד שמביא כו'. הנה מעשה המצוה הן בירורי נוגה לברר טוב מהרע שבנוגה ד"מ באכילה יש זולל וסובא ויש אכילת קדשים סעודת מצוה בשבת ויו"ט וכדומה והמצות באין לברר טוב מרע מה שנפל בשבה"כ כי השבירה הוא בשם ס"ג כולו סג

(מט) **ולתוספת** ביאור ענין תלמוד גדול ומעשה גדול וגם להבין דעת ר"ע דאמר לימוד גדול מצד עצמו, דלכאורה עפ"י הנ"ל אין שום מקום לומר כן מאחר שהמצות הם מבחי' סוכ"ע והלימוד בחי' ממכ"ע ובודאי מעלת הסובב גדול יותר כנ"ל, ונהי דהלימוד גדול מצד שמביא לידי מעשה, אבל מלשון לימוד גדול דאר"ע משמע

יחדיו נאלחו ונעשה כ"ן בחי' יש ודבר וימלוך כו' עד עולם הגשמי והבירור הוא ע"י שם מ"ה ליכלל בבחי' ביטול לכן כל עיקר הבירור הוא בשלשה עולמות ב"ע אבל אצי' א"צ תיקון כי מיוחד במאצילו בלא"ה איהו וחיוהי וגרמוהי חד ולכן גם הנשמה עצמה א"צ תיקון כי הנשמה היא מעולם אצי' ואפי' נשמה דבי"ע היינו מאצי' דבי"ע כי למ"ד כלים דאצי' נעשי' נשמה לבי"ע, ולכך הואיל שהבירור הוא ע"י מעשה המצות דוקא לכן אמרו מעשה גדול כי אחר הבירור יהי' ס"ג גדול ממ"ה בסוד אחע"ב, והנה מה שבתפלה הוא ג"כ בירורים כנודע היינו משום דעקימת שפתיו הוי מעשה כי כל הבירורים הם רק ע"י מעשה דוקא (וכמ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ז שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא כו' כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי' עשי' כו'), גם ע"פ קבלה מעשה מקורה מבחי' כתר לשון כותרת ומקיף הכל שהוא בחי' רצה"ע שלמעלה מהחכמ' שהיא התורה לכן מעשה גדול, (נ' דמתחלה ביאר שמעשה גדול מצד הבירור שנעשה ע"י המצוה ועכשיו אומר איך שגדול כ"כ מצד האור הנמשך מלמעלה ע"י המצוה שהוא מבחי' כתר), אך בבחי' אחרת תלמוד גדול שהיא חכמת התורה שהיא בחי' ש' מ"ה שמכרר ב"ן וכמו בתורה שמכרר ומבאר איך יהי' המצוה דהיינו שכך וכך יהי' תבנית הסוכה וכך יהי' האתרוג ואזי הם כשרים ויוכלו להיות לרצון לפני ה' ואם לאו הן פסולין והיינו ענין בחכמה אתבירורו, ועוד זאת כי מבחי' חכמה יורד ונמשך ומתגלה ההארה בבחי' פנימיות שמושג ויש בזה טוב טעם ותענוג וזהו ענין טעמי התורה כענין ישקני מנשיקות כו' מסתר צפונה כו' אבל המעשה הגם ששרש' גבוה יותר מבחי' כתר אבל משם אינו יורד ומתגלה כ"א חיצונית הכתר בחי' הגלגלתא דעם היות דחפאי על מוחא מ"מ המוחא היא בחי' פנימי' ועד"מ באדם הרי ניקב קרום של מוח במשהו וגלגלת שנחבסה ברובה והיינו לפי שגלגלתא היא חיצונית הכתר כו' וז"ד ר"ע דאמר לימוד גדול דהיינו מצד מעלה יתירה זו שבתורה על המצות דעם היות' מבחי' פנימיים והמצות מבחי' מקיפים מ"מ הנה בחי' התורה היא גילוי הארה פנימית והמצות הם בחי' חיצונית כי להיותן ממקום גבוה ביותר בחי' כ"ע אין יכול להיות הגילוי רק בחיצונית, (וכמ"ש במ"א באריכות בביאור ע"פ כיאור לבוש מלכות משלי' לזה מענין משלי' שלמה ומאבוקה שמאיר למרחוק כו'), ונמנו וגמרו שאף עם היות החיצונית שממקום עליון נעלה מדרגתו במאד עכ"ז תלמוד גדול שמביא לידי מעשה כי התהוות מעשה המצוה שיומשך ויתלבש בה הרצה"ע והארה מבחי' כתר הוא ע"י התורה שהיא המשכת אור א"ס

למעשה המצות מבחי' כ"ע כו' וכנ"ל, ובזה נתקיימו ב' מקראות את השמים ואת הארץ אני מלא היינו בחי' כ"ע הסוכ"ע ונמשך ע"י המצות ומכא"כ אין כבוד אלא תורה ונתגלה בארץ עולם העשי' ע"י התורה, ועוד ית' בענין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה והוא כי ההמשכה מא"ס ב"ה הוצרך להיות ע"י צמצום ומקו"פ ואח"כ נמשך קו וחוט ומהקו הזה מתעגלים העיגולים שהם מקיפים ואח"כ חוזר ונמשך בבחי' פנימי ופנימי שבעליון נעשה מקיף לתחתון כנודע, והרי א"כ ראשית הקו קודם שנמשכו ממנו העיגולים הרי הוא בחי' אור"פ וזה כי לפי שמא"ס ב"ה א"א להיות המשכת ההארה רק ע"י קו בעלמא כו' וא"כ הרי התורה שהיא מבחי' אור"פ היא המביאה לידי מעשה כי בשרש כל השרשים נמשך מתחלה האור"פ ואח"כ פנימי זה נעשה מקיף כו' (ועיין מ"ש במ"א ע"פ ביום השמע"צ איך שהתורה משים שלום בפשמ"ע שמחבר סובב וממלא כתר וחכמ' מפני שבשרשה גבוה משניהם וזה מצד שרשה בראשית הקו הנ"ל שלמעלה מכל המקיפים כו', ובזה יובן שבפ' שמע ששם מתחיל להיות ההמשכה ממקורא דכולא מהא"ס ב"ה אחר ההעלאה דבכל נפשך ומאדך, הלכך צ"ל מתחלה תורה ואח"כ מצות דהיינו שמתחלה נמשך הקו בבחי' אור"פ וממנו מתעגלים העיגולים אח"כ לכן נאמר תחלה ושנתם ואח"כ וקשרתם שתלמוד מביא לידי מעשה כנ"ל, אבל פ' והא"ש שהיא קבלת עול מצות דהיינו כאשר כבר נמשכו התומ"צ מבחי' גלגלתא ומוחא ואזי מעשה גדול לכן נאמר וקשרתם ואח"כ ולמדתם, וכה"ג נת' במ"א ע"פ ויקהל משה בשנת תקס"ה במה שנצטוה משה בענין מלאכת המשכן מתחלה על הכלים ארון ושולחן כו' ואח"כ על המשכן ואח"כ סמך לזה הש"י ציוי על השבת כמ"ש פ' תרומה תצוה תשא ומרע"ה בפ' ויקהל כשאמר זה לישראל שינה הסדר מהקצה אל הקצה ואמר מתחלה ציוי השבת ואח"כ המשכן ואח"כ הכלים, דהש"י אמר לו כפי סדר ההמשכה מלמעלה למטה מהא"ס ב"ה שהי' ע"י צמצום ומקו"פ ואח"כ נמשך הקו"ח שהוא בחי' אור"פ לכן קדם ציוי הכלים שמורים על אור"פ ואח"כ מהקו נמשכו המקיפים שהם יריעות המשכן ואח"כ שבת בחי' א"ח כדי שלא יתפשט האור יותר מדאי כו' אכן בסדר האתעדל"ת צ"ל בהיפוך שהאדם ימשיך תחלה האור"מ ואח"כ מהאור"מ נמשך אור"פ וא"א להיות המשכת פנימי בלי מקיף תחלה וז"ש רז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר כי אם לא המשיך המקיף תחלה ע"י התפילין מנין יומשך לו האור"פ וז"ש רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה כו' לכן כתיב בפ' והא"ש מצות תחלה כו', ועיין עוד מענין תלמוד ומעשה בתורה דפ' ציצית ובשאר דוכתי בעזה"י):

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

ובכדי להבין ענין ראשון⁴² מהו הים אם משפיע כסיפא דקרא או מקבל כרישא דקרא, הנה אמרו בזהר ויחי דרל"ה ע"א תא חזי נקיט מהאי גיסא ויהיב בהאי גיסא⁴³, ועל דא כל הנחלים הולכים אל הים וגו' אמאי איננו מלא בגין דנקיט ויהיב אעיל ואפיק. והיינו כי ים הוא בחי' מל' כמ"ש בזהר בראשית דל"ג א', וזהו יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד, פי' מקום אחד קאי על בחי' מל' שהיא משלמת לאחד, ופי' במק"מ בדל"ג הנ"ל שזעיר נק' אח והמל' דלי"ת לכן המל' משלמת להיות אחד כו', וא"כ פי' כל הנחלים הולכים אל הים היינו מה שהמל' מקבלת מכל הע"ס⁴⁴ וכמשנת"ל שמבחי' מל' שבחסד נעשה חסד שבמל', ומבחי' מל' שבגבורה נעשה גבור שבמל', ועד"ז כל הע"ס שבמל' שז"ע מ"ש כל הנחלים הולכים אל הים. אך לפ"ז אינו מובן מ"ש והים איננו מלא הלא היא מתמלאת להיות נבנה בבחי' פרצוף שלם, וי"ל שמ"מ גם אח"כ היא צריכה לקבל היחוד מבחי' ז"א בחי' שמש, וכמו יחוד שמשא וסיהרא בכל ר"ח הגם כי כבר נעשה בנין המל' בכלל בר"ה ע"י ט' ברכות וט' תקיעות דר"ה כמ"ש מזה במ"א⁴⁵, ואין כאן מקומו להאריך בזה. אך מ"מ אינו מובן שהרי אמר הכתוב אל וגו' שבים ללכת, נמצא כי הטעם שאיננו מלא זהו מחמת שהולך שנית להנחלים ולא מפני שאמרנו שהרי המל' גם כשנבנית בבחי' פרצוף מ"מ צריכה לקבל מהשמש, לכן צ"ל שהעיקר כמ"ש בזח"א ויחי דרל"ה הנ"ל אמאי איננו מלא בגין דנקיט ויהיב, והיינו שמקבל מע"ס דאצי' ומשפיע לבחי' ביי"ע, ולכן איננו מלא⁴⁶.

ד"ה כל הנחלים הולכים אל הים

ולח]] ולהבין בתוס' ביאור ענין הגילוי דקרי"ס ומאיזה בחי' הגיע הגילוי, צ"ל שרש ענין ים וארץ למעלה מה הוא. הנה כתיב³⁹ כל הנחלים הולכים אל הים⁴⁰ והים איננו מלא אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת, ופי' רש"י לפי שחזורים והולכים תחת ההרים במחילות מאוקיינוס, וכ"פ הת"י בשינוי לשון קצת, ולכן צ"ל מהו ענין הים שלפי מה שא' ברישא דקרא הנה הוא מקבל מהנחלים כאומרו כל הנחלים הולכי אל הים, שנמצא הים מקבל מים מהנחלים, ומסיפא דקרא שא' שם הם שבים ללכת משמע שהים משפיע בנחלים. וגם מה שא' והים איננו מלא משמע מזה שגם לפי רישא דקרא שהים מקבל מהנחלים, מ"מ איננו מקבל גמור שהרי אומר והים איננו מלא שלא כדרך כל המקבלים שמתמלאים מקבלת איזה דבר. וא"ת שזהו ע"ד אין הבור מתמלא מחולייתו או ע"ד לא יחדל אביון הגם כי נותנים לו צדקה, אינו כן שהרי פי' איננו מלא שאינו נעשה בו שום תוס' כלל, וכמארז"ל במד"ר במקומו שהמי אוקיינוס בולעים מים, משמע שאינו מיתוסף כלל מהילוך הנחלים לשם. וגם צ"ל מה שאומר לשון נחלים הלא נהר היא גדולה יותר מנחל כמ"ש הג"פ⁴¹ בה' גיטין סי' קך"ח ס"ק נ"ב דבלשון בני אדם נהר קטן אינו נק' נהר אלא נחל, ולפ"ז מאי דכתי' שהנחלים הולכים יש לדייק נחל ולא נהר, ובאמת גם הנהרות הגדולי' שנמשכי' כמה מאות מילין נופלים ונמשכים לים ובהם נופלים הנחלים הקטנים, אשר גם לפי סיפא דקרא שהים משפיע להם ג"כ הי' שבח יותר לים שהוא משפיע לנהר הגדול מכמו שהוא משפיע לנחל הקטן, וכ"ש לרישא דקרא שהים מקבל כו'.

41) כמ"ש הג"פ: 9: ס' גט פשוט על הלי' גיטין ממהר"ם בן חביב. (הובא באוה"ת נ"ך שם ע' א'קד).
42) ובכדי להבין ענין ראשון: בהבא לקמן בפסקא זו ראה אוה"ת בשלח שם ע' תקסט.
43) אמרו בזהר ויחי . ויהיב בהאי גיסא: בדפוס הזהר שלפנינו: ויהיב בגיסא אחרא.
44) וא"כ פי' כל הנחלים . שהמל' מקבלת מכל הע"ס: באוה"ת נ"ך שם מביא זה בשם ביאור ע"פ ששת ימים תאכל מצות דתק"ע" (מאמרי אדה"ז תק"ע שם).
45) יחוד שמשא וסיהרא בכל ר"ח הגם כי כבר נעשה . בר"ה . כמ"ש מזה במ"א: ראה לקמן ד"ה ויאמר גו' מחר חודש, וש"נ. וראה גם סה"מ תרל"ג ח"א ע' רמ. רמח. ד"ה ויאמר גו' מחר חודש (דש"פ שמיני) תשמ"ה.
46) שמקבל מע"ס דאצי' ומשפיע לבחי' ביי"ע ולכן איננו מלא: ראה אוה"ת נ"ך שם ע' א'קה (בשם הרמ"ז).

39) הנה כתי' כל הנחלים הולכים אל הים: בהבא לקמן (עד פסקא: והענין הוא דהנה ים וארץ) ראה אוה"ת נ"ך שם ע' א'קב-ג.
40) ולהבין בתוס' ביאור . כל הנחלים הולכים אל הים: מאמר זה הוא מאמר השישי שבהמשך והחרים תרל"א.
חלק הא' מהמאמר (עד פסקא: והענין הוא דהנה ים וארץ) וסיום המאמר (פסקא: ולפ"ז יתורן, ואילך) מיוסד על ד"ה כל הנחלים הולכים אל הים באוה"ת נ"ך (כרך ב) ע' א'קב ואילך.
חלק הב' מהמאמר (מפסקא: והענין הוא דהנה ים וארץ, עד פסקא: ולפ"ז יתורן) מיוסד על ד"ה ענין קי"ס באוה"ת בשלח ע' תקסט ואילך. מאמר האוה"ת הוא הגהות על ביאור לד"ה ששת ימים בס' מאמרי אדה"ז תק"ע ע' עז ואילך. ובשינויים בסה"מ תרכ"ח ע' קלו ואילך [ד"ה בוקע ים]. תרל"ב ח"א ע' קלג ואילך [ד"ה ויט משה]. המשך מים רבים תרל"ו פרקים קמ-קמה (ע' קנב ואילך). סה"מ תרל"ו ח"ב ע' תעה ואילך. תרע"ח ע' רנד ואילך. תרצ"צ ע' קפח ואילך. תש"ה ע' 151 ואילך. תש"ז ע' 86 ואילך.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

והטענה השנית מה שפלוני הסיתו כו' אינה טענה אמיתית שהרי באמת צריך להתרחק מאיש רע ורשע ולא יתחבר אליו, כי הרבה חברות עושה, וחברים טובים מביאים טובה הרבה אל האדם, כי מלבד שהלימוד טוב עם חבר, כמו שכתוב (קהלת ד. ט) טובים השנים מן האחד וכמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות סג. ב) על פסוק חרב אל הבדים כו' (ירמיה נ. לו) הנה לבד זאת מה שידברו יראי ה' איש אל רעהו זה פועל הרבה מאד, כי אין אדם רואה נגעי עצמו מצד אהבת עצמו שעל כל פשעים תכסה אהבה מה שאוהב את עצמו, ואינו רואה הפשעים שלו, וחברו רואה ויודע יותר ממנו ומוכיחו על זה וגם מדבר על לבו איך שלא טוב לעשות באשר עשה וזה כל האדם שילך בדרך הטוב והישר, וכל זה פועל על האדם הרבה טובה.

ולעומת זה חבר רע פועל הרבה לרעה, שמסיתו ומשהו מדרך הטוב והישר וגורם שיעשה דברים אשר מעצמו באמת לא היה עושה דברים כאלו באשר אנו רואים זה בחוש בהרבה בני אדם שהיו טובים מצד עצמם ועל ידי התחברותם לאנשים רעים נעשים רעים וחטאים רחמנא לצלן, ועל זה נצטוינו במשנה דאבות (פרק א) קנה לך חבר, היינו חבר טוב, שהרבה טובה תקבל מאתו ולהיפך הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה (סופה נו. ב) אוי לרשע ואוי לשכנו, וכמו שפרש רש"י על פסוק ויחך קרח (במדבר לח. א), וכל שכן כשיהיה חבר אליו שגורם לו רעה הרבה, ואם בן הרי הוא מתחייב בנפשו על זה שהתחבר לרשע ובמה הוא מצדיק את עצמו, רק בהחטא הראשון שעשה מה שהתחבר אליו שאין זה הצדקה כלל, כי אם מה שמטעה את עצמו מצד אהבת עצמו הרי הוא מחפש ומוצא להצדיק את עצמו בדברי שקר, ובדבר שבוה עצמו הוא אשם אשר חטא בזה. ופעולת ההצדקה הלזו שמצדיק את עצמו הוא שאין תשובתו כדכעי למהרי, הן בתשובת המשקל היינו לצער

ולסגף את עצמו כדרך התענוג שהיה לו, מאחר שחושב שלא היה אשם בזה כל כך, אם בן אינו צריך לצער את עצמו כל כך בתשובתו, ובפרט בעצם התשובה הרי זה נוגע הרבה, שאין התרטה על העבר והקבלה על להבא אמיתית כל כך, כי התרטה והקבלה תלויות במרירות נפשו, וכאשר מתמרמר בנפשו מאד על החטא והעון, אז הוא מתחרט באמת ועוקר רצונו לגמרי מזה וממילא הקבלה על להבא אמיתית, אבל על ידי שמצדיק את עצמו הרי אין מרירות נפשו גדולה כל כך, מאחר שמוצא זכות על עצמו, ומאחר שהמרירות אינה גדולה כל כך ממילא התרטה והקבלה אינם אמיתיים, ואם בן הרי ההצדקה הזאת חושבת ממנו טובה הרבה בעצם תשובתו ובשנינו מהותו (שעל ידי התשובה אמיתית מתהפך מהותו מרשע לצדיק, ובאמת משתנה מהותו ונעשה רחוק מכל הדברים ההפכים מאלקות, וכאשר אין תשובתו אמיתית ממילא גם בן אינו משתנה ומתרחק מהרע כל כך), והרי זה כמו ענין השטות שקדם לדבר עבירה, אלא שהשטות ההיא הביאה שיכשל בדבר העבירה, והשטות שמצדיק את עצמו הוא הגורם שתשובתו לא תהיה נכונה כל כך כדכעי למהרי, ובפרט אחד הרי זה יותר גרוע משטות הקודם, כי הרי לאחר שפכר עבר עבירה רחמנא לצלן כשעושה תשובה מעומקא דליפא הרי אקרו (ברכות לד. ב) מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינן עומדין, והרי השטות הזו מונע אותו מזה, אם בן הרי שטות זה עוד גרוע יותר שחושף ומונע אותו מטובה הרבה, שעל ידי תשובתו האמיתית היה בא למעלה ומדריגה גבוה מאד.

קיצור. חבר טוב מסייע למצוא מומי הרוח ומועיל לעקור הדעות ומדות רעות ולהקנות הטובות, וחבר רע גורם השרשת הידיעות ומדות רעות. ההצטדקות בהסתת וזלתו סיבה שאין תשובה שלימה, ושטותו גרועה משטות הגורם עבירה.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

וזהו רמ"ח פקודין רמ"ח אברים דמלכא, דמצות מעשיות ע"פ התורה נקראים אברים בב' דברים, הא' שהן כלים להאור דתורה, והיינו דעל ידם נאחז אור התורה למטה בנפש האדם¹⁰⁹, ולכן¹¹⁰ הרי כל התורה כולה מיוסד על מ"ע ומל"ת הכתובים בה, כי אין אוא"ס ב"ה שורה ומתגלה על פי התורה להיות קבוע בלב ונפש האדם כ"א בקיום מ"ע ומל"ת, וכמ"ש¹¹¹ ובערת הרע מקרבך, והיינו ע"י מל"ת, כי לא יגורך רע¹¹², וטהור עינים מראות ברע¹¹³, וכמשל הבית שרוצים להכניס שם המלך שצריך כיבוד ורחיצה שיהי' מנוקה מכל דבר לכלוך שלא ימצא בו שום ניוול ואשפה, כך כדי שיהי' הלב משכן ומכון להשראת גילוי אוא"ס בתוכו ובפנימיותו, צריך לטהר את הלב מכל רע, הן בסור מרע גמור באיסור כו' והן בכיבוש מדות רעות בנפש כמו כעס גאווה ושקר והדומה וכתו' ¹¹⁴ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, שקראם הכתוב בל' זונים, והיינו דמי שמלוכלך בפסולת הרע הן במדות רעות הנ"ל או באיסור כו' אינו כלי לגילוי אוא"ס, וצריך לנקות א"ע בסור מרע בכל הפרטים כדי שיהי' אור התורה נקבע בלבו ונפשו. וזהו שהמצות נקראים כלים, שהן כלים לאור התורה שיהי' נאחז בהם. וזו"ש¹¹⁵ בצדקה תכונני, שע"י הצדקה נעשה מכון ומשכן להשראת אוא"ס ב"ה, וכמו"כ הוא בכל המצות שהן כלים השומרים את האור שיוקבע בנפש האדם. והב' הנה מעשה המצות במצות מעשיות נקראים בשם אברים לפי שהן ממשיכים את האור דתורה, כי המצות נתלבשו בדברים גשמי¹¹⁶, ציצית בצמר גשמי תפילין בקלף גשמי, ובמדה ושיעור מוגבל, וכל ענינים הגשמים הנה שרשם הוא

מעולם התהו שקדום אל האורות דשרשם הוא מבחי' התיקון. ולכן ע"י קיום המצות בפועל כדבעי למהוי הנה בזה עושים ומתקנים כלים לאלקות, שמבררים הדברים הגשמי' ועושים אותן כלי לאלקות, וגם לימוד התורה היא מצוה פרטית, ולימודה הוא בדיבור כמ"ש¹¹⁷ ודברת בם והיינו בדיבור¹¹⁸, שע"י הנה הדיבור של הנפש החיונית נעשה כלי לאלקות. וידוע דהכלים בשרשם ה"ה גבוהים משרש האורות¹¹⁹, רק שירדו להיות כלים, אשר כן הוא במצות ותורה, דהמצות בעצם בשרשן למעלה הן גבוהים מהתורה, דהמצות הן בגולגלתא ותורה היא מו"ס¹²⁰, וידוע דגולגלתא למעלה ממו"ס¹²¹, אלא שבסדר השתל' ירדו המצות למטה מהתורה, והיינו לעשות כלים לאור התורה, וזה גופא מה שבכחם לעשות הכלים הוא משום שרשם הקדום בחי' גולגלתא, ולכן מצד שרש הקדום דמצות ה"ה ממשיכים אור התורה. וזהו שנק' אברים, שלבד שהן כלים להאור ה"ה ממשיכים את האור. וכזה יובן מה שמצינו פלוגתא בגמ'¹²² אם תלמוד גדול או מעשה גדול, נמנו וגמרו גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, דבוה כולא עלמא לא פליגי דאם הלימוד אינו מביא לידי מעשה וקיום בפועל אז אינו ענין כלל, כ"א עיקר הלימוד הוא בשביל המעשה, והפלוגתא אם תלמוד גדול או מעשה גדול, הנה מ"ד תלמוד גדול זהו מפני שהתורה הוא מבחי' אור, ומצות הם כלים לבד לאור התורה, ומ"ד מעשה גדול היינו משום דאע"פ שבסדר השתל' תורה למעלה ממצות, מ"מ בשרשן מצות גבוהים יותר וכל המשכת האור דתורה זהו ע"י המצות דוקא. וזהו אשר יקים את דברי התורה¹²³, דהקמת התורה הוא ע"י קיום המצות.

ד"ה כי נר מצוה ותורה אור

(117) ואתחנן ו, ז.
(118) ראה הל' תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ב סי"ב. וראה לקו"ת אחרי כו, א.
(119) ראה ספר המאמרים תרמ"ט ע' רמג ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' קצח ואילך.
(120) ראה לקו"ת שלח מט, ג ואילך.
(121) ראה לקו"ת שם. וראה לקו"ת שה"ש כד, ג.
(122) קידושין מ, ב. ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז ע' שו ואילך. ע' שוב ואילך. אוה"ת ואתחנן ע' רמא ואילך. ע' רנב ואילך.
(123) ע"פ תבוא כז, כו.

(109) ראה לקו"ת אחרי כה, ג ואילך.
(110) הבא לקמן הוא לשון לקו"ת פ' ראה שם (כג, סע"ב ואילך) בהוספות ושינויים.
(111) פ' ראה יג, ו. ועוד.
(112) תהלים ה, ה.
(113) חבקוק א, יג (ושם: טהור עינים מראות רע. וראה מנחת שי שם).
(114) שלח טו, לט.
(115) ישעי' נד, יד.
(116) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 440 ואילך.

במקום יין, ואם הנכרי הלך למרתף היין ישנה שאלה על כל היין.

ר' יהושע צייטלש אמר לרבנו שעליו נאמר "לא יאונה לצדיק כל און". לא עתה הזמן לספר בפרוטרוט אודות סיפור זה ועל השיחה התורנית העמוקה ששח הרבי אודות הלאו של³ "ולפני עור לא תתן מכשול" בפלפול עמוק בכל פרטי דרשות חז"ל הקשורות לכך. סופר עתה סיפור זה כדי להבין איך שצדיק אינו שייך לענין התשובה כפי שהוא כפשוטו - חרטה.

ג. אלה שלמדו או שמעו דבר חסידות, יודעים, שענין התשובה הוא אופן ודרך בעבודת השם יתברך, לא כפי שההמון סבור שתשובה היא רק על חטא ועון, כי אם דרך בעבודת השם.

לאור זה - שתשובה היא דרך בעבודה - נבין פתגם של הרבי: יהודי יכול להיות עובד השם במשך שבעים שנה ולהגיע לדרגות הנעלות ביותר עד לדרגת צדיק גמור, ולא לטעום טעמה של תשובה.

תשובה היא דרך בעבודת השם. דרך עבודת השם של צדיקים איננה דרך העבודה של תשובה, ולכן יתכן שיהיה צדיק גמור ואף על פי כן לא יטעום טעמה של תשובה.

וזהו: "משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא". בין החידושים שתביא ביאת המשיח יהיה גם החידוש שצדיקים יראו את המעלה הגדולה שישנה בתנועה של תשובה.

בכל הגילויים שיהיו לעתיד לבוא, הרי כל גילוי ששייגו אותו בידיעה והכרה שכלית - יהיו באותה דרגא ויחיו בה. המצב עתה הוא שכאשר מבינים ענין שכלי, יש לעמול על מנת להגיע לאותה דרגא, ואילו לעתיד לבוא כשישיגו גילוי בהכרה שכלית - יהיו באותה דרגא. לעתיד ישיגו צדיקים את המעלה הנפלאה שבתנועה של תשובה והעבודה תהיה אז בתנועה זו.

עבודת השם בצדיקים בימינו היא באופן של "האלקים עשה את האדם ישר"⁴, כפי שהאדם צריך להיות על פי תורה.

שני סוגי עבודות בעבודת השם יתברך: העבודה בדרך "אור ישר", והעבודה בדרך "אור חוזר". ההבדל באופן כללי בין אור ישר לאור חוזר הוא: אור ישר הוא מלמעלה למטה, "להמשיך" גילוי אלקות בעולם, ואילו אור חוזר הוא מלמטה למעלה שהעולם יהיה כלי לאלקות.

אחרון של פסח תרצ"ד

א. "משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא"¹. בין הנפלאות שיהיו בביאת המשיח בב"א, יהיה גם הפלא שמשיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא (-בא להשיב את הצדיקים בתשובה).

הכל יודעים שפירוש השם "צדיק" הוא: זכאי, כלומר: איש צדק. המשמעות והתוכן הפנימיים של המושג "צדיק" הוא שזה שם תואר לאדם הממלא את כל תפקידיו כאדם ירא שמים וצודק, ובכל אשר הוא עושה הרי כל פעולה שלו מוצדקת.

יש בו בצדיק שני הדברים, הוא ממלא בכל עת את כל חובותיו, הן בין אדם למקום והן בין אדם לחברו, בזמן המדויק וברצינות הגדולה והנאה ביותר, וכל אשר הוא עושה הרי כל פעולה שלו היא רצינית וטובה.

המושג "תשובה" הוא שם תואר המוסב על אדם שמתחרט על מעשה שעשה לפני כן. כלומר, אדם שעשה מעשה לא טוב, או מעשה רע, והוא מתחרט על כך, נקרא בעל תשובה. שכן, הוא התחרט על מה שעשה מקודם.

סוג כזה של תשובה אינו שייך בצדיק, שהרי מי שהוא בדרגת צדיק לא יתכן שיקרה אצלו חלילה דבר כזה שיצטרך לחזור בתשובה עליו על פי הפירוש הפשוט ביותר של תשובה, שהוא - חרטה.

כתוב²: "לא יאונה לצדיק כל און", ופירש רש"י שצדיק אינו נכשל בחטא בלי ידיעתו. מובן, אם כן, שאם בלי ידיעתו אין הוא בא לידי חטא כל שכן שבידיעתו לא יתכן שיחטא. ממילא לא יתכן אצלו מעולם שום חטא.

ב. כבר דובר על כך, שישנו כתב יד מהוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר "צמח צדק", שבו הוא רושם בכתב יד קדשו שלשה סיפורים מסבו הוד כ"ק רבנו הגדול.

אחד הסיפורים הוא: כשרבנו הזקן היה בשקלוב אצל הגאון ר' יהושע צייטלש רצה ר' יהושע לבחון את רבנו. אצל ר' יהושע צייטלש היה משרת גוי שדיבר אידיש כיהודי ממש, והר"י אמר למשרת - הנכרי - שיביא יין מן המרתף ויגיש תקרובת.

כשהביא המשרת את היין, מזג הגאון ר' יהושע שתי כוסות, כוס אחת בשביל רבנו וכוס אחת בשבילו, וביקש את רבנו לטעום דבר מה.

רבנו הזקן לקח את הכוס בידו והתחיל לומר ברוך אתה ה'. הגאון ר' יהושע צייטלש התפעל מאד, הוא לא שמע מעולם שיברכו בדביקות כזו, התפעלותו היתה גדולה כל כך עד שנשאר המום מבלי יכולת להוציא הגה מפיו.

בינתיים סיים רבנו הזקן את הברכה "שהכל נהיה בדברו" באמרו לאחר מכן שהנכרי טעה והביא שכר

(3) ויקרא יט, יד.

(4) קהלת ז, כט.

(1) ראה זה"ג קנ"ג, ב.

(2) משלי יב, כא.

רשימת המאסר

ר' אבא¹¹ זה הוא איש בן שמונים ודאי, יליד צאסקניק ובנערותו ה' מלמד בעירו. בילדותו ראה שתי פעמים את הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, נטל חלק גדול במחלוקת שטראשעלע בשנת תקצ"ה - ת"ר והי' בין המנצחים, ה' בקי בספרי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ולקוטי-תורה, כל ימי רבינו ה' בא לליובאוויטש רגלי פעם בשתי שנים, בשנת תרל"ה עזב את המלמדות ונעשה תושב ליובאוויטש, ה' משכיל בדא"ח וכותב דרושים לעצמו והי' מונע עצמו מדיבור בכלל, כל היום ה' יושב בכית-הכנסת מתפלל לומד וכותב.

* * *

בכותל המזרחי מן ארון הקדש לצד צפון יושב הרב דוד¹², ר' משולם, ר' ניסן המלמד¹³ ר' שלום המלמד¹⁴ ומדברים בענייני דיומא מפלפלים בהלכות פסח, ולולי עייפותי הייתי יכול ליטול חלק בשיחתם, אבל מרגיש הנני כי השינה תסגיר את עיני ומתחיל הנני לירא שלא יקראני אסון שינה וחרדה קלה עוברת בי, רגעים והמזרח הדרומי מתמלא, כבר באו דודי רז"א, דודי רמ"מ ובא מועד התפילה והוד כ"ק אאזמו"ר הרב הקדוש בא.

התפילה נגמרת, הרב והבעל-י-בתים כולם נוהרים למזרח הדרומית לברך בברכת יומא טבא כולם לבושים בלבושי יום-טוב ופניהם מאירות, ומתחילים לצאת, ועברה שעה אחת וכולנו יושבים בבית כבוד אמי-זקנתי הרבנית הצדקנית נ"ע ומעריכים את הסדר.

רגשות הכנת שאילת הארבע קושיות והאור זך המתלונן על פני אבא קדישא, גֵּרֶשׁ השינה מעל עיני וחסידי השם לא תמנו גם אנכי יושב אצל השלחן כגדול, וכל פועל כרחץ, כרפס, יחץ, כיסוי הפת וגילוי הפת, אחיזת הכוס בפזמון והיא שעמדה הולך אצלי כבקי ורגיל, וכל זה נותן לי כח ועוז לעמוד בפני כוסף השינה.

תודה לאל עליון החזקתי מעמד עד הקריאה הצוהלה לשנה הבאה בירושלים ותקווה טובה כי בעוד רגעים אחדים אישן, ואישן מתוך שמחה וטוב לב.

כימים אחדים עברו ימי החג ויתחילו ימי העבודה, ימי הלימוד, רשמי ימי החג וקירובו של אבא פעלו עלי רושם טוב במאד ואותותם הוכרו בהתמדת לימודי.

כה עברו הששה שבועות עד חג העצרת, ויום-טוב זה הוא הראשון בימי חיי אשר הנני עֵר כל הלילה, ואומר תיקון ליל שבועות ובאשמורת הבקר גם אנכי בין באי בית הטבילה לא אכחד כי גם בליל שביעי של פסח התאוותי להיות עֵר כל הלילה, אבל אונס השינה גבר עלי, לא כן בליל שבועות, כי אנכי גברתי ונצחתי את השינה.

מפני המצב הדחוק לא ה' שום אפשרות אשר אבא יסע לאחד המקומות בשביל הטבת בריאותו, ולזאת בחר בזה לנסוע על משך ימי השבוע ליער מאזינקעס, אשר על זה הכריח הרופא באגוראדסקי.

על-ידי השתלשלות כל העניינים האמורים עד כה, אופן הנהגתי והתמדת לימודי, וקירובו של אבא - איפוא לא יפלא אם אבא חפץ לקחת אותי אתו עמו בנסיעתו למאזינקעס.

ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב חלק ג ע' ט.

(13) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 17 הערה 31.

(14) ר' שלום מקאדין. - ראה ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת

ע' 226. וש"נ.

(11) ראה אודותיו בהנסמן בספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת

ע' 213 הערה 17.

(12) הרב ר' דוד יעקבסאן. המורה-צדק בליובאוויטש. נתקבל לרב

על מקום חותנו הרב ר' אברהם זעליגסאהן, למרות גילו הצעיר. -

גם לא יפלא על תשוקתי לנסיעה כזו, מלבד זה שבימים ההם אהי' עם אבא, הלא אוכל להתפאר לפני חברי, אשר כבר הוכרה והוסכמה דמות תבניתו הרוחני של אבא בתור אדם המעלה, ואם-כן איפוא מאד חרה לי על מלמדי ר' ניסן ז"ל, אשר מנע אותי מקירוב גדול הלזה.

* * *

לְאֶשְׁרֵי הַנָּה בַּשְּׁבֹועַ הַשְּׁלִישִׁי לַנְּסִיעֶת אַבָּא לַמַּאזִּינְקֶס בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן בַּשָּׁעָה קוֹדֶם הַנְּסִיעָה נִקְרָאתִי לַאֲבָא וְיִוְדִיעֵנִי, הַיּוֹם תִּסַּע עִמָּדִי וְאִם יֵשׁ לְךָ חֶפֶץ לִיקַח אִיזָה מִסִּפְרֶיךָ לְךָ וְהַבָּא אוֹתָם לְמַעַן אוֹכַל לְהַשִּׁימָם בְּתוֹךְ יִלְקוּטֵי.

וּלְשִׁמְחָתִי אֵין קֶץ, אֲבָל עִם זֶה יוֹדַע הִנְנִי לַעֲצוֹר אֶת עֲצָמֵי מַלְגּוּלוֹתָה לְעֵין כָּל שְׂלָא לַגְרוּם אִיזָה דְּבַר אֲשֶׁר יוֹכַל לְקַלְקֵל, וּבִרְגָעִים אַחֲדִים הַבָּאתִי אֶת הַתִּנְ"ךְ, מִשְׁנִיּוֹת, וְהַגְמָרָא וְשׁוֹלְחַן-עָרוֹךְ שֶׁלִּמְדָתִי אֲז, הַכֹּל בַּמִּתְנִיּוֹת וּבַהֲכָנָעָה הָרְאוּיָה.

עַד רָגַע יֵשְׁבִי בַּעֲגָלָה לֹא הָאֲמַנְתִּי כִּי אֶסַּע, וִירָאתִי אֲשֶׁר לֹא תִצְמַח אִיזָה מְנִיעָה פְּתָאוּמִית, אֶךְ בַּחֲסָדִי הַשֵּׁם הַכֹּל עָבַר בַּמְנוּחָה שְׁלָמָה וְנוֹסָעִים אֲנַחְנוּ, יֹשִׁיבֵתִי עִם אַבָּא, רוּחַ הַיּוֹם, מֵרָאָה פְּנֵי הַשְּׁדוֹת הַזֹּרוּעוֹת וְדִיבּוּרֵי הָעֲגָלוֹן לִיִּבְעָצָקָע מִמָּקוֹם מוֹשְׁבוֹ הַגְּבוּהָ הַמִּיּוֹחָד רַק לוֹ, עִם סוֹסִיוֹ, וְשׁוֹט הָאֲרוֹךְ הַזֶּקוּף מִיָּמִין מוֹשְׁבוֹ, הִרְהִיבוֹנִי.

* * *

בַּמִּסַּע זֶה נִסַּע גַּם ר' שְׁמוּאֵל, הַבֶּעַל בֵּית דִּירָה אֲשֶׁר שֵׁם דֵּר אַבָּא, וּמוֹשְׁבוֹ בַּמִּרְכָּבָה מִמּוֹל אַבָּא, וְר' שְׁמוּאֵל זֶה מוֹלְדָתוֹ מַעִיר דַּעֲנַעְבוֹרְג, אֶךְ בַּנַּעֲוָרִיו הִי' נִמְנָה בֵּין הַיּוֹשְׁבִים בַּלְיֹבֵאוּיִטְשׁ אֲצֵל רַבִּינוֹ מִשְׁנַת תר"ח - תרי"א.

מֵהוּתוֹ, יוֹדַע סֵפֶר לְהַבִּינוֹ הַיָּטִיב, לוֹמֵד גִּמְרָא וּפּוֹסְקִים בַּעֲיוֹן, בְּקִי בַּשְּׁלֹשָׁה סְדָרִים מִשְׁנִיּוֹת בַּעַל פֶּה, אֲשֶׁר כֵּן נִצְטוּהָ מֵאֵת רַבִּינוֹ עַל יַחֲדוֹת, וּבְקִי בַּתּוֹרָה אֹר וּלְקוּטֵי-תּוֹרָה, וּבַעַל מִידוֹת יִשְׁרוּת.

בַּעַת יֵשְׁבוּ בַּלְיֹבֵאוּיִטְשׁ הִצִּיעוּ לוֹ נִכְבְּדוֹת עִם כִּפְרֵי אֶחָד בַּעַל תּוֹרָה, אֲשֶׁר לָקְחוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ עַל מִשְׁךְ אִיזָה שְׁנַיִם, חוֹתָנוֹ קִיִּים הַבְּטַחְתּוֹ בַּמִּלּוּי' וְאַחֲרֵי כֵן גַּם הוּא נִשְׁאָר יוֹשֵׁב בַּכֶּפֶר, וְעַסְקוֹ כַּעֲסָקָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי כֶּפֶר. וּבַהֲיוֹת כִּי בַּמָּקוֹם מִגּוֹרֹו הַתִּפְשֵׁט מִסָּחָר עֲצִי הִיעָר עָשָׂה בַּבְּנִינִי חֲצִירוֹ מִקּוֹם אַכְסִנְיָא לְמִשְׁרָתִי וּפְקִידֵי סוֹחָרֵי יַעַר.

בַּשְּׁלֹשׁ הַשָּׁנִים שִׁישַׁב ר' שְׁמוּאֵל בַּלְיֹבֵאוּיִטְשׁ הִי' כָּל הַיּוֹם וּלְפַעֲמִים גַּם כָּל הַלַּיְלָה רַק בְּבֵית מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּינוֹ, כִּי שְׁתֵּי פְּלוּגוֹת הָיוּ אֲז, יוֹשְׁבִים וְלומְדִים בִּישִׁיבָה, וְשְׁנֵיהֶם הָיוּ מִקְבָּלִים תְּמִיכָתָם מִבֵּית רַבִּי, אֲבָל חֲלוּקִים הָיוּ בַּסֵּדֶר לִימוּדָם וְאוֹפֵן עֲבוּדָתָם.

* * *

א ויאמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא יקרית ית לבה וית לבא דעבדוהי בדיל לשואה אתי אלין ביניהון: ב וכדיל דתשתעי קדם ברך ובר ברך ית נסין די עבדית במצרים וית אתותי די שוייתי בהון ותדעון ארי אנא יי: ג ואתא משה ואהרן לות פרעה ואמרו לה כדון אמר יי אלהא דיהודאי עד אמתי מסרב את לאתפנעא מן קדמי שלח עמי ויפלוחון קדמי: ד ארי אם סריב את לשלחא ית עמי הא אנא מייתי מחר גובא בתחומך: ה וחפא ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול ית שאר שזבתא דאשתאר לכון מן ברדא ויכול ית כל אילנא דאצמח לכון מן חקלא: ו וימלון בתין ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים די לא חזו אבהתך ואבהת אבהתך מיומא דמהויהון על ארעא עד יומא הדין ויתפני ונפק מן קדם פרעה: ז ואמרו עבדי פרעה לה עד אמתי יהי דין לנא לתקלא שלח ית גבריא ויפלוחון קדם יי אלהון העד כען לא ידעת ארי אבדת מצרים: ח ואתותב ית

י ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כי-אני הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבך כש"י: ב ולמען תספר באני בך ובן-בנך את אשר התעללתי במצרים ואת-אתתי אשר-שמתי בם וידעתם כי-אני יהוה כש"י: ג ויבא משה ואהרן אל-פרעה ויאמרו אליו כה-אמר יהוה אלהי העברים עד-מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני כש"י: (לוי) ד כי אם-מאן אתה לשלח את-עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך: ה וכסה את-עין הארץ ולא יוכל לראת את-הארץ ואכל את-יתר הפלטה הנשארת לכם מן-הברד ואכל את-כל-העץ הצמח לכם מן-השדה כש"י: ו ומלאו בתיך ובתי כל-עבדיך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבותי ואבות אבותי מיום היוותם על-האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (ישאל) ז ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרים תדע כי אבדה מצרים כש"י: ח ויושב את-משה ואת-אהרן אל-פרעה ויאמר

רע"י

(א) ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה. והתרה בו: שתי. שימי, שאשית אני: (ב) התעללתי. שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללתי בי", (שמואל א ו) "הלוא כאשר התעלל בהם", האמור במצרים, ואינו לשון פועל ומעללים - שאם כן, היה לו לכתב עוללתי - כמו: (איכה א) "ועולל למו (א) ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה. והתרה בו: שתי. שימי, שאשית אני: (ב) התעללתי. שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללתי בי", (שמואל א ו) "הלוא כאשר התעלל בהם", האמור במצרים, ואינו לשון פועל ומעללים - שאם כן, היה לו לכתב עוללתי - כמו: (איכה א) "ועולל למו

אלהם לכו עבדו את־יהוה אלהיכם מי ומי
ההלכים כס"י: ט ויאמר משה בנערניו ובזקניו
גלד בבניו ובבנותו בצאננו ובבקרנו גלד כי
חג־יהוה לנו: ויאמר אלהם יהי כן יהוה
עמכם כאשר אשלח אתכם ואת־טפכם ראו
כי רעה נגד פניכם כס"י: יא לא כן לכו נא
הגברים ועבדו את־יהוה כי אתה אתם
מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה כס"י: ס
(ע"ב בחול) שני יב ויאמר יהוה אל־משה נטה ירך
על־ארץ מצרים בארפה ויעל על־ארץ
מצרים ויאכל את־כל־עשב הארץ את כל־
אשר השאיר הברד כס"י: יג ויט משה את־
מטהו על־ארץ מצרים ויהוה נהג רוח־קדים
בארץ כל־היום ההוא וכל־הלילה הבקר היה
ורוח הקדים נשא את־הארפה כס"י: יד ויעל

משה וית אהרן לות פרעה ואמר
להון אזילו פלחו קדם יי אלהכון
מן ומן דאזלין: ט ואמר משה
בעולמנא ובסבנא גזיל בכננא
ובבנתנא בעננא ובתורנא גזיל
ארי חגא קדם יי לנא: י ואמר
להון יהי כן מימרא דיי בסעדכון
כד אשלח יתכון וית טפלכון חזו
ארי בישא דאתון סבירין למעפד
לקבל אפיכון לאסתחרא: יא לא
כן אזילו כען גבריא ופלחו קדם
יי ארי יתה אתון בען ותריף
יתהון מן קדם פרעה: יב ואמר
יי למשה ארים ירך על ארעא
דמצרים ויתי גובא ויסק על
ארעא דמצרים ויכול ית כל
עסבא דארעא ית כל די אשאר
ברדא: יג וארים משה ית חטרה
על ארעא דמצרים ויי דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא ההוא
וכל ליליא צפרא הוה ורוח
קדומא נטל ית גובא: יד ויסליק

רש"י

לכם: דם אנו רואין עליכם במדבר: (יא) לא כן.
כאשר אמרתם להוליד הטף עמכם, אלא לכו
הגברים ועבדו את ה': כי אתה אתם מבקשים.
(אותה עבודה) בקשתם עד הנה: נזכחה לאלהינו,
ואין דרך הטף לזבח: ויגרש אתם. הרי זה לשון
קצר ולא פרש מי המגרש: (יב) בארפה. בשביל
מפת הארפה: (יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית
נשא את הארפה, לפי שבא כנגדו, שמצרים
בדרומית מערבית היתה, כמו שמפרש במקום
אחר: (יד) ואחריו לא יהיה פן. ואותו שהיה
בימי יואל שנאמר: (יואל ב) "כמהו לא נהיה
מן־העולם", למדנו שהיה כבד משל משה, לפי של
יואל היה על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארפה,
ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של

על ידי שליח ששלחו אחריהם, והשיבום אל
פרעה: (י) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי
אשלח גם את הצאן ואת הבקר, כאשר אמרתם:
ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו. ומדרש אגדה
שמעתי: כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם
פרעה: רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב
עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה.
וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא
להרגם, אמר משה בתפלתו: (לקמן לב) "למה
יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם"? זו היא
שאמר להם: "ראו כי רעה נגד פניכם", מיד:
"וינחם ה' על הרעה" והפך את הדם לדם מילה
שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר: (יהושע ה) "היום
גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שהיו אומרים

הָאֲרֶבָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֶד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵּן אֲרֶבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן ^{טו} וַיִּכֶּם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם ^{טז} וַיִּמָּהַר פֶּרְעָה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^{יז} וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטָאתִי אֵיךְ הַפַּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיֹּסֵר מֵעַל־יָדָי אֶת־הַמּוֹת הַזֵּה: ^{יח} וַיֵּצֵא מֵעַם פֶּרְעָה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: ^{יט} וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחֵי־ם חֲזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאֲרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאֵר אֲרֶבָה אַחֵד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם ^כ וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כא} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם

רע"י

המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה): (כא) וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ. וַיַּחֲשִׁיךְ עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֹשֶׁכְּו שֶׁל לַיְלָה, וַחֲשֹׁךְ שֶׁל לַיְלָה יֵאֱמִישׁ וַיַּחֲשִׁיךְ עוֹד: וַיִּמַּשׁ. כְּמוֹ וַיִּמַּשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְבוֹת הַרְבֵּה חֲסֻרוֹת אֶל־יָ, לְפִי שְׂאִין הַכֶּבֶת הָאֶל־יָ נִפְרֵת כָּל כָּךְ, אֵין הַפְּתוּב מִקְפִּיד עַל חֲסֻרוֹנָה, כְּגוֹן: (ישעיה יג) "לֹא יִהְיֶה שָׁם עֲרָבִי" - כְּמוֹ לֹא יִהְיֶה, - לֹא יִטָּה אֶהְלוּ, וְכֵן: (שמואל ב כב) "וַתִּזְרְנִי חִיל", כְּמוֹ וַתִּזְרְנִי. וַאֲוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ לֹא יִמַּשׁ, בְּתַר דִּיעְדִּי קָבֵל לִילִיָּא, כְּשִׁינִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אֲבָל אֵין הַדְּבוּר מִיִּשָּׁב עַל הַיָּי"ו שֶׁל וַיִּמַּשׁ, לְפִי שֶׁהוּא

מִיֵּן אֶחָד (כך גרסת רבי אליהו מזרחי), וְכִמּוֹהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה: (טו) כָּל יֶרֶק. עֲלֵה יֶרֶק, וַיִּרְדּוּרֵי אֶל־עֵץ: (יט) רוּחַ זֵם. רוּחַ מַעֲרָבִי: יָמָה סוּף. אוֹמֵר אֲנִי שֵׁים סוּף הָיָה מִקְצָתוֹ בְּמַעֲרָב כְּנֶגֶד כָּל רוּחַ דְּרוֹמִית וְגַם בְּמִזְרָחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ, רוּחַ זֵם תִּקְעוּ לְאֲרֶבָה בְּיָמָה סוּף כְּנֶגֶדוֹ, וְכֵן מִצִּינוֹ לְעִנְיָן תַּחֲוּמִין, שֶׁהוּא פּוֹנֶה לְצַד מִזְרָח, שְׁנֵאֵמַר: (לקמן כג) "מֵיִם סוּף וְעַד זֵם פְּלִשְׁתִּים", מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, שֵׁים פְּלִשְׁתִּים בְּמַעֲרָב הָיָה, שְׁנֵאֵמַר בְּפִלִּשְׁתִּים: (צפניה ב) "וַיִּשְׁבִּי חֲבֵל הַיָּם, גּוֹי כְּרִיתִים": לֹא נִשְׂאֵר אֲרֶבָה אֶחָד. אֵף

וַיִּמַּשׁ חֲשֹׁךְ כִּסְיִי: כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־
הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֹׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים כִּסְיִי: כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו
וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַת־יָדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלֹל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבָתָם: שְׁלִישִׁי
כד וַיִּקְרָא פֶּרְעָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עֲבַדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶּם
יִלָּךְ עִמָּכֶם כִּסְיִי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תֵּתֵן
בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּסְיִי:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלָּךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פֶּרְסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ
לֹא־נִדַּע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ
שָׁמָּה כִּסְיִי: כז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעָה וְלֹא
אָבָה לְשַׁלַּחַם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פֶּרְעָה לֵךְ מֵעַלִּי
הַשֹּׁמֵר לְךָ אֶל־תֹּסֵף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְיוֹם רֹאֲתֶךָ
פָּנַי תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְךָ לֹא־אֶסָּף

דִּיעָדִי קָבַל לִילֵיָא: כב וְאַרְיִים
מֹשֶׁה יָת יְדָה עַל צִית שְׁמִיָא וְהוּה
חֲשׁוֹךְ קָבַל בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
תְּלָתָא יוֹמִין: כג לֹא חָזוּ אֲנָשׁ יָת
אָחִוְהִי וְלֹא קָמוּ אֲנָשׁ מִתַּחַתוֹהִי
תְּלָתָא יוֹמִין וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הָיָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן:
כד וַיִּקְרָא פֶּרְעָה לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
אֲזִילוּ פְּלַחוּ קָדָם יִי לַחֹד עֲנֹכוּן
וְתוֹרְכוּן שְׂבוּקוּן אֲפִי טַפְלָכוּן גִּזִּיל
עִמָּכוּן: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲפִי
תַמְסַר בִּידְנָא נְכֶסֶת קְדָשִׁין וְעֵלּוּן
וְנַעֲבַד קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא: כו וְאֲפִי
בְּעִירְנָא גִזִּיל עִמָּנָא לֹא תִשָּׂאֵל
מִדַּעַם אֲרִי מִנָּה אֲנַחְנָא נְסֻכִין
לְמַפְלַח קָדָם יִי אֱלֹהֵנָא וְאֲנַחְנָא
לִית אֲנַחְנָא יִדְעִין מַה נַּפְלַח קָדָם
יִי עַד מִיתְנָא תַמָּן: כז וְאַתְקַף יִי
יָת לְבָא דְּפֶרְעָה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלַּחוֹתְהוֹן: כח וַיֹּאמֶר לֵה
פֶּרְעָה אֲזִיל מֵעַלְי אֶסְתַּמַּר לְךָ
לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אֲפִי אֲרִי בְיוֹמָא
דְּתַחְזִי אֲפִי תָמוּת: כט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה יָאוֹת מְלִילְתָא לֹא אוֹסִיף

רע"י

כְּמוֹנֵה. וְעוֹד שְׁחַפְּשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלִיָּהֶם,
וְכַשְׂיָצֵאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִין מִהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין
בְּיָדֵינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רִאִיתִיו בְּבִיתָךְ וּבְמִקְוֹם
פְּלוּנִי הוּא: שְׁלֹשֶׁת יָמִים. שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים,
טַרְצִינָא בְּלַע"ז, וְכֵן שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם
שְׁטִינָא שָׁל יָמִים: (כד) יֵצֵג. יְהֵא מִצָּג בְּמִקְוֹמוֹ:
(כה) גַּם אֲתָה תִתֵּן. לֹא דִיִּיךְ שְׁמִקְנֵנוּ יִלָּךְ עִמָּנוּ,
אֲלֹא גַם אֲתָה תִתֵּן: (כו) פֶּרְסָה. פְּרִסְתָּ רִגְלָא,
פִּלְנִטָא בְּלַע"ז: לֹא נִדַּע מַה נַּעֲבֹד. כְּמָה תַּכְבֵּד
הַעֲבֹדָה. שְׁמָא יִשְׂאֵל יוֹתֵר מִמָּה שְׂיֵשׁ בְּיָדֵינוּ:
(כז) פֶּן דְּבָרְךָ. יִפָּה דְּבָרְךָ, וּבְזִמְנֵי דְּבָרְךָ. אֲמַת,

כְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֲשֹׁךְ". וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה פּוֹתְרוֹ לְשׁוֹן
(דְּבָרִים כח) "מִמֶּשֶׁשׁ בַּצְּהָרִים", שְׁהִיָּה כְּפּוֹל וּמִכְפָּל
וְעַב עַד שְׁהִיָּה בּוֹ מִמֶּשׁ: (כב) וַיְהִי חֲשֹׁךְ אֲפֹלָה
וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו'. חֲשֹׁךְ שָׁל אֲפֹל, שְׁלֹא רָאוּ
אִישׁ אֶת אָחִיו אוֹתָן ג' יָמִים (בְּשִׁמוֹת רַבָּה), וְעוֹד
שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרִים חֲשֹׁךְ מִכְפָּל עַל זֶה שְׁלֹא קָמוּ
אִישׁ מִתַּחַת־יָדוֹ, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין
יָכוֹל לִישֹׁב (שְׁמוֹת רַבָּה. עִי"ש). וְלָמָּה הִבִּיא עֲלֵיהֶם
חֲשֹׁךְ? שְׁהָיוּ בִּישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא
הָיוּ רוֹצִים לְצִאת וּמִתּוֹ בְּשְׁלֹשֶׁת יָמִי אֲפֹלָה, כְּדִי
שְׁלֹא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלֹתָם וַיֹּאמְרוּ: אֲפִי הֵם לוֹקִין

עוד לִמְחֹזִי אָפִיךְ: א וַאֲמַר יִי
לְמַשֶּׁה עוֹד מִכְתֵּשׁ חַד אֵיתִי עַל
פְּרָעָה וְעַל מִצְרַיִם בְּתַר כֵּן יִשְׁלַח
יִתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלְחוּתָהּ גְּמִירָא
תְּרָכָא יִתְרִיךְ יִתְכוֹן מִכָּא:
ב מִלִּיל כַּעַן קָדָם עָמָא וּשְׁאִילוּ
גְּבַר מִן חֲבֵרָה וְאַתְתָּא מִן חֲבֵרְתָּהּ
מְנִין דְּכֶסֶף וּמְנִין דְּדִהָב: ג וְיִהִב
יִי יֵת עָמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
אִף גְּבִירָא מַשֶּׁה רַב לַחֲדָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פְּרָעָה
וּבְעֵינֵי עָמָא: ד וַאֲמַר מַשֶּׁה כְּדִן
אָמַר יִי כְּפִלְגוּת לִילִיָּא אָנָּא
מִתְגַּלִּי בְּגוּ מִצְרַיִם: ה וַיְמִוּת כָּל
בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא
דְּפְרָעָה דְּעֵתִיד לְמִתֵּב עַל פְּרִסִי
מִלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּאַתְתָּא דִּי
בְּתַר רִיחִיא וְכָל בּוֹכְרָא דְּבְעִירָא:
ו וַתְּהִי צוֹחֲתָא רַבָּא כָּל אֲרָעָא
דְּמִצְרַיִם דְּכוּתָהּ לֹא הָוֵת וּדְכוּתָהּ

עוֹד רְאוּת פְּנִיךְ כְּשִׁי: פ יֵא א וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיא עַל־פְּרָעָה
וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
כְּשַׁלְחוֹ כָּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁי:
ז דְּבִרְנָא בְּאַזְנֵי הָעָם וּשְׁאִלוּ אִישׁ מֵאֵת
רַעְהוּ וְאַשֶּׁה מֵאֵת רַעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי
זָהָב כְּשִׁי: ח וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאַרְץ
מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְּרָעָה וּבְעֵינֵי הָעָם: ט
רְבִיעִי ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כְּחֻצַּת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם כְּשִׁי: י וַיִּמָּת
כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרַי
הָרְחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה כְּשִׁי: יא וַיְהִי־תָהּ צַעֲקָה
גְּדֹלָה בְּכָל־אַרְץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמָהוּ לֹא תִסָּף:

רעט"י

(ברכות ד) כְּמוֹ כְּבִחְצוֹת הַלַּיְלָה, וַאֲמָרוּ שְׁאָמַר
מֹשֶׁה: 'בְּחֻצוֹת', דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ, אוֹ לִפְנֵינוּ אוֹ
לְאַחֲרֵינוּ, וְלֹא אָמַר בְּחֻצוֹת, שְׁמָא יִטְעוּ אֲצִטְגִּנֵּי
פְּרָעָה וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲכָל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא יוֹדֵעַ עֲתִיו וְרַגְעִיו, אָמַר: 'בְּחֻצוֹת': (ה) עַד
בְּכוֹר הַשֹּׁבֵי. לָמָּה לָקוּ הַשְּׁבוּיִים? כִּדִּי שְׁלֹא
יֹאמְרוּ: 'יִרְאַתָּם תִּכְעַז עַלְבוּנָם, וְהִכִּיָּא פְּרַעְנוֹת עַל
מִצְרַיִם: מִבְּכוֹר פְּרָעָה וְגו' עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה. כָּל
הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פְּרָעָה וְחִשּׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה
הָיוּ בְּכָלִל, וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשֹּׁפְחוֹת? שְׁאִף הֵם הָיוּ
מִשְׁעַבְדִּים בָּהֶם וּשְׁמִחִים בְּצַרְתָּם: וְכָל בְּכוֹר
בְּהֵמָה. לִפִּי שְׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּכְשֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ

שְׁלֹא אוֹסִיף עוֹד רְאוּת פְּנִיךְ (שְׁמוֹת רַבָּה):
(א) כָּלָה. גְּמִירָא. כָּלָה, כָּלִיל. כָּלְכֶם יִשְׁלַח:
(ב) דְּבִרְנָא. (ברכות ז) אֵין נָא אֱלָא לְשׁוֹן בְּקֻשָּׁה.
בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, הִזְהִירָם עַל כֶּף, שְׁלֹא יֹאמַר אוֹתוֹ
צָדִיק, אֲבָרָהִם: "וְעַבְדוֹם וְעָנּוּ אוֹתָם", קַיִם בָּהֶם,
וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל", לֹא קַיִם בָּהֶם:
(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה'. בְּעֶמְדוֹ לִפְנֵי פְּרָעָה
נִאֲמָרָה לוֹ נְבוּאָה זוֹ, שְׁהָרִי מִשְׁיָצָא מִלִּפְנֵינוּ לֹא
הוֹסִיף רְאוּת פְּנֵינוּ: בְּחֻצַּת הַלַּיְלָה. כְּהַחֲלֵק הַלַּיְלָה.
בְּחֻצוֹת, כְּמוֹ: (מַלְכִים א יט) "כְּעֻלּוֹת", (תְּהִלִּים קכד)
"בְּחֻרוֹת אָפֶם בְּנוֹ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לִישְׁבּוֹ עַל אִפְנוֹ,
שְׁאִין חֻצוֹת שֵׁם דְּבַר שֶׁל חֲצִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרִשּׁוּ:

וּלְכָל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲרִץ-כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל כִּי^{כס"ו}: ח וַיִּרְדּוּ
כָּל-עַבְדֵּיךָ אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִי-לִי לֵאמֹר צֵא
אִתָּה וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי-כֵן אֵצֵא
וַיֵּצֵא מֵעַם-פְּרָעָה בְּחֲרִי-אָף כִּי^{כס"ז}: ט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה
לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם כִּי^{כס"ח}: י וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פְּרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרָעָה וְלֹא-שָׁלַח
אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ כִּי^{כס"ט}: יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן בָּאָרֶץ מִצְרַיִם
לֵאמֹר כִּי^{כס"י}: יג הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים

לֹא תִסֵּף: ז וְלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
יִנָּזֵק כָּלֵב לִישְׁנָה לְמִנְבַּח
לְמֵאנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְדִיל
דְּתִדְעוּן דִּנְפְרִישׁ יי בֵּין מִצְרַיִם
וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ח וַיַּחֲתוּן כָּל
עַבְדֵּיךָ אֵלַי לְוֹתִי וַיִּבְעוּן מִנִּי
לְמִימַר פּוֹק אַתָּה וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ
וּבְתֵר כֵּן אַפּוֹק וּנְפִק מְלוֹת פְּרָעָה
בְּתַקּוֹף רָגְזוֹ: ט וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה
לֹא יִקְבַּל מִנְּכּוֹן פְּרָעָה בְדִיל
לְאַסְגָּאָה מִפְּתֵי בָאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:
י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָבְדוּ יְת כָּל
מוֹפְתֵיָא הָאֵלִין קֳדָם פְּרָעָה
וְאַתְקִיף יי יְת לָבָא דְּפְרָעָה וְלֹא
שָׁלַח יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעָה:
א וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן
בָּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִימַר:
ב יִרְחָא הָדִין לְכוּן רִישׁ יִרְחִין
קֳדָמַי הוּא לְכוּן לִירְחֵי שְׁתָּא:

רש"י

את מצרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר
כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן, אלא
בשביל לסמכה לפרשה שלאחריה: (א) ויאמר
ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה
וטרח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה
ראשונה, שפלו עמו משה בדבור: בארץ מצרים.
(מכילתא) חוץ לפרך. או אינו אלא בתוך הפרך?
תלמוד לומר: "כצאתי את העיר וגו'", ומה תפלה
קלה לא התפלל בתוך הפרך, לפי שהיתה מלאה
עבודת פולכים, דבר חמור פנה, לא כל שפן?:
(ב) החדש הזה. (מכילתא. שמות רבה) הראהו
לבנה בחדושה, ואמר לו: כשהינך מתחדש, יהיה
לך ראש חדש. ואין מקרא יוצא מידי פשוט: על
חדש ניסן אמר לו: זה יהיה ראש לסדר מנין
החדשים, שיהא איר קרוי שני, סיון, שלשי: הזה.
נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזו שיעור תראה
ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את

הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא):
(ז) לא יחרץ כלב לשנו. אומר אני שהוא לשון
שנון: לא ישנו, וכן (יהושע י) "לא חרץ לבני
ישראל לאיש את לשונו", לא שנו. (שמואל ב ה)
"אז תחרץ", תשפנו. (ישעיה מא) "למורג חרוץ",
שנון. (משלי כא) "מחשבות חרוץ", אדם חריף
ושנון, (שמואל א י) "ויד חרוצים תעשיר", חריפים,
סוחרים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו
כל עבדיך. חלק כבוד למלכות, שהרי בסוף, ירד
פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר: "קומו צאו מתוך
עמי", ולא אמר לו משה מתחלה וירדתי אלי
והשתחוית לי (וזכרים קב): אשר ברגליך. ההולכים
אחר עצתך והלוקך: ואחרי כן אצא. עם כל העם
מארצה: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו, יצא
מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו: "אל תסף ראות
פני": (ט) למען רבות מופתי. מופתי, שנים.
רבות, שלשה: מפת בכורות, וקריעת ים סוף וילגער

ראשון הוא לכם לחדשי השנה כס"י: ג דברו
אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש
הזה ויקחו להם איש ששה לבית אבית ששה
לבית כס"י: ד ואם ימעט הבית מהיות משה
ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת
נפשת איש לפי אכלו תכסו על הששה כס"י:
ה ששה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן
הבבשים ומן העזים תקחו כס"י: ו והיה לכם
למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה

רע"י

במכסת. חשבון, וכן: (ויקרא כז) "מכסת הערפך":
לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן
שאינו יכול לאכל פזית (מכילתא): תכסו. תתמנן:
(ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי
בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו: מן הבבשים ומן
העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרוי ששה,
שנאמר: (דברים יד) "וששה עזים": (ו) והיה לכם
למשמרת. זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום
ארבעה ימים קדם שחיטה, ומפני מה הקדים
לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה בן
בפסח דורות? היה רבי מתא בן חרש אומר: הרי
הוא אומר: (יחזקאל טז) "ואעבר עליך ואראך והנה
עתך עת הדיים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם
שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק
בהם, כדי שיגאלו, שנאמר: (שם) "ואת ערם
ועריה", ונתן להם שתי מצות: דם פסח ודם מילה
שפלו באותו הלילה, שנאמר: (שם) "מתבוססת
בדמך", בשני דמים, ואומר: (זכריה ט) "גם-את
בדם-בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו",
ושהיו שטופים בעבודת כוכבים, אמר להם:
"משכו וקחו לכם", "משכו" ידכם מעבודת
כוכבים וקחו לכם "צאן של מצוה: ושחטו אתו
וגו'. וכי פלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוחו של

הלבנה ברקיע ואמר לו: כזה ראה וקדש. וכיצד
הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום
שנאמר: (לעיל ו) "ויהי ביום דבר ה'", (ויקרא ז)
"ביום צוותו", (כמדבר טו) "מן היום אשר צוה ה'
והלאה"? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו
פרשה זו והראהו עם חשכה: (ג) דברו אל כל
עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר:
"אתה תדבר" - אלא חולקין כבוד זה לזה,
ואומרים זה לזה: למדני, והדבור יוצא מבין
שניהם כאלו שניהם מדברים: דברו אל כל עדת
ישראל לאמר בעשר לחדש. (מכילתא) דברו היום,
בראש חדש, שיקחוהו בעשר לחדש: הנה. פסח
מצרים מקחו בעשר ולא פסח דורות (פסחים צו):
ששה לבית אבית. (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו
מרבין, יכול ששה אחד לכלן? תלמוד לומר: "ששה
לבית": (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם
יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין
לאכלו ויבא לידי נותר, "ולקח הוא ושכנו וגו'",
זהו משמעו לפי פשוטו, ועוד יש בו מדרש ללמד
שאחר שנמנו עליו, יכולין להתמעט ולמשך ידיהם
הימנו ולהמנות על ששה אחר, אף אם באו למשך
ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד הששה
קים, בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט):

וַשְׁחַטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עֵדֶת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעֲרָבִים כִּסְ"י: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־
יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם כִּסְ"י: ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבֶּשֶׂר
בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מְרִירִים
יֹאכְלֶהוּ כִּסְ"י: ט אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׁל
מִבָּשָׁל בַּמַּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־
כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ כִּסְ"י: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וְהִנָּתַר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ כִּסְ"י:
יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נֶעְלִיכֶם

שְׁמִשָּׂא: ז וְיִסְבּוּן מִן דְּמָא
וְיִתְנוּן עַל תְּרִין סִפֵּיָא וְעַל שְׁקָפָא
עַל בְּתִיָּא דִּיכְלוּן יְתֵה בְּהוּן:
ח וְיִכְלוּן יְת בִּסְרָא בַּלִּילָא הֵהוּא
טוֹי נֹר וּפְטִיר עַל מְרִירִין יְכַלְגָּה:
ט לֹא תִיכְלוּן מִנָּה כִּד חֵי וְאַף
לֹא בִשְׁלָא מִבָּשָׁל בְּמִיָּא אֶלְהֵן
טוֹי נֹר רִישָׁה עַל כְּרַעְוֵהי וְעַל
גְּוִה: י וְלֹא תִשְׁאַרוּן מִנָּה עַד
צִפְרָא וְדִישְׁתָּאֵר מִנָּה עַד צִפְרָא
בְּנוֹרָא תוֹקְדוּן: יא וְכִדִּין תִּיכְלוּן
יְתֵה חֲרָצִיכוֹן יְהוּן אֲסִירִין
מִסְּגִיכוֹן בְּרַגְלִיכוֹן וְחֲטְרִיכוֹן
בִּידִיכוֹן וְתִיכְלוּן יְתֵה בְּכֵהִילוּ

רש"י

מר נקרא מרור, וצום לאכל מרור, זכר ל"וימרו
את חייהם": (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו
צלוי כל צרכו, קוראו נא בלשון ערבי: ובשל
מבשל. כל זה באזהרת "לא תאכלו" (שם פא):
במים. מנין לשאר משקין? תלמוד לומר: "ובשל
מבשל", מפל מקום (שם): כי אם צלי־אש.
למעלה, גזר עליו ב'מצות עשה', וכאן הוסיף עליו
'לא תעשה', "אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש":
ראשו על כרעיו. צולוהו כלו כאחד עם ראשו ועם
כרעיו ועם קרבו, ובני מעיו נותן לתוכו אחר
הדחתן (שם עד). ולשון "על כרעיו ועל קרבו",
בלשון (לקמן יג) "על צבאותם", כמו
בצבאותם - כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל
בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בקר. מה
תלמוד לומר "עד בקר" פעם שניה ליתן בקר על
בקר, שהבקר משמעו משעט הגז החמה, ובא
הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר,
זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר: למד שאינו
נשרף ביום טוב אלא ממחרת, וכך תדרשנו:
והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני, תעמד
ותשרפנו: (יא) מתניכם חגרים. מזמנים לדָרֹךְ:

אדם כמותו (מכילתא. קידושין מא): קהל עדת
ישראל. קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו: פסחי
צבור נשחטין בשלש כמות, זו אחר זו. נכנסה בת
ראשונה, ונעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא
בפסחים (דף סד): בין הערבים. משש שעות
ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית
מבואו לערב, ולשון "בין הערבים" נראה בעיני,
אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה.
עריבת היום בתחלת שבע שעות מפי ינטו צללי
ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב, לשון
נשף וחסף כמו: (ישעיה כד) "ערבה כל־שמה":
(ז) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם. יכול ביד?
תלמוד לומר: "אשר בסף": המזוזות. הם הזקופות
אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המִשְׁקוֹף. הוא
העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו,
לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה - חבטה, כמו:
(ויקרא כו) "קול עלה נדף" טרפא דשקיף, "חבורה"
משקופי: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. ולא
על משקוף ומזוזות שבבית התכן ובבית הבקר
שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר. ולא גידים
ועצמות (מכילתא. פסחים פג): על מררים. כל עשב

פסחא הוא קדם יי: יב ואתגליתי
בארעא דמצרים בליליא הדין
ואקטול כל בוכרא בארעא
דמצרים מאנשא ועד בעירא
ובכל טעות מצרים אעבד דינין
אנא יי: יג ויהי דמא לכון לאת
על פתיא די אתון תמן ואחזי ית
דמא ואיחוס עליכון ולא יהי
בכון מותא לחפלא במקטלי
בארעא דמצרים: יד ויהי יומא
הדין לכון לדוכרנא ותחגון יתה

ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו
בחפזון פסח הוא ליהוה כס"י: יב ועברתי
בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל בכור
בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים אני יהוה כס"י: יג והיה
הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם
וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה
בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים כס"י:

יד והיה היום הזה לכם לזכרון וחתתם אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת

רש"י

במפוזון. לשון בקלה ומהירות כמו: (שמואל א כג)
"ויהי דוד נחפז ללכת", (מלכים ב ז) "אשר השליכו
אדם בחפזם": פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי
פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקדוש ברוך הוא
מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי
למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל
עבודותיו לשם שמם. [דבר אחר] דרך דלוג
וקפיצה, וזכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון
פסיצה: (יב) ועברתי. כמלה העובר ממקום
למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כלן לוקין
(מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות
אחרים והם במצרים. ומנין אף בכורי מצרים
שבמקומות אחרים? תלמוד לומר: (תהלים קלו)
"למכה מצרים בכבדיותם": מאדם ועד בהמה.
מי שהתחיל בעברה תחלה, ממנו מתחלת
הפרענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת,
ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים
אני ה'. אני בעצמי ולא על ידי שליח: (יג) והיה
הדם לכם לאת. לכם לאות ולא לאחרים לאות.
מפאן, שלא נתנו הדם אלא מבפנים: וראיתי את
הדם. הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקדוש ברוך
הוא, נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים

במצותי ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וקמלתי,
ודומה לו: (ישעיה לא) "פסוח והמליט", ואני
אומר: כל פסיחה, לשון דלוג וקפיצה: ופסחתי,
מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו
שרויים זה בתוך זה. וכן: (מלכים א יח) "פסחים
על-שתי הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים
בקופצים, וכן "פסוח והמליט", מדלגו וממלטו
מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הונה
הוא במצרים (מכילתא). הרי שהיה מצרי בביתו של
ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: "ולא יהיה
בכם נגף", אבל הונה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה
ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו?
תלמוד לומר: "ולא יהיה בכם נגף":
(יד) לזכרון. לדורות: וחתתם אתו. (מכילתא) יום
שהוא לך לזכרון אתה חוגגו, ועדין לא שמענו אי
זהו יום הזכרון? תלמוד לומר: "זכור את היום
הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום
של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד לומר: (במדבר
לג) "ממחרת הפסח יצאו", הוי אומר יום ט"ו
בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את
הפסח ולבקר יצאו (מכילתא): לדרתיכם וגו'.
שומע אני מעוט דורות שנים? תלמוד לומר:

עולם תחגהו כס"י: טו שבעת ימים מצות
תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר
מבתיכם כי | כל-אכל חמץ ונכרתה הנפש
ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום
השבעי כס"י: טז וביום הראשון מקרא-קדש
וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם כל-
מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר יאכל
לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם כס"י:
י ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה
הוצאתי את-עבאיתכם מארץ מצרים
ושמרתם את-היום הזה לדורתיכם חקת

תגא קדם יי לדריכון קים עלם
תחגה: טו שבעת יומין פטיר
תיכלון ברם ביומא קדמאה
תבטלון חמיע מבתיכון ארי כל
דיכול חמיע וישתצי אנשא
ההוא מישראל מיומא קדמאה
עד יומא שביעאה: טז וביומא
קדמאה מערע קדיש וביומא
שביעאה מערע קדיש יהי לכון
כל עיבידא לא יתעבד בהון ברם
די מתאכל לכל נפש הוא
בלחודיה יתעבד לכון:
י ותשרון ית פטירא ארי בכרן
יומא הדין אפיקית ית חיליכון
מארעא דמצרים ותשרון ית יומא
הדין לדריכון קים עלם:

רש"י

מִיִּשְׂרָאֵל. שומע אני תפירת מישראל ותלף לה לעם
אחר? תלמוד לומר במקום אחר: "מלפני", בכל
מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא,
שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות
(מכילתא): לא יעשה בהם. אפלו על ידי אחרים:
הוא לבדו. (יכול אף לפנענים? תלמוד לומר:
"הוא לבדו יעשה לכם", לכם ולא לפנענים), הוא
ולא מכשיריו, שאפשר לעשותן מערב יום טוב:
לכל נפש. אפלו לבהמה. יכול אף לפנענים?
תלמוד לומר: "לכם" (נסתחא אחרת: תלמוד לומר:
אף חלק) (ביצה כ"ח, ב"ר): (יז) ושמרתם את
המצות. שלא יבאו לידי חמוץ, מפאן אמרו: תפח
תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא
"את המצות", אלא "את המצות", כדרך שאין
מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות,
אלא אם באה לידך, עשה אותה מיד: ושמרתם
את היום הזה. ממלאכה: לדורתיכם חקת עולם.
לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה,
אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא

"חקת עולם תחגהו" (מכילתא): (טו) שבעת
ימים. שטיינ"א של ימים: שבעת ימים מצות
תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טז)
"ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קכ) למד על
שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד
שלא יאכל חמץ. מנין אף ששה רשות? תלמוד
לומר "שבעת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה
בפול ויצא מן הפול ללמד, לא ללמד על עצמו
בלבד יצא, אלא ללמד על הפול כלו יצא: מה
שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה
הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו
מצות", הכתוב קבעו חובה (שם כח): אף ביום
הראשון תשביתו שאר. מערב יום טוב, וקרוי
ראשון לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם
קרוי ראשון, כמו (איוב טו) "הראשון אדם תולד"?
הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של
שבעה? תלמוד לומר: "לא-תשחט על-חמץ", לא
תשחט הפסח ועדין חמץ קים (מכילתא): הנפש
ההוא. כשהיא בנפשה ובדעתה פרט לאנוס:

יח בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַּא עֶסְרָא יוֹמָא
לִירְחָא בְּרַמְשָׁא תִּיכְלוֹן פְּטִירָא
עַד יוֹמָא עֶסְרִין וְחָד לִירְחָא
בְּרַמְשָׁא: יט שְׁבַעַת יוֹמִין חֲמִיר
לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּבִתְכּוֹן אָרִי כֹל
דִּיכּוֹל מִחֲמַעַא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא
הֵהִיא מִכְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּגִיּוּדָא
וּבִיזִיבָא דְאַרְעָא: כ כֹּל מִחֲמַעַא
לֹא תִיכְלוֹן בְּכֹל מוֹתְבְּנִיכּוֹן
תִּיכְלוֹן פְּטִירָא: כא וְקִרָא מִשָּׁה
לְכֹל סְבִי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְהוֹן
אַתְּנִגִּידוּ וְסִיבּוּ לְכוֹן (מִן בְּנִי)
עֲנָא לְזִרְעִיתְכוֹן וְכוּסּוּ פִסְחָא:
כב וְתִסְבּוֹן אֶסְרֵת אֲזוּבָא
וְתִטְבּלוֹן בְּדָמָא דְבִקְמָנָא וְתִדּוֹן
לְשִׁקְפָא וְלִתְרִין סִפִּיא מִן דָּמָא
דְּבִקְמָנָא וְאַתּוֹן לֹא תִפְקוֹן אֲנָשׁ
מִתְרַע בִּיתָה עַד צִפְרָא:

עוֹלָם רַס"י: יח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם
לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֹשְׁרִים לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב רַס"י: יט שְׁבַעַת יָמִים
שָׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֹכֶם כִּי | כָּל-אֹכֵל
מִחֲמִצֵּת וְנִכְרָתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל
בְּגֵר וּבְאִזְרַח הָאָרֶץ רַס"י: כ כָּל-מִחֲמִצֵּת לֹא
תֹאכְלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֹּת רַס"י: פ
חֲמִישִׁי כא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים מְשֹׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם
וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח רַס"י: כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֵדֶת אֲזוּב
וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר-בִּסְף וְהַגַּעְתֶּם אֶל-
הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר

רַס"י

לֹא תֹאכְלוּ. אֲזַהֲרָה עַל אֲכִילַת שָׂאוֹר: כָּל
מִחֲמִצֵּת. לְהִבִּיא אֶת תַּעֲרֻכְתּוֹ: בְּכֹל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מִצֹּת. זֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵאכֵל
בְּכֹל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם פֶּרֶט לְמַעַשְׂר שְׁנֵי וְחִלּוֹת תּוֹרָה
(מְכִילְתָּא עֵיין שֵׁם) (שְׁאִינֶם רְאוּיִים לְהֵאכֵל בְּכֹל
מוֹשְׁבוֹת, אֲלֵא בִירוּשָׁלַיִם): (כא) מְשֹׁכוּ. מִי שֵׁישׁ
לוֹ צֹאן יִמְשֹׁךְ מִשְׁלוֹ: וּקְחוּ. מִי שְׁאִין לוֹ יִקַּח מִן
הַשּׁוּק: לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם. שָׁה לְבֵית אָבוֹת:
(כב) אֲזוּב. מִין יִרְק שֵׁישׁ לוֹ גִּבְעוּלִין: אֲגֵדֶת
אֲזוּב. ג' קֶלְחִין קְרוּיִין אֲגֵדָה: אֲשֶׁר בִּסְף. בְּכָלִי,
כְּמוֹ סִפּוֹת כֶּסֶף: מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף. לְמָה חֲזַר
וּשְׁנָאוּ? שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ: טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמַּתָּנוֹת,
לְכָף נֹאמַר עוֹד "אֲשֶׁר בִּסְף", שֶׁתִּהְיֶה כָּל נִתְיָנָה
וְנִתְיָנָה "מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף": עַל כָּל הַגָּעָה,
טְבִילָה: וְאַתֶּם לֹא תִצְאוּ וְגו'. מִגִּיד שֶׁמֵּאֲחֵר
שְׁנוֹתָנָה רְשׁוּת לְמִשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין
צָדִיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים הוּא, שְׁנֹאמַר:
(תְּהִלִּים קד) "בּוֹ תִרְמָשׁ כָּל חֵיתוֹ יָעַר" (מְכִילְתָּא):

תֹּאמַר: אֲזַהֲרַת "כָּל-מִלָּאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה", לֹא
לְדוֹרוֹת נֶאמְרָה, אֲלֵא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר: (יח) עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֹשְׁרִים. לְמָה נֹאמַר, וְהָלֹא כָּכָר נֹאמַר:
"שְׁבַעַת יָמִים"? לְפִי שְׁנֹאמַר "יָמִים", לִילּוֹת מִנִּין?
תִּלְמוּד לומר: "עַד יוֹם הָאֶחָד וְגו'": (יט) לֹא
יִמָּצֵא בְּבִתְיֹכֶם. מִנִּין לְגִבּוּלִין? תִּלְמוּד לומר:
"בְּכָל גִּבּוּלָף". מָה תִּלְמוּד לומר "בְּבִתְיֹכֶם"? - מָה
בִּיתָךְ בְּרִשׁוּתְךָ, אִף גִּבּוּלָף שְׁבִרִשׁוּתְךָ, יֵצֵא חֲמִצּוֹ
שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אֲצֵל יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבֵּל
עָלָיו אַחֲרִיּוֹת: כִּי כָּל-אֹכֵל מִחֲמִצֵּת. לַעֲנֹשׁ כֶּרֶת
עַל הַשָּׂאוֹר. וְהָלֹא כָּכָר עָנֵשׁ עַל הַחֲמֵץ? אֲלֵא שֶׁלֹּא
תֹאמַר: חֲמֵץ שְׂרָאוּי לֹאֲכִילָה עָנֵשׁ עָלָיו, שָׂאוֹר
שְׁאִינוֹ רְאוּי לֹאֲכִילָה לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. וְאִם עָנֵשׁ עַל
הַשָּׂאוֹר וְלֹא עָנֵשׁ עַל הַחֲמֵץ, הֵייתִי אוֹמֵר: שָׂאוֹר
שֶׁהוּא מִחֲמֵץ אַחֲרִים, עָנֵשׁ עָלָיו, חֲמֵץ שְׁאִינוֹ
מִחֲמֵץ אַחֲרִים, לֹא יַעֲנֹשׁ עָלָיו. לְכָף נֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם
(מְכִילְתָּא): בְּגֵר וּבְאִזְרַח הָאָרֶץ. לְפִי שֶׁהִנֵּס נַעֲשֶׂה
לְיִשְׂרָאֵל, הַצָּרָף לְרִבּוֹת אֶת הַגֵּרִים: (כ) מִחֲמִצֵּת

כג ויתגלי יי לממחי ית מצרים
ויתחזי ית דמא על שקפא ועל
תרין ספיא ויחוס יי על תרעא
ולא ישבוק לחבלא למיעל
לכתיכון לממחי: כד ויתרון ית
פתגמא הדין לקים לך ולבניך עד
עלם: כה ויהי ארי תעלון
לארעא דיתן יי לכון כמא די
מליל ויתרון ית פלחנא הדין:
כו ויהי ארי יימרון לכון בניכון
מה פלחנא הדין לכון:
כז ויתמרון דבח חס הוא קדם
יי די חס על בתי בני ישראל
במצרים כד הוה מחי ית מצראי
ותת בתנא שזיב וכרע עמא
וסגידו: כח ואזלו ועבדו בני
ישראל כמא דפקיד יי ית משה
ואהרן בן עבדו: כט והוה
בפלגות ליליא ויי קטל כל
בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא
משה ואהרן בן עשו

בספר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו
עד בקר כס"י: כג ועבר יהוה לנגף את מצרים
וראה את הים על המשקוף ועל שתי
המזוזות ופסח יהוה על הפתח ולא יתן
המשחית לבא אל בתיכם לנגף כס"י:
כד ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך
עד עולם: כה והיה כיתבאו אל הארץ אשר
יתן יהוה לכם באשר דבר ושמרתם את
העבדה הזאת כס"י: כו והיה כייאמרו אליכם
בניכם מה העבדה הזאת לכם: כז ואמרתם
זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על בתי
בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת
בתינו הציל ויקד העם וישתחוו כס"י: כח וילכו
ויעשו בני ישראל באשר צוה יהוה את
משה ואהרן בן עשו כס"י: ס ששי כה ויהי | בחצי הלילה ויהוה הפה

רש"י

לעשיה: באשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד
שבחן של ישראל, שלא הפילו דבר מכל מצות
משה ואהרן. ומהו "בן עשו"? אף משה ואהרן בן
עשו: (כט) וה'. כל מקום שנאמר וה', הוא ובית
דינו, שהיו"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני:
הפה כל בכור. אף של אמה אחרת והוא במצרים:
מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה, ונשתמר מן
הבכורות, ועליו הוא אומר: (לעיל ט) "בעבור זאת
העמדתיו, בעבור הראתך את כחי", בים סוף: עד
בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל,
ועוד, שלא יאמרו: יראתנו הביאה זו הפרענות,
ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החשוב
שככלן עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור

(כג) ופסח. וחמל, ויש לפרש ודלג: ולא יתן
המשחית. ולא יתן לו יכלת לבא, כמו: (בראשית
כא) "ולא נתנו אלהים להרע עמדי": (כה) והיה
פי תבאו. תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ
ולא נתחילו במדבר, אלא פסח אחד שעשו בשנה
השנית על פי הדבור: באשר דבר. והיכן דבר?
(לעיל ו) "והבאתי אתכם אל הארץ וגו'":
(כז) ויקד העם. על בשורת הגאולה, וביאת
הארץ ובשורת הבנים שהיו להם: (כח) וילכו
ויעשו וגו'. וכי כבר עשו? והלא מראש חדש
נאמר להם? אלא מפיון שקבלו עליהם, מעלה
עליהם הכתוב כאלו עשו (מכילתא): וילכו ויעשו.
אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שחר להליכה ושחר

כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פֶּרְעָה הַיֹּשֵׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר
וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה רִשִׁי׃ ל וַיָּקָם פֶּרְעָה לִילָה הוּא
וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה
בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת רִשִׁי׃
לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִילָה וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ
צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ
עַבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּדְבָרְכֶם רִשִׁי׃ לב גַּם־צִאֲנֻכֶם
גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כֹאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ
וּבִרְכֹתֶם גַּם־אֹתִי רִשִׁי׃ לד וַתִּחְזַק מִצְרַיִם עַל־
הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ בָּלָנוּ
מֵתִים רִשִׁי׃ לה וַיֵּשֶׂא הָעָם אֶת־בָּצְקוֹ טָרֶם
יַחֲמֹץ מִשְׁאֲרֹתָם צָרְרָת בְּשִׁמְלָתָם עַל־
שִׁכְמָם רִשִׁי׃ לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדֹבַר מֹשֶׁה
וַיֵּשְׂאוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב

רש"י

השבי: (ל) וַיָּקָם פֶּרְעָה. מִמִּטָּתוֹ: לִילָה. וְלֹא
כְּדָרָךְ הַמְּלָכִים בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם: הוּא. תַּחֲלָה,
וְאַחַר כֶּף עַבְדָּיו, מִלְּמַד שֶׁהִנֵּה הוּא מְחֹזֵר עַל בִּתְּי
עַבְדָּיו וּמַעֲמִידָן: כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת.
יֵשׁ שָׁם בְּכוֹר, מֵת. אֵין שָׁם בְּכוֹר, גְּדוֹל שְׁבִיבִית
קְרוֹי בְּכוֹר, שְׁנֹאֲמַר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר
אֶתְנָהוּ". דְּבָר אַחֵר: מִצְרִיּוֹת מְזֻנּוֹת תַּחַת בְּעֻלֵּיהֶם
וַיּוֹלְדוּת מְרוֹקִים פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה
פְּעָמִים, חֲמֹשֶׁה לְאַשָּׁה אַחַת, כֹּל אֶחָד בְּכוֹר לְאִבּוֹ:
(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִילָה. מַגִּיד שֶׁהִנֵּה
מְחֹזֵר עַל פְּתִי הָעִיר וְצוּעֵק: הֵיכָן מֹשֶׁה שְׂרוּי ?
הֵיכָן אַהֲרֹן שְׂרוּי?: גַּם אֲתָם. הַגְּבָרִים: גַּם־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל. הַטֵּף: וּלְכוּ עַבְדוּ אֶת ה' כִּדְבָרְכֶם. הַכֹּל,
כְּמוֹ שְׁאֲמַרְתֶּם וְלֹא כְּמוֹ שְׁאֲמַרְתִּי אֲנִי, בְּטִל "לא

אֲשַׁלַּח", בְּטִל "מִי וְמִי הַהוֹלָכִים", בְּטִל "רַק
צִאֲנֻכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵאוּ": (לב) גַּם צִאֲנֻכֶם גַּם
בְּקִרְכֶם קָחוּ. וּמַהוּ "כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם"? (לעיל י)
"גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדָם זִכְרִים וְעוֹלוֹת": וּבִרְכֹתֶם גַּם
אוֹתִי. הַתְּפִלָּה עָלֶי שְׁלֹא אָמוֹת, שְׂאֲנִי בְּכוֹר
(מכילתא): (לג) בָּלָנוּ מֵתִים. אָמְרוּ: לֹא כְּגִזְרַת
מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהָרִי אָמַר: "וּמֵת כָּל בְּכוֹר", וְכָאֵן אֵף
הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמֹשֶׁה אוֹ עֶשְׂרֵה בְּבֵית אֶחָד
(מכילתא): (לד) טָרֶם יַחֲמֹץ. הַמִּצְרִיִּים לֹא
הִנִּיחוּם לְשִׁחוֹת כְּדִי חֲמוּץ: מִשְׁאֲרֹתָם. שִׁירֵי מִצָּה
וּמְרוֹר (מכילתא): עַל שִׁכְמָם. אֵף עַל פִּי שְׂבִיבֹת
הַרְבֵּה הוֹלִיכּוּ עִמָּהֶם, מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצּוֹת
(מכילתא): (לה) כְּדֹבַר מֹשֶׁה. שְׁאֲמַר לָהֶם
בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) "וַיֵּשְׂאוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ":

יומא הדין נפקו כל חיליא דיי
מארעא דמצרים: מב לילי נטיר
הוא קדם יי לאפקותהון מארעא
דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי
נטירין לכל בני ישראל לדריהון:
מג ואמר יי למשה ולאהרן דא
גזירת פסחא כל בר ישראל
דישתמד לא יכול בה: מד וכל
עבד גבר זביני בספא ותגזר יתה
בבן יכול בה: מה תותבא
ואגירא לא יכול בה:
מו בבכורא חדא יתאכל לא
תפיק מן ביתא מן בסרא לברא
וגרמא לא תתברון בה: מז כל
בנשתא דישראל יעבדון יתה:
מח וארי יתגיר עמך גיורא
ויעבד פסחא קדם יי מגזר לה כל
דכורא ובבן יקרב למעבדה ויהי

וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה
יצאו כל־עבאות יהוה מארץ מצרים כס"י:
מב ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ
מצרים הוא־הלילה הזה ליהוה שמרים לכל־
בני ישראל לדרתם כס"י: פ מג ויאמר יהוה
אל־משה ואהרן זאת חקת הפסח כל־בן־גבר
לא־יאכל בו כס"י: מד וכל־עבד איש מקנת־
בסר ומלתה אתו אז יאכל בו כס"י: מה תושב
ושכיר לא־יאכל בו כס"י: מו בבית אחד יאכל
לא־תוציא מן־הבית מן־הבשר חוצה ועצם
לא תשפרו־בו כס"י: מז כל־עדת ישראל יעשו
אתו כס"י: מח וכי־יגור אתך גר ועשה פסח

רש"י

הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון
ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר:
(מו) בבית אחד יאכל. (מכילתא) בבכורה אחת,
שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו.
אפה אומר בבכורה אחת, או אינו אלא בבית אחד
כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים כחד
ויורדו גשמים שלא יפנסו לבית? תלמוד לומר:
"על הבתים אשר יאכלו אותו בהם" מכאן
שהאוכל, אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן
הבית. מן החבורה: ועצם לא תשפרו בו. הראוי
לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום
שכירת עצם, אין עליו פזית בשר או מח, אין בו
משום שכירת עצם: (מז) כל־עדת ישראל יעשו
אתו. למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים:
"שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול
אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כל־עדת
ישראל יעשו אותו": (מח) ועשה פסח. יכול כל
המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "והיה

מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, כחמשה עשר
בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין
הבתרים (מכילתא): (מב) ליל שמרים. שהיה
הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו
להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה.
הוא הלילה שאמר לאברהם, כלילה הזה אני גואל
את בניך: שמרים לכל־בני ישראל לדרתם.
משמר ובא מן המזיקין, כענן שנאמר: "ולא יתן
המשחית וגו'": (מג) זאת חקת הפסח. ביי"ד
בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן־גבר. שנתגברו
מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד פוככים ואחד
ישראל מומר במשמע (מכילתא): (מד) ומלתה
אתו אז יאכל בו. רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת
עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע.
רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעכבתו
מלאכל בפסח. אם כן מה תלמוד לומר: "אז יאכל
בו"? העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר.
זה העובד פוככים. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים

לַיהוָה הַמּוֹל לֹא כָל־זָכָר וְאִזּוּ יִקְרָב לַעֲשׂוֹתוֹ
וְהָיָה בְּאֶזְרָח הָאָרֶץ וְכָל־עָרָל לֹא־יֹאכֵל
בּוֹ כִּסְיִי: מִטַּת תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרָח וְלִגְר הַגֵּר
בְּתוֹכְכֶם כִּסְיִי: ג וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס
נֹא וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאָתָם: פ שְׁבִיעִי
יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כ קֹדֶשׁ־לִי
כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא כִּסְיִי: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם
מִזֶּה וְלֹא יֹאכֵל חֶמֶץ כִּסְיִי: ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּסְיִי: ה וְהָיָה כִּי־יִבְיֹאֵד יְהוָה

פְּנִיעִיבָא דְאַרְעָא וְכָל עָרְלָא לֹא
יְכוּל בָּהּ: מט אוריתא חדא יהא
לִיְצִיבָא וְלִגְיֹרָא דִּיתְגִּירֹן
בִּינִיכּוֹן: נ וַעֲבָדוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּמָּא דִּי פְקִיד יְיָ יְת מֹשֶׁה וְיְת
אַהֲרֹן בֶּן עֲבָדוֹ: נא וְהָיָה בְּכָרֵן
יֹמָא דִּינָא אֲפִיק יְיָ יְת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל
חִילִיָּהוֹן: א וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמִימָר: ב אֶקְדֵּשׁ קָדְמִי כָל
בּוֹכְרָא פֶּתַח כָּל וְלֹדָא בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבְבָעִירָא דִּילִי
הוּא: ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לַעֲמָא הָוּ
דְּכִירִין יְת יֹמָא דִּינָא דִּי נִפְקִיתֹן
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא אַרִי
בְּתַקּוּף יֵדָא אֲפִיק יְיָ יְתָכוֹן מִכָּא
וְלֹא יִתְאַכֵּל חֶמֶץ: ד יֹמָא דִּין
אַתּוֹן נִפְקִין בִּירְחָא דְאַבִּיבָא:
ה וַיְהִי אַרִי יַעֲלֹנָךְ יְיָ לְאַרְעָא
דְּכְנַעְנָאָה וְחַתָּאִי וְאַמּוֹרָאִי וְחִוָּאִי
וּבְכוּסָאִי דִּי קַיִים לְאַבְהָתָךְ לְמַתָּן

רש"י

(תהלים סח) "מוציא אסירים בכושרות", חדש
שהוא פשר לצאת: (ה) אל ארץ הפנעני וגו'.
ואף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין, כל
שבִּעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע, שְׁפָלָן בְּכָל־ל פְּנַעֲנֵי הֵם,
ואחת ממשפחת פנען היתה שלא נקרא לה שם
אֶלָּא פְּנַעֲנִי (תנחומא): נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם וְגו'.
בְּאַבְרָהָם הוּא אֹמֵר: (בראשית טו) "כִּי־נָתַן לְךָ
ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וּבִיִּצְחָק הוּא אֹמֵר: (שם כ)
"גֵּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִיַּעֲקֹב הוּא אֹמֵר: (שם
כט) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'": זִכַּת חֶלֶב
וּדְבָשׁ. חֶלֶב זָב מִן הָעֵצִים, וְהַדְּבָשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים
וּמִן הַתְּאֲנִים (מגילה ו): אֶת הָעֵבֶרֶה הַזֹּאת. (פסחים
צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כָּבֹד נֹאמֵר לְמַעַלָּה: "וְהָיָה כִּי
תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו'", וְלָמָּה חֲזַר וּשְׁנָאָה? בְּשִׁבְלִי
דְּכָר שְׁנַתְּחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֹאמֵר: (לעיל

כְּאַזְרָח הָאָרֶץ". מַה אֶזְרָח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר, אִף גֵּר
בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר: וְכָל־עָרָל לֹא־יֹאכֵל בּוֹ. לְהַבִּיא אֶת
שְׁמָתוֹ אַחֲרֵי מַחֲמַת מִילָה, שְׂאִינוּ מוֹמֵר לְעֶרְלוּת,
וְאִינוּ נִלְמַד מִ"בֶּן נָכָר לֹא יֹאכֵל בּוֹ": (מט) תּוֹרָה
אַחַת וְגו'. לְהַשׁוֹת גֵּר לְאַזְרָח אִף לְשֹׂאֵר מִצְוֹת
שְׁבִתוֹרָה (מכילתא): (ב) פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם. שְׁפַתַּח
אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלָה, כְּמוֹ (משלי יז) "פֹּטֵר מִים
רִאשִׁית מְדוּן", וְכֵן (תהלים כב) "יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ",
יִפְתָּחוּ שְׁפָתַיִם: לִי הוּא. לְעַצְמִי קִנִּיתִים עַל יְדֵי
שְׁהַבִּיתִי בְּכוּרֵי מִצְרַיִם: (ג) זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה.
לְמַד שְׁמִזְבִּירִין יֵצִיאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם:
(ד) בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. וְכִי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִין בְּאַיִזָּה
חֹדֶשׁ יֵצְאוּ? אֶלָּא כִּי אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֵד
שְׁגַמְלָכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בְּחֹדֶשׁ שֶׁהוּא פֶּשֶׁר לְצֵאתָ,
לֹא חֶמֶה וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אֹמֵר:

לך ארעא עבדא חלב ודבש
ותפלח ית פלחנא הדא בירחא
הדין: ו שבעא יומין תיכול
פטירא וביומא שביעא חגא
קדם יי: ז פטיר יתאכל ית
שבעת יומין ולא יתחזי לך חמיש
ולא יתחזי לך חמיר בכל
תחומך: ח ותחזי לבנה ביומא
ההוא למימר בדיל דין עבד יי לי
במפקי ממצרים: ט ויהי לך
לאת על ידך ולדכרנא בין עיניך
בדיל תהי אורייתא דיי בפומך
ארי בידא תקיפא אפקך יי
ממצרים: י ותטר ית קימא הדא
לזמנה מזמן לזמן: יא ויהי ארי
יעלנך יי לארעא דכנענאי קמא
די קיים לך ולאברהם ויתננה
לך: יב ותעבר כל פתח ולדא
קדם יי וכל פתח ולד בעירא די

אל-ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי
והיבוי אשר נשבע לאבתך לתת לך ארץ
זבת חלב ודבש ועבדת את-העבדה הזאת
בחדש הזה כס"י: ו שבעת ימים תאכל מצת
וביום השביעי חג ליהוה: ז מצות יאכל את
שבעת הימים ולא-יראה לך חמץ ולא-יראה
לך שאר בכל-גבולך: ח והגדת לבנה ביום
ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים כס"י: ט והיה לך לאות על-ידך
ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה
בפיך כי ביד חזקה הוצאת יהוה
ממצרים כס"י: י ושמרת את-החקה הזאת
למועדה מימים ימימה כס"י: פ יא והיה כי-
יבאך יהוה אל-ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתך ונתתה
לך כס"י: יב והעברת כל-פטר-רחם ליהוה וכל-פטר | שגר בהמה אשר

רש"י

(י) מימים ימימה. משנה לשנה (מנחות לו):
(יא) והיה כי יבאך. יש מרבותינו שלמדו מכאן
שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר
שקדשו מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו
במדבר, תזכו להכנס לארץ ותקימוהו שם
(מכילתא): נשבע לך. והיכן נשבע לך? (לעיל ו)
"והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'":
ונתנה לך. (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך
בו ביום, ואל תהי בעיניך פירשת אבות:
(יב) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה,
וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו":
שגר בהמה. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו,
ולמדך הפתוב שהוא קדוש בבכורה לפטר את
הבא אחריו, ואף שאינו נפל, קרוי שגר, כמו שגר

(יב) "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה
הזאת לכם", בבן רשע הפתוב מדבר, שהוציא את
עצמו מן הכלל. וכאן: "והגדת לבנה", בבן שאינו
יודע לשאל, והפתוב מלמדך שתפתח לו אתה
בדברי אגדה המושכין את הלב: (ח) בעבור זה.
בעבור שאקים מצוותיו, כגון: פסח, מצה ומרור
הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר:
"עשה ה' לי" ולא לך, שאלו היית שם, לא היית
פדאי להגאל (מכילתא): (ט) והיה לך לאות.
יצאת מצרים תהיה לך לאות: על-ידך ולזכרון
בין עיניך. רוצה לומר שתכתב פרשיות הללו
ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. על יד שמאל.
לפיכך, ידכה מלא בפרשה שניה (לקמן פסוק טז),
לדרש בה יד שהיא בכה (מכילתא. מנחות לו):

יְהִי לָךְ הַזְכָּרִים לַיהוָה כִּשְׁ"י: יג וְכָל־פֶּטֶר חֲמור
תִּפְדֶּה בְשָׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל
בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה כִּשְׁ"י: מפסיר יד וְהָיָה
כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים כִּשְׁ"י: טו וַיְהִי כִי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר
אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה
כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:
טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדְּכָה וּלְטוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ
כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם כִּשְׁ"י: ססס

יְהִי לָךְ דְּכָרִין תִּקְדֵּשׁ קָדָם יי:
יג וְכָל פֶּתַח (בּוֹכְרָא) דְּחִמְרָא
תִּפְרוֹק בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק
וְתִנְקֶפֶה וְכָל בּוֹכְרָא דְאִנְשָׁא
בְּבִנְיָה תִפְרוֹק: יד וַיְהִי אַרְי
יִשְׁאַלְנָה בְּנֵה מָחָר לְמִימַר מַה דָּא
וְתִימַר לֵה בְתִקּוֹף יְדָא אִפְקָנָא יי
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוֹתָא:
טו וַיַּהֲרֹג אַרְי אַקְשֵׁי פְרַעַה
לְשַׁלְּחוֹתָנָא וְקָטַל יי כָּל בּוֹכְרָא
בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְאִנְשָׁא
וְעַד בּוֹכְרָא דְּבְעִירָא עַל כֵּן אָנָּא
דְּבַח קָדָם יי כָּל פֶּתַח וְלָדָא דְּכָרִין
וְכָל בּוֹכְרָא דְּבְנֵי אִפְרוֹק: טז וַיְהִי
לְאוֹת עַל יְדֵךְ וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינֶיךָ
אַרְי בְּתִקּוֹף יְדָא אִפְקָנָא יי
מִמִּצְרַיִם: ס ס ס

ק"ה פסוקים. ימנ"ה סימן.

רש"י

יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר. יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא עֹכְשׁוֹ וְיֵשׁ
מָחָר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן: (יְהוֹשֻׁעַ
כב) "מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּבְנֵי גֹד וּבְנֵי
רְאוּבֵן: מַה זֹּאת. זֶה תִּינוֹק טַפֵּשׁ שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ
לְהַעֲמִיק שְׁאֵלָתוֹ וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל: "מַה זֹּאת",
וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דְּבָרִים ו) "מַה הָעֵדוּת
וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים וְגו'", הֵרִי זֹאת שְׁאֵלָתָּ בֶּן
חָכָם. דְּבָרָה תוֹרָה כִּנְגֵד אֲרַבְעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע,
וְשֹׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל וְהַשׂוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲכָמָה:
(טז) וּלְטוֹטַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ. תִּפְלִין, וְעַל שֵׁם
שֶׁהֵם אֲרַבְעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטַפּוֹת, טַט בְּכַתְפֵּי
שְׂתֵּימָם, פֶּת בְּאֶפְרָיִקִי שְׂתֵּימָם. וּמִנְחָם חִבְרוּ עִם
"וְהִטָּף אֶל דְּרוֹם", "אֶל תְּשִׁיבוֹ", לְשׁוֹן דְּבֹר, כְּמוֹ
"וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", הָאִמּוּרָה בְּפֶרֶשׁה רִאשׁוֹנָה,
שֶׁהָרֹאָה אוֹתָם קְשׁוּרִים בֵּין הָעֵינַיִם, יִזְכֹּר הַנֶּס
וַיִּדְבֵּר בּוֹ: חִסְלַת פִּרְשַׁת בֹּא

אֶלְפִּיד, אָבֵל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל,
שֶׁהֵרִי כְּבֹד כְּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רֶחֶם". וְאִם תֹּאמַר:
אִף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפִרְשׁ
בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּכֶקֶרֶךְ וּבְצֹאנֶךָ". לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ
לְפָרֶשׁ: "וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם", בְּבָכוֹר אָדָם
הַכְּתוּב מְדַבֵּר: (יג) פֶּטֶר חֲמור. וְלֹא פֶטֶר שְׂאֵר
בְּהֵמָה טְמֵאָה, גִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ
בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחִמּוּרִים. וְעוֹד, שִׁפְּעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל
בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם [שְׂאִין לָךְ אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא
נִטַּל הִרְבֵּה חִמּוּרִים] טְעוּנִים מִפְּסָפֶם וּמִזִּהְבָּם שֶׁל
מִצְרַיִם: תִּפְדֶּה בְשָׁה. נוֹתֵן שֶׁהָ לַכֹּהֵן, וּפֶטֶר
חֲמור מִתֵּר בְּהִנָּאָה וְהִשָּׁה חֲלִין בִּיד כֹּהֵן:
וְעַרְפְּתוּ. עוֹרְפוּ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחֻרָיו וְהוֹרְגוּ. הוּא
הַפֶּסֶד מִמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מִמוֹנוֹ
(מְכִילֵתָא): וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה. חֲמַשׁ
סְלָעִים, פְּדִינּוֹ קָצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר: (יד) כִּי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחר שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַרְחִים הֵיּא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלֶה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

הפטרת בא בירמיה פרק מו

מו יִי הַדִּבֵּר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהָבוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: בִּהְגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֶף וּבְתַחֲפֻנְחָם אִמְרוּ הַתִּיצֵב וְהִכֵּן לָךְ כִּי־אֲכָלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: גִּמְדוּעַ נִסְחַף אֲבִירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הִדְפוֹ: דִּהְרַבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נִפְּלָ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמֻּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: הִקְרָאוּ שֵׁם פִּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שְׁאוֹן הָעֶבֶר הַמוֹעֵד: וְחִי־אֲנִי נֹאֲמֵה־מֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בְּהָרִים וּכְכֹרֶמֶל בַּיָּם יָבוֹא: זִכְלִי גּוֹלָה עָשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בְּתִמְצָרִים כִּי־נָפַל לְשִׁמָּה תִהְיֶה וְנִצַּתָּה מֵאֵין יוֹשֵׁב: חֲעֲגָלָה יִפְה־פִּיָּה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצְפּוֹן בָּא בָּא: ט גַּם־שִׁכְרִיָּה בַּקְרָפָה כְּעֲגָלִי מִרְפָּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְּנוּ גִסּוֹ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם אִידָם בָּא עֲלֵיהֶם עַת פִּקְדָתָם: י קוֹלָה בְּנַחֲשׁ יִלְךְ כִּי־בַחִיל יֵלְכוּ וּבְקִרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֻטְבֵי עֲצִים: יא כָּרְתוּ יַעְרָה נֹאֲמֵי־יְהוָה כִּי לֹא יַחְקֹר כִּי רַבּוֹ מֵאַרְפָּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר: יב הַבִּישָׁה בְּתִמְצָרִים נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן: יג אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֲמוֹן מִנָּא וְעַל־פִּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶּם וְעַל־מַלְכֵיהֶּם וְעַל פִּרְעֹה וְעַל הַפְּטָחִים בּוֹ: מו וְנִתְּתִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עַבְדּוֹ וְאַחֲרֵיכֵן תִּשְׁכֵּן כִּימֵי־קֹדֶם נֹאֲמֵי־יְהוָה: מז וְאַתָּה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִי יַעֲקֹב וְאַל־תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ

מִרְחוֹק וְאֶת־זֶרַעַךְ מֵאֶרֶץ שְׂבִיִּים יֵשֶׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין מִחֲרִיד: י אַתָּה אֱלֹהֵי־תִירָא
 עֲבָדֶי יַעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה כִּי אֶתָּךְ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִךָ שָׁמָּה
 וְאֶתָּךְ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָּלָה וְיִסְרִיתִךָ לְמִשְׁפָּט וְנָקָה לֹא אֲנַקֶּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכֵל דְּבָרָיו אִמָּת
 וְצֶדֶק: נֶאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
 אַחֲזוּר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
 הַנָּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֶּךָ לָנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וּלְמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	7:43	7:45	8:51	8:52	9:53	9:53	10:35	10:36	16:16	16:22	16:52	16:57	16:04	17:14
אוסטרליה מלבורן	5:10	5:06	7:42	7:46	8:46	8:49	9:59	10:01	19:46	19:45	20:16	20:15	19:27	20:31
אוקראינה אודסה	7:40	7:42	8:53	8:54	9:53	9:53	10:36	10:37	16:26	16:32	17:00	17:06	16:14	17:22
אוק. דניפרופטרובסק	7:29	7:31	8:36	8:37	9:38	9:39	10:20	10:22	16:01	16:07	16:36	16:42	15:49	16:59
אוקראינה ז'יטומיר	8:02	8:04	9:02	9:03	10:08	10:08	10:49	10:49	16:18	16:24	16:55	17:01	16:06	17:19
אוקראינה קייב	7:56	7:58	8:56	8:56	10:01	10:01	10:42	10:42	16:10	16:16	16:48	16:54	15:58	17:12
איטליה מילאנו	8:02	8:03	9:17	9:18	10:16	10:16	11:00	11:00	16:55	17:00	17:28	17:33	16:42	17:49
ארגנטינה ב. איירס	5:52	5:47	8:24	8:28	9:23	9:26	10:34	10:37	20:10	20:10	20:39	20:39	19:52	20:53
ארה"ב בולטימור	7:25	7:26	8:56	8:57	9:49	9:50	10:36	10:38	16:57	17:02	17:27	17:32	16:44	17:46
ארה"ב ברוקלין נ.י.	7:20	7:20	8:47	8:48	9:41	9:42	10:27	10:29	16:43	16:48	17:13	17:18	16:30	17:33
ארה"ב לוס אנג'לס	6:59	6:59	8:40	8:41	9:29	9:30	10:18	10:20	16:58	17:03	17:25	17:30	16:45	17:43
ארה"ב מיאמי	7:09	7:09	9:03	9:04	9:48	9:49	10:41	10:42	17:45	17:48	18:09	18:13	17:30	18:25
ארה"ב משיגן	8:01	8:01	9:24	9:25	10:20	10:20	11:06	11:06	17:14	17:19	17:46	17:50	17:01	18:05
ארה"ב ניו ג'רסי	7:19	7:19	8:48	8:49	9:41	9:42	10:28	10:29	16:46	16:51	17:16	17:20	16:33	17:35
ארה"ב ניו הייבן	7:17	7:18	8:43	8:45	9:38	9:39	10:24	10:26	16:38	16:43	17:08	17:13	16:25	17:28
ארה"ב שיקאגו	7:17	7:18	8:42	8:43	9:37	9:37	10:23	10:23	16:34	16:39	17:05	17:10	16:21	17:24
ברזיל ס. פאולו	5:30	5:26	8:01	8:04	8:49	8:52	9:56	9:59	18:58	18:59	19:23	19:23	18:41	19:36
ברזיל ריו דה ז'נרו	5:17	5:14	7:48	7:51	8:36	8:39	9:43	9:46	18:43	18:44	19:08	19:08	18:26	19:21
בריטניה לונדון	8:02	8:05	8:58	8:58	10:05	10:05	10:45	10:45	16:07	16:13	16:46	16:52	15:55	17:10
בריטניה מנצ'סטר	8:21	8:24	9:08	9:09	10:19	10:19	10:57	10:58	16:06	16:13	16:47	16:54	15:55	17:13
גרמניה פרנקפורט	8:21	8:24	9:22	9:23	10:27	10:27	11:08	11:09	16:39	16:45	17:16	17:22	16:27	17:40
ישראל באר שבע	6:41	6:40	8:26	8:28	9:14	9:15	10:05	10:06	16:53	16:57	17:19	17:23	16:39	17:36
ישראל חיפה	6:43	6:43	8:26	8:28	9:14	9:16	10:04	10:06	16:48	16:52	17:15	17:19	16:22	17:32
ישראל ירושלים	6:40	6:40	8:25	8:26	9:12	9:13	10:02	10:04	16:50	16:54	17:16	17:20	16:14	17:33
ישראל תל אביב	6:43	6:43	8:27	8:28	9:15	9:16	10:05	10:07	16:51	16:55	17:17	17:21	16:35	17:34
מולדובה קישינב	7:49	7:50	9:00	9:01	10:00	10:01	10:43	10:45	16:31	16:37	17:05	17:11	16:19	17:27
מקסיקו מקסיקו	7:12	7:11	9:14	9:15	9:57	9:58	10:52	10:53	18:12	18:15	18:35	18:39	17:57	18:50
סינגפור סינגפור	7:11	7:09	9:28	9:31	10:09	10:12	11:09	11:12	19:12	19:14	19:34	19:36	18:54	19:47
פולין ורשא	7:42	7:44	8:34	8:35	9:43	9:43	10:22	10:23	15:39	15:46	16:19	16:26	15:28	16:44
צרפת ליאון	8:20	8:21	9:35	9:36	10:34	10:34	11:18	11:18	17:11	17:17	17:45	17:50	16:59	18:06
צרפת פריז	8:42	8:44	9:47	9:48	10:50	10:50	11:32	11:32	17:10	17:16	17:46	17:52	16:58	18:09
קנדה טורונטו	7:50	7:51	9:10	9:11	10:07	10:08	10:52	10:53	16:55	17:00	17:27	17:32	16:42	17:48
קנדה מונטריאול	7:33	7:34	8:48	8:49	9:47	9:47	10:31	10:31	16:25	16:31	16:59	17:04	16:13	17:20
רוסיה מוסקבה	8:53	8:57	9:30	9:30	10:46	10:45	11:22	11:22	16:13	16:21	16:58	17:05	16:03	17:26
רוסיה רוסטוב (דנון)	8:07	8:08	9:17	9:18	10:18	10:18	11:01	11:01	16:47	16:53	17:22	17:27	16:35	17:44
שווייץ ציריך	8:11	8:13	9:21	9:22	10:22	10:22	11:05	11:05	16:50	16:56	17:25	17:31	16:38	17:47

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסוע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מבפח כל־אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל־פוענגיות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00094
06/01/2008